CONCORDIÆ
INTER ALEXANDRVM III. SVMMVM PONT. ET FRIDERICVM I. IMPERATOREM VENETIIS CONFIRMATÆ
NARRATIO
AD VERITATIS SCRIPTVM STABILITA.

CRIMINATIONES AB AVTHORE ACTORVM Alexandri Tertij, & Chronico Romualdi Archiepiſcopi Salernitani depulſæ.

CÆSARIS CARDINALIS BARONII
Authoritas à calumnijs vindicata.

EX NOTIS ET ANIMADVERSIONIBVS
FELICIS CONTELORI BIBLIOTHECÆ VATICANÆ CVSTODIS AD FORTVNATI VLMI LIBELLVM DE ALEXANDRI TERTII occulto aduentu Venetiàs Anno M. CLXXVII.

PARISIIS,
Apud DIONYSIVM DE LA NOÜE, viâ Iacobæâ, ſub ſigno Nominis IESV.

M. DC. XXXII.

32 A H 13

INDEX.

INDEX.

CONTROVERSIÆ

CONTROVERSIÆ STATVS.

AVCTORIS CONSILIVM.

VT Alexandri Tertij Pontificis, & Friderici Primi Imperatoris dissensiones totum ferè Christianum Orbem perturbarunt, ita pax inter eos Venetijs inita magnam posterioris æui scriptoribus altercationum materiam præbuit; Veneti enim, & qui eorum causæ fauent, quanquam in plurimis secum mirum in modum discordant; in eo tamen consentiunt, Alexandrum Friderici metu, infesto exercitu aduentantis, pontificijs depositis indumentis clàm Anagnia Venetias se recepisse; dúmque inibi in Monasterio Charitatis aliena veste occultatus delitesceret, agnitum, ad Gradensis Patriarchæ ædes à Duce atque vniuersa ciuitate summo honore deductum, eidem auctorem paulò pòst fuisse, vt aduersus Othonem Friderici filium, ingenti classe Venetis imminentem prælio decertaret: eum Pontifici obsequutum, insignem victoriam reportasse, ipso Othone belli ductore capto: dehinc pace inter Pontificem atque Imperatorem per Othonem conciliata, ipsum Pontificem, dum Fridericus in sancti Marci porticu eius vestigia exosculaturus humi deuolutus esset, pede illius humeris impresso, ex Psalmo ea verba pronunciasse: [Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem " & draconem:] respondisséque Fridericum: [Non tibi, sed Pe- " tro,] statimque Pontificem subiecisse: [Et mihi & Petro;] inde " pacem inter eos confirmatam. Alij verò, qui nullo partium studio tenentur, aiunt, Fridericum à Lombardorum exercitu iuxtà Comum fusum fugatúmque, cùm videret res suas pessimo loco esse, Anagniam ad Pontificem Oratores pacem petitum misisse:

ea conſtituta, vt ſtabilis ratáque perpetuò eſſet, Alexandrum Venetias VVilhelmi iunioris Siculi Regis triremibus aduectum: ibi Fridericum æquis acceptis conditionibus, eiuratóque ſchiſmate in ſancti Marci veſtibulo ad pedum oſcula admiſſum, pacémque tum iureiurando, tum publicis tabulis confirmatam. Sctiptores Alexandri & Friderici æquales, quorum extant lucubrationes, & ſi multa minoris momenti diligenter perſequuntur quæ ſuo tempore contigerunt; tamen neque de clandeſtina Alexandri fuga, neque de Veneta eiuſdem latebra, neque de Ziani Ducis victoria, quæ & illuſtriſſima ſunt, & memoratu digniſſima, quicquam litteris prodidere. Itaque cùm in tenebris diu latuiſſent, ſanctus Antoninus Florentinus Archiepiſcopus Venetorum fidem ſequutus, antè centum & octoginta annos Ziani victoriæ narrationem primò in lucem edidit, profeſſus eam apud alios hiſtoricos minimè reperiri. Quinquaginta fermè poſt illum annis Marcus Antonius Sabellicus eamdem vnà cum Alexandri fuga veſtiſque mutatione ſuis hiſtorijs intexuit: non tamen ipſe ob eam rem anilis cuiuſdam credulitatis reprehenſione caruit, quam quidem ſuæ conſcius leuitatis non alia ratione purgauit, niſi vt diceret ſe omnia ex Venetorum annalibus accepiſſe. Quinquaginta circiter abhinc annis, cùm aula in qua haberi Senatus conſueuerat Venetijs incendio conflagraſſet, atque, nouâ exædificatâ picturæ, quibus Alexandri Pontificis actiones exprimerentur, reficiendæ eſſent; quod Ziani de Othone victoria, atque Alexandri Pontificis latebra multis non probaretur, Iacobus Contarenus, & Hieronymus Bardus; qui picturis inſtaurandis præerant, collato ſtudio, vt opinor, multa collegerunt, quæ ad faciendam illi hiſtoriæ fidem plurimũ valere arbitrati ſunt. Ea deinde Bardus vnico libello cõplexus in lucẽ edidit anno ſal. M.D.LXXXIV. Poſt hæc cùm Cæſar Cardinalis Baronius ſcribendis annalibus ad Alexandri tempora perueniſſet, vidérétque quo fuco veritas occultaretur, vt rerum ſeriem ritè pertexeret, neceſſe habuit puros adire fontes, hoc eſt, incorruptæ fidei codices, qui in Vaticana Bibliotheca aſſeruantur, conſulere. Doluit id pluribus, qui aliquoties ſummiſſis libellis, irrito ſemper conatu, ſuas confirmare fabulas, & Baronium refutare aggreſſi ſunt; ſed caducum ædificium leuibus argumentis fulciri ſatis non potuit. Noua ſubſtructione ad ſuſtinendas haſce parietinas opus fuit. Hanc prouinciam ſanè perdifficilem nuper ſuſcepit Fortunatus Vlmus, qui cùm videret in alijs ſcriptoribus minùs ſibi præſidij fore, ad Obonem Rauennatem,

natem, velut ad sacram anchoram confugit: eum inter falsiloquos, ac mendaces veridicum: acta Alexandri, & Romualdi chronicon, vel ab impostoribus adulterata, vel ab ipsis auctoribus conficta: Baronium hebetem ac supinum, qui mera figmenta, merasque calumnias non viderit. Dubitaui equidem aliquantisper, an præstaret opperiri, dum veritas proderet sese, atque Vlmi conatus sua sponte deficerent; verùm, quia Aduersarius ea potissimum scripta criminationibus incessit, quæ in Vaticanæ Bibliothecæ vmbra delitescunt, frustrà expectandum erat, vt se ipsa tuerentur, nisi aliquis patrocinator in solem, ac puluerem euocaret. En sine metu dant se in conspectum pura, puta, vt olim à suis auctoribus prodiere. Lege. Vindicata à calumnijs deprehendes, Baronium defensum, Obonem suppositum scriptorem suis tenebris restitutum.

Duodeuiginti aduersus nos allata testimonia confutantur.

FOrtunatus Vlmus Monachus Cassinensis in libro quem anno M.DCXXIX. de clandestino aduentu Venetias Alexandri Tertij, deque Sebastiani Ziani Veneti Ducis aduersus Othonem Friderici primi Cæsaris filium, victoria in lucem edidit, multa persequutus est, quæ, tum ad quærendam illi narrationi fidem, tum ad conuellendam duorum eius temporis scriptorum, & Baronij, qui eos sequutus est, auctoritatem, plurimum facere existimauit. Ea vt ordine confutentur, primo loco in duodeuiginti testimonia, quæ ipse capite primo ad tuenda suorum fabulatorũ somnia, velut aciem contra nostros direxit, impressionẽ faciam. Iis (quod spero, & voueo) profligatis, scriptores grauissimos veritatis assertores in quorum dignitatem, atque existimationem oppidò intemperanter debacchatus est, extra omnem calumniatorum inuidiam positos esse ostendam. Id quò diligentiùs maioréque præstetur fide, non solùm testimonia ipsa, atque octauum, ac nonum Vlmiani opusculi caput, quibus ille nostra oppugnauit; sed alia etiam loca, quotquot contra nos facere videbantur, latinè reddidi, & singulis responsionem, si minus ornatam atque elegantem, at ab omni doli atque imposturæ suspicione alienam subieci. Cætera eius libri, quæcunque tandem sint, quod Vlmum vsquequaque excutere in animo non est, intacta, atque inexplo-

rata abire permittam. Ac nescio quo casu contigerit, vt antè aliquot annos alius eiusdem disciplinæ alumnus, cùm Mathildis Comitissæ falsam virginitatem obstinatè tuendam suscepisset, geminis planè mendacijs, similibusque figmentis vteretur; hoc est recentem picturam pro veteri obtruderet, & ipsissimas Gregorij septimi litteras, suppositas atque confictas esse contenderet; sed par audacia euentum non imparem sortita est; cùm ambo, quas possunt maximas veritati pœnas persoluant, vt illis à nemine qui confutationes viderit, habeatur fides.

PRIMVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

OBO vetustissimus est Auctor. Eius vt antiquitatem ostendam, quid de illo referat Bardus, qui in sancti Marci tabulario exemplum inspexit ante annos trecentos descriptum, exponam. Fit autem, vt cùm Bardus librum suum ediderit anno sal. M.D.LXXXIV. *exemplum, de quo agimus, aut ab ipso Obonis exemplari, aut à vetustiore alio exemplo desumptum fuerit circa annum* M.CC. LXXX. *Hinc conijcere licet, quantò antè auctor ipse suum opus conscripserit.*

RESPONSIO.

NESCIO an Vlmus, dum professus est se rigidum fore censorem eorum qui de Alexandro Tertio secus ac scripserit Obo aliquid memoriæ mandauerint, satis perpenderit non defuturum aliquem, qui ipsius dicta vicissim ad aurificis (vt aiunt) stateram examinaret. Equidem quamuis is non sim qui gloriosè de me aliquid prædicare velim; veritate tamen animos addente confidenter dicere possum me contra ea quæ ab Vlmo euulgata sunt alexipharmacum reperisse ne noceant. Videbit Lector, & sententiam feret.

Quæ de Obonis antiquitate, auctoritate, fide, déque eius historiæ codicibus tradidit Vlmus, omnia se à Bardo mutuò accepisse testatur. Itaque si quid ea in re difficultatis occurret, cum Bardo, non cum Vlmo agendum erit. Cæterùm si quis meum de Bardi libello iudicium exquirat, illud dicere possum, tam confertis tamque palmaribus mendacijs plenum esse, vt Baronius vir cæteroqui modestissimi calami, illum, & nominatione, & con-

& confutatione indignum existimauerit. Tomo enim Annalium duodecimo, vbi ad marginem, scriptoris nomen, & librum adnotasset, in historiæ contextu rantùm, ait, illum mulsa collegisse, quibus & ipse in errorem induceretur, & alijs errandi occasionem non exiguam præberet.

V L M V S.

QVIA tamen Bardus non satis distinctè & dilucidè de Obone loquutus videtur, legatur pagina CCXLVII. *vbi priusquam verba subijciat cuiusdam commentarij ex Obone in summam redacti, qui tamen, vt ex eloquutione admodū dissimili constat, Obonis non est, de veri Obonis exemplo sic loquitur. [Hoc ipsum recitatur ab Obone* "
Presbytero Rauennate eius temporis scriptore, cuius exemplum à Ioanne Ferretto Milensi Episcopo è Vaticana Bibliotheca desumptum "
(quod sua ipse manu adnotatum reliquit) hodie in Bibliotheca Iacobi "
Contareni visitur.] "

RESPONSIO.

AFFIRMAT hoc loco Bardus id quod Vlmus maximè negatum vellet, Obonis historiæ duas esse partes, alteram, quam ipse in suo libello edidit pagina CXLVII. & nos infrà primo loco exhibebimus: & alteram, quam edidit pagina LXXXVI. Nos verò secundo loco proponemus.

Posteriorem Vlmus veluti germanum Obonis fœtum admittit; priorem verò tanquam adulrerinum, & spurium partum omnino exponendū ait. Cæterùm, vt accipiamus id quod Vlmus iure optimo dat, vnum & eumdē vtriusque fragmenti parentem nō esse; de ipso percunctari libet, vndenam habeat illud fragmentum quod Bardus pag. LXXXVI. in lucem protulit Obonis esse, & non aliud quod pagina CXLVII. publici iuris fecit. Si dicat id se habere ex styli, atque eloquutionis diuersitate, subijciam ex stylo quidem effici, si alterum fragmentum Obonis sit, alterum non esse; vtrum tamen ex illis Obonem parentem agnoscat, non deduci; nisi quis fortè Vlmum Obonis eloquutionem dicendique formas clàm anteà edocuerit. Affirmat autem disertissimè Bardus repugnante & maximè contradicente Vlmo, Obonis fragmentum, quod à Ioanne Petro Ferretto Milensi Episcopo è Vaticano surreptum dicitur, illud esse quod nos infra primo lo-

co dedimus. Eius verba ab Vlmo consultò prætermissa, hæc sunt.
„ [Hodie in Bibliotheca Iacobi Contareni, sæpiúsque à me hac ipsa
„ de causa inspectum est. Hoc exemplum in membranis conscri-
„ ptum quartæ folij partis magnitudine, paulúmque digiti crassitu-
„ dinem excedens, breuiter, quamuis principio careat, Ecclesiæ S.
„ Marci prærogatiuas narrat. Ibi inter cætera euentus insectationis
„ eiusdem Pontificis legitur his verbis. Fuit namque, &c.] Iam, vt videtis, Patronus à teste, quem vnum ad asserendam Oboni fidem adhibet, in ipso disputationis limine dissentit. At de qua re dissentit? nempe de illa in qua totius controuersiæ momentum situm est; nimirum, vtrum fragmentum, quod Vlmus Obonis esse maximè contendit, illius sit. Si enim alterum de quo agimus, Obonis est, prius ab Vlmo laudatum Obonis esse nequaquam potest. Si rectè Vlmus meminit, cùm in ijs quæ de Obone dicuntur, Bardi se fidem sequi affirmauit, omnem sibi ab illo discrepandi viam præclusit. Equidem intelligo, quod & Vlmus videt, si Aduersarij semel dent hoc prius fragmentum esse Obonis, eos causa penitus cadere; nam statim efficitur, aliud fragmentum septimi & octaui libri historiarum, in quo præcipuam suæ defensionis vim collocatam esse putant, Obonis non esse; id enim tum vtriusque eloquutio, tum res quæ dicuntur, ipsis vltro fatentibus, satis ostendunt. Sed illud non intelligo, quare Vlmus, cuius tanti interest Bardi auctoritatem sartam ac tectam conseruare, eam tam facilè pessum ire permittat. Verùm huiusmodi sunt angustiæ in quas sese Bardus imprudens coniecit, vt ex ijs integer, atque incolumis expediri nequeat. Iactura igitur non leuis facienda fuit fidei atque auctoritatis, vt Vlmus, qualem optabat, Obonem haberet. Scio eum qui anno M.DC.XIX. hoc est, post Bardi editionem trigesimo quinto, eidē notas addidit, verba quæ eo loco sibi incommodare videt, ante vnam & sexaginta paginas transferre, alterique Obonis fragmento præponere, quod errorem in collocatione imprudenti excidisse dicat. Sed cùm tam inuerisimile effugium, neque ipse Vlmus probauerit, veluti confutatione indignum deseram. Verùm ne diutiùs hîc hæreamus, nego id quod affirmat Bardus, in Vaticana Bibliotheca aliquando vllum Obonis exemplum fuisse. Extant complures librorum elenchi summa diligentia & cura iam inde à Sixti Quarti Pontificatu confecti, & per annorum interualla sæpius reformati, in quibus cùm litterarum & rerum quæ tractantur ordine adnotati sint omnes codices quotquot eum locum semel aspexerunt,

nulla

nulla huius scriptoris mentio reperta est. Suspicor inde datum huic fabulæ locum, quòd Ioannes Petrus Ferrettus Milensis Episcopus in Opusculo de Viris illustribus Rauennæ referat Marcum Antonium Sabellicum, quem habuisse se præceptorem gloriatur, cùm de Alexandro Tertio Pontifice ageret, sequutum esse Obonem Rauennatem, cuius vetustissimum nactus fuerat codicem. Qualis fuerit codex à Sabellico inuentus, ipsemet docet; nimirum Venetus in publico Archiuio asseruatus, qui Vaticanum nunquam vidit. Quòd si Ferrettus vaticanum tantæ auctoritatis codicem apud se habuit, cur eo præterito ad Venetum Sabellici confugit? Si licet diuinare, existimo ab illo Veneti codicis exemplum confectum fuisse, quod posteà ad hæredes transmissum, honesto Vaticanæ Bibliothecæ titulo ab imperito aliquo (modò fraus absit) insignitum fuerit.

V L M V S.

ET infra pagina CXLIX. [*cuius historiæ vt, & alterius partis historiæ eiusdem Obonis, quam pagina* LXXXVI. *edidimus, tria in præsentia extant exempla peruetusta; Duodeuiginti præterea folia ipsius exemplaris.*] *Dum autem explicat quantæ sint vetustatis tria hæc exempla, quæ vtramque complectuntur narrationem, sic ait.* [*Alterum ex his exemplis asseruatur in publico Venetiarum Archiuio iam inde à trecentis annis in charta pergamena exaratum: Duo reliqua sunt apud Clarissimum virum Iacobum Contarenum, quorum alterum ipse accepit à quibusdam Monachis sancti Georgij Maioris, alterum verò ab hæredibus Ioannis Ferretti Milensis Episcopi penitioris litteraturæ viri.*]

RESPONSIO.

HOc loco Bardus ait tria quæ reperiuntur exempla non modò eius esse Oboniani fragmenti, quod Vlmus amplectitur, sed etiam alterius, quod reijcit. Codicum ergo vetustas atque auctoritas Bardo teste non vni minus fragmento quàm alteri suffragatur; quod causæ est cur Vlmi iniquitatem maximè admirer, qui pro arbitratu alterum ex ijs fœtibus tolli, alterum exponi imperauit. At (inquies) fragmentum quod Obonis esse negatur, historia non est; sed peculiaris ac certæ narrationis breuiarium: aliud verò quod recipitur, accuratissimæ est historiæ pars, vt le-

genti per se satis apparet. Crederem, si quam historiæ partem appellant, eam in mendacij officina nouissimè cusam esse ignorarem; sed hac de re posterius. Interim percunctari ex Vlmo libet, cur de re maximè controuersa scripturus, vetustissimos illos Obonis codices in quibus suæ causæ firmamentum positum esse profitetur, non viderit; quid dico, non viderit? non curiosè inspexerit? non sæpiùs perscrutatus sit? Nam eum non vidisse, illud persuadet quod nullibi à se visos meminerit, quodque Bardi fidem sequi se affirmet. An non Vlmo scriptori optimè merito patere debuerant arcanę Bibliothecæ, & secretiora Reipublicæ tabularia, vt testatiùs de rebus quas ab alijs accepit, loqueretur? A Bardani libelli de nauali pugna editione vix annus agitur sextus supra quadragesimum, quo temporis interuallo nullum Venetijs contigit publicum incendium, nulla direptio. Credibile igitur est eadem Obonis volumina, eadem exemplaris folia extare. Cur ergo ea non perquisiuit Vlmus, aut si perquisiuit, quis illum per summam iniuriam prohibuit ne videret? Dicam apertè id quod est. Debuit Vlmus ne suspicionem confirmaret fabricati à Bardo de Obonis codicibus mendacij, ipsos vidisse, ęosque inspicere volentibus vltrò offerre. Certè nobis, vbi aduersus scriptorem Actorum Alexandri Tertij, ac Romualdum Salernitanum Archiepiscopum tot euulgatas criminationes perspeximus, nihil potius fuit, quàm vt ex intimis Vaticanæ Bibliothecæ penetralibus, non modo autographos eorum codices inspicere volentibus offerremus; sed etiam exempla fidelissimè exscripta in vulgus ederemus. Verùm isthæc pręstare non possunt, nisi qui de causæ bonitate confisi aduersarium non reformidant.

VLMVS.

HÆC autem exempla non solum inter se omni ex parte consentiunt; sed etiam mirum in modum respondent folijs exemplaris, quæ olim in Caßinensi erant Bibliotheca, postea verò inde à viro magnæ auctoritatis sublata ad meas manus opera quorumdam Monachorum Caßinensium peruenerunt. Hi enim fuerunt in causa, vt is, qui ea sustulerat, mihi vnà cum alijs memoratu dignis traderet. Ea folia quamuis ob vetustatem ac tineas alicubi manca & lacunosa sint, à quolibet tamen non admodum difficulter legi poßunt. Aßeruantur in præsentia apud Iacobum Contarenum. Ex his, quæ certò explorare dum Bardus viueret, facile quisque potuisset, habemus tria tunc extitiße

titisse exempla, quæ non modò historiam ab Obone conscriptam de aduentu Alexandri Pontificis complectebantur, sed etiam eiusdem epitomem ab aliquo, vt existimo, qui inde desumpsit, confectam. Illud hac in re eximium censeri debet, quod duodeuiginti reperta sint folia ipsius Obonis exemplaris, & quod omnia exempla mirificè inter se, & cum exemplari concordent.

RESPONSIO.

DE his folijs illud primo loco quærendum occurrit, cur Bardus qui sciret personarum potissimum expressione probabilem narrationem fieri, magnæ auctoritatis virum tacuerit qui folia sustulit. Vidit Vlmus id obijci posse, atque vt Bardum tueretur, ait, eum non celaturum fuisse furti auctorem, si quis percunctatus esset; scilicet Vlmus, quando Bardus iamdiu inter mortales non esset, de ipso facile pollicetur quæ præstari nequeunt. Certè de huiusmodi folijs Patres in Cassinensi Bibliotheca diuersatos sciscitatus sum, qui sanctè testantur Obonis nomen apud se ne fando quidem auditum fuisse. Cùm tamen omnium quorum vel in præsentia inibi extant volumina, vel patrum aut auorum memoria extitere, in album suo ordine relata habeant. Itaque totum Obonianorum codicum negotium ex solo pendet Bardo, cuius si vacillat fides, omnia corruant necesse est.

V L M V S.

QVOD autem Bardus affirmat se deprehendisse, vnum de quibus agimus exemplum trecentis antè suam ætatem annis descriptum fuisse, inde ortum puto, quod aliquid à Librario ea de re inibi adnotatum viderit; atque ego quidem Bardi fidem sequor, qui cùm suum opusculum in lucem ediderit, dum viueret redargui facilè poterat si quid perperam narrasset: immo id causæ fuit cur ederet; obiecta enim, si quæ ab ingeniosis & perspicacibus viris proponerentur, diluere, & dubitationes dissoluere paratus erat; idque eò facilius quòd tunc etiam viueret vir clarissimus Iacobus Contarenus, penes quem duo exempla reperiebantur. Nec idem Bardus veritatis studiosos celasset à quonam illud habuisset exemplum, quod diu in Cassinensi Bibliotheca asseruatum, posteà itam fæliciter ad ipsum peruenit.

RESPONSIO.

DE exemplo Obonis Veneto, déque alio, quod à Monachis sancti Georgij maioris suppeditatum dicitur, neque ego, neque Vlmus qui non vidit, iudicium ferre possumus. Fides erit penes Bardum, qui se vidisse narrat. Sed si Vlmo licuit abrogare Bardo fidem pro eadem causa scribenti, cur non licebit & mihi, qui ea quæ ab ipso dicuntur, confutare sum aggressus? Tritum est eorum inuentum qui falsos codices supponunt, vt exemplaria in veteri aliquo Cœnobio, aut Ciuitatis Tabulario diu latuisse comminiscantur, vnde exempla paulò à nostra memoria remotiùs, ne fraus deprǽhendatur, desumpta fuisse dicant. Quod si exemplaria ipsa deposcas, mira sunt quæ narrant, quorum causâ ea perijsse credas.

VLMVS.

ET sanè, cùm ex verißima eius narratione habeatur vnum exemplum ex Vaticano à Ioanne Petro Ferretto Milensi Episcopo desumptum, alterum ex Caßinensi Cænobio acceptum, tertium in Archiuio sancti Marci repertum; satis constat, cùm alia duo exempla huic postremò consentiant, solos Venetos non fuisse qui Obonem apud se latentem non euulgauerint; sed & alios qui eiusdem exempla habebant, idem fecisse. Hoc idcircò euenisse puto, quod huiusmodi opus imperfectum esset, & longioris narrationis pars quam aliquis à corpore totius historiæ desumpsit, vt alijs omißis, rerum tantummodo ab Alexandro Papa gestarum veritatem confirmaret.

RESPONSIO.

DVAS hoc loco Vlmus diluere conatur obiectiones quas aduersus ea quæ dixerat, parari animaduertit. Altera est, cur Obonis tàm eximij historici lucubrationes alicubi prætetquam apud Venetos non reperiantur: alrera verò, cur nusquam, neque apud ipsos Venetos ex tam insigni historia quicquam præter eas reliquias, quibus Alexandri tettij fuga & latibula atque Ziani Ducis de Othone victoria explicatur, superfit. Priorem nullo negotio diluere se putat ex Bardo, qui Obonem earum quas nunquam vidit Bibliothecarum inquilinum fecit; quasi

verò

verò nos Bardi dicta veluti incorrupti alicuius testis effata accipiamus. Neque posterioris obiecti explicatio melior est: nam quis credat ante trecentos quadraginta quinque annos, cùm Venetum Obonis exemplum confectum traditur, de Othonis pugna atque Alexandri fuga controuersiam fuisse, vt propterea Veneti ex integro Obone hæc tantum sibi exscribenda putarent? An tanti erat totum Obonem describere, vt labore vel impendio auocarentur? aut Romanorum, & Cassinatium æquè intererat ea tantùm ex Obone decerpere, quæ Veneti sibi seposuissent? & non potius ipsum integrum habere? Quis demum ista perpendens etiamsi nihil præterea audierit, impetrare poterit à se ipso, vt Obonis, quod appellant, fragmentum, merum non credat esse figmentum?

V L M V S.

CÆTERVM Bardus maxima dignus est commendatione, quod huiusmodi fragmentum Obonis Typis mandauerit. Cùm enim incendij periculo quælibet scripta quantauis asseruata diligentia non careant; exemplorum numerus Typographiæ opera auctus id saltem præstabit, vt difficilius pereat maximè eximium ac singulare veritatis testimonium quod ab historiarum studiosis requiri possit. Obonis præterea antiquitas ex eo probatur, quod nemo tam enucleatè, sicut ille fecit, temporum ac personarum earumque numeri meminisse potuit, nisi qui vel interfuerit, vel ab alijs qui interfuerit, acceperit. Sabellicus, qui centum ante Bardum annis historiam contexuit, perspectâ Obonis in scribendo diligentiâ, rebusque tam singulatim ac perspicuè enarratis, cognitáque codicis quo vsus est vetustate, existimauit eundem Alexandri æqualem fuisse. [Obo (inquit) « quem cùm codicis vnde hæc accepimus vetustate, tum quia omnia quæ « eo bello accidere diligenter conscripsit, tempestate illa fuisse suspicari « lubet.] Ex quibus verbis colligo Sabellico Obonis exemplum adeò vetus in manus venisse, vt inde argumentum desumpserit Auctorem Alexandri tempore vixisse, id quod Bardi fidem maximè confirmat dicentis exemplum à se in publico Venetorum Archiuio visum, trecentorum annorum excedere vetustatem. Hinc etiam apparet quanti sit duorum Auctorum de Obone loquentium consensio. Sed de Obonis antiquitate satis.

RESPONSIO.

LITTERATI eo ſolo nomine plurimum Bardo debent, quod cùm res Alexandri tertij, fabuloſo euulgato ſcriptore inſignibus mendacijs inquinauerit, hiſtoricæ rei ſtudioſis, veritatis diligentiùs indagandæ occaſionem præbuit. Quod ad Vlmum pertinet; contra Auctorem Actorum Alexandri inferiùs agens negat ex enucleatâ rerum atque actionum expreſſione rectè colligi, ſcriptorem, vel ijs quæ narrat, interfuiſſe, vel ab ijs qui interfuerunt, accepiſſe: hic verò pro Obone diſputans, diſertè affirmat. Quis hominem ferat qui eodem ore efflat calidum & frigidum? De Veneto Obonis exemplo quo Sabellicus vſus dicitur, vtrum idem ſit atque illud fragmentum quod Vlmus tantopere dilaudat, quis affirmare audeat? cùm Bardus huius arcani arbiter ea de re nihil ſcriptum reliquerit? Coniectura quam à vetuſtate affert, aliquid ad id probandum valeret, niſi argumentum quod ſuo loco infra explicabimus, diuerſa eſſe oſtenderet. Maneat igitur Obonianorum voluminum controuerſiam mirum in modum implicatam atque inuolutam eſſe. Si Bardus diuinare potuiſſet, poſterius Obonis fragmentum Fortunato Vlmo ad tuendam Venetorum ſcriptorum cauſam oraculi loco fore, magis cautè, vt arbitror, magiſque prudenter fabuloſi auctoris ſcriptis auctoritatem conciliaſſet.

V L M V S.

QVAMVIS autem ad hiſtoriæ veritatem parum afferat præſidij eloquentia; fatendum tamen eſt maximè præcipuam ac ſingularem huius Auctoris eſſe, dicendique formas ipſi proprias ac peculiares. Non enim alios eſt imitatus, ſed copioſæ cuiuſdam & grauis eloquutionis princeps, tam aptè numeros temperauit, orationémque ſuſtinuit, vt ab eloquentiæ ſtudioſis iure optimo tanquam egregium aliquod exemplum ſuſpici debeat. Hac de cauſa id quod ſupra dixeram clarius patet, nimirum, cum Obonis ſtylus eius ſit præſtantiæ quæ in fragmento libri ſeptimi, & octaui præcipuæ hiſtoriæ à Bardo in lucem edito pagina LXXXVI. *cernitur, non eiuſdem, ſed alterius eſſe narrationem, quæ Alexandri facta ſummatim complexa, Obonis nomine à Bardo affertur pagina* CXLVII. *diuerſo ſanè ſtylo, atque ab eius puritate & grauitate quo præcipua hiſtoria conſcripta eſt, longè diſſimili,*

simili; sed quamuis dictionis ornamenta, veluti historiæ minimè necessaria omittamus; negandum tamen non est, exactissimum esse illius ingenium, qui aptos Orationis numeros sectatur; id enim indicium est, eum non temerè, sed meditato scribere. Quàm sibi constet Obo: quàm sit veridicus, quámque à diplomatibus, ac litteris Alexandri non discrepans; sed veluti robur aliquod ac firmamentum veritatis, quod ab ea nunquam dissentit, consentit semper, satis ostendere nequeo, nisi fusiùs de singulis historiæ partibus, quam præ manibus habemus, disseruero. Efficiam id suis locis perlibenter, cùm fixum mihi sit seuerissimè examinare ac perpendere singula dicta cuiuscunque Auctoris, qui hac de re minùs e veritate scripsisse iudicetur; vt inde rectè ne an perperam dicta sint, appareat. Interim fideiubeo (quod opportunè suo loco præstabo) Obonem eorum quæ inter Alexandrum & Fridericum transacta sunt, quæque præcipua in schismate, & pace euenerunt, incorruptum fore testem omnique exceptione maiorem: contra verò eos qui secùs scribunt, falsitatis crimine teneri. Huiusmodi est primum ac præcipuum in Venetorum causa veritatis testimonium Romæ tot annis in Vaticano asseruatum; vnde paulò ante Bardum Ioannes Petrus Ferrettus Milensis Episcopus, id quod ad rem erat, desumpsit. In eo situm est nostræ disputationis robur ac pondus. Exteros scriptores ac nostros, si qui sunt qui ab Obone valde dissentiant, neque cum illo antiquitate ac veritatis studio conferri possint, repudiamus.

RESPONSIO.

His quæ extremo testimonio ab Vlmo afferuntur, respondere tantisper supersedeo, dum aliqua priùs in Obonem animaduersione digna exponam. Ijs explicatis meum de illius eloquutione, constantia, integritate, atque adeò de toto scriptionis genere iudicium in medium proponam.

In fragmentum septimi, atque octaui historiarum libri Obonis Rauennatis, Animaduersiones.

Aliud Obonis fragmentum primo loco à nobis editum sine animaduersione prætermimus, quod Vlmus penes quem totius Venetorum scriptorum causæ arbitrium est, illud rebus suis minus idoneum existimauerit. De hoc posteriori vnum præfari libet, non integrum, vt Bardus nuper ediderat, ab Vlmo euulgatum esse, sed ab illis tantum verbis libri septimi. [Aderat annus «

„ Pontificatus Alexandri iam ſextuſdecimus, at ſupra vndecies „ centenos quintus ac ſeptuageſimus à ſalute noſtra vertebatur.] Qui hominis calliditatem ignorant, facilè exiſtimabunt eã fragmenti partem ab illo prætermiſſam, quod multa in ea interrupta, multa hiantia ſint, nihilque ad controuerſiam, de qua agitur, pertinens complectatur. Hæc quidem in ſpeciem fuerunt in cauſa, cur omitteretur; ſed reuera aliud latet, à quo Vlmus maximè inductus eſt; quod nimirum in ea plura contineantur quæ ad probandam Pſeudo-Obonis impoſturam plurimum valent. Optaſſet ille quidem à Bardo prætermiſſam, atque omnino obliuioni traditam; ſed neque ille qui Obonem finxit, neque Bardus qui primus in lucem expoſuit, omnibus obiectis quæ aliquando interuentura erant, occurrere potuerunt. Nos totum fragmentum, vt à Bardo datum eſt, à principio, ordine percurremus, & paucis quæ notatu digna videbuntur, ſelectis, omnem Lectori cenſuram permittemus.

O B O.

DEFVNCTO igitur Adriano Quarto ſummo Pontifice, Alexander. Tertius legitimè ſubſtituitur, quem quidem Cardinales circiter viginti, quos tamen non pauciores octo & decem fuiſſe conſtat, Pontificem legerant.

ANIMADVERSIO.

NIHIL æquè ea tempeſtate omnium ſermonibus iactatum, præſertim in Italia, quàm Alexandri Tertij veri Pontificis, & Octauiani Pſeudo-Pontificis electio. Miſſæ paſſim ea de re ab Alexandro, Miſſæ à Cardinalibus, quorum ſuffragijs Pontifex renunciatus fuerat, litteræ, quæ & rei geſtæ ſeriem, & ſuffragatorum numerum complectebantur; vt creditu admodum difficile ſit, ea, non dicam accuratum & diligentem hiſtoricum, cuius munus eſt omnia ſedulò ſcrutari quæ narratione digna ſint, latuiſſe; ſed in Lombardia, quæ ob eam cauſam factionibus ſtatim diſtracta eſt, etiam quoſcumque de triuio. Certè Oboniana loquendi forma ſatis oſtendit, ſcriptorem, non ſolùm Cardinalium numerum à quibus Alexander electus eſt, ignoraſſe; ſed exiſtimaſſe præterea, eos non plures fuiſſe, quàm viginti. Nam vocem (circiter) vt ex ijs quæ ſequuntur, patet, non refert ad numerum maiorem

maiorem viginti, ſed ad minorem. At Alexandrum minimùm elegerunt Cardinales duo ſupra viginti, quod planiſſimè habetur ex Radeuico eius temporis ſcriptore, apud quem totidem eius electioni ſubſcribunt. Honuphrius Panuinus quatuor, & viginti elegiſſe narrat: Ciaconius verò tres, & viginti. Si igitur Obonis verba corrigenda eſſent, aptiùs diceretur. [Quem quidem Cardinales elegerunt circiter viginti quatuor, quos tamen non pauciores viginti duobus fuiſſe conſtat.]

O B O.

CONTRA, Octauianum ex Romana nobilitate hominem tituli ſancti Clementis Preſbyterum Cardinalem tres tantum nominarunt.

ANIMADVERSIO.

ERRAT primò Pſeudo-Obo. Non enim Octauianus tituli fuit ſancti Clementis, ſed ſanctæ Cæciliæ tranſtyberim. Docet Radeuicus: docent litteræ Anaſtaſij Quarti ad Canonicos Lateranenſes datæ anno M.CLIV. aliæque ad Petrum Cluniacenſem anno M.CLV. Docent publicæ Tabulæ emptionis Corilani die XXVII. Auguſti anno M.CLVIII. apud Cencium Camerarium: docent omnes ſcriptores, qui eum ſemper Cardinalem tituli ſanctæ Cæciliæ appellant.

Errat præterea, cùm ait, Octauianum à tribus Cardinalibus electum fuiſſe; electus enim tantummodò eſt à duobus. Teſtantur litteræ Alexandri Papæ ad Bononienſes, quas refert Radeuicus, aliæque ad Cantaurienſem Archiepiſcopum, quæ in Vaticana Bibliotheca aſſeruantur. Idem oſtendunt litteræ Cardinalium ad Fridericum Imperatorem, apud eundem Radeuicum, & litteræ Arnulphi Lexouienſis Epiſcopi apud Baronium: quibus coronodis loco addimus Vlmum, qui contrà Bardum hæc ipſa confirmat.

O. B O.

FRIDERICVM Imperatorem ab Adriano Romæ paulò antè coronatum, qui tunc ad obſidendam Cremonam deſederat, obſecratum miſit.

ANIMADVERSIO.

FRIDERICVS ea tempeſtate Cremonenſibus amicus erat, Cremenſibus infenſus, quorum Ciuitatem Cremonenſium ſuaſione obſidebat, quod Radeuicus teſtatur.

OBO.

ROMAM hinc reuerſus, cùm ſibi omnia infeſtiora expectatione offendiſſet, in Gallias proficiſci, hortatu præcipuè Ludouici Francorum Regis conſtituit. Haud ſum inſcius, quoſdam Annales Philippum pro Ludouico habere, cùm Philippus ea tempeſtate vix dum natus, vel certè infans eſſet.

ANIMADVERSIO.

HÆc verba non ſolùm oſtendunt, Pſeudo-Obonem Alexandri æqualem non fuiſſe, ſed aliqua à ſcriptoribus Alexandri ætate longè poſterioribus accepiſſe. Si enim Annalium quorum meminit, Auctor ipſi Alexandro ſuppar ſaltem fuiſſet, nequaquam de Francorum Rege Alexandri æquali tam oſcitanter loquutus fuiſſet.

OBO.

MESSANAM primò vi ventorum delatus VVilhelmi Regis triremi, Romam dein peruenit, Pontificatus ſui anno ſexto, vel vt alij tradunt, ſeptimo.

ANIMADVERSIO.

SI liberet contrà Pſeudo-Obonem hîc exclamare quemadmodum contra ſcriptorem Actorum Alexandri iniuriâ exclamauit Vlmus, par pari referrem, ſi dicerem ſimulatam eſſe & fictam eius diligentiam, cùm res enucleatè perſequitur. Qui enim de annis dubius eſt, quomodo minuta atque exigua certò narrare poteſt?

OBO.

OBO.

IMPERATOR quam maximis potest itineribus Romam cum omni exercitu contendit, ne quam opprimendi Pontificis occasionem prætermitteret, positisque sub Marij colle in pratis, quæ Neroniana dicuntur, castris, Vaticanum irrumpere conatur.

ANIMADVERSIO.

COGITAVI equidem diu cùm Obonis fragmentum ab Vlmo editum vidissem, quonam potissimum tempore confictum videretur. Comptam affectatè eloquutionem, compositas narrandi formas, elaboratam totius scriptionis structuram, proximi sæculi diligentiam potius, quàm prioris vllius æui ruditatem olere iudicabam. Sed cùm idem fragmentum integrum apud Bardum perlegi, atque in hunc locum, qui in Vlmiano Obone desideratur, incidi; enimuerò substiti aliquantulum, donec animo repetitis veterum scriptorum monumentis, memini quidem eum collem apud illos, Ianiculi (is enim perpetuis iugis à Sublicio per agrum Vaticanum vsque ad Miluium pontem porrigitur) nunquam tamen Marij appellationem sortitum esse. Suspicatus sum ex hoc vno verbo, fragmenti illius ætatem deprehendi posse, perquisitáque re diligentiùs, inueni ab anno Domini M. CXI. sedente Paschali secundo in Actis, tum illius, tum consequentium Pontificum in Ioannis Villani historia, atque in publicis tabulis emptionum, ac venditionum vsque ad annum M.D.XI. continentur, & perpetuò Montem Malum, non Marij appellatum fuisse. Inueni prætereà Marium Millinum Ciuem Romanum Sixto Quarto, atque Innocentio Octauo Pontificibus maximam eius collis partem coëmptis circumquaque vineis, priuatim familiæ suæ addixisse; atque ab eo tempore eidem Montis Marij nomen vulgò factum esse. Hæc, sat, scio, Vlmo non placebunt, quod Obonianæ fraudis latebras nimis altè rimari videantur; sed ea vnico verbo confutare poterit, si veterem scriptorem afferat, qui, vel semel eum collem Marij nomine insigniuerit. Mendax igitur Obonis fragmentum post annum M. D. fabricatum fuisse constat: quoto tamen eius sæculi anno, adhuc nobis incompertum est.

O B O.

ANNO, qui erat salutis nostræ vltra mille ac centum, octauus ac sexagesimus, & Alexander tunc annos octo Pontificatum tenuerat.

ANIMADVERSIO.

SI præter octo Pontificatus annos, quinque menses elapsos velit, rectè loquitur, dummodo annos numeret à Christi Domini Natiuitate; nam si numeret ab Incarnatione, præter octo annos, elapsi tunc erant decem menses.

O B O.

IN sequentibus annis præter crudelem Friderici in populos Ecclesiæ tyrannidem, & varias Germanorum iniurias in eas ciuitates quas in Ethuria Romam vsque præsidijs retinebant, nihil memoratu dignum comperimus.

ANIMADVERSIO.

HOC est (vt ego interpretor) illius temporis scriptores nihil memoriæ prodiderunt, quod ipse in nuperrimum suum libellum transferre posset. Obseruaui diligenter Obonis artificem nullis veterum monumentis æquè frequenter ac familiariter, præterquàm cùm mentiri statuerat, vsum esse, atque actis Alexandri Tertij: quæ tamen Vlmus beneficij immemor tam malignè carpere veritus non est; sed hæc verba aliud censoriâ nota magis dignum complectuntur; habent enim sequentibus annis post Alexandriam obsidione liberatam, vsque ad mensem Maium anni M. CLXXV. quo tempore Friderici noua narratur expeditio, nihil memoratu dignum contigisse. At Alexandriam obsidione liberatã constat ante Festum Paschæ anno M.CLXXIV. Hinc ad Maium anno M.CLXXV. spatium intercedit vnius anni, vniusque mensis. Aut igitur Pseudo-Obo Alexandriam multis antè millesimum centesimum septuagesimum quartum ab obsidione liberatam annis falso ponit, aut infra vnius anni vniusque mensis curriculum plures annos ineptè concludit. Argumentum multò

multò vrgeret vehementiùs, si verum esset quod existimauit Vlmus, Alexandriam obsidione liberatam fuisse ante dimidium mensis Aprilis M.CLXXV. ostenderet enim insequentes Obonis annos, sexquimensem, aut non implere, aut non excedere.

OBO.

IS inflammatiore quàm vnquam ad id tempus animo exagitatus, & penè in furorem actus, copias ex fuga omnes in vnum collegit, & accito properè ex Germanis supplemento, simulata ad præsens iniuriarum obliuione Lombardos omnes ad se venientes blandissimè alloquutus, animos hominum demulcebat, ne quis retrò se tam ardentibus animis repentinus tumultus oriretur.

ANIMADVERSIO.

HIc habenæ laxantur mendacijs; nam cætera quæ Pseudo-Obo hactenus peccauit, inscitiæ lapsus fuere potiùs quàm fallaciæ; sed consideret Lector quam huiusmodi narratio verisimilitudinem habeat. Fridericus exercitu iuxtà Comum à Lombardis penè deleto, vix fuga elapsus, acceptæ cladis iracundia copiarum reliquias statim colligit, aduocato properè Germanorum supplemento, non vt iterum cum illis prælio decernat atque insignem ignominiæ notam deleat; sed vt Alexandrum Pontificem in Hernicis Apostolicæ administrationis muneribus vacantem, hostiliter insectetur. Verùm Pseudo-Obonem interrogo, vndenam illud Germanorum supplementum aduocatum sit. Non ex Germania, quia exercitus in Germania summo labore collectus, recèns cæsus fuerat; neque ex diuersis Italiæ regionibus, quia ad Comensem pugnam quos adunare in Italia potuerat Germanos milites, secum adduxerat. Præterea quæro, vtrum Fridericus, qui perspicacitate atque calliditate cæteros suæ ætatis Duces superauit, crediderit illa beneuolentiæ simulatione Lombardorum animos ita sibi deuinctos esse; vt nihil in posterum contra se viderentur aggressuri. Si affirmet, dicam eum post rem malè gestam, admirabili conuersione ex astuto credulum, ex versipelli simplicem euasisse. Si neget: inferam, non ergo sibi persuasit nihil in Lombardia turbarum post suum discessum excitatum iri.

OBO.

IPSE, vere appetente, præparatis per hyemem omnibus ad Pontificem Anagniæ commorantem persequendum, trans Apenninum primò ad Lucam cum omni exercitu consedit. Inde per Ethruriam progressus, confirmatis eorum animis quos præsidijs detinuerat, & deuastatis reluctantium agris, oppidisque direptis, Romam prætergressus, exercitu supra Tyberis & Anienis confluentem traducto, Anagniam rectà properabat.

ANIMADVERSIO.

SCILICET Fridericus bellicæ artis experientissimus, amisso exercitu paucisque collectitijs militibus tantùm stipatus, ad nouam atque incertam expeditionem Lombardiâ excederet, & fœderatas sibi Ciuitates, vnicum rerum attritarum perfugium, hostibus recenti victoria elatis diripiendas desereret; & non potius ibidem subsisteret, vt illas, si fortè nutassent, sua præsentia confirmaret, auctisque armatorum præsidijs tueretur? Non enim illi exciderat quomodo exercitu pestilentia consumpto Lombardi eum anno M. CLXVIII. cum paucis fugientem infesto milite ita insequuti sint, vt demum dissimulatâ Imperatoris personâ, simulatóque famuli habitu trans Alpes se recipere compulerint, Ciuitatésque omnes, quæ in illius fide intra Lombardiam permanserant, Germanis interfectis, in suam potestatem redegerint.

OBO.

PONTIFEX, qui neque exercitu, neque pecunia munitum se deprehendi periculosum nimis existimabat (hunc enim non esse Attilam, cui Leo Pontifex obuiam inermis progressus seruatus esset, satis cognouerat) effugio patenti interclusus, ne se vltra furenti faci obijceret, Anagnia priuato habitu clam secessit.

ANIMADVERSIO.

NEQVE ego, neque alius quisquam viderit, qua ratione Pontifici in Siciliam ad VVilhelmum maximè sibi addictum

ctum ac vectigalem Regem, effugium interclusum fuerit. At Imperator (inquies) cum exercitu tam expeditè, & tacitè iter habuit, vt antequam à quoquam sentiretur, iam Anagniæ immineret. Crederem, si Ticinum Anagniâ decem aut quindecim passuum millibus distaret; sed ista de longo itinere, deque gradario Germanorum exercitu dici nequeunt; neque verum est Alexandrum Anagniæ sine militum præsidio fuisse; nam in pacis conuentionibus, quæ inter ipsum, & Cæsaris Oratores inibi constitutæ sunt, mentio habetur nobilium Romanorum qui militibus in Hernicis præerant. Horum proculdubio Alexandrum atque Prouinciam ab hostibus tueri munus fuerat. Prætereà VVilhelmus Rex Alexandro paulò antè Rogerium & Tancredum Duces cum militaribus auxilijs aduersus Fridericum summiserat. Quis igitur credat Fridericum, qui Lombardos hostes infensissimos à tergo victores haberet, à fronte verò Pontificios milites, & VVilhelmi Regis copias, à quibus facilè medius excipi poterat, contra omnem belli administrandi rationem, se se in eas angustias coniecisse?

O B O.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM. II

QVEM cùm in Apuliam profectum Fridericus censeret, per singula fermè oppida delitescentem consectatus, omnia sibi ad Tarentum subegit, & Pontifici Alexandro terra marique grauissimo edicto interdixit. Erat hic annus supra vndecies centum sextus, ac septuagesimus, & Pontificatus septimus decimus, cum nusquam Pontifex appareret.

ANIMADVERSIO.

SI verum esset id, quod Vlmus contra Romualdum ex Sigonio attulit, Alexandrũ die XXIII. Ianuarij anni M.CLXXVII. Anagniæ palàm diplomata dedisse, fugæ falsitas quam anno M.CLXXVI. contigisse Obo narrat, satis ostenderetur. Sed quia id falsum esse docuimus, ne veritatem mendacio confirmare videamur, dicimus extare Alexandri diplomata hoc ipso anno Anagniæ data mensibus Ianuarij, Aprilis, Iulij, Augusti, Septembris: quale est illud decimo octauo Kal. Februarij VVilhelmo Siciliæ Regi, quo confirmantur priuilegia Ecclesiæ montis Regalis à sedecim Cardinalibus subscriptum, & aliud IV. Id. Iul.

Philippo de Marano, & Raynaldo, ac Bartholomæo eius filijs, quo confirmat feudum Castri Gennari, quod ijs concesserat Simon Abbas Sublacensis S. R.E. Cardinalis, à tribus Cardinalibus subscriptum; & aliud non: Iul. Præposito & Canonicis Ecclesiæ Aquileiensis, quo eius Priuilegia confirmat, subscriptum à quatuordecim; & aliud Priori Carthusiensi I V. Non: Septemb. quò illum ordinem commendat, subscriptum itidem à quatuordecim. Alia duo refert Panuinus: alterum pridie Kal. Maij, alterum verò pridiè Id. Augusti. Hæc nisi apertè conuincunt, Obonem fictum esse scriptorem, nulla superest ratio, qua suppositos libellos à veris internoscere possimus.

O B O.

IMPERATOR exercitu per Apuliam in hyberna dimisso, Laudonem IV. Antipapam, qui Innocentius dictus est, Sirmiensi Ioanni subrogatum, quasi vita functo Alexandro, quem nusquam locorum comperire erat, vel perpetuum edicti metu à Pontificatu sibi temperaturo, in verum Pontificem firmari satagebat.

ANIMADVERSIO.

MIRA sunt, quæ excogitauit Vlmus, vt Obonis de Laudone narrationem faceret verisimilem; sed quia coniecturarum quas affert, neminem laudat auctorem, confutare supersedebimus. Scio à Ioanne Villano Laudonem in eo schismate quartum poni Pseudo-Pontificem. Scio à Dandulo tradi Ioannem Sirmiensem, qui Calixtus dictus est, hoc tempore obijsse, illique Laudonem à Friderico suffectum, à quibus (vt existimo) Pseudo-Obo & alij in errorem inducti sunt. Sed Calixtum postremum in eo schismate Pseudo-Pontificem fuisse duo apertè probant; alterum est Decretum Concilij Lateranensis Alexandro Pontifice, quo, cùm omnia trium Pseudo-Pontificum, Octauiani, Guidonis, & Strumensis acta rescindantur, nulla Laudonis habetur mentio: quæ sanè, vt schismatis reliquiæ penitùs delerentur, prætermittenda non erat: alterum quia eius ætatis scriptores grauissimi, Rogerius Anglicus, Sigebertus, Bernardus Præpositus Papiensis, tres tantùm Pseudo-Pontifices numerant; atque inter eos postremum faciunt Calixtum, qui Alexandri, & Friderici pacificationi superstes fuit.

O B O.

ANIMOQVE ultionum, & sanguinis insatiabili, bellum, quasi confecto pontificio bello, in Emanuelem Constantinopolitanum Imperatorem apertum sibi declaratum hostem, parare cœpit: Brundusijque coaceruata materia triremes quàm plurimas potest compingendas curat. Ipse operi Princeps assidet, atque instat.

ANIMADVERSIO.

HIc mendacijs sternitur via mendacio maximè palmari de Othonis nauali pugna, déque Ziani Ducis victoria, dum Fridericus qui Ticini rebus perditis hyemabat, fingitur Brundusij classi comparandæ intentus.

O B O.

IIS in Apuliam in hunc modum constitutis, Alexander intereà ubi omnia Italiæ loca ab Imperatorijs satellitibus lustrari cognouit, sicubi eum fortè quis deprehenderet, desperatis rebus secum deliberabat, satius ne esset ad VVilhelmum Siciliæ Regem proficisci, an in Gallias rursum euadere, an Venetiam sese conferre, VVilhelmi ad tantos Friderici exercitus vires imbecillæ, & Patris in sedem Apostolicam nullis dum calamitatibus obsessam inflati memoria; tenue præterea in aduersis præstitum auxilium, suadebant ne illi salutem suam facilè crederet Alexander, tam propinquo præsertim hoste, tam pertinaciter sese appetente. Profectionem in Gallias, ut inanem, & quæ præter fugæ diuerticulum, nihil ei aduersus Fridericum præstitura esset, damnabat. Venetiam Ciuitatem liberam, & ob id minimè suspectam, quam item amicam potiùs & suarum partium fuisse cognouerat, maximè adeundam putabat, ut prætentatis hominum animis, vel defendi se à Venetis impetraret, vel saltem ad Veronensem societatem ijs vicinam, quæ Friderico aduersabatur, tutò transiret.

ANIMADVERSIO.

QVID hac deliberatione frigidius? quid compositum ac fucatum magis? Videlicet hic scriptor singula eò dirigit,

vt omnes ſibi perſuadeant Pontifici nihil in toto Chriſtiano orbe præſidij, niſi Venetijs reliquum fuiſſe. Si dixero Oboniani fragmenti auctorem ita Venetorum gloriæ ſtuduiſſe, vt multum de maximorum Regum exiſtimatione contra ius faſque detraxerit, nullum illi falſum crimen effingam, quemadmodum iniuria affinxit Vlmus Romualdo, cum dixit, eum Venetis infenſum omnia ad illuſtrandam VVilhelmi Regis famam compoſuiſſe. Sed mirum eſt quàm multa in paucis Pſeudo-Obonis verbis à vero abhorrentia lateant. Cur deberet Alexander incertam, & adhuc ſibi ignotam experiri Venetorum fidem VVilhelmo tanquam ſibi ſuſpecto prætermiſſo, cui cum Friderico graues ſciret inimicitias intercedere, & cuius præſens in ea fortunæ aduerſitate non ſemel expertus erat auxilium? Cur Ludouico Francorum Regi ſe credere timeret, cuius anteà aduerſus Fridericum, patrocinium & maximum & conſtans fuiſſe cognouerat? Sed iſta operæpretium non eſt pluribus refutare. Euoluat Lector eorum temporum hiſtoria. Plurima, ſat, ſcio atque eximia comperiet vtriuſque Regis in Alexandrum promerita: Venetorum adhuc nulla. Sed, vt hoc figmentum ipſis Venetis armis penitus conficiamus, quî fieri poterat vt Alexander ante firmatas pacis conuentiones Venetis ſe committere auderet, quos ſciret paulò antè perpetuam cum Friderico pacem feciſſe? Teſtem affero locupletiſſimum Andream Dandulum Venetum Ducem in Chronico, qui id anno Ziani Principis tertio, hoc eſt ſalutis M. CLXXV. contigiſſe narrat. His accedit, Alexandro nullam huiuſcemodi deliberationis cauſam fuiſſe, cui iam fide data atque accepta conſtitutum eſſet in Lombardiam iter ſuſcipere. Cuſtoditur Romæ in penitiori ſedis Apoſtolicæ tabulario quod in Arce ſancti Angeli ſitum eſt, inter inſignia Pontificum monumenta exemplar conuentionum pacis quæ inter Alexandrum & Cæſaris Oratores Anagniæ anno M. CLXXVI. conſtitutæ ſunt, cuius auctoritate ac fide, etiamſi alia deſiderarentur argumenta, non ſolùm eius deliberationis aboletur figmentum, ſed etiam alia de Alexandri fuga, déque Friderici in Apuliam irruptione & Brunduſina claſſe ac Ziani pugna penitùs profligantur. Contra verò mirum in modum confirmantur illa quæ à ſcriptore actorum Alexandri atque à Romualdo Salernitano tradita ſunt. Earum initium eſt; [Dominus Imperator Fridericus, &c.]

OBO.

OBO.

CVMQVE id penitus constituisset, ad Garganum Apuliæ montem subrepens, à Veste oppidulo Iaderam Liburnico nauigio delatus, atque inde aliò, Venetiam ignotus accessit. Ea nocte sub vestibulo Basilicæ Saluatoris, quæ in Riuoalto est, pernoctauit. Insequenti die ad Monasterium Diuæ Mariæ cognomento Charitatis, diuertit. Id Marci Iuliani operâ & impensâ nuper constructum fuerat.

ANIMADVERSIO.

SVSPICOR his quæ de Marco Iuliano dicuntur subesse mendacium; nam Eugenius quartus in Bullâ Canonicis eius Monasterij datâ anno M. CCCCXLVI. quæ in vaticano regesto habetur, ait, Ecclesiâ vnâ cum Monasterio à Canonicis regularibus, Calixto secundo Pontifice, in prædijs à Petro Presbytero in hanc rem attributis, ædificatam fuisse, nulla facta Marci Iuliani mentione; quo loco Petrum solummodo fundatorem agnoscere videtur. Cur autem Iulianum prætérijsset, si eius opera atque impensa Templum ac Monasterium ædificatum esset? nam ignorasse credibile non est, cùm Petrum, à quo prædia sunt donata, non ignorauerit. Neque Marcus Iulianus instaurator esse potuit, cùm Eugenius in ea Bulla omnem eius Templi & Monasterij vsque ad sua tempora progressum atque incrementum narret.

OBO.

AFFERVNTVR castigandæ Pontifici litteræ, quas legere constantissimè renuit, scire se inquiens qua in Ciuitate spem suam defixisset: quibus item administrandam rem hanc demandasset. Tum Nuncius, Pontifice inspectante, litteras cera obsignare annixus, ab eo corripitur; duobus enim modis Veneti Duces multos antè hoc tempus annos, quemadmodum suprà docuimus, cera scilicet ac plumbo litteras concludebant. Iussit ergo Pontifex plumbeo signo litteras obsignari; neue aliter Zianus Dux, & qui essent deinceps illi successuri, vllas in vniuersum litteras obsignarent.

ANIMADVERSIO.

EXEMPLVM Obonis, quo Sabellicus vſus eſt, hæc diuerſo modo narrat; vt enim ipſe ex Obone refert, duplici Veneti Principes ad eam diem ſignandi forma vſi fuerant; nam publica monumenta, plumbo, epiſtolas & reliquos libellos cærâ conſignauerant; ſed tunc primum Alexandro auctore receptum eſt, vt omnia nullo diſcrimine, plumbo conſignarentur. Obo Sabellici ait ante Alexandrum à Venetis epiſtolas, & reliquos libellos cærâ tantùm obſignatos; Obo verò Bardi atque Vlmi docet modò cærâ, modò plumbo promiſcuè. Deinde Obo Sabellici publicorum monumentorum meminit, quorum nullam Obo Bardi mentionem facit. At quid hoc eſt, niſi vnum atque eundem Obonem Sabellici & Bardi non eſſe; ſed penitus diuerſos?

OBO.

IIS ita conſtitutis, Pontifex proſequente Venetorum Duce, & Ciuitatis Primoribus Ferrariam tranſiit.

ANIMADVERSIO.

ALEXANDER Ferrariæ fuit à die decima Aprilis anni M.CLXXVII. vſque in diem nonam Maij, duobuſque ante eius diſceſſum diebus Venetorum Nuncij, Ducis nomine, & Lombardiæ Rectores, nomine ſuarum Ciuitatum, cum Ferrariæ Conſulibus de quodam aquæ Padi exitu ſtipulati ſunt. Si Dux Ferrariæ fuit, cur Nuncij, eius nomine mittuntur? At de re graui agebatur, cui cùm ipſi Rectores & Conſules intereſſent, Dux grauatè ferre non poterat, quod ſe coram perficeretur. Huius conuentionis tabulæ aſſeruantur Ferrariæ in publico Archiuio, quarum exemplum nos inde deſumpſimus. Aut igitur Dux Pontificem Ferrariam comitatus non eſt, aut illum Venetias non reduxit; quorum alterum Oboni apertè repugnat; alterum eidem aduerſari ex ijs quæ ſubijcit, videtur.
„ [Quare [*Othonianæ*
„ *Claſſis Nuncijs*] permotus Alexander, omiſſo, quod inchoauerat, itinere
„ Venetiam reuertitur. Dux properè deductis nauibus.]
Dum enim hoſtium aduentu nunciato prius narratur Alexandrum

drum Venetias redijsse, deinde Ducem se ad bellum comparasse, satis verisimiliter deducitur, ambos simul, & Nuncium hostium Ferrariæ accepisse, & inde Venetias regressos esse. Non possum hîc facere quin Lectorem de Pseudo-Obonis oscitantia admoneam; non enim cùm hæc fingeret, animaduertit futurum fuisse, vt Alexander qui Lombardorum societatem omnibus rebus ad bellum sustentandum instructam, ac victorijs de Friderico reportatis gloriosam, sibique fœdere coniunctam, proximam habebat, nunciata Ferrariæ, tam ingenti Friderici classe, quæ Venetijs magnum excidij periculum allatura erat, statim in tutum se ad illam, Venetijs tantisper valere iussis, reciperet.

O B O.

DVCI ensem tradidit vindicandæ in libertatem sedis Apostolicæ monumentum perpetuò gestandum.

ANIMADVERSIO.

NON erat cur sedes Apostolica ab vllo in libertatem vindicaretur quæ à nemine asseri in seruitutem potest. Si Obo, vt Bardus interpretatur, loquitur de ense, quem consecratum Romani Pontifices Principibus viris donare consueuerunt, egregiè fallitur; nam libri quibus Apostolicæ sedis ritus ab anno M.CXIV. vsque ad annum M.CXCII. diligentissimè describuntur, aureæ quidem Rosæ consecrationem habent: ensis verò non item; nullúsque scriptor, quem sciam, adhuc memoriæ mandauit ante Bonifacij Octaui Pontificatum, ensem à Romano Pontifice, aut consecratum, aut dono missum fuisse. Quibus Obo multorum est instar, ij grauiorem testem ne quærant. Ego certè alium mihi dari velim. Hæc si vera sunt, vt minimum ostendunt, Oboniani fragmenti parentem, eius quam nobis vendicare Vlmus conatur, antiquitatis non esse.

O B O.

QVOD in sequentibus annis continenter repetitum Veneti Duces ea celebritate factitant.

ANIMADVERSIO.

DE maris deſponſatione loquitur; ſed hæc etiam verba difficilè vſurpare potuit is qui Alexandri Tertij ætate vixit.

OBO.

IPSE vniuerſalem delictorum omnium remiſsionem, quam ſoluenti claſsi pronunciarat, omnibus omninò qui Aſcenſionis die templum Diui Marci adiſſent, perpetuò promulgauit.

ANIMADVERSIO.

DE his indulgentijs Obo cum litteris Apoſtolicis quas Veneti ſcriptores proferunt, minimè conſentit; ille enim indulgentias conceſſas vult Kal. Iunij anno M. CLXXVII. litteræ verò datæ leguntur Venetijs die X. Maij anno Pontificatus XVII. quo tempore Alexander Anagniâ nondum diſceſſerat; ſed de harum litterarum falſitate infrà dicemus. Interim moneo Obonis ſcriptorem imprudenter finxiſſe indulgentias diuerſo tempore, quàm Bullæ, quas Veneti veras putant, conceſſas.

OBO.

QVORVM vires experti noſtro periculo terra & mari ſumus.

ANIMADVERSIO.

VERBA ſunt Othonis ad Fridericum parentem, Venetorum potentiam amplificantis; ſed velim mihi dicat Pſeudo-Obo, ſiue Vlmus illius patronus, qua terreſtri pugna, quáue expeditione Fridericus aduerſus ſe Venetorum vires expertus ſit; ego enim Venetos contrà illum terra pugnaſſe adhuc non audiui; neque apud vllum ſcriptorem, ſiue teſtatæ, ſiue dubiæ fidei, perlegi. Legi tamen apud Dandulum, eos, vt ſuprà animaduerti, cum Friderico Cæſare anno M. CLXXV. perpetuam pacem iutamento ſanxiſſe.

OBO.

OBO.

ERAT *autem ex ijs vnus Imperialis Comes: alter Archicamerarius, quorum nomina incerta sunt.*

ANIMADVERSIO.

MIROR Obonem, quem, teste Vlmo, nihil præteriuit eorum quæ ad illius ætatis historiam pertinent, quique tot Prælatorum ac Principum, qui Imperatorem Venetias prosequuti sunt, nomina tàm distinctè ac dilucidè suis narrationibus intexuit, eos qui Friderici loco, insigni iurandæ pacis munere perfuncti sunt, ignorasse; quos tamen inter cæteros nobilitate, ac dignitate maximè præstantes fuisse, dubitandum non est; cùm præsertim eorumdem nomina inter eos qui paci interfuere, enumerauerit; sed vbi eius consilium animaduerti, hominis prudentiam non vulgari dignam commendatione censui; nam cùm ex veteribus scriptoribus centonem conficeret, viderétque apud illos de eorum qui pacem iurarunt, nominibus non liquere, nec vbi in salebras impingeret, cautè incerta esse pronunciauit. Hæc tamen callidi artificij sagacitas apud sapientes rerum æstimatores, conficti libelli fraudem magis aperit.

OBO.

EO *die Petrus Zianus Ducis filius, qui Friderico obuiam progressus fuerat, ei ad Volane Padi ostium occurrit, & singulari pompa exceptum, Clodiam deduxit.*

ANIMADVERSIO.

PSEVDO-OBO tradit à Petro Ziano Fridericum Clodiam deductum die XXI. Iulij; nos tamen Priuilegium inuenimus ab illo, pridiè eius diei eodem anno Vlrico Aquileiensis Ecclesiæ Præposito & Canonicis, concessum Clodiæ in Monasterio sanctissimæ Trinitatis; hoc est die XX. Iulij, quod apud ipsos extat. Non igitur verum est quod Pseudo-Obo ait, eum Clodiam appulisse die XXI. Iulij.

OBO.

PONTIFEX ijs tàm fœliciter confectis, vt Decreta quæ constituerat promulgaret, atque alia item ederet, Concilium fertur ijs diebus indicere voluisse; quod quidem nobis quâ potißimum de causâ celebratum non fuerit, minimè constat; nec verò sumus qui ambigua pro compertis afferamus.

ANIMADVERSIO.

PSEVDO-OBO se ambigua pro compertis non afferre rectè loquitur; nam satis illi est manifestè falsa pro veris supponere; quod hactenùs audacissimè, sed tamen parum fœliciter fecit. Quod Concilium Venetijs celebratum inficiatur, malam tuetur causam, quam obtinere, veritate contradicente, nequaquam poterit. Nam primò in Anagninis conditionibus illud erat, vt Pontifex primo quoque tempore aduocato Concilio excommunicationem in illos ferret, qui pacem violare ausi essent; idémque postea in generali Concilio præstaret. Deinde vt pax Cæsaris Sacramento iam confirmata, rata, ac firma esset, à Pontifice accipi, atque approbari debuit. Hoc autem nullibi apud Pseudo-Obonem dicto vel scripto factum fuisse legimus. Legimus tamen apud nostros scriptores factum Venetijs in Concilio. Qui igitur Concilium de medio tollit, cogitur fateri Pontificis approbationem, quæ pacis absolutio atque perfectio fuit, desiderate. Cæterum Venetijs Concilium ab Alexandro, præsente Imperatore, celebratum fuisse, præter scriptorem actorum, & Romualdum, testantur acta Lucij tertij, & habetur inter Concilia à Seuerino Binio edita anno salutis M.DCXVIII. sed quia Vlmus hos fortasse testes fastidit, dabimus alios. En Rogerium Anglicum eius ætatis scriptorem, qui ait Concilium Venetijs ab Alexandro habitum, quo, Calixto postremo Pseudo-Pontifice damnato, quotquot vel ab ipso vel ab Octauiano & Guidone sacris Ordinibus initiati fuerant, loco moti sunt, & sacrorum administratione exclusi. En Gottefridum Viterbiensem, qui Imperatori Friderico fuit ab Epistolis.

» *Vixit Alexander, tandem cui Cæsar obedit,*
» *Paceque consedit, Conciliumque dedit.*

Hæc testimonia mirum est quantum eleuare conetur; Rogerium enim

enim Concilij nomine, intellexisse ait cõuentum, tùm Pontificis, Cardinalium, & Episcoporũ, tùm Imperatoris, & Principum, qui Venetias pro stabilienda inter sedẽ Apostolicam atq; Imperatorem concordia confluxerant. Et apud Gotefridum non legit [*conciliumque dedit*] sed [*consiliumque dedit*] vt sententia sit, Imperatorem pace confirmatã ad omnes rerum gerendarum consultationes à Pontifice adhibitum; sed quis non videt effugia quæri, vt sua Oboni constet fides? Si Rogerij verba propriè accipiamus, habemus illum cum Alexandri vita, cum Romualdo, cum actis Lucij tertij optimè consentientem. Cur igitur tam alienam interpretationem sequamur, vt falsitati quæratur auctoritas? nam lectio, quam in Gotefrido excogitauit, noua est & sententiâ tam absurda, vt refutare non libeat. Dixisset saltem probabiliter eum de Lateranensi Concilio loquutum, quod ab Alexandro anno M. CLXXIX. celebratum est; sed ne id quidem dici potest, quod Gotefridus, vt fatetur Vlmus, discessu Friderici Venetijs, hoc est anno M. CLXXVII. suam historiam concluserit.

Quæ hactenus diximus satis apertè probant, libellum qui Obonis nomine circumfertur, atque ab Vlmo tanquam Lydius quidam lapis ad verum à falso dignoscendum proponitur, spurium esse atque adulterinum, tenebricosi parentis fœtum, mentito alterius nomine in lucem editum. Verùm quia eius in dictis constantia, & cum Alexandri ac Friderici litteris, cúmque receptis eius ætatis scriptoribus consensio ab Vlmo tam sæpè atque odiosè commendatur, necesse habeo hoc loco paulò diligentiùs omnem huius artificis telam retexere, vt lector cognoscat quantum illius integritati ac fidei tribuendum sit. Cùm posterioris Oboniani fragmenti parens intelligeret post editas à Sabellico historias, controuersiam de Alexandri Papæ fuga, déque Ziani victoria multorum sermonibus versari, atque à plerisque, præsertim externis, eius narrationem fabulæ loco haberi, cúmque sciret illum ad Obonis Rauennatis historiam confugisse, quæ inter anonymos libellos post annum M. CCCC. Venetijs eâ de re magno numero conscriptos, in tenebris latitabat; quod illam suis confirmandis figmentis parum accõmodatam nosset, ex auctoris, atque voluminis obscuritate impostura opportunitatem nactus, Apostolicas & Cæsareas litteras, scriptorésque Alexandri æquales, illiúsque ætati suppares, qui sanè pauci sunt & perbreues, collegit; temporibúsque, locis, & personarum nominibus notatis, aliquot paginis quibus fragmenti septimi atque octaui libri Obo-

nis historiarum nomen fecit, stylo fucato & composito, omnem Alexandri Tertij & Friderici Primi controuersam historiam fabulis pro suo arbitratu interpositis ita complexus est, vt nihil in ea Pontificijs & Cæsareis litteris, illiúsque æui scriptoribus apertè repugnans inueniatur.; neque id factu difficile fuit; nam cùm illi breuissimè scribant, summáque tantùm rerum capita percurrant, narrationibus inserendi commoditatem assequutus est. Quo enim loco ieiunè ab ijs dicitur Alexandrum Venetias traiecisse; ibi fugam, vestis mutationem, & latebram in Monasterio Charitatis callidè affinxit. Quo verò narratur Fridericum eodem conuenisse, vt pace cum Pontifice factâ Ecclesiæ reconciliaretur, Ziani naualem pugnam, de Othone capto triumphum, eiusdémque preces ad pacem à parente impetrandam, astutè intermiscuit. Idque eò fecit confidentiùs, quòd duo diligentissimi rerum ab Alexandro gestarum scriptores, qui ijs quæ narrant interfuerant, atque illum mendacij nullo negotio redarguere poterant, in Bibliothecis abditi nunquam lucem aspexerant. Et quamuis fabulosa quæ adiecit, neque in litteris, neque in vllis eorum temporum scriptoribus repererit, satis habuit (quod & Vlmus illius imitator profitetur) ea ab ijs, planis verbis negata non fuisse; quasi verò expresse negare potuerint quod futurum nunquam somniarunt, aut perinde non sit ea quæ præteriri sine præuaricationis nota non possunt, silere, ac disertè negare. Illud vltimo loco omittendum non est, quod Obonis auctor, vt fraudem sedulò occultaret, hiatus identidem, & lacunas, quasi à tineis, atque à vetustate in manuscriptum codicem inductas, simulauit. Verùm neque in ea re satis callidus, ac veterator fuit; nam præterquam quod in illa historiæ parte, qua suas confirmat fabulas, nullas finxit antè earum explicationem, neque eandem in scribendo diligentiam, neque copiam aut grauitatem præstat; sed perbreuis est, & velut ad alia properans, omnia epitome instar in pauca contrahit.

SECVNDVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

ALTERVM post Obonem testimonium historici est, quem, & si Bardus, quòd exemplum ad manus non habuit, prætermisit; optimè tamen Frangipanius, Sansouinus, alijque Veneti scriptores norunt,

runt, cuius sit antiquitatis. Eius exemplum à Iacobo Capitensi Episcopo, qui Romam locáque suburbana, dum Pontifices Auenioni sederent, pro Vrbeuetano Episcopo Pontio Papæ Vicario regebat, Venetias Ioanni Delphino Duci, Consiliarijs, sanctique Marci Procuratoribus transmissum est, anno M. CCCLIX *Multum sanè huic manuscripto conciliat fidei transmittentis auctoritas; quod iam inde ab eo tempore vetus erat. Eius ipse Capitensis vetustatem ostendit, dum ait, se exemplum descripsisse veteris exemplaris quod difficilè repertum est.* [*Quæ nos (inquit) ex originali de verbo ad verbum pluries audire voluimus, de antiquo volumine, vtique fide digno, & difficulter reperto.*] *Cùm ergo Capitensis & Delphinus solis* CLXXX. *ab Alexandro Pontifice annis absuerit, si volumen eorum ætate antiquum fuit, ipso Alexandri æuo conscriptum fuisse credibile est. Hinc (vt opinor) Volaterranus, qui Romana Tabularia non minus diligenter perquisiuit, quàm Blondus, & Baronius, ea eruit quæ de Alexandro posteritati tradidit. Ità factum est, vt si illi duos Apocryphos scriptores complexi sunt, alius subtilioris iudicij non defuerit, qui eorum narrationem neque fide, neque luce dignam existimauerit. Equidem huiusmodi testimonium antiquissimum duco, atque à scriptore Alexandri æquali profectum; anno enim ab hinc ducentesimo sexagesimo nono à Capitensi Episcopo antiquum habitum est; quæque complectitur, ea cum ijs quæ ab Obone traduntur, mirificè cohærent. Hunc auctorem, quamquam à suis apocryphis dissentientem, si sacrorum Annalium scriptor vidisset, fortasse voluminis antiquitate adductus, fide ac luce quæ optimis debetur historicis, non fraudasset. Integrum exemplum in calce huius libelli producam, ab alio antiquo diligenter exscriptum, cuius exiguum fragmentum ediderat Sansouinus; totius enim, quàm particulæ faciliùs erit iudicatum.*

RESPONSIO.

MOLESTE tulerat in Romualdo Vlmus quædam verba quibus ille simpliciter & candidè sibi oculato testi credi aliqua postulabat; putauit enim affectatæ fidei artificio prodi mendacium. Liceat mihi, si non ita fastidiosè, certè magis verè, de Pseudo-Capitensi idem iudicium instituere, quod, vt ritè fiat, in medium eius verba afferemus. [Quoniam ex verbo Euangelico pro talento abscondito seruus reprehenditur, & ex latenti notitiâ quasi videtur admissa culpa, formidari debet in tali vnoquoque, quia thesaurus absconditus, & scientia inuisa, quæ

„ vtilitas in vtroque? Hinc est, quod ab hoc nos volentes esse pe-
„ nitus alienos, vestróque pro studio non tantùm placere, sed etiam
„ proficere posse noscentes, quædam mandauimus vestræ magni-
„ ficentiæ authentica significari; magnæ vtique gloriæ, maioris
„ concordiæ, & remissionis permaximæ, quæ nos ex originali de
„ verbo ad verbum pluries audite voluimus de antiquo volumine,
„ vtique de fide digno, & difficulter reperto, cuius est titulus; De
„ historijs sacræ legis, & antiquitatibus in particulâ; De memora-
„ bilibus Alexandri Papæ Tertij. Cuius prædictæ particulæ initij,
„ processus, & finis, sacramentaliter, tenor talis est.] Quæro igitur ex Vlmo, quando is se Capitensis patronum constituit, vtrum illius ætate, Alexandri fuga, & Ziani victoria vulgò notæ essent, an occultæ: si dicat fuisse notas, vtpote, quæ in orbis terrarum luce auorum memoria contigissent, interrogabo, quorsum tanto studio bonus vir rerum notissimarum fidem aucupatur? quorsum Venetis, tanquam pretiosissimum munus, atque inuentu difficile largitur, quod in ore omnium versari intelligeret? Si dicat fuisse occultas, id verò fabulam adhuc in incunabulis timidè latentem nondum adultam, & euulgatam ostendit. Vt autem Vlmus eiusdem fabulæ incrementa probè norit, sciat in Vaticana Bibliotheca Chronici Andreæ Danduli Venetorum Ducis, qui è viuis excessit anno M.CCCLIV. quatuor exempla asseruari, quorum duo antiquiora nullam Capitensis Episcopi, aut historię ab eo exscriptæ mentionem habent: duo verò reliqua quæ huc Venetijs transmissa sunt, post fabulosa quædam Petri Clodiensis, huiusmodi Capitensis fragmentum incertum præ se ferunt. Certè Dandulus, qui viuere desijt quatuor annis, antequam Capitensis ad Delphinum scriberet, nisi diuinatione aliqua futuri, eius epistolam, & narrationis fragmentum suæ historiæ intexere non potuit. Intextum est igitur ab alio qui anilibus nugis à Danduli auctoritate fidem quærebat. Verùm his prætermissis dictorum veritatem paucis explorare libet. Id vt faciam tutiùs Obonem accipio, cuius ore loquutam veritatem Vlmus existimabat. Si ad hanc normam directâ ea quæ Capitensis fragmentum narrat, offendero, enimuetò sine reprehensione mihi abibit; si autem aliò declinate aut diuertere videro, faciam id quod Vlmus in vniuersum præcipit: tanquam nugatorem, ac mendacem prorsus
„ reijciam. Fragmentum Capitensis ait [Quo vsus (Alexander)
„ consilio, ad Christianissimum Francorum Regem se transferens,
„ vt Pastor omnium benignissimè est receptus, quod molestè fe-
rens

rens Fridericus ad ferrum conuersus, & opus pium in gladium « acuens prægrandem exercitum congregauit Regnorum Angliæ, « Bohemiæ, & Daciæ auxilio fultus.] Quid Obo? [Fridericus missis « ad Ludouicum Regem legatis Pontificem ad Diuionense Concilium euocat, quò demum ad diem dictum cum exercitu validissimo Octauianum perduxit, Scotiæ, ac Bohemiæ Regibus, eorúmque auxilijs stipatus. Eò & Ludouicus Henrico Anglorum « Rege, eiúsque exercitu ascito, relicto tamen ad Dolense Monasterium Pontifice, qui è contrà Turonense Concilium celebraturus erat, nec illi se interesse dignum existimabat, quod ipse non « indixisset, sublatâ omni morâ perrexit.] Videtis in fragmento Capitensis, Angliæ Regem pro Friderico contra Alexandrum, in Obone verò pro Alexandro contra Fridericum; id quod verissimum est, atque ab omnibus eius temporis scriptoribus memoriæ traditum, quos rectiùs Obo, quàm fragmenti illius auctor, exscripsit. Paulò pòst idem fragmentum habet. [In Burgundiam « veniens (Fridericus) per ipsum fidelissimum Francorum Regem « magis derelictus, quàm armis conflictus, sed ne præsentia Papæ « occasio foret & causa effusionis sanguinis filiorum; in se voluens « discrimen potius quàm in filijs, idem prius Papa clàm aufugere « cogitauit (ex Gallia) clàmque discessit, vt in se potius quærendum quàm de conflictu vlciscendum Imperatoris animum prouocaret, in Apuliamque perueniens, quia cognitus, ex eadem « causa ibidem gradum sistere noluit; per Maréque ignotus peruenit Venetias Ciuitatem tutissimam omnibus, & in Religiosorum loco, qui sanctæ Mariæ dicitur de Charitate, vt simplex sacerdos Capellanatus functurus officiose locauit. Obo verò. «

Fridericus ludificatum se ratus, cùm fames prætereà exercitus « vtrinque præmeret, in Germaniam cum copijs omnibus re infectâ concessit, & Ludouicus intra Regni fines exercitum reduxit. Alexander interea Turoni Concilium habuit, & Lucæ in « Italia, Octauianus Antipapa moritur.] «

Incertus auctor Episcopi Capitensis vult Fridericum è Gallia in Burgundiam se recepisse; Obo verò in Germaniam: ille docet Alexandrum clàm ex Gallia aufugisse, hic ibidem eo ipso tempore Turonense celebrasse Concilium. De Alexandri discessu ex Gallia pauca apud Obonē habemus, quia in eius narratione concinnator lacunam finxit, ex qua pauca hæc superesse videri vult. [Messanam primò vi ventorum delatus. VVilhelmi Regis tri- « remi Romam deinde peruenit, Pontificatus sui anno sexto, vel vt «

" alij tradunt, ſeptimo.] Nos tamen ex ſcriptoribus eius temporis
" Boſone, Romualdo, Neubrigenſi, & Cardinalium litteris, ea, quæ deſiderantur ſupplebimus. Hi narrant Alexandrum celebrato in Monte Peſſulano Aſſumptionis B. Mariæ Virginis die, exinde cum Cardinalibus, cúmque Pontificio Comitatu nauibus Meſſanam in Siciliam traiecisſe. Vnde paulò pòſt acceptis à VVilhelmo Rege triremibus ad Tyberina oſtia delatus, Romæ demum ſummâ omnium ordinum gratulatione exceptus eſt. Videtis quantum hæc nauigatio diſtet à clandeſtinâ fugâ, ſed illud incerti palmare eſt mendacium, cùm ait Alexandrum ſtatim vt ex Gallia in Apuliam peruenit, Venetias mutata veſte ſe in tutum recepiſſe; nam ſi Oboni credimus, qui hac in re probatos ſcriptores conſuluit, in Italiam ex Gallia peruenit anno M.CLXVI. Venetias autem petijt anno M. CLXXVII. vndecim interiectis
" annis palàm in Italia verſatus. Præterea incertus hæc habet. [Vbi
" tam humiliter, quàm frequenter celebrans [Alexander] poſt ali-
" quot dies à quodam Veneto Ciue vtique nobili eius orationi af-
" fecto, qui aliquando eius pedes oſculari meruerat, euidentibus
" ſignis eſt certitudinaliter agnitus. [Obo verò.] Fortè Pontifex pri-
" uati ſacerdotis cultu ad Aram ſacra facturus conſtiterat; cùm
" vir aduena (Commodo huic nomen fuiſſe tradunt) eius effigiem
" contemplatus, quem, & Romæ, & Anagniæ à ſe viſum ſæpiſſi-
" mè & loquentem auditum meminerat, Pontificem eum eſſe,
" &c.]

Hîc aliam videtis repugnantiam. Eum, à quo Alexander agnitus dicitur, incertus è nobilitate Venetâ eſſe vuult; Obo verò aduenam fuiſſe tradit; ſed Obone dimiſſo, qua dignum animaduerſione videtur illud cùm epiſtolam Capitenſis ſcribit ad Ducem, ac duos ſancti Marci Procuratores, quo tempore (ſi Annales Veneti vera memorant) quatuor iam inſtituti fuerant? vt prætereain ſignum Pontificium præter conſuetudinem ei manuſcripto affixum, & iurandi formam (ſacramentaliter) Romæ inauditam, ac Venetijs frequenter vſurpatam. Hæc enim, vt minimùm ſuſpicionem pariunt, eam narrationem in eadem officina cuſam eſſe, ex qua Obo in lucem editus eſt.

TERTIVM

TERTIVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

TERTIVM addemus testimonium, quod tamen præcipuum existimari debet; res gestas Alexandri Papæ de quibus agimus, naualemque Ziani pugnam aduersus Othonem, in maioris Consilij aula depictam fuisse iam inde ab anno M.CCXXIX *nimirū postquā m euenere duobus & quinquaginta annis. Hic tamen monere libet, primam inscriptionem à Bardo allatam ex parietibus eiusdem aulæ atque à telis depictis, quæ anno* M. DLXXVI. *conflagrarunt, contectam incendij causa mutilam esse, ac mancam. Vbi enim notatur annus* M.CCXXVI. *verè notandus est* M. CCXXIX. *quo tempore aula pingi cæpta est; desiderantur enim in illa tres vnitatis notæ, quæ, vt aliæ itidem eiusdem inscriptionis litteræ, ab igne corruptæ sunt. Ea autem inscriptio post incendiū sic legebatur.* [*Anno Dominicæ Incarnationis* M.CCXXVI "
Iacobo Theupulo Ducante cæptum fuit historiam Alexandri tertij hâc "
in nostrâ aulâ ære publico d. p.] *legere tamen oportet* [M.CCXXVIII. "
Iacobo Theupolo Ducante, & ære publico depingi,] *vt ex deletis* "
litteris apparet. Cæterum existimandum est, Theupulum, vbi primum "
Magistratum inijt, illud opus inchoasse, cùm probabile admodum sit Petrum Zianum Sebastiani filium, qui eodem ipso anno sponte Ducatum abdicauit, & Theupulum successorem habuit, dedisse operam vt in aulâ à parente exædificatâ rerum ab eo gestarum, (quibus & ipse interfuerat) memoria picturis expressa posteritati commendaretur. Cùm porrò Petri abdicatio contigerit anno ad Veneti calculi rationem M.CCXXVIII. *die* XXVI. *Februarij, qua die huc ad sanctum Georgium se recepit, monasticámque vestem induit, optimè picturarum delineationem ac distributionem præscribere poterat, vtpotè qui rebus, quæ picturâ exprimendæ essent, presens interfuisset. Ad quod ipsum operam suam contulisse putandi sunt plurimi senatores, qui vel nauali pugnæ adfuerant, vel certè eo ipso tempore viuebant, cùm anni inde elapsi quinquaginta duorum summam non excedant. Cùm igitur huiusmodi picturæ multorum illustrium virorum qui Rempublicam administrabant, iussu perfectæ sint, ferendum non est id quod ab aduersarijs dicitur, ea omnia ad pictoris libidinem depicta fuisse, inducique Horatium testem:*

> *Pictoribus atque Poëtis*
> *Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.*

Perinde quasi in publicis ædibus nemine prohibente, pictori falsa pro arbitratu effingere, atque in re minimè ludicrâ, nouâ excogitata pugnâ, Cæsaris dignitati illudere licuisset. Si tamen id perperam factum esset, nonne Fridericus secundus, qui triennio post, vt epistolæ, quas ipse vidi, testantur Venetias rediјt, eas confestim veluti falsos Friderici aui & Othonis patrui ignominiæ ac dedecoris testes obliterandas, ac planè delendas curasset? sed res non ita se habet. Pictorum licentia tanta non est, vt vbi inter Christianos de legitimo Pontifice, déque Imperatore, qui illius oppugnat potestatem, agitur, fabulosa intermiscere audeat; neque pictor fabulæ alicuius, sed historiæ picturam aggressus est; quod testatur inscriptio primæ picturæ angulo adiecta [anno M.CCXXIX. *cœptum fuit historiam Alexandri tertij depingi] vbi satis dilucidè, historia, non fabula, appellatur. Tametsi autem in ipsis historiarum tabulis pictori permittitur, canes leporarios, vrsos, hircoceruos, satyros, aliáque id genus monstra, vestium diuersa genera, tùm Ducum, tùm Militum, aliorumque, preciosos lapides, flores, fructusque alieno tempore, prout libet, affingere; in re tamen maximè seriâ vbi sacra tractatur historia, vbi de Pontificiâ potestate agitur, quæ Cæsareis oppugnabatur armis, Venetisque propugnabatur, lusibus & fabulis prætermissis, verum exprimere oportet. Quænam fuerint picturæ coloribus aquâ dilutis recenti olim tectorio illitæ, docet Bardus, qui vidit, publicique tabellionis testimonio quales essent, comprobauit. Is affirmat inscriptiones singulis subiectas easdem esse, atque illas, quæ postea telis depictis conflagrarunt. Eæ, vnà cum aula anno* M.DLXXVI. *adiectæ sunt. Ex quibus intelligere debent aduersarij, Patres id semper seruasse, & vt picturæ eiusdem argumenti cuius aliæ fuerant parietibus olim depictæ, coloribus oleo commixtis reficerentur in telis, & vt singulis respondentia eiusdem sententiæ elogia inscriberentur. Sansouini porrò diligentiâ effectum est, vt in eius libro inscriptiones duas supra viginti legere possimus, quas antiquis (vt credere par est) persimiles, à Sabellico compositas, telis depictis, de quibus agimus, ipse subnotatas vidit. Habemus igitur non solum veteres picturas, sed etiam inscriptiones, quæ à Sabellico ornatius quidem, sed eadem tamen sententiâ à parietibus ad telas translatæ, magno veritatis studiosorum beneficio à Sansouino editæ sunt. Castiganda tamen est Sabellici inscriptio picturæ decimæ septimæ, dum ait, Othonem, vt Patris aduentum præuerteret, pridie diei Domini Ascensioni sacri Venetias secundùm venisse; quod tamen ad veritatem accedit; si de priori aduentu intelligamus, cùm à Ziano captiuus ad Pontificem ductus est; nam secundùm venisse*

testatur

testatur Obo die XVII. *Iulij, cùm eo anno Ascensionis Domini dies inciderit in diem secundam Iunij. Sabellici tamen lapsus de picturarum fide nihil detrahere potest, in quibus facta, non menses, aut dies exprimuntur. Errasse autem suopte ingenio non à picto pariete, vel telâ inductum, inde colligitur, quod Sansouinus antiquiorum inscriptionum, quas Petrarcha confecerat, meminit his verbis.*

[Sed vt ad maiorem aulam redeamus, ex parte vbi sancti Heremitæ depicti erant, principium ducebant res gestæ Friderici Imperatoris, quæ in plures picturas distributæ, aulæ ambitum occupabant; quarum singulis suæ subyciebantur inscriptiones, rerum quæ ijs exprimerētur indices Petrarchæ manu, à Sabellico deinde omni ex parte mutatæ, vt videre est in primoribus exemplis, quæ hodie multorum manibus teruntur.] Id autem ostendit à Sabellico mutatas fuisse inscriptiones, quas Petrarcha prius dictauerat; non tamen credendum est, aliud ab ipso mutatum præter eloquutionem; quod factum est, cùm (vti Sansouinus affirmat) iampridem aula vnico viridi colore, hîc adumbrato, illîc verò dilutiore depicta, nouis picturis, varijsque coloribus exornata est. Princeps autem in ea cælestem Beatorum Gloriam varijs coloribus expressit Guarientus anno M.CCCLXV. *Cùm ergo ex inscriptione à Bardo allata quæ in aulæ angulo flammis superstes fuit, intelligamus, picturas inchoatas esse anno* M.CCXXIX. *hinc etiam rectè conficimus aulam ipsam, quæ eo tempore iam exornabatur, multò antè ędificari cœptam fuisse. Picturæ autem tempus negari non potest, cùm Bardus sedulò eius idoneos adhibuerit testes, tabulásque publicas confecerit Hieronymi Sauinæ Tabellionis manu. Narrat Dandulus, & post illum Sansouinus, Ducales ædes ab Angelo Badoëro Duce ędificari cœptas anno* VIIICX. *initio à ponte palearum facto vsque ad templum euripo, siue estuario proximum. Eæ cum anno* IXCLXXVI. *deflagrassent, à sancto Petro Vrseolo Duce paulò pòst restauratę sunt: instauratę iterum auctęque à Duce Sebastiano Ziano anno* M. CLXXIII *vt duo laudati scriptores, & plerique Venetorum tradunt. Ziani porrò additamentum, aulam fuisse de qua agimus, ex eo efficitur, quod cum ea quę à templo ad palearum pontem pertinent, à Badoëro ędificata sint anno* VIIICX. *& à S. Petro Vrseolo restaurata* IXCLXXVI. *superest vt id quod à Ziano additum dicitur, aula sit cum aliquâ ędificij parte; cum Sansouinus vnà cum alijs scriptoribus affirmet, aulam, in qua secretis suffragijs magistratus creantur, quę minor est, initiumque à latere maioris aulę ducens ad templum vsque plateę imminens porrigitur, cœptam esse anno* M.CCCCXXIII. *hoc tamen de superiori ipsâ aulâ, non de inferioribus substructis ędificijs, intelli-*

gendum est; nam illa tribunalibus, magistratibusque destinata quæ ab eo incipiunt, quod Petitionum dicitur, alioque terminantur, quod vocant Præfectorum Noctis Ciuilis. Tota præterea ambulatio, etiamnum appellantur areę, siue impluuia; quod ostendit, ea diu intecta perstitisse. Illa nos putamus inchoata fuisse vnà cum ædificijs maioris Consilij aulæ substructis, Sebastiano Ziano Duce anno M.CLXXIII. *neque ignoramus post annum* M.CCCCXXIII. *aulæ minori suffragiorum, de qua diximus, multa addita fuisse. Itaque aula frequentioris senatus, seu maioris Consilij circa annum* M.CLXXIII. *à Sebastiano Ziano exædificata picturisque rerum gestarum Alexandri tertij exornata anno* M.CCXXIX. *Deinceps Nicolai Marcelli Principatu circâ annum* M.CCCCLXXIV. *à Viuarinis, Bellinis, alijsque magni nominis pictoribus, nouis picturis contecta est; quarum occasione Sabellicus singularum inscriptiones instaurauit, eas imitatus, quas veteribus picturis Petrarcha adiecerat. Hæc attulimus, vt picturarum veritas atque origo constaret, quod tertium est testimonium historiæ Alexandri Papæ atque Friderici Imperatoris. Hæ (vt apertum iam est) à Principe & Senatoribus, qui eò, quo Otho captiuus Venetias ductus est, atque in manus magni Pontificis Alexandri traditus, tempore, confectæ, tantam obtinere debent fidem, vt per se solæ pertinacissimum quemque qui contra Obonem sentiat, conuincere possint. Tria igitur habemus testimonia, quibus veritas satis confirmatur; sed quod hominum ingenia semper aliquid desiderant, maiorémque historijs fidem tribuere solent, quæ plurimorum sapientum iudicio probantur; idcircò alia in medium testimonia afferemus. Interim cum Petrarchæ inscriptionum mentio inciderit, monere non prætermittam, plerosque Benuenuti Rambaldi testificationem, perinde quasi Petrarchæ esset, protulisse; eò nimirum deceptos, quod illius scriptoris augustale inter Petrarchæ opera excusum sit. Ibi de Friderico hæc habentur.*

„ [*Sæpè fuit infestus Ecclesiæ, & Alexandrum Papam persequu-*
„ *tus est. Apud Venetias victus, pacem fecit.*]

In quo etiam lapsus est Sansouinus. Sed à Petrarcha aliud testimonium præter inscriptiones, quarum meminimus, peti non potest, cùm de rebus gestis Imperatorum nihil scripserit; nec libellus, qui de vita Pontificum, ac Cæsarum separatim ab alijs operibus circumfertur, illius est, cùm eo anno M. CCCLXXIV. *(vt Bellarmino placet) septuagenarius obierit, quo tempore Gregorius vndecimus nondum Auenione Romam Curiam Apostolicam transportauerat; & tamen in illius calce habetur ab eo Pontifice translatam iam fuisse, qui Romam nonnisi in sequente post Petrarchæ mortem anno venit. Habetur*

præterea

præterea in eodem libello sanctam Catharinam Senensem Vrbano Quinto Pontifice floruisse eiusque vitam à Magistro Raymundo fuisse conscriptam; at sancta hæc virgo excessit è vita anno M. CCCLXXX. *quo tempore cum Petrarcha inter viuos amplius nō esset, affirmare non potuit, eius vitam, quæ semper post eius de quo scribitur, obitum, literis mandari solet, compositam fuisse. Scripsit ille quidem epitomam factorum Romuli, Numæ Pompilij, Tulli Hostilij, Anci Martij, Romanorum Regum, Brutique Consulis; eam tamen Fabricij Lucij rebus gestis terminauit, neque ad Cæsares peruenit. Solæ igitur testimonij loco aduentus Alexandri Papæ ex Petrarchæ lucubrationibus supersunt epigraphes à Sansouino libro octauo indicatæ, quas ille picturis in aula maioris Consilij adscripsit. Quamquam autem Sansouinus ait earum exempla multorum manibus versari, ea tamen (quod ægrè admodum tuli) ad me adhuc non peruenerunt. Meminit Bardus Bonincontri, quem ignorat vtrum Mantuanus sit, an Bononiensis, eiusque ex Alexandri Papæ historia solos capitum indices refert, qui cum Sabellici inscriptionibus mirum in modum consentiunt: Eum, quod Petrarchæ ætate vixerit, credibile est ab illo in rerum narratione non dissentire. Abbas primo fuit Muranensis Monasterij sancti Cypriani vsque ad annum* M.CCCLXIX. *deinde huius sancti Georgij maioris, quo loco ætate confectus obijt, sepulturæque mandatus est anno* M. CCCLXXX. *die prima Augusti vt epitaphium ostendit, quod Benedicti Guidi eiusdem Cœnobij Monachi (qui posteà Abbas sancti Nicolai in littore decessit anno* M. D. XC. *die iti'em prima Augusti atque in hoc templo tumulatus est die secunda) sedulitate ad nos peruenit. Sic autem se habet.*

[*Hic iacet Venerabilis D. Bonincontrus de Boateriis de Bononia Abbas sancti Georgij Maioris de Venetijs, egregius Decretorum Doctor, qui obijt prima Augusti sub annum Domini* M. CCLXXX. *Orate pro eo.*] « « « «

Hæc ideò dicta à nobis sunt, vt confirmetur tum id quod narrauerat Bardus Bonincontrum vixisse anno M. CCCXX. *quo tempore verisimile est annum ætatis egisse vigesimum, aut trigesimum: tum Bononiensem fuisse. Fieri tamen potuit, vt Monachus fuerit in Cœnobio sancti Benedicti iuxta Mantuam, quod Arnoldus Vnio nostra memoria huius Cœnobij sancti Georgij maioris monachus, suspicatus est.*

RESPONSIO.

QVANTVM coniectura assequi possum, Fortunatus Vlmus, vel solo picturarum argumento, causam se obtinere arbitratur, quippe qui existimat neminem tantæ temeritatis fore qui antiquos illos patres viros grauissimos tàm inexpiabilem concepisse fraudem audeat affirmare: videlicet ij, quorum prudentia & consilio Venetorum Imperium ad summum dignitatis fastigium peruenerat, falsas supponerent historias pro veris, Reipublicæ existimationem, tàm fœdis mendacijs conspurcarent? Nos huic testi laruam detrahemus, nihil interim curaturi, vtrum, vel Pictor, vel qui picturas faciendas locarunt, inscitiæ aut falsi crimine teneantur. Si quis se læsum sentiet, is Vlmum accuset, qui nos scriptis in Baronium criminationibus lacessiuit. Ac primò, vt credam id quod Vlmus ait, maioris Consilij aulam à Sebastiano Ziano Duce exædificatam fuisse, postulo mihi dari authorem, aut veterem aliquam inscriptionem non in angulo, sed in bono lumine collocatam, vnde ista desumpserit. At si non auctorem (inquies) coniecturas quidem certè attulit, quibus id satis probabiliter conficitur. Itâ ne vero? quæstionis fundamentum, quod firmissimum vtique esse, quoque cætera niti oportuerat, ex leuibus constat coniecturis? neque aliud stabilius adducitur quod ijs, quæ tractanda sunt substernatur? & quisquam mirabitur, quod impositum ædificium rimis vndequaque fatiscens, ruinam minetur? sed vanis & futilibus coniecturis scriptorem oppono, qui tùm in rebus gestis Venetorum peruestigandis sedulus & sagax fuit, tum in publicis ædificijs describendis accuratus ac diligens. Sansouinum intelligo, qui non implicatè, atque obscurè, non dubiè, atque hæsitanter, sed clarè, & disertè narrat, aulam maioris Consilij construi cœptam esse post annum M.CCCIX. hoc est centum triginta sex annis postquàm à Ziano fingitur ædificata, absolutámque anno M.CCCCXXIII. ipsis nimirum à commentitia ædificatione annis ducentis, & quinquaginta; quo testimonio, quid apertius, quidue luculentius excogitari potest? Verùm ne aliquis obijciat, Sansouinum de aula, vbi antiquitus maius cogebatur Consilium, non de illa, vbi hodie cogitur, loquutum fuisse, ipso eodem loco hæc tradit.

„ [Propè aulam Collegij, alia, quæ Ducalium ædium viam respicit

..cipicit sita est à Gradenigo Duce ædificari cœpta anno M.CCCI. « (illi adiacebant tabularium, & cauea, quam postea turriculam « nominarunt) absolutáque anno M. CCCIX. à quo tempore vsque « ad annum M. CCCCXXIII. maius Consilium eò conuenire solitum « fuit; sed cùm locus ad eam rem angustior videretur, alia exædi- « ficata est aula maiori æstuario imminens, in quam eodem ipso « anno M. CCCCXXIII. perfectam maius Consilium primò con- « uenit.] «

Atqui hæc ipsa est aula maioris Consilij, quam Vlmus nullo auctore contendit à Ziano ante ducentos, & quinquaginta annos constructam fuisse. Alterum quæstionis caput est, quandonam eius aulæ parietes pingi cœpti sint. Bardus quem cæteroqui ducem sequitur Vlmus, vbi in manifesto mendacio deprehensum non videt, turpiter lapsus est, cùm dixit eam pingi cœptam, Theupulo Duce, anno M. CCXXVI. idque se habuisse ex veteri inscriptione, quæ flammis consumpta non fuerat; fingit enim veteres picturas è viridi colore in parietibus descriptas, obliteratas minimè fuisse, cum Alexandri historia telis depicta iterum est anno M.CCCCLXXIV. sed ipsas telas veteribus parietum picturis inductas demum anno M.DLXXVI. incendio conflagrasse, apparuisséque flammis extinctis eam inscriptionem, quæ diu sub telis latuerat: commentum sanè perquam ingeniosum, nisi seipsum turpiter proderet; nam Theupulus, cuius Ducatus tempore picta aula dicitur, tribus, vel (vt alijs placet) quatuor post annis, hoc est anno M. CCXXX. Dux creatus est. Prouidè accurrit Vlmus, & vacillans testimonium confirmaturus, ait in illis numerorum notis (iii) tres vnitates flammis consumptas fuisse: ijs restitutis effici, Theupulum, quo anno Ducatum inijt, aulam pingendam locasse; sed primò non considerauit Theupulum ab aliquibus Ducem renunciatum tradi anno M. CCXXX. Deinde non animaduertit, Bardum nauiter mendacem fuisse, qui non solùm falsum pro vero supposuerit, sed etiam ad illud comprobandum publicum Tabellionem plurimósque viros nobilitate insignes testes adhibuisse se dicat, qui omnibus diligenter inspectis sanctè iurarunt eam inscriptionem, vt à Bardo describitur, ità planè in ambusto illo pariete se habuisse. Hisce testificationibus cogitur Vlmus in speciem assentiri, easque pro veris (quando illi huiusmodi falsitas magno vsui est) admittere. Ita iam si tanquam vera recipit, quæ de Tabellione & testibus à Bardo dicuntur, quî fieri potest, vt tres illæ vnitates in numero

desiderantur, cum à viris accuratissimis, qui probè omnia inspexerunt, iurato affirmatum sit, lacunas in solis verbis [Iacobo,] & [ære publico d....p.] reperiri? An spatium illud, in quo tres vnitates obliteratæ dicuntur, tale erat, vt ab ijs percipi nequiret, qui duo spatia vnicâ litterâ vacua esse cognouerunt? sic enim se habet Bardi genuinum mendacium.

,, [Anno Dominicæ Incarnationis M. CC.XXVI. Iac.bo Theu-
,, pulo Ducante cœptum fuit historiam Alexandri tertij hâc in no-
,, stra aulâ ære publico d.. p..]

Cæterum si nihil haberemus, quo huiusmodi picturarum antiquitas refelleretur, eas tamen nusquam Venetijs in publico ante annum M.CCCLIV. extitisse, illud argumento est, quod Andreas Dandulus, qui circa ea tempora Venetos Annales condidit, cum de rebus Alexandri tertij ageret, diceretq; exteros scriptores communiter narrare eum Siculi Regis triremibus Venetias delatum, pacem de qua Anagniæ conuentum fuerat, inibi confirmasse; Venetos verò rem longè aliter commemorare, si aliquam eius rei picturam antiquitus factam ob oculos habuisset, non vtique tam luculentum testimonium ad tuendam suorum auctoritatem elabi sibi è manibus passus esset. Quid quod alij scriptores quos Vlmus Venetos appellat, de harum picturarum origine, neque inter se consentiunt? nam Sabellicus, qui centum & triginta ab hinc annis floruit, putat ducentis ante suam ætatem annis aulam picturis primò exornatam, hoc est anno circiter M. CCC. Sansouinus ait, eam vnico viridi colore adumbrato, & diluto à Guariento', primò pingi cæptam anno M.CCCLXV. deinde Nicolao Marcello Duce, tū anno M.CCCCLXXIV. tum M.CCCCLXXIX. picturas renouatas, instauratásque: Georgius Vasarius tradit Antonium Venetum, qui eo potissimùm picturæ genere excelluit, diémque obijt septuagenario maior anno M.CCCLXXXIV. primum fuisse, qui in illa parietem depinxerit. Petrus Iustinianus solum refert à priscis Venetis aulam Comitij rerum Alexandri tertij picturis decoratam. Incertus auctor Venetæ Ciuitatis memorabilium docet primo depictam anno M.CCCXLI. iterúmq; anno M.CCCCLXXIV. Ex his scriptoribus nemo est, qui cum Bardi, atque Vlmi opinione consentiat. Sabellicus qui ab illa proximè abest in eo lapsus est, quod aulam narrat depictam priusquam fuerit ædificata: Sansouino, & Vasario optimè conuenit, à quibus incertus parum discrepat. Vt igitur rem in summam colligamus, aulæ Comitij, seu maioris Consilij, parietes,

rietes, primò depicti sunt colore viridi circa annum M.CCCLXV. hoc est ipsis centum ferè, & nonaginta annis post pacem inter Alexandrum, & Fridericum conciliatam; iterùm verò anno M.CCCCLXXIV. ab eadem pace ferè trecentesimo, à quo primum tempore (vt opinor) Alexandri fuga, Zianique pugna picturis exprimi sunt cæpta; nam hæc duo viridi colore descripta olim fuisse anno M.CCCLXV. nullus veterum memoriæ prodidit. Iam verò, quod ad picturarum inscriptiones pertinet, tres habemus testes, parum admodum sibi inuicem congruentes, Sansouinum, Bardum, Vlmum: nam ille ait eas à Petrarcha conscriptas, atque à Sabellico omni ferè ex parte mutatas: Alter verò testatur omninò easdem fuisse in veteribus parietibus, atque in telis depictis; postremus, quod videat priores minus inter se conuenire, vtriusque dicta ità conciliare nititur, vt velit inscriptiones nouis picturis appositas, eamdem quidem sententiam ac priores; non tamen eadem verba seruasse. Callidè profectò, sed non, ad ea quæ sequuntur eludenda, satis. Nam cum velit vnà cum Bardo priores picturas confectas fuisse anno M.CCXXVI. vel M.CCXXIX. & Perrarchæ nonnisi iam grandi natu id muneris demandatum verisimile sit, efficitur eas inscriptionibus destitutas expectasse dùm scriberentur annis circiter centum, & triginta; quandoquidem Petrarcha natus est anno M.CCCIV. obijtque M.CCCLXXIV. Minùs errauit Sansouinus, qui aulam depictam memorat anno M.CCCLXV. ipso Petrarcha viuente: verùm cum nullum laudet auctorem qui hasce inscriptiones à Petrarcha compositas fuisse dicat, dabit nobis veniam, si ea quæ antè ducentos, eóque amplius annos gesta tradit, narranti sine teste, credere in præsentia supersedemus. Accedit, quod cum singularum picturarum argumenta subinde mutata sint, neque idem posteà expresserint, quod olim anno M.CCCCLXXIV. Vasario teste exprimebant, imò quod prius duabus picturis distributum ac diuisum erat, posteà sexaginta abhinc annis, vt ex Vasario, Sansouino, & Bardo liquet, vnica comprehensum fuerit, & contrà quod vnica continebatur in plures fuerit dispertitum; planum est, eas inscriptiones, quæ prioribus picturis à Petrarcha, vt fabulantur, compositæ respondebant, posterioribus accommodare minimè potuisse. Mendacium proinde erit inscriptiones, quæ eisdem posteà subnotatæ sunt, à Petrarcha olim conscriptas fuisse. Ex huiusmodi scriptorum repugnantia loquendique ambiguitate facilè adducor vt credam nullas priscis illis viridibus picturis inscriptiones

ſubiectas fuiſſe; id quod magis etiam perſuadet ipſe Sanſouinus, qui ſolam Dantis Aligerij inſcriptionem picturæ qua cæleſtium Gloria deſcribitur additam adhibuit; quorſum enim aliàs non exhibuiſſet, ſi modo vllæ extitiſſent? Illa etiam in ſuſpicionem adducunt falſitatis, quod eas inſcriptiones quas plurimorum manibus antè quinquaginta annos teri, affirmauit Sanſouinus, Vlmus adhibitâ diligentiâ reperire nunquam potuerit, quódque ab ijs, qui Petrarchæ vitam, & ſingula ſcripta accuratè perſequuti ſunt, nulla earum fiat mentio; quæ tamen, quod loco maximè illuſtri collocatæ eſſent, omitti non debuerat. Quæ poſtremò loco addit Vlmus de Bonincontro Abbate primo S. Cypriani, deinde verò S. Georgij maioris, qui Alexandri fugæ fabulam ſcripſit, caſtigatione indigent; nam is publicus Venetijs tabellio fuit, neque monaſticam vitam vnquam profeſſus eſt. Ipſum audiamus.

„ [Ego Bonincontrus, licet origine Mantuanus, natione quo-
„ que Bononienſis, verbo & opere totus Venetus, & Riualienſis
„ Domini Ducis, & communis Venetiarum Notarius, & Officia-
„ lis, hanc præſentem honorabilem hiſtoriam hoc claro, & plano
„ Epigrammate conſtruxi, ad Dei, & ſancti Marci laudem, & per-
„ petuam memoriam Venetorum.]

Hæc de picturis, déque earum inſcriptionibus diſputauimus, quæ ſub ipſa Alexandri tempora deſcriptæ fingebantur; nam ijs, quæ ab anno M. CCCCLXXIV. ad hæc vſque tempora editæ ſunt, ipſa nouitas omnem prorſus auctoritatem abrogat. Mirandum porrò non eſt ſi viri ampliſſimi, & Reipublicæ cum primis ſtudioſi, tertio ab hinc ſæculo ſumma bonarum artium ignoratione, infami, pernicioſis aſſentatoribus aures patefecerint, in re præſertim quæ Veneto nomini plurimũ allatura ſplendoris ac dignitatis videretur, atque inani quadam opinione decepti, ex illorum præſcripto præcipuam Ducalium ædium aulam picturis exornari iuſſerint.

QVARTVM

QVARTVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

QVARTVM testimonium est inscriptio veteris Ducis Sebastiani Ziani marmoreo sepulchro insculpta. Eius, vt plura docent exempla, inde à quibusdam Monachis anno M.DLVI. *cùm vetus templum dirutum est, petita (quorum vnum traditum mihi est à Valentino Taliapetra, nuper huius monasterij Decano, Fabijque honesti ciuis fratre, per Benedictum Guidium, vt ipse affirmabat, ab exemplari descriptum) hæc erant verba.*

Hic Dux egregius, sapiens, diues cinerescit: «
Viuit cum Christo, mundo sua fama nitescit: «
Sebastianus vocitatus in orbe Zianus, «
Cùm Papâ Princeps, Clerus, Plebs hunc recolebant: «
Iustus, purus, castus, mitis, cuique placebat: «
Consilio pollens, bona plantans, & mala tollens: «
Robur amicorum, patriæ lux, spes miserorum, «
Et flos cunctorum, Dux electus Venetorum, «
Binos coniunxit gladios, & Marte refulsit. «
Eloquium sensus, bonitas, clementia, census «
Illi parebant: nulla virtute carebat. «
Obijt anno Domini M.CLXXVIII. *mense Aprilis.* «

Quo in Epigrammate, nisi fusius naualis pugna, & victoria Othone capto describitur, id contrà aliquos, dicemus contigisse, quia non ingens aliquod poëma, sed breue Epitaphium Poëta sibi conscribendum desumpsit, quo cum tot insignes virtutes, quibus ille ornatus erat, complecti debuerit, mentionem tamen eorum quæ pro Alexandri Pontificis defensione patrauit, non prætermisit. Nam id etsi breuiter, maiori tamen, quam alia grauitate exprimitur; cum cætera quasi minoris momenti, verbis præteriti temporis imperfecti, aut præsentis notentur; præclarum autem facinus pro Pontifice editum præterito perfecto insolita verborum granditate explicetur. [Binos coniunxit gladios, & Marte refulsit] sic prorsus, vt ea ratione ostendatur perfectissimam inter cæteras Ziani actiones illam fuisse. Eius porrò versus sententia est; Ziani virtute Pontificem, atque Imperatorem inter se conciliatos, qui duabus vocibus [binos gladios] significantur, quod alter alterum suis armis impeteret; hoc est Imperator humanis, Pontifex verò diuinis aut; quod duorum gladiorum nomine

duplex ex Iurisperitorum interpretatione, potestas, hoc est Ecclesiastica & prophana, se inuicem oppugnantes, intelligantur; sed tantùm abest, vt in Epitaphio nulla eius facti mentio sit, vt sæpius explicetur. Quid enim sibi volunt illa verba [bona plantans, & mala tollens] nisi Ziani opera schisma ab Ecclesia sublatum, pacémque eidem redditam? Et quorsum illa [cum Papa Princeps hunc recolebat;] nisi quia illos ad concordiam adduxit? nam Venetos, & Fridericum inter se discordes fuisse, præterquam ab anno M. CLXXVII. *quo pax constituta est, omnes scriptores, tùm Veneti, tùm exteri tradidere; nec solum ipsi per se Friderico inimici fuerant, sed etiam in illum Veronenses, Picenos, & Lombardos concitauerant. Eius igitur virtute, quæ præcipuè in nauali prælio, & victoria se prodidit, factum est, vt illum vna ex parte Pontifex & Clerus, ex alia verò Imperator cum suis suspicerent. Vti igitur verba [binos coniunxit gladios] significant pacem ab eo conciliatam, ita illa [Marte refulsit] id ostendunt, quo eamdem consequutus est; nimirum arma, dum commisso nauali prælio, inter cæteros veluti alter Mauors enituit. Cumque apertum sit Martis nomine bellum significari, vera illorum verborum sententia erit, eum in bello illustrem fuisse; nam, & pacis conciliator fuit, & in bello Classis ductor, egregiam Reipublicæ operam nauauit. Ignoramus, quî factum fuerit, vt apud Sansouinum loco vocis [Marte] perperam [more] poneretur; iure tamen huiusmodi errati culpa in impressorem reijcienda videtur, vt ex eo patet, quod alia quædam leuia errata in altera eiusdem voluminis à Stringa aucti editione, illi exciderint, dum loco [Sebastianus] habet [Sebastiano] si autem (quod minimè credimus) Sansouinus legat [more] non [Marte] ipsum errasse dubitandum non est. Non enim credibile est illum maiore fide, quàm Guidium, aliósque huius Cœnobij Monachos Epitaphij exemplum descripsisse; cum Guidius hîc apud sanctum Georgium inter Monachos nomen dederit anno* M. DL. *hoc est, antequam sepulchrum vnà cum templo disturbaretur, quartodecimò; Sansouinus verò post eam demolitionem duodecimo, hoc est* M.DLXXVIII. *Venetiarum descriptionem ediderit, in qua ipsius Guidij, eiusque lucubrationum mentionem facit tanquam eximiè litterati hominis Sebastiano Venerio Principe, qui Ducatum capessiuit anno* M.DLXXVII. *ipsis annis vndecim postquam templum deiectum est, quo tempore aiunt tabulam marmoream, in qua Epitaphium insculptum erat, confractam, eiusque fragmenta in noui Odæi pauimentum insumpta. Quid autem eo versu Poëta sibi voluerit satis apertum est; nihil enim aliud explicare sibi proposuit, quàm Ducis ipsius militare facinus.*

facinus. Eâdem igitur de causâ alio verbo temporis præteriti perfecti usus est [refulsit] propter quam priori usus fuerat [coniunxit] cum utrumque ad idem significandum assumatur, ac toto illo versu una & eadem maximi momenti res exprimatur. Quorsum autem ubi dixisset per Ducem inter duos maximos Principes pacem conciliatam, subiecisset [more refulsit?] si vocabuli proprietatem attendamus, vox [more] consuetudinem significat; dicere autem Ducem emicuisse ex consuetudine, est perperam & absurdè loqui. Tolerabile id esset, si aliquid subintelligi posset, ut more solis, aut aliud huiusmodi; sed Poëtæ loquutio tam alienam interpretationem non admittit. Præterea inepta repetitio syllabæ [re re, more refulsit] satis ostendit id ab eo auctore profectum non esse, qui, quamuis versus in medio, ac fine similiter desinentes, ut illius ætatis consuetudo erat, composuerit; in cæteris tamen optimorum carminum legibus parêre voluit. Quod si aliquis vocem [more] contendat retinendam esse, idémque valere dicat, quod moribus, intelligendum certè est [bonis,] atqui auctor oscitanter post pauca verba idem non repeteret, cùm in penultimo versu usurpauerit [Bonitas.] Illud notatu dignum prætereundum non est, quod cum vox [more] non [moribus] generica sit, & communis, peculiaribus Ducis adiunctis minimè copulanda esset, cum Oratoriæ leges præscribant huiusmodi voces antè singulorum adiunctorũ diuisiones, atque enarrationes præmittendas esse, aut Epilogi loco, rebus peculiaribus explicatis, subijciendas. Cùm igitur vox communis [more] neque initio præposita sit, neque in fine subiecta, neutrum munus præstare potest; cum præsertim in Epitaphio paucis verbis communibus epilogus subnectatur [nulla virtute carebat.] Atque hæc sufficiant ad vanitatem, falsitatémque detegendam verbi [more.] Verùm cùm nobis incumbat omnes, qui hæc legerint certiores planissimè facere in ea sepulchrali inscriptione naualis pugnæ mentionem fieri, alijs prætermissis, id ex solis vocibus [binos coniunxit gladios] eliciemus. Nam Dux auctor pacis inter duos illos Principes componendæ non diceretur, si ijs solum Ciuitatem, in qua fieret, accomodasset; sed ut id nominis meritò consequatur, pacis omninò causa esse debet qualem fuisse Zianum Ducem comperimus; quia nunquam Fridericus ad concordiam cum Pontifice ineundam adductus esset, nisi Otho filius à Duce captus atque ad Patrem legatus eius animum inflexisset.

RESPONSIO.

QVò demum euadet tanta in veterum monumentis, antiquiſque inſcriptionibus, litteras inducendi, apponendi, mutandique licentia? Videlicet neque marmoreis ſepulchrorum tabulis parcitur; & quod ſaxi ſculptura mutari non poſſit, quia non extat, mutantur tamen exempla apud ſcriptores. Et ſi Vlmus multa huc congeſſit inania ac leuia, multa grauiori aliqua animaduerſione digna, nos ex ijs duo præcipua ab illo deprauata reſtituemus. Vnum eſt conſtans atque cohærens Epitaphij ſententia, quàm ipſe inuoluta verborum ambage mirum in modum implicauit atque corrupit: alterum verò germana eiuſdem lectio, quam aliena accerſita voce adulterauit. Eorum porrò verborum [binos coniunxit gladios] eſto, ſenſus ſit eum dediſſe operam vt pax inter Pontificem atque Imperatorem fieret; an propterea illa [bona plantans, & mala tollens] ſchiſma ab eo ſublatum, concordiámque Eccleſiæ redditam ſignificabunt? & non potius optimam Reipublicæ in vtilibus conſilijs promouendis, atque incommodis remouendis adminiſtrationem? Nam quod addit alia verba [cum Papa Princeps hunc recolebant] intelligenda ſolùm eſſe poſt factam à Pontifice & Imperatore pacem; cùm antè illam Venetos ſemper ab Imperatore diſcordes fuiſſe omnes ſcriptores teſtentur, falſum eſt quàm quod maximè; nam & verba interpoſita [Clerus Plebs,] ſatis declarant, ea, quod ad tempus pertinet, generaliter atque vniuersè ſumi; & verum non eſt Venetos ante annum M. CLXXVII. Friderico ſemper hoſtes fuiſſe. Legat Dandulum anno Ducis Ziani ſecundo, hoc eſt ſalutis M.CLXXIV. & inueniet illos Chriſtiano Moguntino Archiepiſcopo Cæſaris nomine Anconam obſidenti copias auxiliares ſubmiſiſſe, annoque inſequenti Imperatorem ac Ducem perpetuam pacem, mutuo interpoſito ſacramento, confirmaſſe. Alterum erat in Vlmo reprehenſione dignum, quod vocem [more] mutaſſet in [Marte;] pati enim non poterat vt ſibi obijceretur, victoriæ, ſi commentitia non eſſet, aliquam in tam longo ac verboſo Epitaphio mentionem factum iri. Huic abundè ſatisfeciſſe ſe arbitratur cum [Marte] teſte quodam Monacho, legendum eſſe inani dicacitate, moroſáque cauillatione oſtendere conatus eſt; ſed (amicè moneo) operam perdidit; teſtes enim habemus locupletiſſimos, quos ipſi ſuóque Monacho opponamus.

opponamus. Accipite Sabellicum qui Epitaphium sæpius vidit.

[Quod cùm ita sit,non possum non mirari, quod in Ziani Du- «
cis sepulchro tàm insignis victoriæ nulla sit mentio, nec apud «
externorum aliquem Friderici filius legatur Otho nomine; sed «
in re, vt dicimus, multum variatum est.] «

Laurentius Schraderus, qui ab anno M.DLVI. totâ peragratâ Italià veteres inscriptiones diligenter collegit ediditque in lucem anno M.DLIX. in Ziani Epitaphio, quem inspexit, nequaquam legit [Marte] sed [more.] Idem refert Ioannes Iacobus Coraldus, qui decem Patrum Collegio fuit ab epistolis, in historia de Venetorum rebus, & Franciscus Sansouinus, qui quamquam Venetiarum descriptionem aliquot post sublatum Epitaphium annis edidit, illud tamen dum integrum esset, se vidisse testatur.

Aduersus hos testes putatis ne Vlmum, qui Epitaphium non vidit, vnius Monachi testificatione subnixum satis auctoritatis habere?

QVINTVM TESTIMONIVM.

V L M V S.

QVINTVM testimonium, quod nos mirum in modum suspicimus, maximaeque auctoritatis esse ducimus, vetus Chronicon est patrio Venetorum sermone manuscriptum; quod, vt existimamus, exemplum est Italicè redditum Latini codicis antiquioris, qui ab auctore eius ætatis conscriptus maxima fide ac diligentiâ peculiaria singulorum facta, & rerum, ac negotiorum attributa narrat, vt ex distincta eximiarum personarum, quæ tùm Ecclesiasticæ, tùm prophanæ Venetias ad pacem stabiliendam ex omnibus orbis terræ partibus confluxerunt, nominatione, adiecto insuper eorum quos secum in comitatu adduxerunt, numero, satis constat. Dabimus illud, ne disputatio interrumpatur, in calce huius operis: vnum interim monuisse contenti, à Petro Iustiniano & visum, & probatum fuisse; nec pauca ab eo mutuò accepit, cui rei fidem faciunt eadem illustrium personarum, quæ paci interfuerunt, nomina, eodem, quo in Chronico habentur ordine, descripta; & si dolemus cum tædio longioris enumerationis victum, reliquis præteritis, priorum tantum seriem contexuisse. Nos tamen omnia non sine lectorum (vt speramus) approbatione describimus, iisque explicationes, probationésque maximo studio collectas adyciemus; id quod eruditis, & bonis gratum fore non diffidimus.

RESPONSIO.

ANTEQVAM ostendo illum quem Vlmus hoc testimonio tanti facit, idoneum fabulosæ narrationis testem esse, velim mecum redeat in memoriam se aduersus Bosonem, qui dixerat Alexandrum tredecim VVilhelmi Siciliæ Regis triremibus Venetias deuectum, vehementer pugnasse; quippe verisimile non esse, Ducem & Senatores qui prudenter & cautè omnia circumspicere, finésque imperij diligenter custodire solent, permissuros fuisse vt alterius Principis classis, tanto cum direptionis, aut occupationis periculo Veneta stagna penetraret. Horum tamen Annalium auctor illum minimè offendit, cùm ait aduenas ea tempestate intrà Venetæ Ciuitatis viscera receptos, sex millium trecentorum, & nonaginta capitum numerum confecisse; quibus addere oblitus est Pontificis & Cardinalium comitatum: Imperatoris Henricique atque Othonis filiorum famulos, militésque ad corporis custodiam deputatos, eósque magno numero, quos nauali prælio vnà cum Othone captos esse vult. Sed his omissis, pauca subijciemus quæ satis (vt arbitror) demonstrabunt huius fragmenti auctorem longè post Friderici tempora vixisse, aut certè in patriam linguam conuertisse narrationem alterius, qui longo post eadem tempora annorum interuallo scripserit. Ait igitur Alexandrum Pontificem primò in Galliam, postmodum in Angliam fugisse. Hoc verò de Anglia adhuc inauditum est, & nemo (quod sciam) somniauit. Quod narrat de tauri tributo, victo Aquileiensi Patriarcha, à Michaëlio Duce imperato, falsum est. Audiat Dandulum, qui vbi tributum narrauit, subijcit quæ consequentibus annis de tauro statuta sunt.

„ [Victores itaque Veneti redeuntes, Patriarcham cum septin-
„ gentis ferè Nobilibus in carcere recludunt, qui denique duodecim
„ porcos magnos, & duodecim panes vnius sextarij annuatim in
„ die Mercurij de Carnispriuio, perpetuò, Duci in eius Palatio exhi-
„ bere promittens, cum captiuis liberatus est. Ob hoc reperitur sta-
„ tutum, vt annuatim in die triumphi, assistente Duce & iubente,
„ vni tauro & animalibus antedictis in plateâ capita amputentur.]

Qua in narratione incertus multifariam peccat; nam, & taurum tributi nomine pensum ait, & illo Aquileiensem Patriarcham Ecclesiæ hostem significari, & porcorum nullam facit mentionem; cum taurus ad cumulandam solummodò anniuersariam

lætitiam

lætitiam deinceps additus fuerit, & porcorum solutio nonnisi post Danduli obitum omissa sit; quo tempore, hoc est, post annum M. CCCLIV. necesse est hunc auctorem scripsisse, qui ignorauit verum illius victoriæ tributum porcos fuisse. Idem confirmant quæ de Iustinianorum familia narrat, eam videlicet, cùm omnes extincti essent, factâ ab Alexandro Pontifice potestate, ex Monacho qui solus supererat, propagatam posteà fuisse; si enim eius Monachi ætate vixit, quis scire potuit eam posteà propagatam? Quæ verò ait de viginti Ciuitatibus à Michaëlio Duce in expeditione contrà Emanuelem Constantinopolitanum Imperatorem captis, nimis gloriosè iactantur. Audiat Dandulum de eo numero oppidò plures detrahentem.

[Dux enim capto Tragurio, receptóque Ragusio in deditionem accipit Magralem Nigroponti Ciuitatem, & Ruben cum Insula Chio expugnat, licet galearum centum, & nauium viginti classem haberet. Emanuel verò Spalatum, Tragurium, & Sebenicum atque alia plura loca capit;] nam quæ de dulcibus aquis narrat toto maritimo tractu inter Gallipolim, & Constantinopolim veneno infectis, quarum causa omnes classiarij Venetorum milites consumpti fuerint, tàm sunt à veri similitudine abhorrentia, vt per se ipsa corruant. Quid illud de Ziano Duce, cùm dicit eum Constantinopoli aduexisse Venetias tres columnas, ex quibus duæ posteà in sancti Marci plateâ erectæ sunt? Certè si meliorem aliquem historicum, quem excriberet nactus esset, didicisset columnas multò antè Ziani Principatum Venetias delatas, atque ex ijs duas ab illo demum erectas fuisse. Videtur velle Alexandrum initio Ducatus Ziani Venetias venisse, cùm tamen omnes consentiant venisse post aliquot annos, nimirum M. CLXXVII. De litteris Veneti Ducis plumbeâ bullâ appensâ signatis, ea refert quæ in Obone suprà confutauimus. Ait Fridericum cum Venetorum Legatos de pace agentes iniquo animo audisset comminatum se alium Pontificem electurum. Quid opus erat nouo Pseudo-Pontifice, cum Strumiensis tertius Pseudo-Pontifex viueret, & Obo, quem instar omnium Vlmus esse vult, trádat præcedenti anno quartum Pseudo-Pontificem suppositum Laudonem? Si incertus vera narrat, quintum Pseudo-Pontificem Fridericus instituere voluit, qui futurus erat inter superstites tertius; quò quid absurdius, aut magis incredibile excogitari potest? Ait Fridericum legatis Venetorum edixisse se classem septuaginta quinque triremium Brundusij paratam

habere, qua Venetorum fines, nisi Alexandrum desererent, persuasurus esset. Cautius Oboniani fragmenti fictor, qui ait Imperatorem de classe solum, non de triremium numero loquutum; & quamquam vbi nunciatum est Imperatoriam septuaginta quinque triremium classem aduentare, triginta tantum triremes Ducem subitario milite armasse commemoret; tamen aliud est meditatò agere, aliud improuisis & subitis malis occurrere. Temerè fecisset Dux septuagenario maior, si aduersus Imperatoriam classem, quam sciret esse triremium quinque supra septuaginta, non plures quàm triginta (quod incertus affirmat) comparasset; non temerè, si ignorato prius hostilium triremium numero, eóque posteà vnà cum aduentu nunciato, quæ potuit in illa trepidatione nauigia instruxit, vt hosti quacumque tandem ratione occurreret. Incertus narrat Othonem, vt ad parentem ire permitteretur, obsides obtulisse; veridicus verò Obo nulla obsidum facta mentione, ait, eum obtulisse iusiurandum: ille Fridericum à Volane Padi ostio, ad sanctum Nicolaum in littore: hic ad fossam Clodiam deductum ait: ille denique Rosâ aureâ Ducem sub Pontificis discessum donatum tradit: hic Quadragesimæ tempore antè sex menses. Piget tempus nugis confutandis terere. Si Vlmus meliores nòn indicat testes, de causa quid futurum sit, quis non videt?

SEXTVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

SEXTI testimonij loco erit aliud vetus chronicon Latinum in membranis exaratum, quod etsi breue est, res tamen admodum
„ *constanter narrat.* [*Commodarunt Canonici Lateranenses eiusdem*
„ *cœnobij Charitatis, vbi Alexander Papa humaniter receptus est.*]
Cæterùm putamus exemplar esse alterius chronici, quod materno Venetorum sermone à Bardo editum est pag. CXXIX. *neque (vt existimo) dissentient ij qui vtraque inter se conferentes deprehenderint easdem vt plurimum in illis periodos integras inesse. Credimus præterea ab aliquo eius Monasterij Canonico compositum, cùm alicubi dicat,*
„ [*quidam Forensis, qui votum fecerat venire Venetias, venit ad hoc*
„ *Monasterium sanctæ Mariæ,*] *quibus Italica exactè respondent. Denique existimamus esse vetustissimum; cùm enim Italici exempli sermo primæuam Venetæ linguæ antiquitatem oleat, latinum ipsum, quod*

antecedit, valdè antiquum esse oportet. Id mendo caret, quod in Italicum de aduentu Friderici Venetias die Christi Domini Ascensionis irrepsit; nam tradit eum venisse (quod verissimum est) die Dominico pridie festi sancti Iacobi Apostoli. Error fortasse, aut à librario manauit, aut ab eo, qui Italicè reddidit, qui ex festis ac triumphalibus gratulationibus, quæ quotannis ipso Ascensionis die ad renouandam victoriæ memoriam peragi solent, deceptus, non distinxit priorem Othonis aduentum cùm à Ziano captiuus ductus est, & posteriorem, cùm, rebus ex animi sententia confectis, pacis conditiones apud parentem statutas iam fixásque esse renunciauit. Huius etiam historiæ libellum in fine subijciemus, cui (vt opinamur) fidem habebunt eruditi, quod ex eo loco profectus sit, vbi Pontifex aliquandiu sub aliena veste latuit; quódque ab exemplo magnæ tum antiquitatis, tum auctoritatis descriptus sit.

RESPONSIO.

EIVSDEM generis, atque superius testimonium est de quo in præsentia disputamus: narratio videlicet ab otioso aliquo conficta, de qua vtrum exemplar sit alterius, quàm patrio Venetorum sermone profert Bardus, nihil laboro; vtriusque enim ineptias ignorare quàm examinare præstat. Certum tamen est, eas in multis dissentire. Cæterum hæc quæ sexti testimonij loco adducitur, quamquam ab Obone magna ex parte in suum fragmentum transcripta, in multis tamen, quæ ille mutanda duxit, non cohæret: quod cùm Vlmus minimè considerauerit, non sine magna existimationis iactura imprudenter eodem tempore, & ficti Obonis furta, & suorum testium inconstantiam prodit. Incertus huius narrationis auctor

" [Existente [inquit] Domino Papa in Ecclesia antedicta, ipse petijt vnum cæreum cæræ albæ, qui statim inuentus fuit, & apportatus eidem; quem cæreum ipse dedit in manu Domini Ducis in signum deuotionis, & nobilitatis.] Obo verò.

" [Ibi ad aram templi maximam constitutus, oblatum sibi candidum cæreum inter alia Pontificis ornamenta non vltimum Duci porrexit, & gestandum publicis supplicationibus sibi, ac per tempora successuris imperauit.]

At leue est discrimen, vtrum Pontifex petierit cæreum, an verò oblatum acceperit. Fateor. Sed his leuiora Bosoni, & Romualdo Vlmus obiecit. Deinde ab Obone etiam in leuibus dissentire

magnum Vlmo piaculum est. Vbi verò Pontifex in Patriarchales ædes est deductus Incertus ait

„ [Hoc facto Dominus Papa ductus fuit in Palatio Domini
„ Patriarchæ Gradensis honorificè, prout suæ decuit sanctitati.
„ Postmodum autem pluribus diebus elapsis Dominus Dux con-
„ uocari fecit magnates Venetiæ, & conuocato consilio, cum ijs-
„ dem deliberauit mittere ad Dominum Imperatorem suas litteras
„ speciales cum duobus Ambaxiatoribus prouidis, & discretis.]
„ Obo verò.

„ [Inde in Palatium deductus, & in solio collocatus iteratâ Zia-
„ ni oratione frequenti senatu habitâ confirmatus est. In sequenti
„ die cum suis colloquutus, opportunitatem præsentem ad deme-
„ rendos summorum inter Christianos Principum animos in expe-
„ ctatò sibi oblatam explicat.]

Ille pluribus elapsis diebus: hic insequenti die Zianum colloquenrem facir. Varianr etiam in litteris à Senatu ad Fridericum missis. Nam Incertus air

„ [Et fecir sibi [Pontifex] apportari litteras, quæ mitti debe-
„ bant Domino Imperatori, quas, vt vidit cæra obsignatas, dixit:
„ Nos volumus, quod litteræ istæ bulla plumbea sigillentur, in qua
„ bulla sculpta sir Imago Beati Marci, necnon & imago Ducis
„ Veneriarum, quemadmodum imaginibus Beatorum Petri &
„ Pauli nostræ litteræ bullâ plumbeâ sigillantur.] Obo verò.

„ [Afferuntur castigandæ Pontifici litteræ, quas legere con-
„ stanrissimè renuit, scire se inquiens qua in Ciuitate spem suam
„ defixisset, quibus item administrandam rem hanc demandasset.
„ Tum Nuncius Pontifice inspectante litteras cæra obsignare an-
„ nixus ab eo corripitur; duobus enim modis Veneti Duces multos
„ anrè hoc tempus annos, quemadmodum suprà docuimus, cæra
„ scilicet, & plumbo litteras concludebant. Iussit ergo Pontifex
„ plumbeo signo litteras obsignari, neuè aliter Zianus Dux, & qui
„ essent deinceps illi successuri, vllas in vniuersum litteras obsigna-
„ rent.]

Anonymus petiisse Pontificem litteras tradir; Obo, vt castigarentur, ipsi delatas: ille de plumbea bulla ex his tantum appendenda actum esse narrar: hic in vniuersum de omnibus imposterum plumbo obsignandis: ille maris dominatum Ziano à Pontifice concessum narrat antequam ad bellum iturus classem conscenderet: hic exscensione facta, & reportara de Othone victoria: ille exploratores de parata Friderici classe Ziano Ferrariâ cum Pontifice

Pontifice Venetias iam reuerso renunciasse: hic Ferrariæ dum adhuc ibidem cum Pontifice esset. Anonymus de reditu Othonis Imperatoris filij Venetias, déque Imperatoris aduentu hæc habet.

[Imperator autem audiens preces filij sui pacem cum tanta instantia postulantis, ac etiam suorum Baronum instantiam, qui ipsam pacem à dicto Domino Imperatore similiter postulabant, humiliter & deuotè condescendit & acquieuit postulationibus eorundem, dicens se velle facere dictam pacem, & se de Lombardia separauit, & per Clodiam transiens in die Dominico circà finem mensis Iulij applicuit ad littus Ciuitatis Venetiarum, & statim absque mora filius Domini Imperatoris peruenit ad Ducale Palatium hilari vultu ad Dominum Papam & Ducem; dixitque eis quod Dominus Imperator acquieuerat verbis eius, & quod ipse ad littus venerat occasione tractandi pacem cum eis, & quod si eisdem placeret, conueniret Venetijs in vno loco simul cum ipsis amicabiliter prædictorum occasione, statimque assentiens Dominus Papa.]

Obo verò fatuam hominis simplicitatem perosus maiori cum dignitate ac similitudine veri, nihilo tamen verius, narrationem sic instituit.

[Denique amplexatus [Fridericus] filium, traditâ ei datæ atque acceptæ pacis formâ Venetiam è vestigio reuerti iussit, & Oratores confestim se missurum, nec post seipsum eò venturum affirmauit. Otho ad XVI. Kal. Augusti Veneciam applicuit, & quæ cum Patre egisset, quidue afferret, declarauit. Quæ cùm Pontifex approbasset, pace vtrinque firmatâ, nihil iam præter Oratores qui Friderici nomine iusiurandum præstarent, expectabatur. Eos pridie festi Magdalenæ ad Pontificem venisse comperimus.] Et paulò pòst. [Quibus vndique stipatus (Imperator) ad Monasterium sancti Nicolai, quod est in littore mari obiecto, festo B. Apollinaris die peruenit.]

Cùm ergo Otho Venetias peruenerit die XVII. Iulij, Imperator verò ad Monasterium sancti Nicolai in littore appulerit die XXIII. sex ipsos dies patrem à filio præuentum esse satis constat. Diuersa etiam narrant de Pontificis, & Imperatoris discessu Venetijs. Nam Incertus.

[Tunc Dominus Dux iussit armari decem galeas, & cum magno gaudio & honore Domini Papa & Imperator ascenderunt dictas galeas, & idem D. Dux simul cum eis cum multa comitiua Venetorum ad sociandum eosdem. Cùm igitur ad

„ portum ciuitatis Anconæ fœliciter peruenissent, descenderunt
„ in terram.] Obo verò. [Imperator idipsum iter quò accesserat
„ remensus, Rauennam profectus est.] Et paulò pòst. [Pontifex
„ aliquandiu post Imperatoris discessum Venetiæ moratus, cùm
„ Romam abire statuisset, Senatum prius habere voluit.] Et paulò
„ pòst. [Benignè quemque alloquutus die quæ sequuta est, trire-
„ mes à Ziano Duce ad hoc præparatas omnium Pontificiorum
„ capaces cum Cardinalibus & cæteris Prælatorum plurimis, tùm
„ qui bellorum turbine agitati Venetiam refugerant, tùm qui ad
„ Pontificis famam eò sese receperant, conscendit; & Sebastianus
„ superioribus officijs minimè contentus comitem se Pontifici &
„ itineris ductorem exhibuit, quem die tertia incolumem Anco-
„ nam perduxit. Accidit verò vt eâdem horâ mari Pontifex, &
„ diuerso itinere Imperator eò applicarent.]

Hæc attuli vt videat lector, qua fide cum ipso agat Vlmus dum vetustissimos summæque auctoritatis Annales ex Monasteriorum latebris eruere se in lucem profitetur.

SEPTIMVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

SEPTIMO loco affert Dandulus Mileti veteris scriptoris testimonium, cuius scripta nos adhuc non vidimus, atque vtrum extent ignoramus. Dicimus tamen Ricobaldum Ferrariensem (quem ex ipsius narratione habemus interfuisse Patauij anno M. CCXCIII. *miraculo à sancto Antonio patrato) Mileti meminisse à quo plura, vt & ab alijs, se in suam historiam transtulisse fatetur in epistola quam libro præmittit ad Michaëlem Rauennatem Archidiaconum.*
„ *[Si tandem ex quibus pomerijs ista delegerim quæ conseui percon-*
„ *teris, aio ex pomerijs virorum præstantium Hieronymi, Prosperi, Mi-*
„ *leti, Isidori, Eutropij, Pauli Diaconi, Ruffini, Petri Trecensis, & Pau-*
„ *li Orosij & Titi Liuij Patauini, quorum celebre nomen.]*

Hic auctor perbreuis est & (vt loquar) perturbato ordine narrationes pertexit. Desumam tamen ab illo quæ ipsum à Mileto mutuatum esse puto, & quamuis de Alexandri Tertij Pontificatu pauca dicat, ea tamen affert quæ à breuiatore requiri possunt.
„ *[Huius tempore (inquit) maximum fuit schisma; nam tres alij*
„ *Pseudo-Papæ fuerunt tempore istius quos Fridericus fouit contra*
„ *Alexandrum. Demum in Vrbe Venetijs Fridericus venit ad manda-*

tum Alexandri, quem prostratum in terra Alexander supertransiuit dicens: [Super aspidem, & basiliscum ambulabis, &c.] Fridericus dixit, [non tibi, sed Petro, &c.] « « «

Hæc verba quiuis vel mediocris ingenij intelligere potest à sancto Hieronymo, alijsque antiquissimis Patribus desumpta non esse. Relinquitur ergo Miletus à Dandulo laudatus, ex quo ea eruta esse dicamus. Leander Albertus in Italiæ descriptione de Mantuæ origine agens fol. DXCII. *Mileti Chronicorum mentionem facit. Nos tamen latet an is ille sit quem Dandulus & Ricobaldus nominarunt, fatemurque huius rei clariorem notitiam ad nos minimè perlatam. Interim sufficiat ea indicasse quorum vestigia veritatis studiosi si persequantur, fortasse felicius perfectam huius scriptoris cognitionem adipisci poterunt. Alium præterea Dandulus scriptorem nominat, quem ait res gestas Alexandri Papæ, vt à nobis traditæ sunt, iamdudum litteris mandasse. Is est Petrus Damianus è fossa Clodia. Obiter hîc moneo Damianam familiam inter Venetas perillustres, olim numeratam fuisse, ne quis hunc Petrum cum sancto Petro Damiano Rauennate confundat, qui decessit anno* M.LXXX. *cùm historia de qua agimus res gestas complectatur anni* M.CLXXVII. *sub quæ tempora credibile est, tam Miletum, quàm Petrum hunc scripsisse, cùm Dandulus ad nostri calculi rationem natus sit anno* M.CCCX. *Ad Ducatum enim, vt nostri historici tradunt, euectus est annum agens tertium & trigesimum, anno salutis* M.CCCXLIII. *is autem Mileti, & Petri meminit perinde quasi multo ante tempore floruerint.*

RESPONSIO.

SEPTIMO loco Vlmus duos profert testes Miletum, & Petrum Clodiensem. Illius scripta fatetur se nunquam vidisse, neque scire quidnam hominis fuerit, quoue tempore vixerit; si quis quærat, cur illum in sua causa testem adhibeat, respondet, suspicari se Ricobaldum Ferrariensem ab eo desumpsisse pauca, quæ de Alexandro suis scriptis interserit. At quid hoc est nisi nugas agere, & lectorem ludibrio habere? Melito, cuius meminit Ricobaldus, Asianus fuit, & Sardicensis Episcopus, floruitque anno salutis CLX. vt testatur S. Hieronymus, Honorius Augustodunensis, & Trithemius de scriptoribus Ecclesiasticis, vir summè doctus, eximijsque lucubrationibus apud veteres illustris; eum de Alexandro Tertio loquutum esse Vlmus non dicet. Vtrum idem sit, qui à Dandulo, & Alberto laudatur, in-

certum mihi est: illud certò ſcio, in Ricobaldo qui in Vaticana Bibliotheca antiquitus aſſeruatur, verba de Alexandro ab Vlmo allata non haberi; illud præterea ſcio in Ricobaldi exemplo Venetijs in eandem Bibliothecam à Paulo Manutio tranſlato ad marginem diuerſa manu anno M. CLXXI. hæc legi.

„ [Anno M.CLXXVII. Imperij Friderici XXV. Alexander Pon-
„ tifex timens Imperatoris vires, Venetias incognitus refugit: Im-
„ perator armauit contra Venetos claſſem Præfecto Othone fi-
„ lio ſuo ad repoſcendum Pontificem, qui Otho nauali prœlio à
„ Venetis victus captiuus Venetias adducitur, & Alexandro Pon-
„ tifici præſentatur; quo procurante ſublatum eſt ſchiſma.]

Et paulò ante, diuerſa item manu leguntur inſcriptiones quarum altera hodie extare dicitur Salbuæ, altera verò ante multos annos extitiſſe in Patriarchio Lateranenſi; vt omnes intelligant, eos qui fabulæ patrocinium ſuſceperunt, nihil omiſiſſe quod ad conciliandam illi fidem pertinere videretur, dum Ricobaldum falſis additionibus cumularunt. De Petro Clodienſi quid dicam? vtrum verè à Dandulo eius teſtimonium afferatur, affirmare non auſim qui ſciam narratiunculas de Alexandri fuga, déque nauali Ziani victoria in bonorum ſcriptorum hiſtorijs callidiſſimè ab impoſtoribus paſſim inſertas fuiſſe. Aio tamen hunc Petrum in quatuor Danduli codicibus, Damianum minimè nominari. Sed vt vetuſtiſſimus ſit hic auctor, quî tandem fieri poteſt vt illi Vlmus fidem tribuat, quando in verbis pauciſſimis tàm apertè ab Obone nō ſemel diſcrepat? nam tradit Othonem ipſo Aſcenſionis Domini die, Obo verò quatuor aut quinque ante diebus nauali prælio deuictum. Præterea vult Petrum Ducis Ziani filium Imperatori obuiàm miſſum vſque Rauennam; Obo ad Volanæ tantum Padi oſtium.

OCTAVVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

DVM Bardus de aduentu Alexandri Pontificis ſuum librum componeret, non defuere plures eidem cauſæ fauentes qui ad amicos diuerſis ac diſſitis locis degentes litteras dederunt, vt ſi quæ antiquitatis monumenta de Alexandri rebus geſtis reperiſſent, eorum exempla Venetias tranſmitterent. Accepit inter cætera ex Germania teſtimoniū Ioannis quem ipſe pag. LXXXVI. *Bremenſem, & p.* CVIII. *de*

de Brema appellat, quem nos putamus Ioannem Bremæ Comitem fuisse qui deinde anno M.CCIX. *Hierosolymitanus Rex creatus est iuxta Tyrum, die Dominico postridie festi sancti Michaëlis Archangeli, vt Altisiodorensis Monachus eius ætatis Auctor affirmat. Atque vt Bardus ait, fieri potuit vt Friderico primo fuerit ab epistolis; Fridericus enim è vita discessit anno* M.CXCI. *hoc est vndeuiginti antequam Ioannes Regnum adipisceretur annis. Testimonium porro à Bardo allatum est huiusmodi.*

[*Fridericus per annos* XVII. *Ecclesiam vastauit, & Pontificem* "
Alexandrum è Roma expulit, qui occultè Venetias delatus à Venetis, "
victo prius Othone Imperatoris filio, cum magna classe Romam du- "
citur, vbi munera Venetis ingentia donat.] "

RESPONSIO.

SI quis existimet Bardum atque Vlmum incorruptæ fidei esse scriptores, per me, licet assentiantur Ioannem hunc de quo octauo testimonio agitur, Hierosolymitanum Regem fuisse; ego qui singulis penè verbis falsitatem deprehendo, non possum non vehementer dissentire; nec si obsignatis quidem tabulis mecum agant, facilè inducar vt credam quæ affirmant. Singulorum volo mihi dari testes integerrimos, qui nulla ratione labefactari queant; quos cùm ad Bremensem fulciendum non attulerint, illum sibi habeant. Interim nos alia dignum responsione non existimamus.

NONVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

NONVM *eruitur ex veteri marmore ad promontorium Salboy in mari Adriatico, vbi nauali prælio decertatum est; quod hodiéque supra ianuam Templi sancti Ioannis, litteris in hunc modum insculptis legitur.*

Heus populi celebrate locum quem tertius olim "
Pastor Alexander donis cælestibus auxit. "
Hoc etenim pelago Venetæ victoria classis "
Desuper eluxit, ceciditque superbia magni "
Induperatoris Federici: reddita sanctæ "
Ecclesiæ pax tumque fuit; iam tempora mille "
Septuaginta dabat centum septémque supernus "
Pacifer aduenienѕ ab origine carnis amictæ. "

Exemplum typis mandarunt Bardus, Sansouinus, Frangipanius, & alij qui aiunt hoc monumentum ab Aquileiæ Patriarchis, dum Istriæ dominatum obtinerent, excitatum fuisse. Nos tamen qui nihil temerè & sine causa affirmare decreuimus, ingenuè fatemur (quod & alij ingeniosi viri sentiunt) hæc probabilia potius quàm satis probata videri. Cùm igitur non constet à quo primum is lapis positus fuerit, idcirco à nobis antiquitus positus existimatur, quod vt in cæteris euenire solet quæ antiquissima iudicantur, eius principij nulla inter viuentes extat recordatio. Accedit eum semper maiorum nostrorum memoriâ inibi visum fuisse, litterásque ita corrosas præ se ferre vt ægrè legi possint; quod maximè vetustatis indicium est. Quibus de causis à recenti adhuc victoria positum fuisse arbitramur, Cùm enim delictorum indulgentiam Salboriensi sancti Ioannis Templo, cuius ianuæ impositum diximus, concessam, exprimere deberet, vt ex illis verbis constat:

locum quem tertius olim
Pastor Alexander donis cælestibus auxit.

Primo quoque tempore, vt eius fama apud omnes percrebresceret, collocari oportuerat; id quod à Patriarchis qui Istriam in spiritualibus regebant factum fuisse existimamus, cum vsus obtineat inscriptiones, easque præsertim quæ indulgentias complectuntur, ad templorum ianuas ab Episcopis seu Parochis statui. Verùm huiusmodi spiritualis Istriæ dominatus non Aquileiensium, sed Gradensium Patriarcharum fuit à Pelagio Pontifice iam inde ab anno DLXXX. *concessum, atque à successoribus confirmatum, quorum hæc subeunt nomina: Syluestri secundi qui sedit anno* IXCXCIV. *Leonis noni qui* M.XLIX. *& Vrbani secundi qui* M. LXXXVIII. *Pontifices erant; vt facilè quicunque Venetis historijs carent, apud Sansouinum videre poterunt. Cæterùm Istriam suo imperio subiecerant Veneti iam inde ab anno* IXCXCVII. *quo Dux Petrus Vrseolus iunior eius vnà cum Dalmatia potiri cœpit.*

RESPONSIO.

HANC inscriptionem circa ea tempora collocatam fuisse credibile est, quibus cùm fabula de qua agimus plurimum vulgo incrementi accepisset, Ioanni & Gentili Bellinis fratribus picturæ Venetijs faciendæ locatæ sunt, de cuius auctoritate quid sentiendum sit, illud habeo dicere, scriptores Venetos ante Bardum, atque Vlmum, qui tamen ad res quas scribebant confirmandas

confirmandas diligentius incubuerunt, huius vetustissimæ marmoreæ tabulæ non meminisse. Cur, si antiquitus extabat, eius testimonio Dandulus non confutauit omnes externos scriptores quos de Alexandro aliter quàm Venetos narrasse tradit? Cur Sabellicus eam statim non obiecit Merulæ reprehensioni, sed frigidam illam Venetorum Annalium excusationem arripuit? Atqui ad scriptorum (inquies) notitiam adhuc non peruenerat. Scilicet Istria Venetijs tàm longè abest, vt quæ ibi publicè in marmoreis tabulis legebantur, à Venetis ignorari potuerint.

DECIMVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

DECIMVM testimonium quædam latina carmina conficiunt, de quibus ait Dandulus ea suâ ætate (viuebat is anno M.CCCXL.) *antiqua fuisse. Hæc in Lateranensi Patriarchio descripta, vti à me in vetustissimo eius Auctoris codice lecta sunt, ita se habent.*

" *Anno millesimo centeno septuageno*
" *Septeno donis claruit vrbs Veneta.*
" *Cessit Alexander veniam tunc Papa Beati*
" *Ecclesiæ Marci (tertius ille fuit.)*
" *Si quis in Ascensu Domini conuenerit illuc*
" *Confessus verè, cordéque pœniteat.*
" *Vespere vtroque lauat totum quod inter vtrumque*
" *Christus tum culpâ, pœnaque nulla manet.*
" *Additur & rursus octaua tempore toto*
" *Septima peccati pars reuelatur ei.*
" *Gratiat Ecclesiam regalibus, atque Ducatum*
" *Ampliat, & decorat rebus & officijs.*
" *Nam profugus latet in Venetis: tandem manifestus*
" *Regi Romano pacificatus abit.*

Confirmatur hoc ipsum ex Latino Chronico Monasterij Charitatis, dum in calce Pontifex ita loquens inducitur. [*Et præcipio quod hæc* " *historia ad æternam memoriam in quodam petafio in hac Vrbe Roma* " *scribatur;*] *sed iterum de ijs carminibus infra agemus vbi obiecta* " *quædam Frangipanio diluenda erunt.*

RESPONSIO.

SI huius teſtimonij falſitatem Vlmus probè non intelligeret, enimuerò inſultaret in Baronium liberiùs, exclamarétque, temerè in dubium ab eo vocata fuiſſe quæ ipſius auctoris iudicio, rata, iuſſæque ab inſcriptionis teſtificatione firmata, in publica mundi totius luce verſarentur. Sed cùm leuiſſimè huiuſmodi argumentum tractauerit, ſuſpecta vehementer mihi eſt eloquentis, ne dicam verboſi, hominis ieiunitas ac modeſtia. Quid dico ſuſpecta? conuictæ conſcientiæ indicium eſt certiſſimum. Age igitur. Quæramus vnde Vlmus acceperit eiuſmodi inſcriptionem in Pontificijs ædibus Lateranenſibus collocatam fuiſſe? Ait ſe accepiſſe ex veteribus Annalibus quæ ſexti teſtimonij loco allata ſunt atque à Dandulo. Quod pertinet ad Annales, nulla ratione melius confutari poſſunt quàm ſi germanæ auctoris ineptiæ illius verbis proferantur.

„ [Et cum honore magno Dominus Papa Romam intrauit,
„ & in ſua Papali ſede fuit honorificè poſitus, & ſentatus. Ipſo au-
„ tem exiſtente in ſua ſede Papali iuſſit dictum Ducem coram ſe
„ venire, dicens eidem. [Nunc quia ſum in propria mea liberta-
„ te & in Romana ſede, ego vobis confirmo omnes indulgen-
„ tias & honorificentias quas ego conceſſi Eccleſiæ ſancti Mar-
„ ci & Vobis Domino Duci, & veſtris ſucceſſoribus & commu-
„ ni Venetiæ, tanquam filijs ſanctæ matris Eccleſiæ, & ita eſt; &
„ præcipio quod hæc hiſtoria ad æternam memoriam in quodam
„ petafio in hac vrbe Roma ſcribatur] quod ſecundum eius præ-
„ ceptum factum fuit.]

Quorſum Pontifex beneficia Venetijs conceſſa Romæ confirmaret? Quia (inquies) Venetijs liber non erat. Præclarè. A nemine certè præterquam à Venetis captiuus detentus eſt, ſi modo vſpiam captiuus fuit. Sed quis non videt hæc deliramenta eſſe ſcriptoris qui ignorauit Romani Pontificis poteſtatem nullis coërceri locorum limitibus, eúmque in ſpiritualibus æquè ius dicere Venetijs ac Romæ: vtrobique eâdem auctoritate delictorum indulgentias, cæteráque beneficia elargiri, neque vt rata ac perpetua ſint, opus eſſe vt ab illo Romæ confirmentur? Maius mihi negotium eſt cum Dandulo, cuius ſcripta (modò adulterata a poſterioribus non ſint) multi magni faciunt. In vaticana Bibliotheca quatuor excuſſi Danduli exempla, deprehen-

dique

dique carmina de quibus sermo est, in multis vocibus aliter se habere quàm ab Vlmo euulgata sunt; neque id solùm ex scriptoris vitio factum esse, cùm in reliquis optimè inter se concordent, sed pia alicuius castigantis manu, qui ea meliora posteritati tradere conatus est. Præterea in solo quarto codice qui annis abhinc quinquaginta descriptus est, reperi duos priores versus, qui tamen in tribus vetustioribus desiderantur. Ad hæc in duobus codicibus post huiusmodi versus proximè recitatur historia Episcopi Capitensis, quam à Dandulo insertam minimè fuisse suprà docuimus. Ex his colligo rem in qua tantum variatur, constantem adhuc non esse, nec veritate quæ firmissima est, niti posse. Deinde cùm inscriptio de qua agimus, medium inter duos priores versus confictos ac mendacem Capitensis narrationem in Danduli Chronico locum obtineat, non leue indicium hinc suboritur illam eodem falsitatis vitio laborare, triplicémque huiusmodi fœtum alienum esse, vt furtiuas tenebricosi alicuius scriptoris appendices. Neque enim verisimile erat vt Dandulus postquam ea quæ ab externis historicis de Alexandro & Friderico dicuntur, tum quæ à Venetis commemorantur, narrauit, iterum sine vlla causa ad externos, hoc est ad Lateranenses versus & Capitensem Episcopum dilaberetur. Quamobrem Dandulus (vt ego quidem existimo) huiusmodi culpa liber est, omnisque in eos transferenda qui consequenti sæculo huius fabulæ patrocinium suscepere. Quid plura? si huiusmodi inscriptio vera fuit, aio Dandulum & Sabellicum vecordes atque amentes fuisse, qui eo argumento ad omnia quæ contra Venetorum narrationem objiciebantur, profliganda vsi non sint.

VNDECIMVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

CVM carminibus proximè allatis, (quod vndecimum est testimonium) cohæret Indulgentia ab Alexandro Pontifice sancti Marci Templo concessa. Ea ab Annalium scriptore in dubium reuocatur, quod (vt ipse ait) veteres Pontifices indulgentias omnium delictorum minimè largiri consueuerint, nisi in bellicis, quæ ad Palestinam recuperandam, aut quomodocunque aduersus infideles adornabantur, expeditionibus. Equidem ignoro quæ maior concedendæ indulgentiæ causa quàm ea de qua agimus excogitari possit; nam Fridericus qui

à ſede Apoſtolica imperij inſignibus decoratus fuerat, contrà iuſiurandi fidem ſchiſmaticus effectus, veri & legitimi Pontificis acerrimus inſectator euaſerat. Tantùm porrò abeſt vt eius ſcriptoris argumentum euincat indulgentiam conceſſam minimè fuiſſe, vt quoniam omnium delictorum indulgentiæ ijs ſolum Catholicis Ducibus ac militibus tribuebantur, qui alicui ſacræ expeditioni accingerentur, ex perpetua indulgentia ſancti Marci Templo conceſſa, efficiatur ſacrum bellum à Venetis ſuſceptum, victoriámque in eo de hoſte reportatam, tantum donum promeruiſſe; ſed legatur conſtantiſſimus Obo qui ait indulgentiam omnium delictorum primò claſsi pro defenſione Pontificis ſoluenti conceſſam. Cum porrò Dux victricem claſſem Venetias reduceret, videretque Pontifex coram captiuum eius Imperatoris filium qui ſeipſos duodeuiginti annos tam hoſtiliter fuerat inſectatus; quo doni genere putatis optimum virum tantum beneficium, vt erat gratiſsimus, remuneratum fuiſſe? An alienata Eccleſiaſticæ ditionis ciuitate Ducem peculiarem ſuum propugnatorem donaret: an pretioſis lapidibus, an pecunia, quorum inopia maximè laborabat? Nihil habuit, ſiue maius, ſiue optabilius, quo tàm eximium beneficium compenſaret, quàm vt indulgentia qua ſemel claſſem donauerat, Ducale templum nouo atque inaudito exemplo perpetuò inſigniret. Ait igitur Obo Pontificem tanta victoria mirificè gauiſum eamdem omninò pro omnibus promulgaſſe, qui in poſterum Domini Aſcenſionis die ſancti Marci Templum adirent: ijs inſuper qui octo conſequentibus diebus inibi ſuppliciter Deum orarent, ſeptimam totius pœnæ partem, qua pro delictis obſtricti erant, remiſit.

„ *[Ipſe vniuerſalem delictorum omnium remiſsionem quam ſoluen-*
„ *ti claſsi pronunciarat, omnibus omnino qui Aſcenſionis die Templum*
„ *Diui Marci adiſſent perpetuò promulgauit, adiecitque vt qui ad dies*
„ *octo poſt eam diem veniſſent, ſeptimæ admiſſorum omnium portionis*
„ *ab omni ſupplicio liberi eſſent. Id tùm victoriæ, tùm propoſitæ pacis*
„ *gaudio elatus ſumma alacritate Venetis elargitus eſt.]*

Habemus igitur omnia mirum in modum inter ſe congruentia: Lateranenſia carmina; ipſam indulgentiæ quæ ad hæc vſque tempora perdurat conceſsionem, & veraciſsimum Obonem qui ad tollendas è religioſis animis dubitationes diuino quodam inſtinctu permotus videtur, vt diſtinctè narraret indulgentiam primò claſsi, deinde Ducali Templo in tantæ victoriæ lætitia conceſſam; ſed quid ad confirmandam huiuſmodi narrationis veritatem, omnium orbis terrarum nationum concurſum ad eam conſequendam prætermus? Is non alia de cauſa factus eſt, hodieque fit, niſi quia illa ex ijs non eſt quibus alia templa donari

ſolent,

solent, sed eximia ac singularis. Hinc etiam ortum habuere nundinæ quæ Venetijs Ascensionis Domini tempore celebrantur; tanta enim populorum eò ad indulgentiam lucrandam confluentium frequentia in causa fuere vt in ipsa sancti Marci platea exterorum præcipuè commoditati variarum mercium excitarentur tabernæ, quibus illæ venui in hunc vsque diem exponuntur. Ideóque Venetias tanti eo tempore concursus fiebant quia cùm vel nullibi, vel certè paucis in locis amplissimas omnium delictorum indulgentias lucrari facultas esset, huc omnes ad eam conueniebant. Pecunia eleemosynæ nomine superioribus temporibus à confluentibus collata tantam efficiebat summam, vt Canonici sancti Marci, quò eâ potirentur, fundos in agro Bergomate dederint ex quibus hodie fructuum plusquam octo aureorum millia percipiuntur. Hæc nouimus narratione viri amplissimi Ioannis Theupuli huius Vrbis Patriarchæ, *qui vt rerum quæ ad sacram Venetorum historiam pertinent, (vtpote, qui multas litteras mandauerit) peritissimus est; ita ea quæ ad sancti Marci Templum spectant peculiariter atque exactè nouit; in eo enim antequam ad* Patriarchatum *euectus esset,* Primicerij *munus cum laude obiuit. Idem testatur Andreas Buora, qui in eodem Canonicatum diu tenuit, atque in rerum quæ tùm antiquis, tùm nostris temporibus ibidem contigerunt, historia versatissimus èst. Non enim tanti ad illud populorum concursus facti fuissent, nisi inuitasset omnium delictorum indulgentia quæ hodie etiam inuitat. Nec minori aduentantium frequentiâ ad hoc vsque tempus celebratur alia indulgentia in Cœnobio* Charitatis, *vbi adeuntes certatim summa religione sese inuicem prævertere conantur; quia initio is cultus eaque celebritas cœpta est cùm Alexander* Pontifex *illam est elargitus.*

RESPONSIO.

TAM multa sunt quæ Vlmus congessit, vt ostenderet ab Alexandro Pontifice omnibus sancti Marci Templum die Domini Ascensionis adeuntibus amplissimam omnium delictorum indulgentiam, reportatæ de Othone victoriæ occasione concessam fuisse, vt cogat nos paulò diligentiùs omnem illius rationem inuestigare. Id quod facere non possumus commodiùs quàm si diploma cuius extat apud Dandulum in fine chronici, & apud Sansouinum exemplum accuratè perpendamus. Neque hæc eo consilio aggredimur vt Templi sancti Marci indulgentias (quas sanè maximas & amplissimas esse putamus) in dubium

reuocare velimus; ſed ne veritas quæ in ſacris rebus potiſſimum quærenda eſt, falſis compoſitiſque per fraudem diplomatibus obſcuretur. Ac primò quidem falsò datum legitur Venetijs apud ſanctum Marcum ſexto id. Maij Pontificatus Alexandri anno XVII. tunc enim is Anagniæ, nondum Venetijs erat; anno nimirum ad Venetorum etiam calculum M. CLXXVI. Non igitur contra quam Obo maximè pugnat, indulgentia victoriæ de Othone reportatæ præmium, & gratulatio fuit. Præterea datum legitur apud S. Marcum, cùm tamen Alexander non ædes ſancti Marci, ſed apud Riuum altum Gradenſis Patriarchæ domum incoleret: quod ex omnibus priuilegijs ac litteris ab ipſo Venetijs datis apertum eſt. Deinde in eodem, præter id quod in diplomatibus à Cardinalibus ſubſcriptis vſurpari ſolet, anni Incarnationis atque indictionis notæ deſiderantur. Ad hæc ſi dicatur mendum irrepſiſſe in annum Pontificatus, adhuc tamen diploma veridico Oboni repugnat: dicitur enim datum die X. Maij. Obo verò indulgentiam conceſſam vult poſt reditum à pugna die prima Iunij. Tum illud in Pontificijs diplomatibus inauditum, teſtes apponi; at hîc apponuntur, ijdem nimirum, qui ſubſcripsêre Cardinales, vt liquet ex verbo [teſtes.] Denique diplomatis falſitas ex Cardinalium qui ſubſcripſerunt nominibus planè ementitis atque confictis aperta eſt. Hi enim ſunt.

Alphonſus Epiſcopus Portuenſis.
Angelus Epiſcopus Sabinenſis.
I. Ernandus Eccleſiæ ſanctæ Anaſtaſiæ Preſbyter Cardinalis.
Cyprianus ſancti Chryſogoni Preſbyter Cardinalis.
Symectus ſancti Laurentij in Damaſo Preſbyter Cardinalis.
Baſilius Helias SS. Apoſtolorum Preſbyter Cardinalis.
Baſilius S. Mariæ nouæ Diaconus Cardinalis.
Theodorus S. Euſtachij Diaconus Cardinalis.

At ex Rogerio Anglo qui tunc viuebat atque ex Obone qui alios exſcripſit, tum ex Pontificiorum Alexandri diplomatum quæ apud multos ſcriptores extant, quæque in Vaticana Bibliotheca cuſtodiuntur, ſubſcriptionibus (quibus optimè conſentiunt Boſo & Romualdus Cardinales, qui anno M. CLXXVII. vnà cum Pontifice Venetijs fuere) hi ſunt.

Humbaldus Epiſcopus Hoſtienſis.
Vuilhelmus Epiſcopus Portuenſis.
Vualterus Albanenſis.
Conradus Sabinenſis.

Manfredus

Manfredus Prænestinus.
Ioannes Neapolitanus S. Anastasiæ Presbyter Cardinalis.
Theodorus S. Vitalis titulo Vestinæ.
Petrus Bonus sanctæ Susannæ.
Boso sanctæ Pudentianæ titulo Pastoris.
Hildebrandus Basilicæ XII. Apostolorum.
Hyacinthus sanctæ Mariæ in Cosmedin Diaconus Cardinalis.
Arditio S. Theodori.
Laborans sanctæ Mariæ in Porticu.
Hugo S. Eustachij ad Pantheon.
Raynerius S. Georgij ad Velabrum.

Duos insuper Presbyteros addit Rogerius, Albertum & Viuianum. Priorum igitur nomina quæ in Venetæ indulgentiæ diplomate adnotantur falsa sunt, atque ab ijs supposita qui nunquam induxerunt sibi in animum fore aliquem qui ea ad coticulam (quod aiunt) exigere vellet. En quò demum progreditur insanum propugnandæ falsitatis studium. Sic prorsus se res habet; vt quicunque aut contentione stimulatus, aut assentandi cupiditate adductus eò se irretiri semel passus est, nihil pensi habeat quibus id tandem modis comparet, dum assequatur. Falsa diplomata pro veris supponere, bonorum auctorum scripta corrumpere, publicas tabulas adulterare, humana atque diuina iura subuertere, modò impunè fiat, ludus est.

DVODECIMVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

ILLVD præterea ad hæc confirmanda plurimum habet momenti, quod Pius Quartus res ab Alexandro gestas vti à nobis narrantur suo suffragio comprobauit. Cum enim in Vaticano earum picturam extare vellet, ne quid temerè describeretur, certis Cardinalibus id negocij demandauit qui vbi per quam meditatò de singulis consultassent, vnà cum Pontifice actiones pictura exprimendas selegerunt, easque huiusmodi inscriptione quæ hodie visitur exornarunt.

[*Alexander Papa Tertius Friderici primi Imperatoris iram & impetum fugiens abdidit se Venetijs. Cognitum & à senatu perhonorificè susceptum, Othone Imperatoris filio nauali prælio victo captóque, Fridericus pace facta supplex adorat, fidem & obedientiam pollicitus. Ita Pontifici sua dignitas Venetæ Reipublicæ beneficio restituta* M.CLXXVII.]

Huic patentibus litteris quæ in Veneto Archiuio asseruantur, luculentum præbuit testimonium Lesinensis Episcopus Cedulinus, atque ante illum Marcus Antonius Gadaldinus ea tempestate Cardinali Sirleto ab epistolis, qui unâ cum Cardinalibus consultationi de qua diximus interfuere. Quod si Frangipanius solo Gadaldini testimonio est usus, id fecit quia Episcopus litteras nondum miserat. Itaque si quis vitio nobis vertat quod Cardinalis Baronij (quem cæteroqui magni facimus) sententiam oppugnamus, iniuria id fieri dicimus primum, quod cuilibet scriptori in veritatis peruestigatione liceat ulterius scriptoris quantacunque tandem dignitate excellat, dicta, si minus è veritate esse deprehenderit, confutare; deinde quod in hac re id tueamur quod à summo Pontifice, pluribusque Cardinalibus constitutum est. Immò in ea sumus sententia, si quæ à nobis hactenus dicta sunt, ad eius insignis viri notitiam peruenissent, futurum fuisse ut aliter rerum ab Alexandro gestarum narrationem institueret; sed Commentarius erroribus & mendacijs scatens Parentini, ad eum transmissus hominem incitauit ut contra ipsum stylum acueret; quod dum vehementius facit, mirandum non est si imprudens ipsam veritatem oppugnauerit. Neque nobis quicquam officit quod duos quos affert scriptores magni faciat; primum, quod illi eam sibi existimationem, non per se, sed Parentini exempli comparatione conciliarint; deinde si consultationis à Pio Pontifice institutæ tempore in Vaticano extitere, fieri non potuit ut quæ ab ijs narrantur in disquisitionem non venerint. Cùm igitur illis reiectis, picturæ ad nostrorum scriptorum normam perfectæ fuerint, satis liquet eos tanquam dubiæ fidei historicos prætermissos,

RESPONSIO.

HOc testimonium maximæ in speciem est auctoritatis; si tamen penitus introspiciatur, nihilo magis, quàm cætera ponderis ac momenti habet. Vtrum à Pio Quarto delecti aliquot fuerint (quod Vlmus tradit) qui de picturis in Vaticana Regum aula describendis déque earum inscriptionibus deliberarent, mihi incertum est. Demus tamen eos delectos fuisse: demus eosdem inani vulgi rumore eorumque suasione, qui Venetorum imperio subiecti, illi consultationi intererant, inductos, picturam, atque inscriptionem longè aliter quàm oportebat, faciendas præscripsisse: demus Pontificem de eorum consilio ac deliberatione edoctum nihil repugnasse quominus ea, quæ ipsi constituerant,

constituerant, pingerentur. At quid demum id ostendit; nisi illum grauioribus curis occupatum non disquisiuisse diligentius, quid Alexandro tertio anno M. CLXXVII. contigisset? eorumque quos historicæ rei peritos, atque incorruptæ integritatis homines putauit, decretis acquieuisse? Verùm (inquies) inquisitum est ab ijs diligenter in acta Alexandri atque in Romualdum, quódque ea quæ ab ijs dicebantur minus placuissent, omnis eisdem abrogata est fides. Hoc sanè non facilè crediderim qui sciam tantam esse in Vaticana Bibliotheca codicum multitudinem, eamque manuscriptorum voluminum copiam, vt nonnisi in ea diutiùs versati libros perdiscere facilè possint, cum præsertim alijs codicibus inserti proprium, ac peculiarem, quas tractant, rerum titulum minimè præferunt; qualia sunt acta Alexandri quæ libro de censibus Cencius Camerarius complexus est, & Romualdi chronicon quod nullam Alexandri tertij mentionem inscriptam habet. Quod si aliqui falsis narrationibus decepti Alexandri tertij historiam perperam pingi curarunt, Cæsar Baronius re ad diligentiùs quoddam examen reuocatâ, veteribusque codicibus repertis, mendacia fraudesque detexit. Neque quemquam mouere debent picturæ in loco augustissimo collocatæ quâ ea ipsa de causa omnium fidem mereantur; nam præterquam quòd in ipsa templa antiquitus partim inscitiâ, partim ad alia significanda, aliquot picturæ publicè introductæ sunt à rerum gestarum veritate plurimum abhorrentes, Romæ in luce orbis terrarum, in Basilica sanctæ Mariæ Maioris, Clementis octaui iussu, Leonis magni picturam dexterâ abscisâ B. Virgini supplicantis, atque illius ope eandem recuperantis nostra ætate obliteratam vidimus, quòd quę de sancto Ioanne Damasceno traduntur, illi ab imperitis falsò adscripta essent. Præterea in Basilica Sessoriana ipso inferioris sacelli aditu ante plures annos inscriptionem ab eodem Clemente Pontifice iure deinde sublatam legimus, quæ fabulam Siluestri secundi optimi doctissimique Pontificis à Platina impudenter euulgatam complectebatur. Multa fugiunt (quod humanum est) Pontifices alijs occupationibus intentos; multa eos quibus ipsi consiliarijs vtuntur latent, vt mirum non sit, si quædam aliquando excidant, quæ neque Christianæ fidei, neque in vniuersum Ecclesiæ moribus officiant.

Et si quæ hactenus attulimus Vlmi argumentationem satis refellunt; certum tamen mihi est omnia huic fabulæ inuolucra de-

trahere, & cuniculum quâ mendax descriptio ex Venetis picturis in Vaticanam aulam irrepsit, indicare.

In codicibus expensi Pij quarti Pontificis, qui in rationum tabulario Cameræ Apostolicæ asseruantur, ratio est inter cæteras, in qua pecuniæ singulis Pictoribus atque Scalptoribus qui in Vaticana Regum aula aliquid eo tempore pinxerunt scalpseruntque numeratæ expensæ feruntur. Eius rationis nomina ita descripta sunt. Primo loco Pictoris aut Scalptoris qui accepit persona atque opus exprimitur: deinde subijcitur pecuniæ summa; tùm designatur is cuius syngraphâ & iussu pecunia numerata est; denique ille adijcitur, cuius eruditione atque præscripto, vel pictura, vel inscriptionis scalptura ab artifice perfecta narratur. In omnibus porrò ijs nominibus idem qui & syngraphas subscripsisse, & artifices instituisse dicitur Marcus Antonius est Amulius Cardinalis vir negotijs quidem gerendis & rerum vsu doctrinaque insignis; sed tamen Patritius Venetus. At ista quorsum euadunt? num propterea quod Venetus fuit, idcircò putandum est virum clarissimum suæ dignitatis oblitum tàm fœdum imposturæ scelus suscipere voluisse? Apage vt adeò humiliter atque demissè de Cardinali sentiam. Verumtamen scio multùm valere institutionem, educationemque puerilem: intelligo magnam habere vim in omnem partem opiniones quibus ab ineunte ætate imbuimur: pro comperto habeo maximè ad persuadendum esse momenti parentum ac propinquorum de quacunque re sententiam atque auctoritatem, si illi præsertim à pueritia assiduitate quotidiana, & consuetudine aurium animus assueuit. Quid igitur mirùm si Amulius Venetijs natus atque alitus, communi Patriæ errore, veluti vulgata aliqua contagione corripi se passus sit, atque eiusdem studio incensus in Vaticano, hoc est in celeberrima Religionis arce picturam cuius similem Venetijs in sancti Marci ædibus sæpè contemplatus fuerat, Veneti nominis gloriæ consecrare voluerit? Itaque nihil est quod Vlmus in posterum iactet, pium Pontificem, & plures ex Cardinalibus illius picturę inscriptionisque auctores fuisse. Quamuis enim ex incerto adhuc parente eorumdem fœtus existimarentur; illo tamen reperto, ęquum est redhiberi, nec Romanæ, sed Venetę ciuitatis iure, vtpotè à Veneto homine ortas, deinceps vti.

DECIMVM-

DECIMVM-TERTIVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

TERTII-DECIMI argumenti loco tria postrema carmina expendemus Gottefridi Viterbiensis, qui proculdubiò Friderici primi Imperatoris Cancellarius fuit. Hic à suo instituto concisè scribendi non discedens, apertè ac dilucidè narrat ex postrema victoria, quæ anno M.CLXXVII. *reportata est, pacem consequutam, & schisma sublatum.*

Annis ter senis tribulatis schisma recedit: "
Vicit Alexander, tandem cui Cæsar obedit, "
Pacéque consedit, consiliumque dedit. "

Alexandri victoria ponitur anno M.CLXXVII. *in quem cadebat annus Pontificatus duodeuigesimus, per illa verba [ter senis] expressus. At eo anno nulla apud scriptores reperitur victoria præter illam quam Alexander Pontifex per Sebastianum Zianum Venetorum Ducem reportauit. Hæc igitur illa ipsa est, de qua Gottefridus loquitur. Colligitur etiam de postrema victoria sermonem esse ex particula [tandem] quæ nos fateri cogit, hîc agi de victoria proximè obtenta. Iam verò, qui demum proximè vicit, eum vsque ad victoriæ tempus in perpetua quadam contentione versatum esse necesse est. Nulla igitur pax inter certantes erat. Quod si Fridericus (vt Aduersarij fingunt) ex gratuita conuentione, & non bello coactus pacem Pontifici concessisset, cur Gottefridus rerum quæ gerebantur spectator, diceret [vicit Alexander tandem?] Dicere potius debuisset [conuenit tandem inter Fridericum, & Alexandrum] victoria enim certamen subsequitur, in quo certantium alter viribus superior fuerit. Victoria igitur Alexandri contigit anno* M.CLXXVII. *déque ea loquitur Gottefridus, dum subijcit, eam causæ fuisse cur Fridericus Pontifici obsequium deferret, illis verbis, [cui Cæsar obedit] quibus etiam comprehendi putamus Friderici actionem, dum se ante sancti Marci ianuam Pontificijs pedibus calcari passus est. Alia autem verba [Pacéque consedit, consiliumque dedit] ostendunt post pacis conciliationem Fridericum omnibus consultationibus, quæ quotidie Venetijs à Pontifice, quousque Romam discessit, habebantur, adhibitum. Atque hæc de Gottefridi Friderici Cancellarij, qui Venetijs pacis conuentioni interfuit, testimonio satis.*

RESPONSIO.

QVAM aliena ſit eorum verborum ſententia [Vicit Alexander : vicit Zianus, qui Alexandri partes tuebatur,] nemo eſt, qui non videat. Quanto probabilius Gottefridum de ea victoria intellexiſſet, quam Lombardi, belli ſocietate fœderati, próque Alexandro iuxtà Comum pugnantes, de Friderico reportarunt ? quęque ita hominis proteruiam fregit, vt de pace illico cogitare cœperit ? ſed tamen nego vocem [vicit] hoc loco ad vllum armorum conflictum referendam eſſe. Concedet (vt puto) Vlmus multos in ciuilibus negotijs, cęteriſque vitę humanę controuerſijs vincere, qui ſemper ab armorum tractatione abſtinuerunt. In ea porrò duodeuiginti annorum controuerſia, hoc eſt in diuturno ſchiſmate, quo ab Alexandro & Friderico ſummis vtrinque viribus certatum eſt, vicit Alexander, qui de ſuo gradu dimoueri ſe nunquam eſt paſſus: victus eſt Fridericus, qui illius, quem perditum ſumma ope ibat, pacem Anagnię per Oratores poſtulauit, & Venetijs humi tandem abiectus, pedes exoſculatus eſt. Hunc eſſe germanum Gottefridi ſenſum, facilè conſentiet, quicunque ſuperiores eius verſus legerit.

» Fortior effecta Lombarda potentia ſurgit:
» Vtráque pars tumida fortis ad arma volant:
» Rex prius obtinuit, ſed poſt fugiendo receſſit;
» Non tamen è Patria ceſſit, ſed verbere feſſi,
» Tam Rex, quàm Ligures iam ſuper arma ſilent.
» Annis ter ſenis tribulatis ſchiſma recedit,
» Vicit Alexander tandem, cui Cæſar obedit,
» Pacéque conſedit, conſiliumque dedit.

DECIMVM-QVARTVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

ALIA præterea habemus antiquorum auctorum teſtimonia fide non indigna, inter quæ Petri de Vineis, qui, vt docet Sigonius & Bzouius, ad annum M.CCXXXIX. *& alibi, Friderico ſecundo fuit ab epiſtolis, non parui facimus. Bardi tamen errorem, qui eum putauit ab epiſtolis fuiſſe Friderico primo repudiamus. Ex eo duo eruuntur teſtimonia,*

stimonia, alterum est, quod idem Bardus ex vita Friderici primi ab eo conscripta desumpsit.

[Fridericus vbi audiuit filium à Venetis captum classemque Genuensium profligatam, suadentibus suis, de pace agere cœpit. Venetijsque Pontificem ac Ducem conueniens ad illius pedes se abiecit, ac ciuitates bello ablatas se restiturum, & schisma sublaturum spopondit. Itaque excommunicatione exolutus, vbi Venetijs discessit, quæcumque iureiurando pollicitus fuerat, diuino adductus metu præstitit. Alterum est quod ex eius epistola affert Frangipanius. Fridericus alium Pontificem creauit, atque Episcopos in Ecclesijs quæ imperio parebant, constituit; sed demùm Venetias, quò legitimus Pontifex fugerat veniens, eius mandatis paruit.]

Hæc omnia Petrus de Vineis optimè nosse potuit. Cùm enim ex Sigonio, & Bzouio pro comperto habeamus illum anno M. CCXXXIX. *Friderico secundo ab epistolis fuisse, facilè (vt puto) impetrabimus id muneris nonnisi prouecta ætate exercuisse. Ex quo efficitur, eum aut illa quæ scripsit vidisse, aut saltem ab alijs qui viderant, accepisse; cùm ab anno* M. CLXXVII. *quo inter Alexandrum & Fridericum pax conuenit ad annum* M. CCXXXIX. *quo in familia erat Friderici secundi iam grandis natu, duo & sexaginta soli intercedant anni. Ex verbis igitur epistolæ habemus Alexandri fugam Venetias, eiusque aduentum palam atque ex conuentione, meram esse fabulam. Ex prioribus verò vitæ Friderici, captiuitas ostenditur Friderici filij; quæ duo ab Obone tradita sunt, atque à Petro de Vineis Alexandri æquali, aut saltem suppari, confirmata.*

RESPONSIO.

CONQVISIVI diligentiùs lucubrationes Petri de Vineis; neque vnquam, vel in Vaticana Bibliotheca, vbi aliqui eius codices asseruantur, vel alibi inuenire potuí ab eo Friderici primi Imperatoris vitam conscriptam fuisse; neque vllam eiusdem epistolam vidi, in qua aliquid, vel leuiter, de Alexandri fuga, déque Ziani victoria significetur. Si Vlmus aliquid nactus est quod ad historiæ notitiam faciat, illud obsecro posteritati ne inuideat.

DECIMVM-QVINTVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

TOT etiam publici Annales à Bardo in lucem editi, præcipuarum ciuitatum, ac Prouinciarum Germaniæ ferè omnium, Sueuiæ, Burgundiæ, Norimbergæ, Vlmæ, Masburgi, Coloniæ Agrippinæ, Vesuntij, eorum quæ à nobis narrantur fidem faciunt, cùm ij quibus proprios, & peculiares secundum temporum seriem, ciuitatis alicuius Annales conscribendi onus incumbit, accurato veritatis inuestigandæ studio teneantur. Ad eorum testimonia, quæ apud Bardum reperire est, lectores amandamus.

RESPONSIO.

BARDVS eos pro sua causa annales collegit, qui omnia ex Venetis narrationibus iam confutatis exscripsere. Nobis Danduli & Sabellici testimonium aduersus eos satis est, qui aiunt omnes externos scriptores nihil de Alexandri fuga, aut de Ziani victoria narrasse.

DECIMVM-SEXTVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

SEXTVM-DECIMVM argumentum, non vnum erit, sed multiplex. Plura videlicet testimonia, quorum singula (vt opinamur) ab eruditis magni fient. Inter illa hæc numerantur. Singulis annis ad hæc vsque tempora à Duce, vniuerso adstante Senatu, annulum nuptiarum indicem in mare deijci; id quod ostendit Venetis à Pontifice, eius imperium ac dominationem insignis de hostibus reportatæ victoriæ premium, iam tùm ab anno M.CLXXVII. *concessa fuisse. In Armamentario publico, Ducis* Ziani *loricam, cæteraque arma quę in pugna contra Othonem illi vsui fuerunt, velut quid pretiosissimum asseruari. Inibi etiam ostendi ensem, vel ipsa antiquitate insignem, quo Dux triremes ad pugnam pro Pontifice adeundam ascensurus, ab illo succinctus est, quem sanè ipsius* Ziani *fuisse nemo negauerit, qui vaginam à serico rubro villoso aureis lilys solidis interstinctam inspexerit; ea enim* Zianorum *familiæ nunc extinctæ, gentilitium insi-*

gne

gne fuerunt, vt ex ędificijs quæ huic nostro Monasterio hereditate obuenerunt, satis liquet; in quibus subinde prout opus erat instauratis, ea tamen à Monachis integra seruata semper sunt. Vsum vmbellæ, hodiéque perdurare qua Pontifex Ducem Anconæ vti voluit; eo namque declaratur (vt habet Commentarius è Cœnobio Charitatis) Ducem Venetiarum ea tempestate à Pontifice, atque Imperatore primum fuisse; quod nimirum causę est, cur pręcipuis quibusdam festis diebus ab eo instar cuiusdam triumphalis pompæ, adhibeatur. Veteres illas argenteas tubas, Duci olim à Pontifice dono datas extare, quibus perpetuò Venetorum pietas & religio celebraretur. Duci adhuc in solemnibus pompis cathedram aureumque puluillum præferri, eius ad quam Zianus euectus est, dignitatis argumentum; nimirum, vt tertius in Pontificio solio sederet Papæ sinister, Imperatore dexteram obtinente. Vsurpari etiamnum octo vexilla, quæ Cæsarea fuisse memorat auctor commentarioli è Cœnobio Charitatis :

[*Scito per Romanos aduentu ipsius Domini Papæ, exierunt obuiam ei eum octo vexillis Imperialibus.*] "

Idem confirmat Frangipanius, additque merito Venetorum Duci concessa; quod Friderieus ob diuturnam & continentem duodeuiginti annorum Pontificis insectationem ijs sese indignum reddidisset, eiusque locum Veneta Respublica, aßidua constantique, vsque ad schismatis profligationem, Ecclesiæ Romanæ tutela (quę Imperatoris propria erat) occupasset. Nec videtur hoc loco pretereundum, auctorem Actorum Alexandri (quando & aduersarij quoque nobis vsui sunt) tubarum & vexillorum, quanquam non suo loco, mentionem facere, dum Pontifex à Romanis obuiam progreßis exceptus est.

[*Exierunt obuiam sibi in longum Clerus Romanus eum vexillis & crucibus, (quod nulli Romanorum Pontificum recolitur factum) Senatores, & Magistratus populi, cum concrepantibus tubis.*] "

Has autem tubas atque hæc vexilla, credere par est ea fuisse quæ à Pontifice Duci donata sunt.

RESPONSIO.

DE muneribus quæ Alexander Pontifex in Venetum Ducem contulisse dicitur, pluribus in præsentia disputare consilium non est. Non me fugit maris desponsationem quotannis solemni ritu à Duce Venetijs fieri. Fateor vulgi opinionem increbuisse ideo fieri, quòd Alexander tertius Adriatici maris dominatum ob victoriam de Othone Friderici primi Imperatoris

filio reportatam Veneto Senatui concesserit. Sed cùm ex illius sæculi scriptoribus atque ex aduersariorum confutatione demonstratum sit, eam victoriam planè commentitiam esse, commentitium etiam esse præmium, quod eo nomine ab Alexandro Pontifice Venetis collatum traditur, necesse est. Itaque nego aureum annulum à Pontifice in eam rem donatum, marisque desponsationem ex vlla Ziani de Othone victoria ortum habuisse. De reliquis, quamuis demus vera fuisse; nullum tamen inde argumentum deducitur ad probandam Alexandri fugam, Zianique atque Othonis nauale prœlium. De ense quem Bardus ab Alexandro more Romanorum Pontificum consecratum narrat contra Obonem suprà disputauimus. Quod Vlmus de vmbella ait eam idcirco à Pontifice Duci concessam, vt declararet, illum post Pontificem inter Christianos Principes, alterum ab Imperatore dignitatis locum obtinere, puto non sine maxima aliorum Principum atque adeo ipsius Alexandri iniuriâ dici; neque id quod de Cereo subijcit verum esse potest; ideo nimirum Duci donatum, vt quæ fuerit eius in propugnando Pontifice constantia ostenderetur; nam donatus est statim atque Pontifex agnitus dicitur; quo tempore neque Venetorum fidem & constantiam adhuc explorauerat, neque ab ijsdem fuerat adhuc defensus. Qui verò Duci sellam aureumque puluillum, argenteas tubas, & octo vexilla Romæ donauerit, cùm is Venetijs non discesserit, neque ipse percipio, neque alijs explicare queo. Fides ergo erit penes Bardum atque Vlmum, qui narrarunt.

DECIMVM-SEPTIMVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

DECIMVM-SEPTIMVM testimonium ex scriptoribus coalescit, qui quamquam non omninò veteres, tamen vnà cum pluribus recentioribus huius historię veritatem tutati sunt. Tametsi enim consilium fuit antiquioribus solum vti; recentiores tamen à Bardo, & Frangipanio allati omninò spernendi non sunt, quorum plerique singulari quadam eruditione prædici, cum historici magni nominis, insignes iurisperiti (inter quos eruditissimo Frangipanio primas libenter concedimus) Religiosi Viri, Sacerdotes, Episcopi, alijque Ecclesiastici, tùm per se ipsi, tùm honoribus conspicui sint; quemlibet æquum iudicem à pręcipiti, ac temeraria eius facti condemnatione reuocant,

cant, quod tam egregios patronos nactum est, impetrantque vti sibi persuadeat, tàm illustres viros non temerè & sine causa scriptis commendasse; Alexandrum tertium Pontificem Venetias non ex antecedenti conuentione, neque cum pompæ apparatu, sed clam atque ex fuga venisse.

RESPONSIO.

SCRIPTORES, quorum hîc Vlmus meminit, libenter excuso, quod in animum inducere sibi non potuerint, vt crederent rerum gratissimarum narrationem tàm callidè, támque impudenter in ciuitate, quæ optimis legibus atque institutis gubernatur, confictam fuisse; sed non animaduerterunt vnius aut alterius mendacio ac fraude errorem aliquando ex leuibus initijs disseminatum, postea in immensum crescere ac dilatari.

DECIMVM-OCTAVVM TESTIMONIVM.

VLMVS.

EPISTOLA Friderici primi ad Alexandrum, Româ à quodam Monacho Bardo transmissa omnino contemnenda non videtur; tametsi omni erroris specie interim à nobis expurganda est. Vbi enim Fridericus ait [& tibi pro componendis causis inter Imperium, & Sacerdotium Legatos mittimus Archiepiscopos Moguntinum, & Coloniensem] omninò credimus subsequentia verba in eo exemplo [Christianum] scilicet, & [Raynaldum] ab Imperatore dictata non fuisse; sed temerè ab aliquo post eius obitum addita; cùm Pontifex (vt omnes eruditi facilè dabunt) Oratorum, quos optimè nouerat, nominatione non indiguerit. Atque in eo nimis sapiens exscriptor errauit quod Raynaldum, qui iam è vita migrauerat, Coloniensem posuerit Archiepiscopum, non Philippum, qui tum viuebat. Magni tamen facienda est epistola, si erroribus detersis, vti à Friderico profecta est, consideretur; nam probatorum scriptorum narrationibus, in calce præsertim, concordat; quo loco dum Fridericus ait, si Legati ab ipso missi Alexandrum verum esse Pontificem non cognouerint, se alium electurum, gemina dicit eorum quæ anno M.CLXII. *Danorum Regis Legato apud Saxonem Grammaticum lib.* XIV. *edixerat. Ibi enim ostendit se neutrius Pontificis electioni consensurum.*

[Huius audita legatione dolenter, se diuiduæ Religionis statum ferre «

asseuerabat; neutri tamen parti acclamaturum, ac tertium potius creaturum;] quod auctor Actorum Alexandri sæpius confirmat; illudque aperte ostendit, quod sub ipsas pacis conuentiones temperare sibi non potuerit, quominus id consilij detegeret. Accedit quod cùm videret Alexandrum euerti minimè posse, operam dedit (Obone teste) vt Calixto suarum partium Pseudo-Pontifici viuenti, sibique pergrato Lando sufficeretur. Iis igitur consentit Friderici epistola apud Bardum p. CLI. [*Qui quidem Legati si cognouerint te Ecclesiæ legitimum Pontificem esse, obedientiam nostro nomine præstabunt; sin autem, ad nos reuertentur, & nos qui iustitiam dileximus, & odio habuimus iniquitatem, alium Pontificem eligere faciemus;*] vbi vt videtis ipsum Calixtum, etsi adhuc inter viuos degeret, nihili ducit. Est igitur epistola à Friderico dictata, paucis ab alio in ea immutatis. Non tamen Annalium auctori damus ibi erratum fuisse, vbi annus M.CLXXVII. Friderici Imperij vigesimus sextus dicitur; scimus enim Cardinalem Bellarminum, aliosque complures eiusdem Imperium inchoare ab anno M. CLII. quo tempore Conradus die XV. Februarij è vita decessit, neque eadem epistola eo nomine reprehendenda est, quod Indictionem XI. loco X. proferat; id enim leue est exscriptoris mendum atque eius generis, cuius multa vulgo à bonis auctoribus condonari solent. Praiuit Baronius non semel, sed quater in epistolis Zachariæ Pontificis, in quibus perperam Indictio vndecima pro decima notatur, quod erratum ipse in antiquitatem ac descriptoris negligentiam, non in auctorem reiecit, easque nihilominùs tanquam optimas, ritéque temporibus notatas recepit. Eamdem in Apulia à Friderico conscriptam fuisse, neque annuo, neque abnuo, cùm pro comperto habeam Fridericum in illo calore Pontificiæ insectationis, modò huc accurisse, modò illuc, latétque nos quo die scripta fuerit, cùm nullus in ea exprimatur, vnde coniecturam capere possimus, vbinam terrarum Fridericus eo tempore constiterit. Existimamus quidem, vt alibi significauimus, Othonem Ticini eum conuenisse. Fieri tamen potuit, vt post filij digressum odio inflammatus Apuliam repeteret, vt classem repararet, quod tamen minimè perfecit.

RESPONSIO.

EPISTOLA quam postremi testimonij loco Vlmus adduxit, tot támque apertis scatet mendacijs, vt mirũ sit quod eam in mediũ proferre, quàm summo studio supprimere maluerit. Mitto frigidam ab alio additorum nominum euasionẽ, qua fraudulentam epistolam, mendacijsque conuictam frustra se tueri arbitratur; quasi eorum qui Legati ad aliquem destinantur, litterasque perferunt

perferunt nomina, ijs vulgò non inserantur. Mitto inanium verborum ac leuium coniecturarum coagmentationem ad falsas Friderici aduersus Alexandrum minas confirmandas. Illud præterire non possum, quod ipse à se haud improbari ait; Fridericum ex Apulia has litteras misisse; quod fieri minimè potuisse, salua Obonis auctoritate, in hunc modum ostendo. Is narrat Petrum Ziani Ducis filium Friderico Venetias aduentanti occurrisse ad Padi ostium; at hoc Ticino, non ex Apulia, Venetias versus iter est: deinde cùm Otho à Patre Venetias redierit die XVII. Iulij vt Obo auctor est, & Friderici Oratores pacem iuraturi (quos tamen nonnisi ab Othone monitos acceptæ pacis, venisse credendum est) venerint die XXI. demum Fridericus die XXIII. apud sanctum Nicolaum in littore pernoctauerit; relinquitur si is in Apulia erat, quatuor aut quinque dierum spatio Venetias aduolasse. Quid quod in pictura aulæ maioris Consilij Bardus exprimi ait, Oratores Venetos Ticinum ad Fridericum venisse, móxque eum Rauennam accessisse, inde Clodiam, demum Venetias deductum? Nulla ergò hic Apuliæ mentio est, neque prorsus esse potuit; sed video vnde Vlmo sint angustiæ; nam in explicatione picturarum quæ anno M. DLXXVI. incendio consumptæ sunt, habetur Oratores à Venetis in Apuliam (quod Bardo minimè consentit) ad Fridericum ablegatos. Cùm igitur repugnantiam videat picturarum cum Obone, & auctorum qui eas explicarunt inter se, cautè loquitur, ne in mendacio deprehendatur. Nam quod vocum similitudine ait decipi potuisse eos qui Apuliam pro Papia scripserunt, cùm Apulia Puiæ nomine, Pauiæ affini apud Venetos exprimatur, inane est ac friuolum. Nam Fridericus Latinè scripsit, quo sermone nulla huiusmodi deceptio contingere potuit. Ad hæc in epistola habetur Alexandrum pacem à Friderico postulasse: contrarium tamen accidisse omnes eius temporis scriptores affirmant. Sed quid habet probabilitatis, vt Imperator postquam pacis conuentiones Othoni filio ad Pontificem proferendas tradidit, eum contumeliosissimis litteris impetiuerit, atque aduersus se ac suos petulanter & procaciter concitauerit? Illud postremo loco non omittam, Bardum atque Vlmum de his litteris non satis congruenter loqui; nam ille videtur velle exemplar Friderici manu exaratum Româ Venetias transmissum fuisse: hic verò ait missum solummodò earum exemplum. Si licet inter eos litem dirimere, ita statuo; neque exemplar, neque exemplum Româ transmissum.

L

SCRIPTOR ACTORVM ALEXANDRI TERTII A CALVMNIIS VINDICATVS.

VLMVS.

A Veritatis studiosis illud vehementer expeti puto, vt ostendatur (quæ res maximi est momenti) duas narrationes à Baronio in lucem editas, veterum, quod ipse existimauit, nequaquam scriptorum esse, sed ab aliquibus posterioris ætatis compositas ac deprauatas fuisse. Nam si eorum quæ ab Obone Rauennate, alijsque tùm Venetis, tùm externis eidem consentientibus narrantur, veritate confirmatâ, adductisque illorum temporum picturis ac marmorearum tabularum inscriptionibus velum detraxerimus, cuius in tegumento hactenus antiquitatem duo illi, à quibus est omnis historiæ series perturbata, mentiti sunt; æquè à nobis, & veritas defensa, & falsitas profligata erit. Et sanè facere non possum, quin tribus egregijs scriptoribus, Blondo, Sigonio, & Baronio, illud erratum quod ab alijs manauit, condonem, cùm antiquam existimantes rerum gestarum, quas suis voluminibus attexuerunt, narrationem, mendaci quadam veri specie decepti sunt. Illud tamen silere non possum, duos codices de quibus agimus, ab ijs haud satis diligenter consideratos fuisse. In sequenti capite de narratione sermo erit, quam aduersarij Romualdo tribuunt: nos alterius esse putamus, qui eidem (si tamen is historiam scripsit) auctarium adiecit. In præsentia de Anonymo quem Baronius antiquum existimauit, disputabimus, cuius etiam volumen acta Alexandri Papæ inscripsit, atque ad laruatum scriptorem pænitus introspiciendum ea afferemus, quæ planè ostendant, ipsum quàm remotissimè ab Alexandri temporibus vixisse. Et sanè fæliciter contigit, vt in hoc nostro Monasterio eiusdem Anonymi volu-

men reperiatur descriptum, vt arbitror anno M.CCCCLXXI. *id quod ex adnotatione ipso libri initio constat, quæ sic se habet.*

[Hic persequitur ingressum serenissimi & Christianissimi Galliæ Regis " Ludouici, &c. qui Parisios intrauit die vltima Augusti M.CCCCLXXI.*] " vbi plura enucleatè ad eam pompā pertinentia narrat quæ ipsum interfuisse ostendunt: deinde abrupta oratione, incerti auctoris narratio inchoatur. Neque verum est quemadmodum aduersarij videntur persuadere velle, conscriptam solùm ab eo fuisse vitam Alexandri tertij, cuius ætate illum floruisse fingunt. Nam multorum præterea Pontificum vitas, à sancto Leone nono ducto initio, litteris mandauit, vbi statim errare incipit, cùm eum Pontificem creatum ait anno* M.L. *qui creatus est* M.XLIX. *Illi, quod de Victore secundo qui proximè post Leonem Pontifex electus est anno* M.LV. *nihil apud scriptores inuenisset, statim subtexuit vitam Stephani, qui Pontifex renunciatus est anno* M.LVII. *quem tamen falsò renunciatum ait anno* M.LVIII. *Nicolai secundi, quem creatum vult anno* M.LIX. *cùm creatus fuerit* M.LVIII. *Alexandri secundi quem Pontificem facit anno* M.LXXII. *cum reponendus sit anno* M.LXI. *Gregorij septimi, quem sine mendo Pontificiam dignitatem adeptum ait anno* M.LXXIII. *prætteritisque Victore tertio atque Vrbano secundo, subijcit Paschalem secundum anno* M.CIX. *qui tamen Pontificatum inchoauit anno* M.XCIX. *mox interpositis eorum temporum Pseudo-Pontificibus, Gelasium secundum refert in annum* M.CXIX. *qui referendus erat in* M.CXVIII. *Calixtum secundum, quem collocat anno* M.CXX. *cùm collocandus esset anno* MCXIX. *Post hæc Honorium secundum anno* M.CXXV. *Innocentium secundum anno* M.CXXX. *Cælestinum secundum* M.CXLIII. *Lucium secundum* M.CXLIV *Eugenium tertium* M.CXLV. *Anastasium quartum* M.CLIII. *Adrianum quartum, quem tertium appellat,* M.CLIV. *nullo Chronologiæ errore Pontifices electos narrat, ijs statim subijcit Alexandrum tertium anno* M.CLVIII. *qui tamen, vt ipse etiam Baronius correxit, Pontificatum cœpit* M.CLIX. *quo loco ostendit se, qui annum initi ab illo Pontificatus ignorauerit, neque ipsius familiarem, neque æqualem fuisse. Sed cùm tam in nostro, quàm in Baronij, quod ipse testatur, exemplo Magni huius Pontificis acta terminentur, cùm sedatis discordiarum cum Imperatore tempestatibus Romam reuersus, ipso Sacrosancti Paschæ die* Pontificiam *tyaram induisse dicitur, vt habetur ex postremis verbis [in Pascha regnum solemniter induit] cùmque in nostro manuscripto " plura adsuta cernantur folia, omninò planè scriptura carentia, satis ostenditur ex scriptore plura in exemplari concepta, atque subtracta folia reperisse. Proximè deinde Incertus vitam Gregorij noni subnectit, qui*

vt ipse anno M.CCXXVI. *vt verò Abbas Stadensis eorum temporum scriptor notauit, anno* M. CCXXVII. *ad Pontificatum euectus est; ea neque integra est, cùm ex illa quod superest ad annum solum pertingat* M.CCXXXIX. *neque certò ex truncato volumine conyci potest ad quotum hic auctor in Pontificum actis describendis annum peruenerit, qui fortasse vltra* M.CCC. *suas lucubrationes extendit. Quantum enim diligenti ipsius obseruatione assequi potuimus, existimamus illum ex eo scriptorum genere fuisse, qui cùm posterioribus saculis vixerint, rerum tum veterum, tùm recentium indagationi studentes, tum demum vera referunt, cùm in veridica aliqua monumenta incidunt: fabulas verò ac nugas interserunt, cùm falsas narrationes nullo delectu describendas suscipiunt. Nos sanè totam Incerti historiam minimè reijcimus, sed affirmamus, multa quæ ab eo sunt scripta apud auctores impressa reperiri, qui illum ætate antecesserunt. Atque hæc vt vera admittimus, ijs repudiatis, quibus conscribendis ipse non alium ducem quàm aut fallacem vulgi famam, aut mendacem aliquem scriptorem sequutus est.*

RESPONSIO.

MIRA sunt quæ Vlmus aduersus scriptorem Actorum Alexandri tertij à Baronio in Annalibus laudatum confinxit, nec minùs creditu difficile eumdem qui in leuissima etiam suorum errata se animaduersurum professus est, quique veritatis obscurandæ & fabulæ veri specie, ceu quibusdam pigmentis colorandæ, tam callidum se artificem præbuit, obuia multa in eo manuscripto, cuius exemplum apud se esse tantopere gauisus est, non vidisse, quæ illum à confutandi molestia liberassent. Verùm hebetatur mentis acies, dum odio aut studio distractus animus in diuersa fertur, quo fit vt veluti in Andabatarum pugna, neque de aduersario, quisnam sit, satis constet, neque quò argumenta dirigi oporteat perspici queat. Certè Vlmus vnum omnium quæ eo manuscripto volumine continentur auctorem ratus, perinde quasi aduersus multiplicem Geryonem in arenam prodijt, sed vbi viderit à se fictam aduersarij vmbram ac simulachrum, non aduersarium peti, pigebit illum puto suscepti frustra laboris, & tot bonas horas in friuola confutatione tam malè perdidisse pœnitebit. Nos hîc de Actorum Alexandri scriptore, déque Vaticano codice vnde illa desumpta sunt, pauca afferemus, ex quibus facilè iudicatu erit, quàm contra eam vim habeant, quæ satis longa

longa oratione ab aduersario congeruntur.

Cencius Sabellus Basilicæ sanctæ Mariæ Maioris Canonicus, Clementis tertij & Cælestini tertij Camerarius, qui postea ad Pontificatum euectus, Honorius tertius appellatus est, librum de Romanæ Ecclesiæ censibus, Eugenij tertij iussu ab alijs iampridem inchoatum absoluit anno M.CXCII. quo inuestituras, (quas vocant) donationes, fidelitates, iuramenta, aliáque acta, quæ ad vtramque sedis Apostolicæ potestatem pertinent, ad posteritatis memoriam rerúmque gestarum fidem complexus est. Ex huiusmodi voluminis præscripto, quod iam inde ab eo tempore veluti illibatæ fidei publicæq; auctoritatis semper est habitũ, summi Pontifices, & ij qui Cameræ Apostolicæ præerant, Romanæ sedis iura tutati sunt, censúmque exigere consueuerunt. Ex quo factum est, vt subsequentes Camerarij, vsque ad Nicolaij tertij Pontificatum publica maioris momenti acta, Cencij exemplo in diem retulerint. Inserta præterea in eo libro sunt quædam ex Chronicis, alia ex Pontificali codice, atque ordine Romano, & summorum Pontificum vitæ seu acta, à Ioanne duodecimo vsque ad Gregorium nonum à pluribus diuersorum temporum auctoribus conscripta.

Frater Nicolaus de Aragonia ex Ordine Prædicatorum S. R. E. Cardinalis, Innocentio sexto Pontifice, ex Chronicis regestísque Apostolicis simile Cenciano opus collegit, in quo, vel ex Romano Archiuio, vel ex Cencij libro, plurimorum Pontificum vitas descripsit, Leonis noni, Stephani noni, Nicolai secundi, Alexandri secundi, Gregorij septimi, Paschalis secundi, Gelasij secundi, Calixti secundi, Honorij secundi, Innocentij secundi, Cælestini secundi, Lucij secundi, Eugenij tertij, Anastasij quarti, Adriani quarti, Alexandri tertij, & Gregorij noni. Procemium tamen vitæ Ioannis duodecimi, & vitæ eiusdem Ioannis, & Victoris secundi, quæ apud Cencium habentur, prætermisit. Addidit præterea operi inscriptionem, [Gesta aliquot Romanorum Pontificum, quæ in Chronicis communiter non habentur] & annum quo quisque ad Pontificatum euectus est, quibus duobus Cencij volumen caret. Huius codicis exempla non pauca in vulgus emanarunt, hodiéque in publicis ac priuatis Bibliothecis visuntur. Ex his conficitur laborandum non esse, vt nostrum scriptorem à vitiatæ Chronologiæ calumnia eximamus, nam in Cenciano codice, quem autographi loco dicimus, nullos notatos fuisse annos docuimus, qui deinceps Aragoniano volumini extra

historiæ contextum adiecti sunt. Sed cur tam rigidum Vlmus se præbet annorum exactorem, qui antiquis, fictis tamen, inscriptionibus, vt bellè congruant, plures donare solet annos de suo? Quod præcipuè ad annum Pontificatus ab Alexandro initi pertinet, legat acta, in quibus inueniet illum die vigesima Septembris anni MCLXXVII. sui Pontificatus expleuisse annum duodeuigesimum, & die vigesima nona eiusdem mensis anno M.CLXXIII. Pontificatus Alexandri decimoquinto, Fridericum Imperatorem ex Germania in Italiam quintùm venisse. Si rationem rectè subduxerit, reperiet scriptor actorum Alexandrum iniuisse Pontificatum anno M.CLIX. non M.CLVIII.

VLMVS.

EARVM porrò vitarum non plures auctores, sed vnum atque eundem fuisse nos certò ex Annalium scriptore, qui eo sæpe vti solet, deducimus. Nam in Calixto secundo, anno M.CXXI. *conuicia narrans aduersus Burdinum iactata [maledicte, maledicte per te tam graue scandalum venit] vocat codicem Vaticanum [in scripto Vaticano codice asseritur;] & anno* M.CXXII. *cùm hoc scriptore vsus esset paginâ* CLII. *ait [huiusque codex Vaticanus,] & anno* M.CXXIV. *pag.* CLX. *de eodem Calixto agens, eiusdemque voluminis verba vsurpans hæc habet [sed quia electio Honorij minùs canonicè processerat] quæ in nostro Incerti manuscripto leguntur; & anno* M.CXXX. *p.* CLXXXVII. *ex eodem volumine in vita Innocentij secundi hæc affert [magna in vrbe discordia facta, nam Episcopi & Cardinales se in duas partes diuiserunt;] quæ antequam referat, hæc præfatur [sed audi ista ab eius temporis scriptore anonymo] & in fine Pontificatus Cælestini secundi ait [ita Vaticanus codex de vitis* Pontificum,] *quæ satis id quod proposuimus ostendunt, ab auctore incerto, non solùm Alexandri tertij vitam, sed multorum* Pontificum *res gestas conscriptas fuisse, cùm Baronius illum ipsum quem codicem Vaticanum appellare solet, alibi appellet, modò acta Lucij, cùm illum in Lucio secundo vsurpat, modò acta Anastasij, dum in Anastasio loquitur, & sic deinceps in alijs* Pontificibus, *vsque ad Alexandrum tertium: is tamen idem est, qui etiam scripsit acta Gregorij noni, & veluti vestem versicoloribus vndique assutis pannis, suam historiam consarcinauit.*

RESPONSIO.

RESPONSIO.

COMPVLIT nos hoc loco disputationis series, quæ alioqui perturbato ordine procederet, quædam Vlmi verba quæ ille postposuerat, anteponere. Ea tamen quæ hîc omittimus singula paulò pòst integrâ fide allaturi sumus. Quàm leue sit ad vnum probandum auctorem, id quod ex Baronio affertur argumentum, nemo non videt; cùm in vno codice plurium contineri scriptorum lucubrationes quotidie cernamus. Et sanè plures fuisse earum vitarum auctores, nemo præter Vlmum negauerit. Nan stilus atque eloquutio magis inter se diffident, quàm vt eiusdem parentis partus esse possint: atque auctor vitæ Ioannis duodecimi in prooemio narrat, se libello quem amico inscripsit, persequutum esse vitas quorumdam Pontificum; alio verò quem Hugoni Cardinali dicauit, aliorum res gestas conscripsisse. Atqui, Hugo de quo ille loquitur, schismaticus fuit, & à Nicolao secundo, anathemate notatus obijt circa annum M.XC Si igitur scriptor, iam grandis natu (vt credere par est) vitam Vrbani secundi adhuc inter viuos degentis anno M.LXXXVIII. eidem Hugoni Cardinali nuncupauit, credibile non est ab eo composita fuisse acta Alexandri tertij, quæ vsque ad annum M. CLXXVIII. perducuntur, hoc est nonagesimum ab ipsius Hugonis obitu attingunt. Præterea acta Paschalis secundi vsque ad annũ M. CXVIII. eius decessus, scripsit auctor, qui ijs quę narrat interfuit, atque vnà cum Pontifice & Cardinalibus in carcerem coniectus est, vt testatur illis verbis.

[Hæc sicut passi sumus, & oculis nostris vidimus, & exaudiuimus auribus nostris, mera veritate conscripsimus.]

Quomodo ergo idem scribere potuit, non dicam acta Alexandri post LX. annos, sed Gregorij noni post centum & viginti? Ad hæc Auctor actorum Adriani quarti est Boso Anglicus sanctæ Pudentianæ titulo Pastoris Presbyter Cardinalis. Sic enim ipse in eorum calce loquitur.

[Actum Bosonis Presbyteri Cardinalis titulo Pastoris, qui ab ipso Pontifice ab exordio sui Apostolatus, eius Camerarius constitutus, & in Ecclesia sanctorum Cosmæ & Damiani Diaconus ordinatus, assiduè vsque ad ipsius obitum familiariter secum permansit.]

Quamuis autem de nomine non constaret, cum tùm Adriani

tempore vixiſſe, oſtendunt quæ de morte Vuilhelmi ſenioris Siciliæ Regis per eos dies nunciata commemorat

„ [Vuilhelmus cuius animam Domino commendamus apud
„ Panhormum defunctus eſt,] tum Cardinalem fuiſſe ex eo colligitur, quod Epiſcopos Cardinales in Friderici Imperatoris coronatione ſacras preces de more recitantes noſtros appellat.

„ [Cuius [Adriani Pontificis] veſtigia Rex cum proceſſione
„ ſubſequens ante portas argenreas orationem primam ab vno
„ Epiſcoporum noſtrorum ſuſcepit, & ſecundam orationem infra
„ Eccleſiam in Rota ſuper eumdem Regem alius ex Epiſcopis no-
„ ſtris dedit; orationem verò tertiam, & vnctionem tertius Epiſ-
„ copus ante confeſſionem B.Petri eidem Regi nihilominus con-
„ tulit.]

Peculiariter verò fuiſſe Boſonem probatur ex emptionibus, ac venditionibus quas idem Boſo Pontificis Camerarius Romanæ Eccleſiæ nomine ſtipulatus eſt. Nam in earum publicis tabulis, quas in ſedis Apoſtolicæ Archiuium intulerat, ibidémque hodie in codice Cencij Camerarij reperiuntur, tum perſonarum, tum caſtrorum pagorumque nomina; & pretia cum ijs planè conueniunt quæ in actis Adriani Papæ recitantur. Cæterùm eundem Boſonem auctorem quoque actorum Alexandri tertij fuiſſe illa demonſtrant, quod cùm Alexander Adriano Pontifex proximè ſubiectus fuerit, ſtylus, eloquutio, numerus, dicendi formæ vtrorumque actorum ita ſimilia ſunt, vt vno partu edita videantur. Idem ſatis apertum eſt ex eo quod, vt in vita Adriani, Friderici primi litteras inſeruit quibus Tyburtinos à fidei iureiurando abſoluit, concordiam inter Pontificem ac Regem Siciliæ, Baronum Siciliæ (quàm vocant) fidelitatem, emptiones caſtrorum Campaniæ, Cordliani, Proceni, Ripeſſeni, Arcis ſancti Stephani, aliorúmque pagorum, adiectis perſonarum nominibus, illorúmque pretijs, quas ipſe, vti Camerarius, nomine Adriani Pontificis, ac ſedis Apoſtolicæ celebrauit; ita in Alexandro intexuit donationem quam fecit Raino Romanæ Eccleſiæ dimidij Ciuitatis Tuſculanæ: eiuſdem ciuitatis cum Monteſaliſco & Burgo ſancti Flauiani permutationem: priuilegium Belæ Vngariæ Regis pro Eccleſiarum immunitate: oblationem Alexandrinæ ciuitatis, eiuſque Romanæ Eccleſiæ viribus atque dominatui ſubiectionem à Conſulibus factam: oppidi Bretenorij poſt Comitis obitum ad ſedem Apoſtolicam deuolutionem, eiuſque

poſſeſſionem

possessionem, quam postea cùm Fridericus iam sedi Apostolicæ reconciliatus vsurpasset, à Pontifice monitus, eidem restituit. Vt porrò ex publicis Cencij tabulis, quæ Bosonem inscriptum habent, rectè conficitur, illa quæ in Adriano gemina sunt, Bosonis esse; ita ex alijs tabulis apud eundem Cencium, quæ itidem Bosonis nomen præferunt, deducitur Bosonis pariter esse illa quæ eisdem in Alexandro planè respondent. Illud præterea Bosonem Auctorem fuisse actorum Alexandri, argumento est, quòd ea scripta narrantur dum annus ageretur Alexandri Pontificatus duodeuigesimus, vt in exordio traditur, productáque sunt vsque ad Pascha anni M.CLXXVIII. At Bosonem Cardinalem postremis Alexandri annis obijsse testatur Ciacconius, hoc est, vt ego interpretor, eo ipso anno M.CLXXVIII. quod ex Franco Camerario eodem anno iam suffecto, cuius nomen in tabulis cernimus, satis apertè colligitur. Vitam igitur Alexandri, morte præuentus, absoluere non potuit. Certè eum Alexandro Pótifice scripsisse, tùm Adriani, tùm Alexandri acta, illud declarat, quod in Adriano Octauianum Cardinalem, qui postea tempore Alexandri Pontificatum inuasit, spirantem seditionem & schisma appellat.

[Venerat autem ad eam Octauianus tituli sanctæ Cæciliæ " Presbyter Cardinalis, non missus à Pontifice, sed dimissus, iam di- " missus, iam spirans seditionis, & schismatis,] & Humbaldum " Cardinalem, qui postea electus est Episcopus Ostiensis, ait tunc fuisse Cardinalem Presbyterum sanctæ Praxedis, nunc verò Ostiensem Episcopum.

[Auditis [Adrianus Papa] huiusmodi oblationibus, de com- " muni fratrum consilio venerabilem virum Humbaldum tunc " Presbyterum tituli sanctæ Praxedis, nunc Ostiensem Episco- " pum, Dominus Papa transmisit vsque Salernum;] quod in ex- " ordio Alexandri, vt suprà notauimus, dicat eum iam sedisse annos duodeuiginti: quod narrãs quæ gesta sunt anno M.CLXXVII. hæc verba subijciat

[Hoc tempore in Vigilia sancti Matthæi Apostoli Alexander " Papa decimum-octauum sui Pontificatus annum expleuit:] " quòd denique res ab Alexandro gestas, tam dilucidè, atque enucleatè persequutus sit; vt alius qui non interfuerit, non dicam tantumdem, sed ne exiguam quidem partem eius diligentiæ prestare possit. Et sanè cùm Cencius librum, de quo diximus, anno M.CXCII. hoc est post Bosonis Camerarij obitum decimoquar-

to, absoluerit, in quo vt ipse affirmat,

„ [Iura sedis Apostolicæ quæ in tomis, carticinijs, & volumini-
„ bus registrorum antiquorum Pontificum Romanæ Ecclesiæ, &
„ modernorum, & aliorum librorum quorundam, seu memoria-
„ lium veracium complexus est,] quis existimet eum tabulas pu-
„ blicas à Bosone Camerario decessore suo confectas, & Adriani atque Alexandri acta, quibus iura post grauissimas conrrouersias sedi Apostolicæ nuper comparara, ipsæque eorum tabulæ partim fusè descriptæ, partim in summam collectæ comprehenduntur, prætermisisse, qui tamen aliorum Pontificum vitas ex Pontificali, atque Ordine Romano & chronicis vndequaque collegerat? Hæc habui quæ de scriptore actorum Alexandri tertij in medium afferrem, ea (si cauillatione atque contradicendi studio remotis agatur) satis vt in re non planè manifestâ ostendunt, Bosonem Anglicum S.R.E. Presbyrerum Cardinalem titulo Pastoris, qui Venetias Alexandrum prosequutus est, inibique omnibus quæ cum Imperatore transacta sunt, interfuit, Alexandri tertij Pontificis vitæ, de qua nobis in præsentiâ cum Vlmo controuersia est, auctorem fuisse,

VLMVS.

PRO comperto habemus, illum in conscribendis rebus gestis eorum Pontificum qui Alexandrum tertium præcessere, vsum esse aliquoties Petro Diacono Caßinensi, aliquoties etiam Pandulpho, cuius fragmenta nobis à Baronio exhibentur; eumque prætermisisse aliorum lucubrationes exscribere; quod & ipso initio actorum Alexandri tertij liquet, dum eius epistolam, magnam partem principij suæ historiæ fecit. Demonstrabimus igitur à quibus nam Auctoribus quædam desumpserit, vt Lector perspecta eius consuetudine, res quas narrat, ab alijs excribendi, intelligat id ea de causa ab illo factum, quia ijs quæ litteris consignabat, nequaquam interfuerat. In vita Paschalis secundi planum est ab eo descripta esse ex cap. trigesimo quinto lib. IV. *Petri Diaconi Caßinensis verba quæ sequuntur. Is enim post narrationem aduentus Henrici quarti in Etruriam hæc habet.*

„ [*Mißis Romam in porticu sancti Petri Nuncijs cum Petro Leonis*
„ *& alijs Domini Paschalis Nuncijs hoc pactum deliberatum est.* [*Rex*
„ *scripto refutabit omnem inuestituram omnium Ecclesiarum in manu*
„ *Domini Papæ in conspectu Cleri & populi in die coronationis suæ,*
„ *&c.*]

Et

Et alia quæ satis fusè in eodem capite subnectuntur, & nos hîc ad vitandum lectoris tædium, & quod à Diaconi libro impresso peti possunt, referre supersedemus; à quo etiam mutuo accepit ex cap. XXXVII. *vbi ait.*

[*Altera die obuiam dedit ei D. Papa. Misit in Montem Gaudij, qui & Mons malus dicitur, signiferos cum bandis, scriniarios, Iudices, & scrutatores. Maxima etiam populi multitudo ei cum ramis occurrit. Duo iuxta priorum Imperatorum consuetudinem iuramenta, vnum iuxta Ponticellum, alterum ante portam porticus Romanorum populo fecit.*]

Et alia deinceps verba, quæ eadem omnino sunt, atque Diaconi. Deinde eodem cap. ab illis [*mox dexterã Pontificis tenens cum magno populari gaudio &c.*] *vsque ad finem, quantum spatium est vnius paginæ eadem omnino leguntur verba apud Incertum & Diaconum Casinensem, & cap.* XXXVIII. *vbi Diaconus ait.* [*Cùm iam dies declinaret in vesperam;*] *& narrationem terminans.* [*Capta est cum eo, & clericorum & laycorum numerosior multitudo,*] *Incertus eadem vsurpat verba; & vbi paulò post Incertus ait.* [*Trahebantur inter hac, & Clericorum & Laycorum nonnulli funibus alligati, &c.*] *ex cap.* XXXIX. *Diaconi exscripsit; sicut & alia* [*in hoc tandem plena deliberatione conuenit*] *vsque ad illa* [*nunquã anathema ponat;*] *& paulò post.* [*Restabat illa exactionis, & extorsionis portio*] *vsque ad illa,* [*Portis omnibus Romanæ Vrbis, ne ciuium multitudo ad eum accederet, obseratis.*] *Longum nimis esset si omnia hîc producere atque inter se conferre vellem. Si quis autem dicat Casinensem Diaconum ab Incerto ea mutuatum esse, non autem ab illo incertum, id facilè confutamus; Nam Diaconus historiam suam dedicat Raynaldo Casinensi Abbati, cuius præcepto eam conscripserat, hoc est quartum librum chronico Casinensi Leonis Ostiensis additum; hîc verò, vt idem Diaconus testatur, Abbas electus est anno* M. CXXXVII. *Cùm autem in epistolæ inscriptione appelletur Cardinalis, certúmque sit eum in Cardinalium Collegium cooptatum ab Innocentio secundo, qui sedere cœpit anno* M.CXXX. *& viuere desiit* M. CXXXIX. *vtriusque electionis Raynaldi tempora exiguo interuallo absuisse inter se satis constat. Cæterum videtur Diaconus ipso initio, quo ille Abbatis prouinciam suscepit, eidem librum inscripsisse; nam in eo Cardinalatus à Pontifice collati nullam facit mentionem; ex quo fortasse colligere possumus, Cardinalis nomen, quod impresso operi hodie præfixum legimus, ab aliquo posteriori insertum fuisse, cùm Diaconus ita solum inscripserit.*

[*Patri in Christo venerabili, & semper recolendæ memoriæ Ray-*

naldo ſacri Caßini Montis Abbati. Sed, vtcumque iſta ſe habuerint, nos tamen id ſtatuimus, cùm Incerti volumen tempore poſterius fuerit, Petri verò Caßinenſis anteceſſerit, incertum à Diacono, non hunc ab illo, multa deſumpſiſſe; ſolent enim ſcriptores æuo poſteriores, à prioribus, non priores à poſterioribus multa excerpere, atque in ſuas lucubrationes transferre. Quod ſi Incerto credendum eſt, in vita Alexandri tertij perſequitur res anni M.CLXXVIII. *quo tempore ait Pontificem ſolemni Paſchæ die regno indutum, & in vita Gregorij noni annum attingit* M.CCXXXIX. *Quî igitur fieri poteſt, vt Petrus Diaconus eum Auctorem exeripſerit, quem poſt ipſum centeſimo floruiſſe anno pro comperto habemus? Et quamuis Mattheus Lauretus in notis ad Caßinenſe Chronicon referat Raynaldum, cui Petrus opus ſuum nuncupauit, obiiſſe anno* M.CLXVI. *non tamen inde efficitur, eum ab Incerto aliquid deſcribere potuiſſe, qui in vita Alexandri, quam tamen imperfectam habemus, ad annum pertingit* M.CLXXVIII. *atque in actis Gregorij ad annum* M.CCXXXIX. *quæ duo tempora anno* M.CLXVI. *poſteriora ſunt. Incertus igitur (quod ſatis apertè oſtenſum eſt,) multa à Petro Caſsinenſi Diacono ſumpſit: non contra ab Incerto Petrus.*

RESPONSIO.

AVCTOR vitæ Paſchalis ſecundi, ipſo Pontifice viuebat; vt enim ſuprà oſtendimus, vnà cum illo ab Henrici Imperatoris militibus comprehenſus eſt anno IV. Petrus verò Diaconus Caſſinenſis hiſtoriam ſcripſit anno M. CXL. Æquales igitur fuere hi duo ſcriptores. Vter ab altero narrationes & verba mutuo acceperit, equidem diuinare non poſſum; ſi tamen omninò diuinandum eſt, Petrum dixerim accepiſſe, quem ſcimus annis poſt Paſchalis obitum duobus & viginti ſuum opus ediſſe.

VLMVS.

NEQVE ſolùm Caßinenſem exſcripſit; ſed etiam Pandulphum, cuius pauca quædam fragmenta Baronius ſuis Annalibus intexuit. Nos illud hîc proponemus, quod anno M. CXX. *ea quæ inibi ex Pandulpho afferuntur, & quæ in noſtro Incerti manuſcripto habentur, conferentes deprehendimus. Verba eadem omninò ſunt apud vtrumque de Calixto ſecundo, & recitantur à Baronio tom.* XII. *pagina* CXLII.

Habito

[Habito itaque consilio communi cum Ecclesia Gallicana, vt ad urbem Romam, & ad sedem Apostolicam festinare deberet, &c.] pergitque pluribus vsque ad finem illorum. [Quocirca languidum eorum caput Burdinus Heresiarcha in desperationis lubrico positus, sperans ab ipso Imperatore tueri, apud Sutrium confugium fecit.]

Hæc eadem verba Pandulpho atque Incerto communia sunt, à quo non vnius Alexandri tertij, sed multorum Pontificum vitæ descriptæ fuere.

RESPONSIO.

PANDVLPHVM Calixti secundi ætate vixisse scimus; neque compertum nobis est quo tempore eius vitæ Auctor floruerit. Affirmat Vlmus eum ex Pandulpho aliqua descripsisse: nos id neque inficiari, neque dare possumus, qui vtrum Pandulphus ex illo, an ille ex Pandulpho descripserit, ignoramus. Certum tamen est id argumenti qualecunque tandem sit, nullam habere vim ad ostendendum, scriptorem, qui ab alio narrationes exscribit, eiusdem æui non esse, cùm non rarò contingat, vt ab æqualibus qui priùs aliquanto scripserunt, multa desumamus. Minus adhuc valet ad probandum, scriptorem actorum Alexandri, qui longè diuersus fuit, eius ætate, maximo interuallo posteriorem fuisse.

VLMVS.

AD hæc animaduertendum existimamus Auctorem incertum quamquam vt plurimum in narrationibus longior est ac verbosior, tamen sæpè deficientibus rebus, quæ illi ab alijs scriptoribus suppeditantur, breuem ac ieiunum esse. Nam, vt de ijs solùm Pontificibus agamus qui Alexandrum proximè antecesserunt, narrationem rerum gestarum Honorij secundi, quamuis plurima essent scribenda, in pauca admodum verba confert. De Innocentio secundo fusè & pluribus agit. Cælestinum secundum sex lineis absoluit. In Lucio secundo itidem breuissimus est. Neque in Eugenio tertio à breuitate discedit, quam mirificè sectatur in Anastasio. Adrianum, tametsi consueta styli verbositate orditur, in eâ tamen non persistit; sed narrationem abrumpit anno M.CLVI. *vbi reditum Pontificis Romam explicat. [Cum gloria & honore debito remeauit.] Quibus statim subycit Baronius. [Hucusque acta anni huius periodum claudentia;] cùm perspexisset multa in In-*

certo ad insequentes annos pertinentia desiderari, quæ ad eius notitiam minimè peruenerant. Nam etsi idem Incertus summatim quædam ab
„ *Adriano instaurata narrat, vt cùm ait [Hic Pontifex in Ecclesia*
„ *Beati Petri tectum sancti Processi, quod dissipatum inuenit, optimè*
„ *resarciuit,] & alia his similia, quæ sequuntur; factorum tamen narratione tres postremi eiusdem Pontificis anni* M.CLVII. M.CLVIII. M.CLIX. *carent. Quod satis ostendit omnia eiusdem Pontificis facta illi nota haudquaquam fuisse. Quod si Alexandri, vt fingitur, æqualis esset, incredibile videri potest, eum trium annorum, qui proximè ipsius Alexandri Pontificatum præcesserunt, res gestas ignorasse. Cæterum Baronius, vt Adriani vitam absolueret, necesse habuit ab alijs scriptoribus res memoratu dignas mutuò accipere. Hactenus igitur apertum est, Anonymum à Baronio allatum, multa ex Petro Diacono Casinensi, alia ex Pandulpho, qui apud Baronium à Gelasio Ostiarium se anno* M.CXVIII. *electum tradit, excripsisse.*

RESPONSIO.

EX tanta scribendi diuersitate, támque dissimili narrandi forma colligere debuisset Vlmus non vnum illarum vitarum auctorem fuisse; sed nimirum iam initio in animum induxerat fingere sibi aduersarium pro arbitratu, quò deinde in illum incursaret vehementiùs. Quod ait de vita Adriani, cuius trium videntur annorum deesse narrationes, verum est in illâ plura desiderari quæ ad res cum externis transactas pertinent, vt Baronius ad annum M.CLV. animaduertit. Nam quæ ad priuatas sedis Apostolicæ narrationes, seu rem, vt ita dicam, domesticam spectant, integrè & diligenter vsque ad ipsius Adriani obitum pertexuntur. Hoc autem solùm probat id quod vltrò concedimus, Bosonem Camerarium, cui illud propositum fuit vt quicquid Romanæ Ecclesiæ hoc tempore comparatum esset iuris, id litteris commendaret, in cæteris, quæ præcipui sui instituti non erant, narrandis, multa omittendi licentiam sibi vsurpasse.

VLMVS.

VLMVS.

SVPEREST *ostendendum eum etiam plura ex epistolis ipsius Alexandri Papæ descripsisse; id quod peculiariter de illa constat, quam ipsemet Pontifex Gerardo Bononiensi Episcopo eiusque Canonicis misit. Eius verba nos hîc subijciemus, atque è regione Incerti descriptionem, seu potiùs imitationem, ex quo satis planum fiet, eum nequaquam scriptorem esse primarium, sed descriptorem; ac proinde neque esse eius antiquitatis quam illi asserere aduersarij conantur. Nam etiam hac tempestate ex Alexandri epistolis alijsque eorum temporum litterarum monumẽtis, ingeniosus quilibet scriptor eruere posset ea quæ ad illius vitæ historiam componendam pertineant, ijsque in vnum collectis vitam edere; sed ipsam Alexandri epistolam subijciamus, iungamusque Incerti scriptoris verbis, atque vtráque inter se conferentes, doceamus nihil clarius esse posse, quàm ab eo Alexandri epistolam exscriptam fuisse.*

VERBA EPISTOLÆ ALEXANDRI PAPÆ, quæ habetur apud Baronium tom. 12. anno M. CLIX.	VERBA AVCTORIS INCERTI QVI EX aduersa epistola didicit quæ sibi narranda essent.
PORRO *cùm Antecessor noster bonæ memoriæ Anagniæ debitum naturæ soluisset, eo Romam adducto, & II. Non. Septembris in Ecclesia Beati Petri præsentibus ferè omnibus Principibus tumulato, cœperunt fratres & nos cum eis, secundùm Ecclesiæ consuetudinem, de substituendo Pontifice in eâdem Ecclesia studiosiùs cogitare.*	IGITVR *sepulto Adriano Papa, Episcopi & Cardinales tractare de substituendo sibi Pastore II. Non. Septembris in Beati Petri Ecclesia pariter conuenerunt.*
Et tribus diebus de ipsa electione tractãtes, tandem in personam nostram insufficientem huic oneri, & tantæ dignitatis fastigio mini-	*Et per trium dierum spatium ad inuicem de ipsa electione, sicut moris est, pertractantes, tandem omnes quotquot fuerunt præter*

mè congruentem, omnes, quotquot fuerunt, tribus tantùm exceptis, Octauiano scilicet, Ioanne de sancto Martino & Guidone Cremense, concorditer atque vnanimiter conuenerunt.

Duo verò Ioannes & Guido quos prænotauimus, tertium Octauianum nominantes, in eius electionem pertinaciter intendebant.

Vnde & Octauianus in tantam vesaniam audaciamque prorupit, quòd mantum, quod nos reluctantes & renitentes, quia nostram insufficientiam videbamus, iuxta morem Ecclesiæ, Odo Prior Decanorum induerat, tanquam arreptitius à collo nostro proprijs manibus violenter excussit, & secum asportauit inter tumultuosos fremitus.

Cæterum cùm quidam de Senatoribus tantum facinus inspexissent, vnus ex eis spiritu diuino succensus, mantum ipsum eripuit de manu sæuientis.

Ipse verò ad quemdam Capellanum suum qui ad hoc instructus venerat & paratus, illicò flammeos oculos fremebundus inflexit, clamans & innuens, vt mantum quem fraudulenter secum portauerat, festinanter afferret.

Quo vtique sine mora delato, idem Octauianus abstracto pileo, & capite inclinato, cunctis fratribus, aut loco inde, aut voluntate remotis, mantum per manus eiusdem Capellani & cuiusdam

Clerici

Ioannem tituli sancti Martini, & Guidonem tituli S. Calixti Presbyteros Cardinales, in personam iam dicti Rolandi Cancellarij, authore Domino, vnanimiter concordarunt.

Duo autem quos nominauimus, Ioannes & Guido intendentes ad Octauiani electionem, secundariò eum procaciter nominarunt.

Vnde Octauianus qui ad Apostolicam iamdiu cathedram aspirauerat, post vbi se ipsum vidit spe conceptâ sic defraudari, in tantam vesaniam audaciámq; prorupit, quòd mantum ipsum à collo eius proprijs manibus violenter abstulerit, & secum inter tumultuosos fremitus asportare tentauerit.

Porrò vnus ex Senatoribus qui aderat, cùm tantum facinus inspexisset, contremuerunt renes eius, & audaciter in sæuientem insiliens, mantum ipsum de manibus eius eripuit.

Ipse verò tactus dolore cordis intrinsecus illicò ad Capellanum suum, qui ad hoc instructus venerat & paratus, intorsit oculos, clamans sicut phreneticus, & innuens vt mantum quem secum portauerat, celeriter sibi afferret.

Quo sine mora delato, quia tunc secum ad Cardinales aderat, pileum sibi abstraxit, caput inclinauit, & per manum eiusdem Capellani & alterius Clerici sui (heu, proh dolor!) mantum

impudenter

Clerici sui ambitiosus assumpsit.

Verùm ex diuino iudicio credimus contigisse, quod ea pars manti quæ tegere anteriora debuerat, multis videntibus & ridentibus, posteriora tegebat.

Et cùm ipse idem hoc emendare studiosiùs voluisset, quia Capucium manti extra se raptus non poterat inuenire, collo fimbrias circumduxit.

Sicque factum est, vt sicut tortæ mentis erat & intentionis obliquæ, ita ex transuerso & obliquo mantum fuerit in testimonium suæ damnationis indutus.

impudenter assumpsit.

Sed diuino iudicio contigit quod ea pars manti quæ operire anteriora debuerat, videntibus cunctis atque ridentibus, posteriora tegebat.

Et cùm ipsemet huiusmodi ludibrium vellet studiosiùs emendare, quia manti Capucium extra se raptus non poterat inuenire, inferiores fimbrias collo, sicut potuit, applicauit.

In hoc igitur manifestè comparuit, quod sicut tortæ mentis erat & intentionis obliquæ, ita mantũ ex transuerso & obliquo in testimoniũ suæ damnationis acceperit.

Non pergam in teste tantæ auctoritatis producendo. Illud tantùm dicam, Incertum, qui ab aduersarijs tanquam primarius auctor nobis proponitur, deprehensum esse Pontificiarum litterarum, & alienarum historiarum exscriptorem; ac proinde non illum esse, qui ea quæ narrat oculis perspexerit; sed partim legerit, partim ab alijs descripserit, partim etiam (quod huiusmodi scriptoribus contingere solet) à fallaci vulgi rumore acceperit.

RESPONSIO.

NVLLÆ, vt existimo, historiæ leges vnquam vetuerunt, si scriptor aliquam eius, de quo agit, lucubrationem ad manum habeat, modò in rem suam faciat, ne illâ vti possit. Neque inde aliud effici puto quàm huiusmodi lucubrationem prius ab auctore emanasse, quàm eam in suam historiam vitæ scriptor inferret. Quid ergo mirum si is qui Alexandri res gestas anno Pontificatus duodeuigesimo scribere aggressus est, aliqua ex illius epistolis, quæ antea scriptæ fuerant desumpserit? Meminerit Vlmus eorum quæ paulò ante diximus, eum Alexandri iam inde à Pontificatus initio Camerarium fuisse & perfamiliarem.

VLMVS.

NEQVE contra hæc fuit, quod interdum res videatur diligenter scribere. Eius enim stylus morosus est, non diligens: fucatus, non nitidus, ac Poëtæ magis, quàm historico accommodatus. Exempli causâ paucis apertè dicere potuerat, Pontificem Vestâ Apuliæ oppido Iaderam Illyricum traiecisse: ipse tamen qui interpositarum insularum ignarus non erat, finxit illum inter nauigandum duas earum præcipuas attigisse, in quibus portum excperit, iactisque anchoris é triremi in Pelagusam, quæ prima in mari Adriatico obuia fuit, non leui ignobilis loci honestamento exscendisse; atque vt Pontificem numeroso comitatu instructum deduceret, tredecim triremium classem deportandis militibus, naualique prælio aptiorem, quàm vehendo sancto Pontifici, qui pactu iam ante conuentionibus pacis, negotio vltimam impositurus manum veniebat, ex suo capite illi attribuit. Sed tamen eundem parum fœlicem antea descripserat, cùm propter difficile atque infestum mare, totis bachanalibus ferijs impeditam eius solutionem ex Apulia narrauit. Fortunatum verò facit die primo Quadragesimæ, cum peracto Missæ sacrificio, lustralibusque cineribus susceptis, sedatum mare, cœptamque nauigationem commemorat. Verùm vt illum in Pelagusam descendere cogeret, nouas subortas fingit procellas, quarum causâ terram occupare statuerit. Inde tamen cœnatum, tranquillo mari soluisse, noctéque atque insequentis diei dimidio non vltra alteram insulam quæ Alexia dicitur, progressum, vnde pariter cœnatus discesserit: Mox alias Dalmatiæ insulas prætereuectum, Iaderam summo manè die Dominica prima Quadragesimæ, neque maturiùs, neque tardiùs appulisse tradit. Quæ omnia, aut solâ coniecturâ narrantur, aut sine vlla coniectura finguntur; quemadmodum ab eodem scriptore leuiora quædam & minuta, quæ nusquam contigerunt, describuntur; quarum aliqua & si, quod humanis actionibus adiuncta esse soleant, vera reputari possunt; tamen quia illa non rarò variare cernuntur, fieri potuit, vt nunquam in ijs locum habuerint; id quod de multis verum esse ducimus; præcipuè verò fabulam, ac somnium ab eo qui primus litteris consignauit, excogitatum putamus, Pontificem tredecim Siculi Regis triremibus Venetias appulisse. Hoc enim non alia de causa dicitur, nisi vt mira quædam legenti oblectatio quæratur, dum locus est poëticè describendi ingentem nauigiorum numerum secundis velis ventisque aspirantibus iter habentem. Hæc enim verba in nostro manuscripto leguntur.

" [*Erat delectabile ad videndum ipsum naualem & gloriosum exercitum*

citum sulcantem grossum pelagus velis prosperis & propitio vento;] "
at verò in Baronij codice copiosius hæc dicuntur.

[Ita Rex Siciliæ auxit numerum galearum ad decorem Pontificis. "
Erat autem delectabile ad videndum naualem exercitum sulcantem dor- "
sum pelagi, velis protensis prospero vento.] "

Quibus auctor, vt Lectoris animum permoueat, rem statim subijcit quæ tam secundam ac prosperam nauigationem turbare videtur, [cadente enim circa meridiem Austro, Boreas ex aduerso flare, marisq; tempestatem excitare cœpit; sed circa meridiem superueniente Borea prorsus extinctus est Auster, & illico facta est in mari turbatio maxima,] & quæ apud illum sequuntur. Sic prorsus se res habet. Incertus Alexandri Papæ nauigationem tanto apparatu, eáque antithetorum varietate narrat, ac si Æneæ iter in Italiam describeret, aut res ingenti aliqua admiratione dignas persequeretur; videtúrque Pontificis gressus, aspectus, motus, vigilias, somnum, colloquutiones, silentium ita exactè obseruasse, ac si numerauerit aut metitus sit; quæ si quis artificiosè fuisse conficta nosse velit, facile ex totius narrationis serie quæ longissima est, maximéque putida, id consequi poterit, dum in ea multiplicia dierum, mensium, atque annorum errata deprehendet; mirabitúrque vehementer qua ratione is qui nouit Alexandrum peculiariter certa nocte dormisse, móxque expergefactum è lectulo surrexisse, ignorauerit quoto Christi Domini anno Pontifex electus fuerit.

RESPONSIO.

QVOD actorum Alexandri scriptor composito quidem, sed parum Latino ornatu res illius gestas persequutus sit, rudi atque inerudito quo vixit sæculo condonari debet. Diligentia, & conatus in eo opere adhibita, satis ostendunt eum si in expolitam Oboniani fragmenti ætatem incidisset, & latinè, & grauiter, & cultè loquuturum fuisse. Verùm isthæc ad abrogandam dictorum fidem nihil faciunt. Si Vlmus aliud non habet argumentum quo ea reijciat, parum in illo præsidij ad suæ causæ defensionem inueniet; nam quæ de anno suscepti ab Alexandro Pontificatus obijcit, paulò ante diluimus.

VLMVS.

HVNC enim ipsum, qui tam enucleatè fingit se nosse dies, non solum fugit annus M. CLIX. *quo Alexander ad Pontificatum est euectus, quem falsò euectum dixit* M. CLVIII. *sed etiam tempus cladis, qua Fridericus iuxta Comum affectus est; accidit enim anno Alexandri Pontificatus decimo sexto, & ab Incerto malè reponitur decimo septimo. Neque huic errato satis medetur annalium Auctor, dum ait cladem de qua loquimur, in Incerti volumine, quem apud se habuit, referri in annum* M.CLXXVI. *eidémque maximam habendam fidem, quòd res gestas duplici chronologia notauerit; acta enim Alexandri Papæ facta ista duplici chronologiâ consignant, nempe Christi, atque Pontificis. Quamuis enim annus Christi* M. CLXXVI. *à decimo septimo Pontificatus Alexandri non discordet; vterque tamen maximè discordat à vero cladis tempore; contigit enim anno sal.* M.CLXXV. *Pontificatus Alexandri decimo sexto; non anno salutis* M.CLXXVI. *& Pontificatus decimo septimo. Si verò nostrum manuscriptum consulamus, neque Incertum tueri possumus, vbi cladem ponit anno* M.CLXXV. *& Pontificatus* XVII. *neque si consulamus manuscriptum Baronij, vbi illam reponit anno* M. CLXXVI. *Pontificatus* XVII. *in nostro enim solum errat in coniunctione anni Pontificatus cum vero anno Christi: at in codice Baronij, quamuis annos Christi & Pontificatus rectè coniungat, turpiter tamen fallitur; clades enim illata Friderico non est anno salutis* M. CLXXVI. *Pontificatus Alexandri decimo septimo; sed sal.* M. CLXXV. *Pontificatus decimo sexto; quod pluribus suprà ostendimus. Incertus igitur eo tempore non vixit, quo, quæ ab illo narrantur, gesta sunt; & quamuis in diebus numerandis, adnotandísque diligens videatur; quod tamen in annis maximè decipiatur, omnis illi quam aduersarij ab antiquitate conciliare conati sunt, auctoritas abrogetur necesse est.*

RESPONSIO.

NIHIL esse facilius, quàm Librariorum incuria mendum in scripturam irrepere, vbi præsertim de numerorum notis agitur, optimè norunt quicunque criticam exercent: hi enim sicubi veterum lucubrationibus corrigendis in numeros inciderunt, in erratorum plerunque latibula incidisse se arbitrantur. Baronius actorum Alexandri exemplum nactus est, ex Nicolai

Aragonij

Aragonij codice descriptum; nam ipsum Autographum Cencianum volumen inferiori Sedis Apostolicæ tabulario diligentiùs asseruatum, quod facilè nunquam potuerit ipse, qui castigatum eius exemplum se habere putauit, minimè perquisiuit. In eo Autographo fatemur scriptum legi, Fridericum ad Comum à Mediolanensibus fusum esse anno sal. M.CLXXV. Pontificatus Alexandri XVI. quod Baronius Librarij errore deceptus, posuit anno M.CLXXVI. Alexandri Pontificatus XVII. Nihil tamen est, quod propterea Vlmus magnum aliquid se obtinuisse existimet; nam cum prosperâ Mediolanensium pugnâ anni M.CLXXV. optimè stat ingentes Friderici spiritus planè concidisse: Prælatos ac Principes Germaniæ apertè illi denunciasse bellum cum Deo, non cum hominibus geri; proinde se tanti piaculi participes imposterum esse nolle: milites tot cladibus fermè deletos: hostibus vires augeri: à populis religione deterritis auxilia neutiquam suppeditatum iri: omnes intelligere Alexandrum verum Christi Vicarium immeritò tamdiu vexari: Fridericum his maximè permotum de pace, omni depositâ simulatione, seriò cogitasse. Quod si à pugna vsque ad Alexandri Pontificis iter Venetias sesquiannus intercessit, mirandum non est, id temporis, in rerum quas tum Imperator à Pontifice iure postulare posset, quasve eidem concedere deberet, cognitione insumptum, tum in itinere Legatorum Cæsaris ad Pontificem, tum in Anagninis eorumdem apud Alexandrum de pace disputationibus & decretis: præterea in illorum regressu ad Cæsarem, in legatione Humbaldi, & Raynerij Cardinalium ad Fridericum, vt iureiurando publicam fidem pro ijs qui Pontificiarum erant partium, ab eo acciperent: denique in transmissione Pontificij Nuncij Anagniâ Panormum: tùm vt Vvihelmus Rex de ijs quæ à Pontifice, cum Cæsaris legatis acta fuerant, doceretur: tùm, vt duos in Lombardiam Oratores destinaret, qui ipsius nomine pacis conuentionibus interessent. Neque à veri similitudine abest (quod in arduis huiusmodi negotijs contingere plerumque solet) missos sæpe fuisse vltrò citróque Nuncios ac litteras, vt difficultates vel antea propositæ, vel recens subortæ expedirentur. Scimus autem leuissimæ rei occursum non raró impedimento esse, quominùs grauissima negocia, de quibus antea constitutum erat, celeriter perficiantur. Quod verò Vlmus ab Auctore actorum Alexandri ait malè coniungi annum decimum septimum Pontificatus cum anno salutis M.CLXXV. id quidem meliùs in Librario, quàm in illo reprehendat; nam, vt

in suo manuscripto videri potest, Fridericus quintùm in Italiam venit die XXIX. Septembris anno M.CLXXIII. Alexādri Pontificatus XV. decimo verò Kal. Aprilis Indictione X. Pontificatus XVIII. Alexander Venetias se contulit, atque die XX. Septembris anni M.CLXXVII. sui Pontificatus annum duodeuigesimum expleuit. Ineat rationem per otium, & ex ijs quæ actorum scriptor de Alexandri annis notauit, videbit, annum salutis M.CLXXV. Librario, non illi XVII. Pontificatus fuisse.

VLMVS.

SED, vt aliorum errorum examen persequamur, aperta in illo repugnantia deprehenditur, quæ in nostro, & Barony manuscripto eadem est. Vtrobique enim narratur Fridericum Ticini circa finem Iunij exercitum ex Germania, vt auctis viribus cum Lombardis
" *iterum decertaret, expectasse: [Circa finem mensis Iunij, dum Fride-*
" *ricus expectaret in constituto termino exercitum;] sed paulò post subijcit, primo Sabbato eiusdem mensis à Mediolanensibus alijsque Mediolano egreßis fusum, fuga sibi consulere coactum, qui dies fuit pugnæ, quam nos suprà ostendimus contigisse anno* M. CLXXV.
" *[Sed Mediolanenses, vbi aduentum celerantu aduersarij cer-*
" *tißimè cognouerunt, non expectarunt alias ciuitates; sed cum Placenti-*
" *nis & Centurionibus electorum militum de Verona, de Brixia, No-*
" *uaria, & Vercellis exierunt, extra Mediolanum in primo Sabbato*
" *mensis Iunij, cū Caroccio suo. &c.] & post hæc verba, ipsius pugnæ narratio subiicitur. Hic Incerti error similis est Sigonij errori, atque procul dubio apertißimus, quòd pugnantia complectatur; nam à primo Iunij Sabbato, eiusdem mensis finem anteuerti necesse est, nisi quis fortè dicat, eo anno duos menses Iunios continuatos fuisse. Pugnat etiam Incertus cum antiquis scriptoribus; nam Gotifredus Monachus qui illis viuebat temporibus, ait, Philippum Coloniensem Archiepiscopum ex Germania mense Maio cum exercitu redijsse. Expectauit igitur Fridericus exercitum mensibus Aprilis & Maij eiusdem aduentum præcedentibus, cùm ante ab Alexandrinis prælio victus fuerit mense Aprili, vt idem Gotifredus narrat. A quo tempore exercitum expectauit, qui Maio deinde nondum elapso peruenit? Neque incerti Auctoris error excusari potest, qui duobus in exemplis cernitur: multominùs emendari, cùm valde inter se differant voces Maij & Iuny, vt vna loco alterius per incuriam excidisse dicatur. Verùm ad illud tuendum, atque ad tempora, quæ subuertit, ordinanda, dici potest scripsisse, à Friderico exercitum ex-*

pectatum

peccatum esse circa finem mensis Iunij, & Mediolanenses aduersùs ipsum castra mouisse primo Sabbato mensis Iulij: hoc enim nullam in temporum serie reprehensionem patitur, & leuis vnius litteræ N in L mutatio per oscitantiam Librarij facilè committi potuit. Verùm, si hæc dicamus, maius absurdum sequitur: nam Friderici pugna maturiùs ponitur, quàm reuerà fuerit; vt enim Robertus antiquus auctor testatur, ipsâ Pentecostes hebdomadâ, cuius solennis dies eo anno M. CLXXV. *in primam Iunij incidit, pugnatum est; neque is dies festus quantumuis serò redeat, vltra Iunij dimidium ferri potest, aut vllo vnquam tempore Iulium attingere. Relinquitur ergo, Incertum manifesti erroris conuictum, longè ab eorum factorum ætate abfuisse, quæ, quo tempore, quoue modo acciderint, ignorauit.*

RESPONSIO.

EQVIDEM non putabam scriptorem actorum Alexandri adeò tardum, ac stipitem ab Vlino existimari, vt crederetur ignorare, primum Sabbatum mensis Iunij in serie temporum ante eiusdem mensis extremum numerari. Quis non videt Librarij hoc esse erratum, Iunij pro Iulij scribentis; atque Vlmum, qui huiusmodi nugis lectorem detinet, eius patientiâ nimium abuti? At Gottiffredus Monachus (inquit Vlmus) Philippum Coloniensem Archiepiscopum mense Majo ex Germania cum exercitu venisse ait: ego vero Monacho Bosonem Cardinalem oppono, qui vno post mense venisse affirmat. Vtrius tandem auctoritas maior erit? nam quod ex Roberto addit, ipsâ Pentecostes hebdomadâ pugnatum fuisse, dico Robertum nulla in eo dignum fide videri, quod scripserit à Friderico acceptã ad Comũ cladẽ M. CLXXVII. hoc est duobus postquam reuerà accepta est, annis; qui enim à vero tempore (quantumuis illum Vlmus excusare conetur) duobus aberrauit annis, mirum non est si paucis aberrauerit diebus.

VLMVS.

NEC leuiter peccat, dum epistolæ quam Alexander Papa Angliæ Episcopis aliisque Prælatis misit, opposita loquitur. Is enim ait, die 21. Iulij *Venetiis, Friderici* Imperatoris *nomine, pacem iuratam fuisse à filio Marchionis Alberti, alioque* Imperatoris *Camerario.* Incertus *verò narrat iurasse Dedonem filium C. Marchionis; qua in re aduersatur & ficto Romualdo, qui hunc non Dedonem, sed Henricum Comitem de Diessa appellat.*

RESPONSIO.

HVIVSMODI obiectum commodiore loco, cùm de Romualdo agetur, explicabimus.

VLMVS.

PRÆTEREA, aut ipse, aut Sigonius fallitur; hic enim ait statutum fuisse, vt Pontifex Bononiam, Fridericus Mutinam concederet; ille verò narrat, Fridericum, non Mutinam, sed forum Cornelij sibi delegisse.

RESPONSIO.

INSTITVTVM meum hoc loco non est, scriptorem actorum Alexandri cum Sigonio, aut alijs historicis conciliare; sed ab Vlmi obtrectationibus defendere. Sigonium qui Alexandro quadringentis annis posterior est, sicuti ab illius ætatis scriptore discrepauerit, hallucinatum fuisse, quod humanum est, aut à posterioribus in errorem inductum, facilè credam.

VLMVS.

AD hæc vbi Pontifex Vestam ad mare Adriaticum peruenit, Incertus ait inibi septem Siculi Regis triremes præsto fuisse: Hîc tamen interrogare velim, si septem fuere, quomodo postea tredecim euaserunt?

RESPONSIO.

MIRAM rem & factu difficilem interrogat Vlmus, quî, cùm prius triremes, quæ Alexandrum Vestæ præstolabantur, septem essent, tredecim postea euaserint. Ne miretur. Quatuor postea summissæ sunt, quibus aliæ duæ onerariæ, annonæ albisque equis conuehendis adiectæ. Id quidem ex actis videre potuit; sed cauillandi studium huiuscemodi obiectionum materiam præbet.

VLMVS.

VLMVS.

SVBIICIT, *Pontificem nauigare cœpisse die nona Martij, cum Sigonius diem nauigationis dicat vigesimum tertium Februarij. Incertus ait prima Dominica Quadragesimæ, hoc est die decima tertia Martij Pontificem Iaderæ fuisse, vbi, vt narrat, celebri equitatu deducebatur: Sigonius verò cum Venetijs fuisse in sancti Marci templo sacris solemniter operantem. Si igitur Venetijs in sancti Marci sacrificium offert, qui Iaderæ eques circumducitur? deinde* Incertus *ait, Pontificem Ferraria Venetias repetiisse die nona Maij: Sigonius verò, exeunte Maio; Atqui, mensem nunquam exeuntem dicimus, nisi saltem eius dimidium sit elapsum.*

RESPONSIO.

PAVLÒ ante dixi, me nihil laborare, vt acta Alexandri cum Sigonio cohæreant.

VLMVS.

PRÆTER *hæc idem Incertus narrat Venetiarum Ciuitatem, vt locum transigendo pacis negocio aptum, dum Pontifex Ferrariæ moraretur delectam fuisse.* Iam *quæro, quorsum igitur Pontifex Venetias prius appulit? Augetur dubitandi ratio; nam idem auctor ait, conuentum prius fuisse, dum Pontifex adhuc Anagniæ esset, vt ipse Bononiam, Fridericus verò forum Cornelij se conferret.*

[*Diu est* [*Pontificem Venetijs ita loquentem inducit,*] *quod me-* " *diantibus Fratribus nostris* Imperator *conuenit, vt ipse in* Imola, *&* " *nos in Bononia debeamus pariter conuenire;*] *sed cùm Papa, vt Bo-* " *noniam accederet, iter Corum versus intendere deberet, Cæciam, Vestam petens, longius ab ea centum passuum millibus digreditur. Quænam obsecro est* Pontificij *itineris ratio, vt Anagnia Bononiam contendat? Nisi fallor, instituendum erat Anagniâ Narniam inde Aretium: hinc Florentiam: denique Bononiam, quod terra commodissimum & breuissimum erat: Ex aduersò tamen itur Anagnia Beneuentum, Troiam, Sipontum, ad montem Garganum, Vestam ad mare Adriaticum; deinde ipsum mare traiicitur: visuntur insulæ* Pelagusia *& Alexia: hinc* Iadera: *legitur non sine magno periculo ora Dalmatiæ atque Istriæ: demum Venetias acceditur, vt ex ciuitate Anagniæ*

Bononia petatur. Quid ex his aliud conficitur, quàm Pontificem Friderici sibi infensissimi hominis metu (vt meliùs Obo animaduertit) non Bononiam rursùs properasse, quemadmodum inter ipsos conuenerat, sed in regiones tutiores se recepisse? atque id causæ fuit, cur ad mare fugeret, indeque Iaderam nauigaret: denique Venetias alieno vestitu se conferret. ibi celebri pompa, vt aduersarij fingunt, nequaquam receptus est; (nam, & Vestæ Romualdo Salernitano, atque Rogerio Comiti, quod in tanto periculo nemini fidendum arbitraretur, celauerat se;) sed aliquot diebus obscurus, quod suo careret comitatu, delituit, quod & Incertus confirmat, dum ait; Siponto Bononiam sex Cardinales quos apud se detinebat, præmissos fuisse, atque ad eos dimittendos,
„ *suis aliorumque equis vsum; [Sex de fratribus suis Cardinalibus, à*
„ *Siponto vsque Bononiam, cum suis, & aliorum fratrum equitans præ-*
„ *miserat.] Sine comitatu igitur Pontifex remanserat; atque argumenti vis contra Incertum non elanguit? Si statutum est, vt Pontifex Anagniâ Bononiam veniat, cur ipse tanto incommodo Venetias petit? Equidem nihil habeo quod respondeam, nisi illum fugâ sibi consulere. Id enim ex aduersarijs ipsis colligitur, qui tam deuium, atque aberrans Alexandri iter commemorant.*

RESPONSIO.

ADVERSARII argumentum, Pontificis in eo itinere consilij explicationem petit, cuius nos rationem haud grauatè in præsentia reddemus. Alexander Pontifex, qui non minus pietatis ac religionis, quàm prudentiæ laude excelluit, Friderici mores, atque ingenium diuturno vsu, assiduáque illatarum ab eo iniuriarum patientiâ edoctus, optimè perspecta habuit. Inter cætera, quorum iure de illo suspicionem conceperat, constantia erat, & fides. Nam Mediolanensium ciuitatem contra promissi obligationem deuastauerat: Alexandrinos falsæ pacis simulatione in exitij periculum adduxerat: Pontificios vanâ concordiæ spe non semel deluserat. Ad hæc meminerat Alexander, quæ Paschalis II. non ante multos annos in Basilica Principis Apostolorum à periuro Imperatore Henrico passus esset; neque memoria exciderat, Fridericum iracundiâ inflammatum sacramento confirmasse, se nunquam cum ipso in gratiam rediturum: prætereà secum reputabat, Latium, & finitima vrbi loca Pseudo-Pontificis factioni obnoxia, Etruriam, ac Picenum Cæsareis armis iamdiu occupata sibi in Lombardiam commeanti haud satis tutum ab

insidijs

insidijs iter præbitura. Quid faceret? eò, & publica vtilitas stabiliendæ pacis, & promissi fides vocabant; contra verò periculi insidiarum, quod omninò subeundum fuisset, metus reuocabat. Hunc Gordij nodum sapientissimus senex ita dissoluit. Partim terra per Apuliam amici, & vectigalis Regis Prouinciæ: partim mari eiusdem Regis classe, ascitis in comitatu duobus Proceribus illius legatis, confecto itinere, hostium conatus, ac fraudes, si quæ paratæ erant, elusit. Hoc consilio Alexander longo sanè diuerticulo Venetias petijt, vnde postea Bononiam ad condictum colloquij locum proficisceretur. In tam tuto atque honesto itinere, quem locum habere potuerit vestis mutatio, quem fuga & latibula, omnes vident.

VLMVS.

SED, vt alios Incerti errores persequamur, non leuiter in historico munere deliquisse videtur cùm ignorauit quisnam proprius Venetiarum ea tempestate Prælatus esset; erat enim proculdubiò Episcopus, cuius ab eo, ac si nusquam esset, nulla fit mentio. Hoc autem suspicionem inducit illum ignorasse, vtrum Venetiæ tunc Episcopo, an Patriarchæ parerent. Dum verò Patriarcham nominat, nunquam ait Gradensem fuisse, illúmque cum Aquileiensi confundit. Alia Incerti errata disputationibus quæ sequuntur, à nobis detegentur. Quæ hactenus breuiter adnotauimus leuis quædam delineatio atque adumbratio erit multorum pugnantium atque à verisimili abhorrentium, quæ nullo satis firmo nituntur fundamento: simul ostendent anonymum auctorem Alexandro ætate posteriorem, multarum rerum nullam certam nactum esse notitiam; atque in ijs narrandis coniectorem potius, quam historicum egisse.

RESPONSIO.

SI mentionem non facere alicuius rei est illam ignorare; multa ignorauit Obo, multa Vlmus, quæ ignorare non debuerant. Quo iure obstrictus erat Auctor actorum Alexandri, Venetum Episcopum nominare, quem nec suorum præcipui vllibi nominasse reperiuntur? Quod verò addit de Patriarcha Gradensi, & Aquileiensi, refutare melius nequeo, quàm vt dicam eum Alexandri acta non satis attentè legisse, vbi non semel duos esse dilucidè ostenditur.

VLMVS.

Sed incertus auctor post Lombardorum victoriam quadam de pace breuiter transacta narrat, quæ vno aut altero colloquio absolui poterant; ex quibus tamen id commodi existit, quod Fridericus, neque Pontificem, neque vllum ex eius fœderatis à se offensum iri adhibita sponsione satisdedit. Sed si hæc statim post pugnam acta sunt, cùm ea primo Iunij Sabbato anni M.CLXXV. *vt suprà demonstrauimus, commissa fuerit, annus* M.CLXXVI. *nihil omniũ rerum gestarum narratione vacat. Neque credibile videtur integrum fermè biennium, antequam pax stabiliretur, arma penitus cessauisse. Accedit quod noster Incerti manuscriptus codex pugnã ad Comum reponit anno* M.CLXXV. *statimque post illam de pace agi cœptum narrat. Hæc autem quæ tunc de pace agebantur in annum insequentem reijcere nemo iure potest; cùm Incertus post eam pugnam ab omni annorum, mensium, ac dierum enumeratione abstineat vsque ad annum Pontificatus Alexandri duodeuigesimum, quem in meo volumine eumdem facit, atque annum Domini* M.CLXXVI. *apud Baroniũ verò iungit cũ anno* M.CLXXVII. *Hæc si ita se habent,* Incertus *totum fermè biennium silentio traducit: imo extra rem digressus, bellum ab Emanuele Constantinopolitano* Imperatore *in oriente susceptum commemorat, Pontifice interim in maris littore ab anno* M. CLXXV. *vsque ad annum* M.CLXXVII. *relicto. Cæterum rerum per hæc tempora gestarum seriem ita pertexit. Pontificem primò Sipontum ducit, vnde ab eo sex Cardinales Bononiam transmissos affirmat. His statim subijcit victoriam de Emanuele in Oriente reportatam: mox quæ de pace agitata sunt, & dolorem quo ea de causa Pseudo-Pontifex est affectus; atque iterum quæ de pace sunt acta commemorat: deinde oblitus, Pontificem Siponti à se relictum, eum Anagniæ morantem facit, qua ex ciuitate ait missos ab eo Mutinam duos Cardinales ad Cæsarem, vt ea quæ de pace, tum à Pontifice, tum à Germanis Prælatis proposita, atque expensa fuerant, ad exitum perducerent: quę omnia cum alijs quę ijs adnectuntur falsa planè, & commentitia sunt.* In *singulis tamen narrandis mirum est temporum silentium, cuius solùm mentionem facit, dum tandem narrat, Alexandrum anno sui Pontificatus duodeuigesimo, mense Martio Venetias appulisse; quod verum est, contigitque anno* M. CLXXVII. *Ex quibus sequitur si nostro manuscripto fidimus, in quo congruenter veritati pugnam iuxta Comum* Incertus *ponit anno* M. CLXXV. *cum res toto duorum supra viginti mensium spatio gestas in sua historia præterire;*

præterire; nam inter eam pugnam atque Pontificis aduentum Venetias nullam medij temporis narrationem apud Incertum reperimus; sed si permittamus (quod tamen concedendum non est) pugnam accidisse anno M.CLXXVI. *adhuc in Incerto, decem mensium narrationes desiderantur, quo vitio etiam Sigonius laborat; neque eius rei causa est, quod post Comensem pugnam vsque ad Pontificis nauigationem Venetias, nihil memoratu dignum acciderit; sed quia ab aduersarijs silentur ea, quæ narrat Obo tum anno* M.CLXXVI. *de irruptionibus Friderici in Etruriam, atque in Apuliam Tarentum vsque; quibus addit adornationem naualis belli ipsius Friderici aduersus Emanuelem Græcorum Imperatorem, tum anno* M.CLXXVII. *de prælio à Ziano Duce contra Othonem Friderici filium commisso, déque eiusdem Othonis capti deductione, atque de Laudonis quarti Pseudo-Pontificis electione, aliaque non pauca, quæ & si ab aduersarijs prætermittuntur, non tamen ex eo fit vera non esse, vt ab Obone anni* M.CLXXVI. *&* MCLXXVII. *narrantur; immò id nobis ipsi aduersarij beneficij contulerunt, quod ea prætereuntes, gesta tamen fuisse minimè negant; tantumque planè temporis historiâ vacuum relinquunt, quantum ad amussim ipsis Obonianis narrationibus suppleri queat.*

RESPONSIO.

SATIVS est (quod actorum Alexandri scriptori solemne esse video) quando res memoriâ dignæ deficiunt, pauca narrare, quàm ad celebris ostentationem historiæ falsa iuxta & vera congerere. Fridericus fractis viribus, quâ milite destitutus, quâ Principibus Germanis tam perniciosi belli diuturnitate defessis, componendis rebus in speciem saltem intentus, nihil moliebatur quod nouam discordiarum ac belli materiem præbere videretur; ac proinde nihil mirum, si pacem mox sequuturam induciarum ritu, interposita suâ sponte ab armis quies præcessit. De ijs, quæ in Alexandri actis desiderari ait, supra satis respondimus; quo loco ea enumerauimus in quæ sesquianni tempus insumptum est. Habeat igitur sibi Vlmus Obonis fabulas: nos commentitiarum narrationum supplemento non indigemus. Cætera quæ hîc addun-tur, quod ad cauillationes spectant, missa facimus.

VLMVS.

TOT à nobis allatis argumentis aliud eo maioris momenti accedit, quod ex ipsius Friderici Cæsaris, & Christiani Moguntini eius Ducis diplomatibus erutum est. Inter fragmenta rerum memorabilium Firmanæ ciuitatis, legitur illam à Christiano Moguntino Archiepiscopo Friderici Cancellario, mense Septembri, anno M. CLXXVI. *occupatam, direptam, atque incensam fuisse; idque colligi etiam tradunt ex priuilegijs à Friderico, & Christiano eidē concessis anno* M.CLXXVIII.
„ [*Imperante Friderico Barbarossa, Dux exercitus illius, & Cancella-*
„ *rius Christianus Archiepiscopus Moguntinus venit in Italiam, vbi*
„ *multas varijs calamitatibus affecit ciuitates, ipsamque Firmanam vr-*
„ *bem mense Septembri, anno Domini* M.CLXXVI. *occupauit, & vi-*
„ *ctori exercitui suo destruendam, ac penitus comburendam tradidit.*] *Idem colligitur ex priuilegio ipsius Friderici concesso huic vrbi, anno Domini* M. CLXXVIII. *& ex priuilegio ipsius Christiani Archiepiscopi. Hinc liquet quàm falsò Incertus cæterique aduersarij affirment, Fridericum, vbi ad Comum mense Iunio fusus est, statim de pace ineunda cogitasse; nam quæ ab* (*bone dicuntur, Cæsarearum litterarum testimonio confirmātur, dum dicitur, mense Septēbri, anno* M.CLXXVI. *à Christiano Firmanam ciuitatem direptam atque incensam fuisse. Vtrùm hæc pacis sint, an continuati belli indicia, iudicent qui legunt.*

RESPONSIO.

DVo sunt priuilegia à Christiano Archiepiscopo Moguntino anno Domini Incarnationis M. CLXXVII. Firmanis concessa, quæ diligenter in eius ciuitatis tabulario asseruantur. Vtriusque apud me sunt exempla, publici Tabellionis manu descripta, signóque communita. In altero corrosæ ac penitùs obliteratæ sunt mensis notæ: alterum datum liquet tertio non. Ianuarij. In neutro mentio reperitur, quonam tempore ab eodem Moguntino ea ciuitas diruta fuerit, cùm tamen dirutam fuisse constet. Quod laudatum fragmentum ait ex Moguntini diplomatis colligi, eam deuastatam fuisse anno sal. M. CLXXVI. id verò ego, qui ea vidi, constanter pernego. Præterea, his exceptis, nullum Firmani ostendunt priuilegium ab Imperatore concessum. Fides igitur eius rei erit pænes auctorem, qui fragmentum illud conscripsit. Is, vt errauit, dum vnius tantùm à Moguntino priui-

legij meminit, & fortasse, dum eorum alterum Imperatoris esse credidit; ita errare potuit, dum ait ciuitatem dirutam fuisse anno Domini M.CLXXVI. mense Septembri; nisi dicamus eum de anno ab Incarnatione, non de anno à Natiuitate fuisse loquutum; nam si intelligat annum ab Incarnatione M.CLXXVI. erit à Natiuitate M.CLXXV. quo tempore quamuis Fridericus à Pontificis & Lombardorum insectatione abstinuisset; tamen à similitudine veri non abhorret, peculiares hostes, à quibus anteà extra communem fœdera totum causam se offensum existimabat, vexare non statim destitisse; quamquam nihil obest, Imperatore de pace cum Pontifice facienda cogitante, eius Ducem, Pontificiæ ditionis ciuitates vi cepisse; vel vt idem ad commodiores conditiones compelleretur; vel vt prædâ militum inopia sustentaretur.

VLMVS.

SED Baronius sine ratione loquitur; facit enim apud Incertum inchoari annum M. CLXXVII. *antequam ille dicat effluxisse* M. CLXXV. *nimisque multa omittuntur dum à vera prælij narratione anno* M.CLXXV. *& consequuta statim pacis tractatione transitus fit ad annum* M.CLXXVII. *neque id in historico tolerandum videtur. Alius prætereà in Incerto est error; nam in eadem Pontificis Anagnina commoratione, cuius ipse bis mentionem facit, variè loquitur; primò enim ait, ab eo subministratis equis sex Cardinales Bononiam missos; vbi tamen de ea iterum loquitur, duos solùm ad Cæsarem profectos narrat; sed demus duos ad certum aliquod munus, alios verò sex ad aliud destinatos; in priori tamen narratione septem reperiuntur triremes: in posteriori terdecim, quod est variè admodum & repugnanter loqui; itaut dicere fas sit, aut Incertum valde obliuiosum fuisse qui eorum quæ sola interiecta pagina narrauit, non meminerit; aut illud opusculum non vnius parentis fœtum esse.*

RESPONSIO.

BARONIVS, qui scriptoris actorum verba refert, nihil peccat; neque scriptor, qui singulos annos enumerare non recepit, contra veritatem peccare dicendus est, si sæpe illos prætermittat. Potuit clariùs (fateor) potuit distinctiùs historiæ seriem pertexere; sed hæc scripta Obonis fortunam nacta non sunt, vt præcedenti sæculo, hoc est docto, atque erudito nascerentur. De ijs

quæ omissa fuisse tam sæpè Vlmus conqueritur, non semel respondimus: quod verò addit, Incertum narrare sex Cardinales Anagnia in Lombardiam à Pontifice præmissos, falsum est; ait enim sex missos fuisse Sipóto, & diuerso tempore duos Anagnia. De triremium, quæ Vlmo tantùm facesserunt negotij numero obiectum suprà diluimus.

VLMVS.

SED Incertus apocryphus eam defectionem (Cremonensium & Dertonatum) antea accidisse scribit, Pontificique de ea nunciatum (vt codex habet Baronij) apud Vastum in mari Adriatico vadum: (vt meus) apud Vestam. Concedere facilè possumus Pontificem, quoad occultus latuit, ea de re nihil resciuisse; sed primò audisse postquam publicè agnitus fuit Venetijs, aut postquam Ferrariam nauigauit. Tamen cùm diuturnam Vestæ Pontificis commorationem suprà ex ipsius litteris quæ illum eo tempore Anagniæ fuisse docent refucauerimus; sine vlla hæsitatione affirmabimus. Incertum etiam hac in re mentiri, atque Oboni qui singula diligenter narrat, auctoresque eius defectionis nominat, vt in alijs, in quibus semper constantißimus est, ita etiam in huius « rei explicatione fidem habendam. [Interea prope Dominicam Lætare « nunciatur Dertonates, & Cremonenses à principibus ordinum præsidij, « quod Imperator Papiæ discedens imposuerat, sollicitatos defectione à « socijs facta ad Friderici partes transisse.] Accedit codicum Incerti varietas, quorum vnus ait apud Vestam, alter verò apud Vastum in mari Adriatico vadum, & explicare possumus huiusmodi Vastum maris Adriatici vadum Venetias esse, vbi verè ea primùm Alexandro nunciata sunt.

RESPONSIO.

VATICANVM Autographum habet, apud Vestam: neque aduersùs hæc Vlmus quicquam obiicit præter suas atque Obonis fabulas.

VLMVS.

VLMVS.

FABVLÆ etiam loco habemus id quod Incertus ait, Alexandrum Romanorum qui tamen eius imperio subiecti erant, metu, Romam ingredi supersedisse, quid regalia (quæ appellant) aliaque quæ occupauerant, contra ius retinere conarentur; hoc enim est multum de Venetæ pacis laude detrahere; perinde quasi in re maximi momenti quæ inter Pontificem & Romanos ingentium discordiarum materia esse poterat, nihil statutum fuerit. At verò neque id fuisse prætermissum ostendemus tabulis, quæ ab aduersarijs summæ existimantur auctoritatis, & à nobis non omninò reijciuntur. Eæ sunt pacis conuentiones Anagniæ confectæ, atque à Sigonio contra nos allatæ, in quibus vnum caput est, à Romanis eam pacem confirmandam esse. [Plerique nobilium Romanorum & Capitaneorum Campaniæ hanc pacem confirmabunt;] & nos in Elencho eorum qui Venetijs paci interfuere, quinti testimonij loco ex vetustis annalibus adducto reperimus Leonem de Monumentâ Romanum Principem, in cuius comitatu erant viri duodeuiginti, vt in fine huius operis videre licet. Hic certè non alia de causa Venetias adijt nisi vt Romanorum nomine, pacis conuentionibus interesset, quorum iura & postulata credibile est toto temporis spatio, quod inter XXV. Martij vsque ad XVI. Octobris (septimestre id fuit) intercessit, excussa diligenter atque examinata fuisse; ac proinde negandum non est, Pontificem recto itinere Romam, cuius erat Dominus, petijsse; alioqui pax confecta esset illo suâ præcipuâ ciuitate extorre; quod creditu maximè absurdum est. Quod si Friderico infenso, Pontifex profugus, atque errans fuit, eo placato atque beneuolo, Româ diutiùs abesse debuit, cùm in ijsdem Anagninis Tabulis aliud etiam insertum sit, vt Pontifex, atque Imperator sibi mutuo adiumento forent? [Imperator & Pontifex ad honorem, & iura Ecclesiæ atque Imperij conseruanda se inuicem adiuuabunt;] neque alia de causa appendix ait Moguntinum à Cæsare in Romano agro relictum, [Moguntino Archiepiscopo circa partes Vrbis ad Papæ Alexandri obsequium derelicto.]

RESPONSIO.

PONTIFEX neque Anagniæ, neque Venetijs pacem cum Romanis fecit; nec tabulæ Anagninæ à Sigonio allatæ id ostendunt, quarum germana verba hæc sunt. [Principales etiã de nobilibus Romanis Capitaneis Campaniæ hanc eamdem pacem

iuramento firmabunt;] non enim de Romanis generatim, atque vniuersè loquuntur: sed de ijs tantùm Romanis, qui in Hernicis militum ductores erant; hoc est, vt ego interpretor de ijs, qui Alexandri partes sequuti, militum præsidijs, tum ad Pontificis, tum ad illius prouinciæ defensionem præerant; ab ijs, quod militarem præfecturã gererent, Germani pacem iurari voluerũt; sed in ijsdem Anagninis tabulis alia verba cõtra Vlmum maximè faciunt, [saluo omni iure Romanæ Ecclesiæ aduersus detentores rerum B. Petri,] quæ planissimè ostendunt in ijs pacis conuentionibus plures non contineri, qui B. Petri (quę appellant, regalia vsurpauerant. Accedit aliud non leuis ad idem probandum coniecturæ à Romualdo notatum, quod Vlmus tanquam verum admittit, Archiepiscopum Moguntinum cum militibus in agro Romano à Cæsare relictum, vt Pontifici ad debellandos Ecclesię hostes præsto esset.

ROMVALDI ARCHIEPISCOPI SALERNITANI AVCTORITAS DEFENSA.

V L M V S.

NON minùs facilè ostendere possumus Romualdum auctorem non fuisse narrationis quæ illi tribuitur, quàm ostenderimus falsam esse Incerti antiquitatem. Qua in re demonstranda sicut plures deteximus errores, qui illum integrarum narrationum ex aliorum historijs exscriptorem fuisse patefecerunt; ita hoc capite confidimus nos tum testimonijs, tum exemplu planè ostensuros, si ille alter ab alijs historiam suffuratus est, hunc alterius personam per fraudem induisse. Qua in re Incertum fortasse à culpa liberare possumus, si dicamus, eum centonibus confarcinandu intentum, non minus ex ficto Romualdo multa falsa excerpsisse, quàm ex chronico Petri Diaconi Casinensis, ex Pandulpho, atque ex Alexandri epistolis multa excerpserit vera. Romualdi porrò non esse fragmentum, quod tomo XII. annalium eius nomine Baronius edidit, nos qui omnia attentè considerauimus, speramus non magno negotio alijs persuasuros. Si enim fæliciter nobiscum actum est, cùm Incerti aduersarij exemplum offendimus; non minùs fortunatè aliud Pseudo-Romualdi exemplum præteritis diebus, Illustrissimi atque Excellentissimi Equitis Aloysij Cornelij serenissimi Ducis Religiosissimiq; Principis filij beneficio consequuti sumus, quod ipse, vti affirmat, dum apud

Catholicum

Catholicum Regem pro Veneta Republica in Hispania Oratorem ageret, à Siculo viro litterato, qui ea tempestate regius erat Historiographus, accepit. Credibile autem est hoc exemplum idem, atque Salernitanum esse, cùm certum sit à Siculo in huius eruditissimi Senatoris manus peruenisse, qui cùm Principis filius, atque Cardinalis frater sit, nec quisquam à serenissimæ suæ Domus religione degenerans, tantæ est auctoritatis vt de illius exempli veritate nulla apud quemquam residere dubitatio possit; id quod ad rem quam tractamus plurimum conducit. Ab integro enim huius auctoris exemplo in multarum rerum cognitionem venimus, quæ ab annalium scriptore euulgatæ non sunt; ac proinde latior aperitur campus in errores animaduertendi, quos nisi totâ perlectâ historiâ detegere in promptu non fuisset.

RESPONSIO.

ROMVALDVS Guarne Archiepiscopus Salernitanus, is, qui à Vuilhelmo iuniore Siciliæ Rege vnà cum Rogerio Andriæ Comite ad Alexandrum tertium Orator missus, Venetijs, Pontificis & Friderici primi reconciliationi, sui Regis nomine interfuit, Chronicon rerum ab orbe condito gestarum ad sua vsque tempora scripsit, quod Salernitanum vulgò appellatur. Eius exemplar vetustissimum Longobardis litterarum notis exaratum, cùm vsque ad annum M. DCXIX. in Salernitana Ecclesia asseruatum esset, in Bibliothecam tandem Vaticanam, permutatione cum exemplo haud paris antiquitatis factâ, translatum est. Huius chronici exempla ad plures emanarunt, ex quibus illud fuit, cuius partem Baronius suis annalibus intexuit. Bonum factum. Vlmus antequam Romualdum confutare aggrediatur, ait, se gaudere, quod integrum illius exemplum nactus sit; multa enim ex præcedentibus hauriri, quæ ad redarguenda subsequentia facere possint. Vtinam aduersarijs venisset in mentem integrum fingere Obonem. Profectò non aliundè quàm ex ipso, omnium criminationum confutatio petenda fuisset; sed hoc potius optandum erat, quàm sperandum, cùm Vlmus illum ipsum quem Bardus mutilum dederat, quod videret suæ narrationi haudquaquam congruere, adhuc multum detruncauerit.

VLMVS.

DICIMVS igitur in eo manuscripto de quo agimus, haberi titulum anni M. CLXXVI. *mensis Februarij, & indictionis nonæ: nihil tamen referri, quod vel mense Februario, vel Martio, vel insequentibus vsque ad Decembrem, quo aduentus Alexandri Papæ Venetias narrari incipit, gestum sit.* [*Anno Dominicæ Incarnationis* M.CLXXVI. *mense Februario: indictione nona: Papa autẽ Alexander in Lombardiam iturus ante festum Natiuitatis, &c.*] *Atque hæc eadem sunt, quæ Baronius suis Annalibus inseruit anno* M. CLXXVII. *titulo anni* M. CLXXVI. *prætermisso. Cùm ergo totus ferme annus* M. CLXXVI. *sine vlla narratione omittatur; non leue hinc suboritur indicium, mense Februario anni* M. CLXXVI. *Siculam Romualdi historiam terminari, atque ab aliquo posterioris æui scriptore, qui Venetorum gloriam obscurare, & Vuilhelmi Siculi Regis ac Romualdi Salernitani laudem amplificare conatus sit, ea quæ sequuntur adiecta fuisse. Quod vel ex eo patet, quia appendicis ipsius verba cum prioribus minimè continuantur; sed longo interiecto plurimarum rerum, quæ decem mensium spatio contigere, silentio separantur. Neque huiusmodi separatio leuis est, quæ tempora ac proinde res ipsas disiungit. Quâ de causâ credibile non est eiusdem esse auctoris historiam & appendicem.*

RESPONSIO.

QVÆRIT Vlmus suo iure, cur à mense Februario anni M. CLXXVI. quem Romualdi notat inscriptio, vsque ad Decembrem, nullius in illo chronico rei gestæ narratio reperiatur. Huic interrogationi antequam respondeam, aio, Romualdum Pontificis iter, & reliqua Venetijs ab eo gesta quibus ipse interfuit, narraturum, veluti nouo sumpto operis exordio, anni ac mensis titulum, à quo tempore ea inchoantur, præposuisse.

„ [Anno Dominicæ Incarnationis M. CLXXVI. mense Februarij, indictione nonâ. Papa autem Alexander in Lombardiam iturus, ante festum Natiuitatis, Humbaldum Ostiensem Episcopum & Raynerium Cardinalem in Lombardiam præmisit.] Atque illa verba [ante festum Natiuitatis] ad illa esse referenda [in Lombardiam iturus] non ad alia [Cardinales in Lombardiam præmisit;] vt sensus sit, Alexandrum qui ante festum Natiuitatis anni M. CLXXVI. in Lombardiam se iturum receperat,

mense Februario eiusdem anni duos Cardinales ad Imperatorem anticipatò præmisisse. Iam vt Vlmi dubitationi satisfiat, dico nouem ferè mensium spatium duorum Cardinalium legationi ad Cæsarem & Nunciorum transmissioni in Siciliam ad Vvilhelmum Regem datum; at (inquies) eodem tempore Legati & Nuncij ad diuersa loca mitti potuere: cur ergo tantùm nectitur moræ, nisi vt Romualdus narratione carere non videatur? sed fallitur quisquis ita ratiocinatur; nam Alexander vir prudentissimus, antequam à Siciliæ Rege Oratores postularet, scire voluit, quonam modo Cardinales ab Imperatore excepti fuissent, quidve cum illo de publica fide, deque alijs quæ in mandatis habuerant, transegissent. Vbi autem animaduertit omnia ritè ac rectè procedere, tùm demum ad Vvilhelmum Nuncios destinauit. Neque his actorum Alexandri scriptor repugnat, qui solùm duos Cardinales à Pontifice, antequam Anagniâ discederet, ad Imperatorem & à Siculo Rege Oratores ad Pontificem, anrequam mari sese committeret, missos memorat. Multò minùs obsunt alia verba, quæ paulò inferiùs Romualdus habet. [Papa verò antequam iter arriperet, Nūcios suos ad Regem Vvilhelmum in Siciliam misit, &c.] Non enim, vt malè Vlmus interpretatur, instante discessus die id factum fuisse significant; sed quod ad tempus pertinet, indistinctè ostendunt missos fuisse antequam Alexander se in viam daret: quare aduersarij de adiecta ab alio appendice iudicium ex hoc capite vanum est. Accedit quod eloquutio eadem est ac in reliqua Chronicorum parte, & codex vtrobique eandem præfert vetustatem, ijsdemque Longobardis litteris est conscriptus. Neque est quòd quisquam miretur à scriptore actorum Alexandri, atque à Romualdo ea quæ oculis hauserunt, hoc est Pontificis nauigationem Venetias, & ipsius ac Cæsaris reconciliationem diligentiùs atque enucleatiùs, quàm alia quibus minimè interfuere, litteris commendata fuisse; ita enim res fert, vt eorum quæ præ manibus habuimus singula attributa atque adiuncta accuratè exponere libeat: cætera quæ minimè videmus, leuiùs percurramus.

VLMVS.

SED clementer periodorum inter se disiunctarum culpam in regium Historicum conferamus: quamquam ignoramus quid causse fuerit, cur ille tanto Lectorum damno isthæc mutila & manca descripserit. Omittamus præterea illud perpendere quod non leuem iniicit admirationem: cur Baronius in Comensi Lombardorum pugna, anno M. CLXXV. *aut* M. CLXXVI. *explicanda Romualdo vsus non sit; id enim persuadet in aliis etiam huius scriptoris exemplis eundem hiatum reperiri.*

RESPONSIO.

IN Vaticano volumine, quantumuis Vlmi codex labem ac hiatum fecerit, nihil mancum, nihil hians reperitur. Si Baronius in Lombardorum explicanda pugna Romualdo vsus non est, id fecit quia acta Alexandri tantum illi sufficiebant materiæ, quantum satis erat; nam eius certaminis narrationem in Romualdo non desiderari videbit lector in nostro quem exhibuimus.

VLMVS.

ALIA tamen afferemus, quæ diuersos historiæ atque additamenti auctores ostendant: præcipuè verò vbi appendicis scriptor dixisset, dum Pontifex Siponto Anagniam discederet (quod contigisse Incertus narrat XIV. *Decebris* M CLXXVII.) *duos Cardinales die obiisse, statim ad initium anni* M. CLXXVIII. *gradus fit; applicaturque Lunæ*
« *defectio* XV. *Martij, quam Baronius prætermisit.* [*Anno Dominicæ* In-
« *carnationis* M. CLXXVIII. *Luna passa est Ecclypsim* XV. *die intrantis*
« *mensis Martij in signo virginis.*] *quod extra locum turbatà rerum serie narratur; nam quæ præmitti debuerant, postponuntur; quarum aliqua feriis Bacchanalibus contingerunt, vt Rogerij Andriæ Comitis reditus in Apuliam, alia die* XII. *Martij ante Quadragesimæ dimidium, hoc est Pontificis reditus in vrbem. Illud tamen mirandum videtur quod in Ecclypsis explicatione, nominato anno* M. CLXXVIII. *iterum auctor ad annum longè anteriorem regreditur, dum ait, anno* M. CLXVIII. *à Calixto Pseudo-Pontifice mense Augusti schisma eiu-*
« *ratum fuisse.* [*Anno Dominicæ* Incarnationis M. CLXXIII. *mense Au-*
« *gusto* XI. *indictione* IV. *stante eiusdem mensis, videlicet in festo Decollationis*

tionis B. Ioannis Baptistæ, Ioannes de Struma, qui & à suis Calixtus «
appellatus est, reatum suum agnoscens, &c.] *Hîc tamen ingenuè fate-* «
mur, mendum in anni notam Librario excidisse, & loco anni M.CLXXIII.
reponendum esse M. CLXXVIII.

RESPONSIO.

SI ab alio præter Vlmum narrationis ordo & rerum discendarum dispositio in Romualdo requireretur, ferendum vtique esset; sed ab eo exigi, qui Obonianæ fabulæ defensionem, tam inuolutè atque implicatè, tamque peruersè tractauit, hoc verò intolerandæ licentiæ est. Verùm quotusquisque erit tam delicati fastidij, vt non patiatur historicum aliquando præmittere, quæ postea gesta sunt, ne aliarum rerum maioris momenti seriem cogatur interrumpere?

VLMVS.

SED illud sine animaduersione prætereundum non ducimus; superuacaneam nimirum esse eiusdem anni qui paulò ante nominatus fuerat, repetitionem quæ ostendat eius voluminis scriptorem, qui annum paulò ante expressum ignoret, non vnum fuisse, sed plures; quorum alter ecclypsim, alter narrationem tempore perturbato, ac rerum serie peruersa afferat.

RESPONSIO.

DVM Romualdi dictis sua constet fides, libenter Vlmo permittemus, vt quædam in illo reprehendat, quæ inculti ac rudis sæculi vitia potius fuere, quam hominis.

VLMVS.

IN nostro præterea exemplo finis reperitur quem Baronius innuit, atque Frangipanius. Quomodo se habeat scire vehementer cupit, hisce verbis imperfectè admodum exaratus. [*Tertio autem decimo die intrantis mensis Septembris Indictione* XII. *sol in signo Virginis circa horam,*] *quibus statim subijcit Librarius* [*cætera vsque ad finem desunt.*] *Qui locus, præter ea quæ desiderantur, mendosus est; dum pro indictione* XI. *ponitur* XII. *Hoc autem indicat, eas ecclypses ab aliquo poste-*

riori astronomicarum tabularum studioso, indictionum tamen ignaro, adiectas fuisse.

RESPONSIO.

CVR faciliùs & verisimiliùs non dicat mendum esse in numeralem notam à Librario profectum, vt in scriptoribus, qui suæ causæ fauent, tam indulgenter facere solet? cùm præsertim sciat ex indictione x. qua Romualdus notauit annum M.CLXXVII. effici vt sequens M.CLXXVIII. vndecima notari debeat.

VLMVS.

SED in hac appendice alios plures detegemus errores. Si autem post huiusmodi historiæ excussionem apertum erit illius artificium, atque impostura, qui mendaci narratione Veneti nominis gloriam obscurare, Siculique Regis ac Romualdi res extollere tentauit; illud fortasse consequetur Obo Rauennas vir ab omni studio odioque remotissimus, vt qui candidissimè scripserit quemadmodum ex purissima eloquutione liquet, candidos etiam lectorum animos reddat; cúmque altera ex parte idem stet Obo semper sibi constans ac stabilis, nunquam antiquis scriptoribus, Apostolicis, aut Cæsareis litteris repugnans, sed cum veteribus cuiusque generis monumentis optimè consentiens: ex altera verò duo auctores apocryphi alienissimis narrationibus referti, quibus neque cum veritate, neque inter se satis conuenit; fatebuntur optimi quique Lectores, argumenta quibus clandestinus Venetias Alexandri Pontificis accessus probatur, sincera & firma esse, eadémque ab aduersariorum inconstantia mirum in modum roborari.

RESPONSIO.

DE Obonis candore, déque eiusdem constantia, & cum veteribus scriptoribus consensu, alibi diximus.

VLMVS.

VLMVS.

PRIMVS igitur error aut repugnantia quam in Pseudo-Romualdo, siue in appendice eidem subiecta adnotamus, illa est, quod cùm prius dicat duos Cardinales ab Alexandro Anagniâ in Lombardiam paulò ante festum Natiuitatis Domini dimissos, quo tempore ipse Anagniâ Beneuentum discessit, ibidem vsque ad diem festum Epiphaniæ moraturus, posteà cùm narrauit eundem Beneuento abijsse, venisseque Troiam & Sipontum, atque inde Vestam, affirmat ab eo missos ad Imperatorem aliquos Cardinales, qui à Christiano Moguntino in Piceno excepti, Rauennam ad Cæsarem deducti sint. Nam si consideremus vndenam Cardinales fuerint dimissi, incertum vitæ Alexandri scriptorem habemus, qui eos missos ait Siponto, non Vestâ: si autem respiciamus quò iter intenderint, idem Incertus ait Imperatorem ab ijs Mutinæ, non Rauennæ conuentum fuisse. Hi igitur scriptores pugnantia inter se loquuntur.

RESPONSIO.

VLMVS duas Cardinalium dimissiones confundit, in quarum priori duo Anagniâ dimissi Imperatorem iuxta Mutinam inuenerunt; quod auctor actorum Alexandri testatur, neque abnuit Romualdus, qui loci vbi cum Imperatore congressi sunt, non meminit. In posteriori sex Siponto dimissi Rauennam ad Imperatorem à Christiano Cancellario deducti sunt, quod testatur Romualdus, nec abnuit actorum scriptor, qui loci vbi Imperatorem offendêre mentionem prætermisit. Superest difficultas, cur si Vestâ dimissi sunt, vt videtur dicere Romualdus, Siponto ab actorum scriptore dimissi narrentur? Ea dissoluitur, si dicamus id quod verum est; à Romualdo quidem eorum missionem narrari, vbi narratum est Pontificem Vestam venisse: non tamen eos Vestâ dimissos tradi. Verba ita se habent. [De hinc per Troiam & Sipontum Vestam venit, & Vvilhelmum Portuensem Episcopum, & Hyacinthum Cardinalem sanctæ Mariæ de schola Græca, & quosdam alios Cardinales per terram præmisit.]

VLMVS.

IN appendice præterea narratur aliquid quod fieri nulla ratione posse apertißimum est. Cùm enim initio dixerit. [*Papa autem Alexander in Lombardiam iturus ante festum Natiuitatis.*] *repetieritque ibi.* [*Papa verò antequam iter arriperet.*] *quæ de tempore diei Natalis Domini anni* M. CLXXVI. *proximo quo Pontifex Beneuentum mox iturus erat, omnino intelligenda sunt; docet eo ipso tempore à Pontifice Anagniâ ad Vvilhelmum Regem in Siciliam (qui procul dubio Panormi ciuitate regia tunc erat) nuncios destinatos, vt Oratores ad se mitteret, qui ijs quæ de pace transigenda erant, ipsius nomine interessent: Regem acceptis Pontificis postulatis Romualdo Salernum ad mare inferum, & Rogerio Comiti Andriam ad mare superum litteras dedisse, quibus præciperet, vt compararent se, quo honestè cum Pontifice in Lombardiam proficiscerentur. Iam ex his in hunc modum argumentari licet. Fieri non potest, vt longinquum Nunciorum Pontificiorum iter Anagniâ Panormum, litterarum Panormo à Rege Andriam ad Rogerium, & Salernum ad Romualdum (loca tanto inter se interuallo dißita, quanta totius Italiæ latitudo est) mißio, atque vtróque regiorum tabellariorum accessio: deinde vtrinque duorum Oratorum, vbi compararunt se, Anagniam ad Pontificem, & inde cum ipso versùs mare Adriaticum profectio, tam breui temporis spatio comprehendi potuerint, vt triduum, aut quatriduum non excesserint. Si enim historiæ leges seruare velimus, fateri necesse est, & Siculos Oratores ante acceptas à Rege litteras domo non discessisse, & Pontificem conuenisse antequam Anagniâ proficisceretur. Si enim, vt appendix ait, ipse de pacis negotio absque Siculo Rege consensurus non erat.* (*Papa enim firmiter in suo habebat proposito nequaquam cum Imperatore sine rege Vvilhelmo pacem facere*) *Anagniâ ad eam stabiliendam discedere non debuit, antequam eò regij Oratores quibus cum loqueretur, venirent. Oportuit igitur primò Oratores à Rege mandatum accepisse, deinde se ad Pontificem priusquã Anagniâ proficisceretur contulisse. Nisi fortè Pontifex (quod nemo dicet) se ad eos conferre debuerit. Et quia Pontifex tunc solùm Anagniâ discesit, cùm erat in Lombardiam iturus, idque contigit sub festum Natiuitatis Domini ante festum Natiuitatis; efficitur tridui, aut quatridui spatium ante Domini Natiuitatem fuisse, quo vt appendicis auctor tradit, & Nuncij Anagniâ Panormum, & Panormo Salernum atque Andriam proficiscuntur, & Oratores honorificè comparant se, & Anagniam ad Pontificem deducendum veniunt,*

niunt, vt Pontifex cum ijs Beneuentum ad Natalitia Domini festa celebranda progrediatur; quæ omnia tantum temporis spatium requirunt, quantum earum rerum periti propriè iudicare possunt; neque credibile est, minori quàm bimestri interuallo peragi potuisse. Ea tamen ipso quatriduo confecta videntur.

RESPONSIO.

MIRVM est quàm citò Vlmi aduersus veritatem machinationes dissoluantur. Falsum est Nuncios ad Vvilhelmum Regem paucis ante Domini natiuitatem diebus missos, quod suprà ostendimus, cùm germanam Romualdi verborum sententiam afferremus; sed vt eius argumenti leuitas magis extet, demus Vlmi interpretationem (quod tamen falsum est) Romualdi verbis congruere. Nego illum propterea id, quod summo conatu nititur, obtinere. Quæ enim Romualdus docet hæc sunt: Alexandrum antequam Anagniâ discederet, Nuncios ad Vvilhelmum Regem misisse, petitum vt aliquos Regni Proceres ad se transmitteret, qui Legatorum munus obirent, pacisque conuentionibus, vbicumque demum statuerentur, eius nomine interessent. Regem verò Romualdo secundo Salernitano Archiepiscopo, & Rogerio Comiti Andriæ per litteras præcepisse, vt honesto cum comitatu Pontificem in Lombardiam prosequerentur, suóque nomine ijs quæ de pace cum Imperatore transigenda erant, interessent. Alexandrum dehinc Anagniâ discedentem per Campaniam Beneuentum venisse, inde Epiphaniæ festo celebrato Troiâ, & Siponto Vestam, & maris Adriatici littus transisse, vbi commodam nauigationem vnà cum aliquibus Cardinalibus, & Vvilhelmi Regis Legatis expectauit vsque in diem nonum Martij. En Romualdi absurda: en pugnantia quæ Vlmo iudice loquitur. Vnde habet tam seueri supercilij censor, Alexandrum tribus, aut quatuor ante festum Domini Natalis diebus Panormum Nuncios ad Vvilhelmum misisse? Vnde legatos Anagniam venisse ante idem festum? Difficultatem quam illi sine causa tanti facit, sic explico. Alexander Anagniâ discessit circa diem decimum quintum Decembris anni M. CLXXVI. Aliquot ante discessum diebus, hoc est circa diem octauum eiusdem mensis, Nuncios in Siciliam misit. Ab hac die vsque ad nonam Martij anni M. CLXXVII. qua nauigario cœpta est tres integri intercedunt menses, quibus Nuncij Panormum mitti, dari litteræ à Si-

cilia ad Legatos, illi expedire se itineri, Vestam ad Pontificem venire, ibique aliquot dies nauigandi opportunitatem expectare potuerunt. Si Vlmo hæc ratio non placet, afferat aliquod noti & probati auctoris testimonium quo contrarium euincat; nam coniecturæ quibus paginas implere solet, quod nullum pondus habeant, facilè difflantur.

VLMVS.

SED maior in Pseudo-Romualdo reperitur error, qui ostendit, quàm appendicis auctor longè ab iis temporibus abfuerit, quorum res narrandas susceperit, quàmque supinè eas ignorauerit. Cùm enim prius dixisset Pontificem Anagniâ profectum Beneuenti à die Natalis Domini vsque ad Epiphaniam fuisse, indeque Vestam transisse, subiicit eum inibi moratum vsque in diem nonam Martij, interclusâ ob maris difficultatem nauigatione; atque hac ratione, si appendici credimus, Anagniâ abfuit à die Natalis Domini anni M.CLXXVI. *exeuntis, vsque ad nonam Martij anni* M. CLXXVII. *subsequentis, hoc est duobus mensibus cum dimidio. At Sigonius diligens tabulariorum, veterumque monumentorum perquisitor, affirmat se Bononiæ legisse Breue Apostolicum Alexandri datum Anagniæ Canonicis sancti Saluatoris die vigesima tertia Ianuarij anno* M. CLXXVII.

„ *[Ita Alexander principio sequentis anni (hoc est* M. CLXXVII.)
„ *Anagniâ, vnde decimo Kal. Febr. diplomata data, Bononiæ apud Ca-*
„ *nonicos sancti Saluatoris leguntur, Beneuentum petijt.] Erat igitur Pontifex, quod negari non potest, Anagniæ die vigesima tertia Ianuarij; id quod ex tempore quo litteræ datæ inibi sunt, ostenditur. Falsum ergo narrat qui se Romualdum Salernitanum fingit, cùm nimis diligenter omnes Pontificis gressus metitus, ait, eum Anagniâ profectum à die Domini Natali, Beneuenti vsque ad Epiphaniam anni* MCLXXVII. *commoratum, atque inde Troiâ & Siponto Vestam venisse: Vestæ denique subsistisse vsque ad diem nonam Martij, quæ in Feriam quartam Cinerum eo anno incidit. Eius hæc sunt verba.*

„ *[Alexander igitur Papa ab Anagnia se mouens, & per terram Labo-*
„ *ris Beneuentum veniens, à festo Natiuitatis vsque in Epiphaniam*
„ *ibidem est demoratus: dehinc per Troiam & Sipontum Vestam venit*
„ *&c.] quo ex loco ait ab eo missos aliquot Cardinales Legatos ad Cæsarem. Tum subiicit quantum temporis Vestæ moratus sit.*

„ *[Apud Vestam vsque in quartam Feriam quando ieiunium inchoa-*
„ *batur, nono scilicet die intrantis mensis Martij demoratus.] En detectum*

tectum mendacium. Pontifex suis litteris testatur se esse Anagniæ. Is qui Romualdi personam induit, poëticis figuris enucleatáque ac minutâ, sed tamen falsâ diligentiâ contendit fuisse Vestæ, vbi maritimorum fluctuum sonitum, ventorumque strepitum vnà cum alijs Cardinalibus exciperet; quibus etiam se, Rogeriúmque Comitem, Legationis socium interfuisse comminiscitur, [cùm prænominatis Regis Nuncijs.] Romualdus igitur non est qui isthæc scribit; si enim in eo itinere Comes fuit Pontificis indiuiduus, vt de se prædicat, qua ratione ignorare potuit, vbi nam locorum ille esset? Dicam amplius. Qua ratione vbi nam ipsemet versaretur ignorauit? ««

RESPONSIO.

SIGONIVS hîc diligens ac sedulus est, dum affert aliquid, quod in rem Vlmi esse putetur aduersùs Romualdum: cæteroqui, cùm ab Obone dissidet, hebes ac plumbeus. Si Vlmus intellexisset se à diplomate de quo Sigonius loquitur, nihil iuuari, eius puto laudationem prætermisisset. Anagniæ quidem datum, impressum legitur inter priuilegia Canonicorum Lateranensium, annumque habet ab Incarnatione Domini M. C L X X V I I. indictionem XI. & annum Pontificatus vndeuigesimum, quæ respondent anno à Natiuitate M. CLXXVIII. non M. CLXXVII. sed, quantum coniicio, Vlmus ignorauit id quod in Pontificijs diplomatibus vulgare ac tritum est, annum ab Incarnatione inchoari post tres menses ab exordio anni à Kal. Ianuarij, vel à Domini Natiuitate, tresque post illum menses finiri. Ignorauit prætereà annorum ab Incarnatione numerationem non ab illo ipso die quo Christus Dominus incarnatus est, sed à primo eiusdem anniuersario cœptam esse. Quo fit vt annus extremus ab Incarnatione cum prioribus subsequentis à Natiuitate mensibus semper cohæreat: quod & hîc factum est, cùm annum M. CLXXVII. ab Incarnatione Domini, die XXIII. Ianuarij ex indictione ac tempore Pontificatus congruere videmus cum anno à Natiuitate M. CLXXVIII. Concessum itaque est hoc priuilegium ab Alexandro postquam, compositis cum Imperatore rebus, Venetijs Anagniam redijt.

VLMVS.

REPVGNAT præterea Pſeudo-Romualdus non ſolùm litteris Apoſtolicis, ſed etiam Imperatoris ipſius epiſtolis, quarum vna à Sigonio in publicis tabularijs inſpecta, data legitur Venetijs die decima-ſeptima Septembris. Neque verò exiſtimandum eſt illum Venetijs ſtatim eodem die à ſcripta epiſtola profectum: falſus tamen Romualdus Fridericum die decima-tertia eiuſdem menſis Venetijs diſceſſiſſe ſcribit. Iam quatriduò Venetijs abeſſe, & Venetijs commorari, litteraſque ibidem conſcribere, duo ſunt quæ ſe mutuò perimunt, falſitatiſque atque ignorationis eum conuincunt, qui contra quàm litteræ loquuntur, aliquid ſcriptis mandauerit.

RESPONSIO.

VLMVS, quantum video, Romualdi verba non ſatis conſiderauit. [Interea dum Imperator per totum menſem Au-
" guſti, & aliquam partem Septembris eſſet Venetijs demoratus,
" acceptâ à Papa licentiâ, tertio-decimo die eiuſdem menſis à Ve-
" netijs recedens Rauennam venit.] Illud enim [die decimâ-tertiâ Septembris] optimè reſpicere poteſt tempus veniæ diſcedendi per Imperatorem à Pontifice petitæ, nec reſpicere cogitur tempus diſceſſus. Sententia itaque erit: Imperator poſt obtentam die XIII. Septembris à Pontifice diſcedendi facultatem, poſtea diſceſſit. Geminam loquendi formam habet idem author, cùm ait:
" [Eâ autem die quartâ Auguſti Nuncij Regis, acceptâ à Papa &
" Imperatore licentiâ, cum galeis ad Monaſterium ſancti Nicolai,
" quod dicitur ad littus, peruenerũt.] Cùm ergo ex Romualdo non conſtet de dīe diſceſſus Imperatoris; neque ex eodem conſtare poterit eum die XVII. Septembris, qua litteræ ſcriptę ſunt, Venetijs abfuiſſe. Quamquam ſi quis dicat Librarij culpâ pro die XXIII. cùm fortaſſe Imperator Venetijs diſceſſit, leui mutatione poſitum fuiſſe XIII. non magnoperè repugnauero.

VLMVS.

QVARTVM, haud scio vtrum errorem an calumniam dixerim; qui enim se Romualdum fingit, Venetorum famæ maculam aspergere conatus, affirmat Venetos aliquos ex populo, dum Imperator Clodiæ esset, ipsum adiße, hortatosque vt Venetias absque Pontificis venia se conferret, eumque id facturum fuiße nisi Siculi Regis Legati, quorum erat alter Romualdus, quâ auctoritate, quâ minis Duci intentatis, id consilij discußissent. Pro comperto habeo hoc turpe esse mendacium à Veneti nominis hostibus euulgatum, cuius famam in Alexandri & Friderici pacificatione obscurare, contra verò Siciliæ Regis gloriam in maius augere tentarunt, cùm callidè operam dedêre, vt illi omnis confectæ pacis laus tribueretur. Sed Venetorum ingenuæ pietatis testem habeo locupleciſsimum Alexandrum ipsum Pontificem, qui apud Dandulum in epistola ad Iaderensem Archiepiscopum, quâ illum Gradensi Patriarchæ subijcit, affirmat Venetam Ciuitatem Catholicæ consensionis semper amantiſsimam fuisse, patuisseque veluti asylum Episcopis alijsque Prælatis, qui turbulentis schismatis temporibus suas deserentes sedes, eò ex Lombardia, Ethruria, Piceno confugiebant: adijcitque credibile esse eum non latere quanto Veneti adiumento atque honori sedi Apostolicæ fuerint.

[Venetia in vnitate Catholica laudabilis stetit, & fuit ciuitas refugij Episcopis & alijs Ecclesiarum Prælatis qui de Lombardia, Thuscia, & Marchia à sedibus proprijs instante schismate illuc diuertere voluerunt. In reformatione quoque Ecclesiæ & Imperij qualiter sedem Apostolicam adiuuerint & honorauerint ad tuam credimus notitiam peruenisse.] Commendat Alexander Venetorum constantiam, & reperitur obtrectator, qui illis hanc adimere gloriam, eáque Siciliæ Regem ornare velit. Cui nam maior habenda est fides: an apocrypho libello pluribus erroribus referto: an verò epistolæ illius Pontificis, qui eam in se recipiendo, exornandóque beneuolentiam, quam litteris testatam reliquit, expertus est? sed & alia extat apud Rogerium Anglum eiusdem Alexandri epistola duobus Anglis Episcopis missa, qua Friderici Venetias aduentum persequitur. In ea, dum schismatis finem exponit, narrátque Friderici iussu Venetijs coram se Alberti Marchionis filium & Cæsaris Camerarium die XXI. Iulij (qua in re consentit Obo) pacem iurasse, subijcit ipsum Fridericum die XXIV. ad sanctum Nicolaum in littore venisse: quò quamquam Obo eum peruenisse ait die XXIII. id tamen de vespertino illius diei tempore intelligendum est:

Pontifex autem cùm diem XXIV. *nominauit, ad eum respexit, quò ex*
„ *condicto Cæsar venturus erat, vt ex illis verbis patet [sicut tractatum*
„ *fuerat, & dispositum;] at Obo eum exposuit, quo Imperator anticipato aduentu accessit vesperi diei* XXIII. *atque ita tam ab Obone, quàm à Pontifice dicitur die* XXIV. *bene manè eò Cardinales illum à Censuris exolutum venisse, eoque ipso die Fridericum vnà cum comitatu Venetias ingressum, vbi ante sancti Marci Templum ad Pontificis pedes se abiecerit, vt Obo fusiùs, Alexander verò presiùs narrat: deinde postridie, qui dies fuit sancto Iacobo sacer, Pontificem in eodem sancti Marci templo solemni ceremonia sacrum fecisse; aliáque adduntur, quæ tum apud Obonem, tum apud alios legere est, quæque à Pontifice omissa minimè sunt. Vt ergo Pseudo-Romualdi mendacium planè detegamus, prætereundum non est, eum in suo volumine, diei quo Fridericus Clodiam appulit, non meminisse; cuius tamen Obo meminit, qui omnia probè nouit, aitque fuisse die* XXI. *Iulij, & sanè vero admodum simile est vt quo die eum Venetias duo Germani Proceres pacem iuraturi præcedebant, eodem ipse appropinquaret, quo celeriùs postea præsens eandem confirmaret. Atque hac ipsa de causa Obo tradit Petrum Zianum Sebastiani Ducis filium ei ad Volane Padi ostium occurrisse, celebrique pompâ Clodiam deduxisse. Ex quibus prudens Lector elicere poterit Cæsaris aduentum Clodiam vespertinum fuisse; aliter enim per tempus à Petro Ziano in occursu atque deductione insumptum minimè licuit. Subdit ergo Pontifex eodem die, duos Cæsaris Proceres sacramento interposito pollicitos esse Cæsarem promissa seruaturum; quos (quantumuis Pseudo-Romualdus deblateret) certum est idcirco Venetias pacis conuentiones iuratum venisse, quia Fridericus à filio inductus eos Volane, antequam Clodiam veniret præmiserat. Iam verò si die* XXI. *Friderici Oratores eius nomine Venetijs pacem iurant, eodemque die Cæsar tam egregia publici suorum Oratorum iurisiurandi sponsione Clodiam appellit, quodnam tempus medium interyci potuit, quo Venetijs turba in populo excitarentur? itaut, quemadmodum pseudo-Romualdus ait, aliqui Duci referrent, Imperatorem dudum Clodiæ expectando fessum ingenti aëris calore, pulicibus, culicibus, muscis, infestum habere domicilium, eaque de causa operam dederint, vt contra Ducis iusiurandum absque Pontificis venia Venetias introduceretur. Dicere hoc loco prætermittimus hasce turbas cùm in infimâ plebeculâ, cui semper plurimi ex peregrinis admixti fuere, concitæ sint, auctores facilè habuisse Germanos, aut saltem aduenas Cæsari obnoxios. Omittimus etiam (quod fabulæ scriptor fatetur) à Duce ac Senatu, quibus mirum in modum displicuerant, sedatas fuisse, publicóque Edicto vetitum, ne quis de Cæsaris*

admissione

admissione sine Pontificis consensu Venetias verba faceret, commentum tamen manifesti mendacij conuictum dabimus. Cùm igitur Pontifex grauissimâ epistolâ tam perfidum mendacium reijciat, quippe qui candidissimè narrat die XXI. *Iulij, quo tempore fortasse Cæsar nondum Clodiam traiecerat, omnia summa consensione, prout deliberatum fuerat, transacta, cùm eodem die Cæsaris Oratores pacem iureiurando firmassent; quomodo pseudo-Romualdus nobis imponat, somnietque Imperatorem tot difficultatibus Clodiæ circumuentum detineri? Sanè* XII. *Kal: instantis mensis, ita Pontifex loquitur.* [*De mandato carissimi in Christo filij nostri Friderici, &c. Filius Marchionis Alberti & Camerarius ipsius* Imperatoris, *&c. præstiterunt tactu sacrosanctis Euangelijs iuramentum, quod postquam idem Imperator veniret Venetias &c. pacem Ecclesiæ &c. in anima sua & etiam à* Principibus *suis faceret &c. iuramento firmari.*] *Si igitur pax die* XXI. Iulij *iuramento pacta erat, quid causæ supererat cur* Imperatoris *aduentus Venetias differetur? Deinde quis credibile ducat, Fridericum antequam Clodiam veniret, ignorasse quot demum dies eo hospitio vsurus esset? Neque verò propinquus Imperatoris ad* Pontificem *accessus interdicta progressione vllam habuisset vtilitatem, cùm neque decori ratio, neque magnorum* Principum *consuetudo obtineat, vt aliquò proficiscantur, nisi prius optimè nouerint quo loco res sint, quidve deinceps consequuturum iudicetur. Idcircò Fridericus die* XXI. Iulij *Clodiam venit, certus se & inibi nonnisi vno die duabusque noctibus immoraturum, & die* XXIII. *apud sanctum Nicolaum in littore, demum* XXIV. *Venetijs exceptum iri; ita enim ex condicto prius vtrimque statutum fuerat; quod satis apertè significat* Pontifex *dum ait.* [*Nono verò Kal. Augusti (hoc est die* XXIV. *Iulij)* P*ræfatus Imperator, sicut tractatum fuerat, & dispositum, venit ad Ecclesiam B. Nicolai.*] *Si igitur tractatum, & dispositum fuerat, vt* Imperator *die* XXIV. *quemadmodum explicauimus in littore esset, quid illi dubitandum erat ne Clodiæ detineretur? Ad hæc, quando singula iam antea decreta fuerant, si die* XXIV. *Venetijs futurus erat, quorsum populares eidem addicti ob moram quæ nulla erat tumultus excitassent? Accedit quod quindecim milliariorum interuallum, quo Clodia Venetijs abest, non patitur vt tam breui tempore tumultus auctores Venetijs eò ire, ibi ad Cæsarem admitti, cum illo hac ipsa de re per otium transigere, Venetias redire, multitudinem plebis sibi conciliare potuerint. Nam tumultus coram libero* Principe, *atque in libera Ciuitate, in qua neque Imperator, neque Siculi Regis Legati præscribere poterant, quomodo Veneti cum* Pontifice *quem semper maximopere coluerant se gerere deberent, non sine certissimo supplicij periculo concitari poterant. Non ergo loci distantia, aut*

R

temporis quo Fridericus, prout inter Oratores conuenerat, Venetias venturus erat, scientia vllo modo permittunt, vt tam apertæ falsitati fides habeatur. Detecta igitur sunt mendacia: etiam pulices, ac muscæ quæ sordido atque inquinato stylo Imperatori molestæ esse Clodiæ fingebantur, læsæ Maiestatis falsò insimulantur. Contra verò integra Obonis eminet fides, Venetique Ducis & Senatus, ac Populi innocentia illustris est, quorum pietatem & fortitudinem in se contra instructissimam Cæsaris classem propugnando Alexander egregia Apostolicarum litterarum testificatione aduersus obtrectatores est remuneratus; sed vt huiusmodi mendacium penitus profligetur, dicendum est, neque verum, neque verò simile esse, Ducem aliquando iureiurando promisisse, se non permissurum, vt Fridericus Venetias accederet; primo quia cum singula tempora résque ijs temporibus prouidè multo ante constituta fuerint, omne Ducis iuramentum, quo ea tollerentur superuacaneum fuisset.

RESPONSIO.

HIC Vlmus omnes exerit suæ eloquentiæ vires, vt ostendat Venetorum gloriæ falsò atque iniuria à Romualdo notam inuri; sed illam quâ ratione diluat, adhuc non video. Dilueret sanè, si id quod Obo ait, verum esse ostenderet, Fridericum ante diem XXI. Iulij Clodiam non venisse; cùm enim Venetias appulerit die XXIV. eiusdem mensis, ex temporis angustiis colligeretur eiusmodi seditioni ac turbæ locum non fuisse. Verùm cùm id neque argumentis, neque vllo idoneo teste probetur, nos qui Romualdi auctoritatem magnifacimus, concedere nequaquam possumus; neque his aduersantur Alexandri litteræ, quibus testatur Venetias, non sine ingenti commendatione Catholicorum partibus constanter adhæsisse, & perfugij ciuitatem fuisse ijs qui à Friderici insectatione in totum se recipere volebant. Nam & ea populi coniuratio ad plerosque non pertinuit, vt paulò post edicto sedata impedimento non fuit quominùs omnia quorum causâ Pontifex & Imperator conuenerant pacatè ac tranquillè peragerentur. Multò minùs vrget aliud quod à Pontifice dicitur, Fridericum Venetias venisse, quemadmodum anteà constitutum fuerat; nam tunc constitutum intelligit, cùm Imperator Clodiæ Veneti tumultus spe frustratus, Pontificijs Legatis aures præbuit.

VLMVS.

VLMVS.

DEINDE quia appendix refert eo tempore à Duce Venetijs iuratum, quò ipse Ferrariæ Pontifici aderat: præterea à Pontifice ait duos Cardinales Venetias missos [ut à Duce & populo Venetiæ securitatem reciperent, &c.] Ducem autem plurimosque Senatores Ferrariam cum Pontifice petijsse, non solùm Obo, sed etiam Blondus & Sigonius tradiderunt; at si hoc verum est, Cardinales Ducem quæsissent vbi non erat, cùm Ferrariâ vbi aderat discessissent.

RESPONSIO.

SI Vlmus memor esset eorum quæ de Gottifredo & Sigonio dixerat, nimirùm ex recentiorum scriptis veteres auctores corrigendos non esse, sed contrà ex veteribus recentiores; non obtruderet nobis Blondum, & Sigonium, vt scriptorem actorum Alexandri, & Romualdum antiquos historicos redargueret. Zianum Ducem Ferrariæ cum Pontifice non fuisse colligimus præterea ex publicis tabulis eodem tempore Ferrariæ confectis, quas alibi dedimus.

VLMVS.

NEQVE verò difficile erit ostendere Romualdum huiusmodi narrationum scriptorem non fuisse, sed eas additamenti loco eidem ab alijs appositas. Sciunt enim qui in re historica versati sunt, non deesse sæpe plures, qui non modò historiæ, sed etiam eloquentiæ, prudentiæque laudem affectantes, tam in suis, quàm in alienis narrationibus sermones qui nunquam habiti sunt, intexunt, ac personas inter se mutuò colloquentes fingunt, quæ ijs de rebus numquam egerunt, interloquutoribus non aliâ de causâ adhibitis, nisi vt (quod simplici narratione facere se posse diffidunt) dictis fidem aut abrogent aut adiiciant; ijsque vtuntur suarum animi perturbationum, rerumque quas intendunt consequendarum administris, qui si viuerent, scriptori mendacium aperte exprobrarent. Huiusmodi mendaciorum non exiguum numerum exempli causâ in medium afferre possemus, nisi lectorum, quos huius disceptationis; quæ veritatis solùm gratiâ fit, iudices delegimus, tædium vitare consilium esset. Geminum tamen appendicis Romualdi detegemus commentum apud Petrum Casinensem Diaconum; libro enim

quarto chronici quem ipse Leoni Ostiensi adiecit, insertum ab alio est caput decimum supracentesimum apocryphum, quod quatuor aut sex alia eiusdem farinæ consequuntur, quæ disceptationem complectuntur coram Lothario Imperatore habitã à Gerardo & Guidone Cardinalibus, qui postea ambo Pontifices fuere, vnà cum alijs Sedis Apostolicæ nomine. Pro Cassinensi verò Ecclesia ab Henrico Duce, Imperatoris Genero, alijsque Ducibus & Proceribus amplificatur latè disputatio, nouarum personarum introductione, quæ variè subsequentibus capitulis loqui finguntur, atque omnia tam enucleatè ac diligenter referuntur, vt primo (quod aiunt) aspectu ita planè vti narrantur gesta fuisse existimentur; cùm tamen Petrus Cassinensis, non dicam, non viderit, aut scripserit, sed nè somniauerit quidem. Nos hîc aliquam eius disputationis partem dabimus, interim lector, Cardinalis Baronij aliorúmque eruditissimorum hominum de ea iudicium præstolabitur, quod infrà afferemus.

LIBER QVARTVS
CHRONICI CASSINENSIS.

Quomodo Gerardus Cardinalis pro parte Sedis Apostolicæ disceptare cœpit contra Abbatem & Monachos coram Imperatore, ipso tamen Monachorum partem defendente.

CAPVT CX.

IN nomine Domini, & Saluatoris nostri IESV-CHRISTI, *anno ab Incarnatione eius* M.CXXXVIII. *indictione primâ, septimo Idus Iulij, anno Imperij D. Lotharij Cæsaris septimo: residente eodem inuictissimo Principe ad aquas Pensiles: consedente etiam Peregrino Patriarchâ Aquileiensi, cum Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus quampluribus, causidicus pro Romana Ecclesia directus est Gerardus Cardinalis titulo S. Crucis, & Guido Cardinalis, qui ambo posteà Romani fuere Pontifices: Aimericus Cancellarius, & Diaconus Cardinalis Presbyter, Balduinus Cardinalis, qui post Pisanus Archiepiscopus fuit, & Robertus Clareuallensis Abbas, & alij plurimi Romanæ vrbis nobiles; ex parte Cassinensis Ecclesiæ auditores fuere Henricus*

Dux

Dux Imperatoris Gener, Conradus Dux, qui post Imperij sceptra tenuit: Otho Imperatoris *consobrinus, Fridericus Marchio Anconitanus, Malaspina Marchio Liguriæ, Henricus Episcopus Ratisponensis, Hanno Episcopus Basiliensis, Hanno Abbas Luneburgensis, Galfridus Paladinus Romani Imperij iudex. Facto itaque silentio, Imperator dixit.* [*Non modò præsentium & temporalium, verùm futurarum æternarúmque rerum in hoc conuentu discussio erit, &c.*] «
Deinde Conradus Dux ab Imperatore defensor datus, inquit. [*Copia* « Imperialium *verborum me fecit fandi inopem, &c.*] *Post hæc eli-* « *gitur Gerardus Cardinalis sanctæ Crucis, qui pro Romana, & Petrus Diaconus, qui pro Casinensi responderet Ecclesia, &c. & alia ibi fusè explicata, quæ si hûc transferrentur nimiùm lectori molestiæ afferrent: tota autem disputatio habetur apud eumdem scriptorem impress. Parisijs anno* M.DC.III. *& sanè, quò singula magis enucleatè narrantur, eò maiorem conciliare sibi videtur fidem, qui ea Petri volumini inseruit; cùm præsertim ita naturâ comparatum sit, vt homines bene morati, quemadmodum falsa pro veris vt alijs venditent nunquam adducuntur, ita fabulas ac mendacia ab alijs narrata, à veritate abhorrere minimè suspicari possint. Sed lectorem ad impressum volumen interim ablegantes, confirmamus id quod à Baronio anteà dictum est, totam eam disputationem fabulosam esse, neque vnquam à Petro Casinensi conscriptam. Intexta tamen circumfertur eius operi summæ alioqui auctoritatis, nisi illam aliquâ ex parte tam alienæ fabulæ additio imminueret, in qua non solùm fingitur idem Petrus narrator, sed etiam colloquutor, & disceptator cum Lothario* Imperatore *aduersùs Cardinales; cùm tamen isthæc ne diuinando quidem vnquam suspicatus sit. Quamquam autem huius fabulæ materies multùm ab ea differt, quam in Romualdi appendice præ manibus habemus; quippe quæ, & personas diuersas, & tempora annum* M.CLXXVII. *antecedentia complectatur, vtráque tamen fictio in eo consentit quod hîc Petrus, ibi verò Romualdus ea loqui & scribere traduntur, quæ ipsis in mentem venire nunquam potuerant; sed Baronij verba afferamus; quódque ipse de ficto Petro Casinensi Diacono affirmat, idem de Pseudo-Romualdo vnusquisque aptissimè dictum putet.*

[*Cuius acta* [*Casinensis Diaconi*] *de disputatione Cardinalium* « *cum ipso Petro coram Lothario Imperatore ab aliquo pro arbitrio conti-* « *nuata, cùm multipliciter arguantur falsitatis, indigna putamus quæ* « *Annalibus intexantur. Ita Deus mentienti restitit, vt quamuis vafer* « *& callidus sit qui orditur telam mendacij, eius obscuret velut fascina-* «

« tio intellectum, vt videre non sinat, quæ alijs sunt perspicua, vt sic
« inde poßit redargui falsitatis:] nec magnâ difficultate ostendit idem Baronius Petrum Caßinensem eorum mendaciorum auctorem non fuisse; cùm ea & falsitatis conuincat, & alterius scriptoris fætum esse probet, id quod nos statim de Pseudo-Romualdo præstabimus. Intcrim necesse fuit imposturam quæ in Petri Caßinensis Diaconi libro reperitur præmittere, vt lectores, cùm perspexerint quibus artibus (quod nunquam arbitrati essent) falsum pro vero in probatis auctoribus intersferatur; idem factum fuisse credant in eo cui nos adiecta mendacia probare contendimus. Matthæus Lauretus Abbas Hispanus Baronij verbis excitatus, in Petro Diacono mendacis additamenti fraudem deprehendit; cùm enim eius manuscriptum codicem in Caßinensi Bibliotheca attentiùs considerasset, diuersas cognouit litterarum notas in ijs quæ à falsario adiecta sunt, atque in ijs quæ ab ipso Diacono sunt conscripta. Dum ergo Lauretus eâ de re Baronij iudicium ipsis eius verbis refert, quid ipsemet sentiat in notis ad Caßinense chronicon ita scriptū reliquit.
« [Huc vsque Cardinalis Baronius, qui in consequentibus plures cras-
« sos errores quibus acta illa (mendacia & supposita scripta) referta sunt,
« demonstrat. Mihi certè, cùm primùm ea legi, fateor displicuisse, cùm
« autem iterùm ac denuò perlegißem attentiùs, & vniuersa quæ in eis
« tractantur maturiùs considerassem, manibus pedibúsque in sententiam
« consensi Cardinalis Baronij: iudicauíque à quopiam prorsùs indocto,
« & penitùs otioso pro animi arbitrio, seu potiùs absque alio arbitrio fuis-
« se conficta & concinnata.] Falsæ igitur historiæ reperiuntur antiquis atque optimis scriptoribus à temerarijs hominibus per fraudem insertæ, neque omnes libros qui titulum præferunt auctoris, rerum & temporum de quibus agit, æqualis, certum est nihil complecti, quod illius non sit,
« cùm aliud sit dicere exempli causâ. [Romualdus anno M.CLXXVII.
« erat inter viuos] & aliud [Romualdus scripsit Alexandrum Pontifi-
« cem Venetias tredecim Siculi Regis triremibus delatum venisse;] fieri enim potest vt eo tempore viueret, sed fieri etiam potest vt nullam vnquam scripserit historiam. Nec si eam scripsit, quæ de rebus Siculis illi tribuitur, consequens propterea est, vt quæcumque in volumine ipsius nomine inscripto continentur ea omnia ab ipso, vel dictata, vel conscripta fuerint. Nam impostores minimè desunt, qui scripta, scriptorésque vitiant ac deprauant: res quæ nusquam extiterunt, confingunt, mendacia nundinantur ijs, vt habeatur fides bonorum scriptorum lucubrationibus intermiscent; quemadmodum Petro Caßinensi Diacono, duorum nostræ ætatis magni nominis scriptorum testimonio accidisse docuimus. Geminam esse Petri Diaconi & Romualdi imposturam ostendent

dent errores, & quos hactenus attigimus, & quos deinceps in medium afferemus; cùm vero-simile non sit, Archiepiscopum qui rebus interfuit Pontificis atque Imperatoris, pugnantia loquutum; cùm enim ipsi dicūt se esse alicubi, is eos alibi fuisse narrat; pręter alia plura in eo opere, quę scriptorem haud quaquam Romualdum esse indicant, vt nos gradatim in consequentibus aperiemus.

RESPONSIO.

TOT Vlmi verbis breuiter respondeo, eum nihil efficere, nisi probet, quod recepit, in Romualdi chronico ab aliquo posteriori scriptore illarum rerum ignaro, narrationes suppositas fuisse: id quod adhuc non probauit.

VLMVS.

QVINTVS igitur cuiuscumque tandem sit, error numeratur personæ quę Cęsaris nomine pacem iurauit, ignoratio. Neque enim hac in re cuiquam fas est ab Alexandri Pontificis litteris discedere qui ait iuratam à duobus Principibus Cæsaris nomine & periculo, hoc est à filio Marchionis Alberti, & ab Imperatoris Camerario: Appendix verò tradit solùm iurasse Henricum Comitem de Diessa nomine Imperatoris, & Coloniensis nomine Principum. Nam quamuis demus Comitem de Diessa Alberti Marchionis (quod tamen ignoramus) filium fuisse; adhuc tamen ab appendice siletur socius Camerarius Cæsaris, eiusque loco supponitur Coloniensis Archiepiscopi Capellanus, ab alijs omnibus, & præsertim à Pontifice prætermissus, qui nomine Principum Imperij iusiurandum præstitisse dicitur. Vtque omnia bellè se habeant, repugnat etiam appendix Incerto, qui apertè ait, eum, qui pacem iurauit non fuisse Henricum, quem diximus fortasse filium Alberti Marchionis; sed Dedonem, aut Dedum filium C. Marchionis, quem nos Conradum interpretamur, cum Alberti nomen littera C quam ipse ponit, non prænotetur. Quo loco duos à Baronio allatos scriptores, & pugnantia inter se loqui, & quod grauiùs est, Pontifici aduersa narrare palam est.

RESPONSIO.

SI ea, quæ tùm ab Alexandro tertio, tùm à Romualdo, atque auctore actorum dicuntur, attentiùs inter se conferantur, repugnantia quàm Vlmus obijcit facilè conciliatur; nam primò Pontificis litteræ à Romualdo non dissident, quod fieri potuerit vt Henricus Comes de Diessa Alberti Marchionis filius fuerit, & quod vtrobique Germanorum Principum nomine ab alio iuratum sit. Neque perturbare quemquam debet, quod Romualdus Imperatoris Camerarium prætermiserit; eum enim solùm nominasse satis habuit, cui ab Imperatore præcipuum iurandi munus demandatum est. Præterea in eo conueniunt litteræ & acta Alexandri, quod Camerarium Imperatoris iurasse affirmant. Super est quærendum, quomodo concilientur scriptor actorum Alexandri & Romualdus; quorum alter ait iurasse Dedonem Comitem filium C.Marchionis: alter verò Henricum Comitem de Diessa. In actis Alexandri, vbi mentio incidit Henrici Comitis de Diessa, aliquando habetur [Comes Henricus Dedes,] vel Dedens] interdum verò [Comes Dedo;] sic prorsus, vt Comes Henricus Dedes, vel Dedens, & Comes Dedo vnus idémque sit. Neque id vno, aut altero actorum exemplo animaduerti; sed in octo voluminibus quos summâ diligentiâ perlegi. Verùm quia Vlmus eorum fortasse testimonium reijciet, dabimus aliud quod proculdubiò admittet, hominis Germani qui quod vspiam est Pontificiarum rerum maximoperè auersatur. Is Melchior est Goldastus damnatus auctor, qui in Constitutionibus Imperialibus Dedonem vocat Comitem de Diersa, vel Diessa; sed adhuc reliqua est difficultas non leuis; nam hic Comes Henricus Dedo de Diessa in litteris Pontificijs dicitur filius Marchionis Alberti: in actis verò filius C. Marchionis, quæ inter se non satis aptè cohærent. Eam hùnc in modum explicandam puto. Apud illius ætatis scriptores non raró propria personarum nomina priore tantum littera maiori exprimere consueuerat; cùm porrò facilis admodum sit vnius litteræ in aliam mutatio, mirandum non erit, si littera A. quæ Albertum significabat in C. degenerauerit, vel contra. Accedit errandi facilitas ex Longobardis litterarum notis, in quibus A. & C. vix inter se differunt. Hæc de priori iureiurando; nam de altero coram Pontifice atque Imperatore nullam puto ab Vlmo excitari controuersiam; cùm acta Alexan-

dri

dri præſtitum referant à Comite Henrico Dedo, vel Dedes: Romualdus à Comite Henrico de Dieſſa; litteræ verò Pontificis nullum nominent, ſed ſolùm iuratum confirment.

VLMVS.

SED neque ſine animaduerſione præteriri debet ſextus error, quem ex quibuſdam verbis, quæ à Baronio, ac ſi Romualdi eſſent, anno Domini M.CL. *referuntur, deprehendimus. In eius enim chronico habetur Rogerium Siciliæ Regem tertiam duxiſſe Vxorem Beatricem Comitis de Reteſte filiam, ex qua natam ſuſceperit quam Conſtantiæ nomine appellauit, [de qua [inquit Chronicon] filiam habuit; quam Conſtantiam appellauit.] Si Rogerius filiam Conſtantiam nominauit, vtique id fecit poſtquam nata eſt, atque in ipſo ſacro fonte. At verſus extant, qui Gottifredo Viterbienſi Friderici primi Imperatoris Cancellario tribuuntur, quibus dicitur* Rogerium *vxore adhuc grauida, nondum fœta deceſsiſſe, eique poſthumam filiam natam eſſe; dum enim de Henrico eius ſponſo loquitur, hæc habet.*

Fit Regis Siculi filia ſponſa ſibi,
Sponſa fuit ſpecioſa nimis Conſtantia dicta,
Poſthuma poſt patrem materno ventre relicta.

Ex quibus colligitur quo nitantur fundamento qui id chronicon à Romualdo conſcriptum fuiſſe contendunt, cùm etiam anno M. CL. *Gottifredo Viterbienſi, qui eo tempore procul dubio floruit, repugnet.*

RESPONSIO.

VT inter ſcriptores non conuenit quonam anno Rogerius Siciliæ Rex è vita diſceſſerit, cùm aliqui eum obiiſſe tradant anno ſal. M.CLII. alij verò anno M.CLIV. quod notauit Baronius, ita non conuenit vtrum Conſtantia eius filia parenti poſthuma nata ſit; plures enim non deſunt qui eam ante patris obitum in lucem editam affirment. Fieri potuit, vt paulò ante parentis deceſſum nata, à multis poſthuma crederetur, vel, vt in Romualdi Chronico, vbi legitur, [de qua filiam habuit, quam Conſtantiam appellauit,] emendatè legendum ſit, [quam Conſtantiam appellarunt.]

VLMVS.

NEQVE satis testatum videtur aliud, quod in eodem chronico traditum est, Venetijs Concilium celebratum fuisse; qua in re Incerto, & appendicis scriptori parum conuenit; ille enim celebratum refert die XVII. *Augusti anno* M.CLXXVII. *hic verò die* XIV. *eiusdem mensis; sed vterque errauit; non enim tunc Pontifex Venetijs Concilium celebrauit; nam si celebratum est, vbinam extant eius acta? Refert Obo Pontifici quidem id in animo fuisse, sed tamen peractum negat, cui omni ex parte fidem habemus; nam Prælati tot præcedentibus occupationibus defatigati, ac defessi erant. Sed appendicis auctorem excusamus, quod fortè Rogerij Angli exemplo Concilium appellauit totum illum conuentum, qui Venetijs cœpit à die* XXI. *Iulij, perdurauítque vsque ad Pontificis discessum, hoc est vsque in dimidium mensis Octobris. Sed illi certam assignare diem, hoc verò aduersariorum inuentum est.*

RESPONSIO.

DE hac re pluribus diximus aduersus primum Vlmi testimoniũ, at (inquit) de die Concilij scriptori actorũ Alexandri & Romualdo non conuenit. Hanc Vlmus occasionem carpendi non prætermittit; sed quærat opportuniorem; inanis enim, & friuola est, cùm omnia acta manuscripta habeant eamdem diem XIV. Augusti; atque in Baronio impressoris vitio pro XIX. Kal. positum est XVI. posterioris numeri nota (quod facillimum factu fuit) per errorem euersa.

VLMVS.

OCTAVVS appendicis error est, dum ait Calixtum schisma eiurasse Tusculi anno M. CLXXVIII. *hoc enim Romæ factum est, non ante annum* M. CLXXIX. *in Lateranensi Concilio, vt Abbas Stadensis eius temporis scriptor tradit.*

RESPONSIO.

NISI Romualdus neget Calixtum Romæ in Concilio Lateranensi, & Stadensis Tusculi pseudo-Pontificatum abdicasse, contrarij inter se non sunt; cùm fieri potuerit vt bis abdicauerit,

cauerit, semel priuatim, iterùm publicè fecit Petrus de Corbaria, qui Ioanne XXII. Pontifice, Nicolaus V. dictus est. Fecit Ægidius Mugnotius, qui post Benedictum XIII. Pseudo-Pontificem, Pontificatum inuasit, & Clemens VIII. est appellatus.

VLMVS.

NONVS suppositi auctoris error est, cùm ignorat Patriarcham qui Venetijs eâ tempestate commorari solitus erat, Gradensem fuisse; dumque ait Pontificem ante S. Marci ædem Imperatorem opperientem [cum Episcopis suis aut Cardinalibus, cum Patriarcha « Aquileiæ, &c.] se rerum Venetarum parum peritum prodit. Hic enim « Patriarcha qui à Pontifice semper stetit, Gradensis fuit; cùm Aquileiensis schismaticos semper sectatus sit, & Friderico, cuius erat familiaris & consanguineus, adhæserit.

RESPONSIO.

ERRAT Vlmus, non Romualdus, qui optimè nouit, Patriarcham Gradensem (qui & Venetus, quòd Venetijs degeret, dicebatur) ab Aquileiensi longè diuersum esse. Audiat ipsum de vtroque distinctè loquentem. [Alterâ autem die Dux Ve- « netiæ cum magna nauium & populi multitudine, & Patriarcha « Venetiæ simul cum Patriarchâ Aquileiæ, & omnibus suis suffra- « ganeis, &c.] & infrà. [Dux autem Venetiæ, cognito quod Im- « perator ab excommunicationis esset nexibus absolutus, cum Pa- « triarchâ, magnâ Cleri & populi multitudine ad Ecclesiam sancti « Nicolai illi obuiàm venit, quem in naui sua recipiens, vsque ad « littus sancti Marci satis honorificè & pomposè deduxit. Impera- « tor autem de naui descendens simul cum Duce, Patriarchâ, & « Episcopis suis, & Clero, & populo Veneto, ipsum cum vexillis « Cruce processionaliter præcedente, vsque ad Ecclesiam sancti « Marci, ante cuius atrium Alexander Papa cum Episcopis suis & « Cardinalibus, cum Patriarchâ Aquileiæ, Archiepiscopis & Epis- « copis Lombardiæ, Ecclesiæ more ornatis, honorificè residebat, « pedes accessit.] At (inquies) Patriarcha Aquileiensis, Impera- « toris, non Pontificis partes sequebatur. Quî igitur cum Pontifice, non cum Imperatore esset? Dicam id quod verum existimo. Vbi pacis negotium prosperè procedere animaduertit, cum Pontifice in gratiam redijt, eúmque deinceps ad solemnia munia pro-

deuntem, vnà cum alijs Episcopis assectatus est.

VLMVS.

ATQVE illud indubiæ fidei suspicionem appendicem non leuiter adducit, quod à Frangipanio obseruatum est. Nam Baronius ad marginem suorum Annalium ait, Salernitanum volumen ijs verbis finiri [sol in signo Virginis] in contextu verò historiæ nuspiam eadem verba tanquam postrema affert, sed illa terminari docet [de cætero Alexander Papa eum, & in curiâ, & in mensâ honorificè habuit.] quibus statim subijcit, [hactenus Romualdus; hisque finem suæ ponit historiæ.] Quoties in Salernitano codice hæc terminatur historia, in Romano finiri dicitur; cùm Pontifex die beatæ Virginis Annunciationis in sancti Marci templo solemni ritu sacrum fecit, [& in ea Missam publicè decantauit.] in Salernitano verò finitur sæpiùs semel ibi [sol in signo Virginis,] iterùm ibi [in mensâ suâ honorificè habuit.] Aut igitur Baronius, quod Frangipanius animaduertit, in contextu historiæ, verba quibus ecclypsis explicatur, reponere oblitus est; aut reponere noluit, aut de margine per incuriam non deleuit. Nos hîc, vtrùm in signo Virginis, quoue anno sol ecclypsim passus sit, inuestigare supersedebimus: dicimus tamen id à nobis minimè obseruari, quod promittitur; narratur enim Romualdi historia in Salernitano codice, ecclypsi terminari, & paulò post ostenditur illis finiri, vbi dicitur, à Pontifice Ioannem Strumensem, qui Calixtus Pseudo-Papa fuerat, ad mensam adhibitum. Sanè in nostro exemplo postremis verbis ecclypsis mentio habetur, non tamen sine mendo, cùm notetur duodecima indictio die XIII. Septembris, dum agebatur vndecima; atque huiusmodi mendum fortasse fuit in causa, cur illa verba edita non sint; nimirùm ne auctori abrogaretur fides.

RESPONSIO.

FRVSTRA laborat Vlmus; nam Salernitanus codex Longobardis litteris conscriptus, de quo suprà diximus, finitur ijs verbis [sol in signo Virginis circa horam] alijs quæ sequuntur corrosis, & vetustate consumptis; neque Baronius vnquam dixit, postrema eius codicis verba ab his alia esse. Indictionis mutatæ erratum Vlmus Librario condonare solet.

VLMVS.

VLMVS.

SED vt codicis adulterationem prosequamur, affirmamus ibi dubiæ fidei inesse suspicionem, vbi exquisito nimis & putido artificio quæritur. Quid enim aliud agit eius appendicis auctor dum summa ope lectori persuadere contendit nihil hæsitandum, quominus quæcunque in eo continentur libro, pronis animis tanquam verissima accipiantur? Ita enim Romualdus loquitur.

[Hæc autem omnia quæ prædiximus ita gesta fuisse nulli dubitationis vel incredulitatis scrupulum moueant; quia Romualdus secundus Salernitanus Archiepiscopus, qui vidit & interfuit, scripsit hæc, & sciatis quia verum est testimonium eius;] nam si volumen inscribitur historia Romualdi, si quæ complectitur ante annum M.CLXXVII. *illius esse existimantur, quorsum de Alexandro Pontifice acturus à lectoribus tantam fidem exigit? Cur non priùs id tentatum? quo quis impensius laborat, vt sibi præstetur fides, eo maiorem mendacij suspicionem creat; quique veretur ne alij credant, quæ ab se dicuntur, alicuius rei sibi est conscius ob quam de eorum credulitate iure dubius est; atque hoc apertum est corrupti ab eo codicis atque adulteratæ veritatis indicium. Vitiatus igitur ab alio est Romualdi liber, támque diligens studium persuadendi lectori ea ab ipso Romualdo, non ab alio fuisse conscripta, aperit nobis viam ex notatis erroribus cognoscendi, volumen de quo agimus, haudquaquam integrum, sed planè corruptum esse.*

RESPONSIO.

ROMVALDI prudentiam, vt opinor, laudabit quicunque verba ab Vlmo malignè traducta eo consilio dicta intelliget, vt à lectoribus, in ijs peculiariter quæ ad Alexandri & Friderici reconciliationem pertinent, quibus ipse interfuit, eam exigat fidem, quæ oculatis testibus debetur. An non id iure suo postulat? Atqui nō postulauit in alijs. Ita est. Neque postulare eodem iure poterat; non enim interfuerat. Hinc quomodo deducat Vlmus eum falsa narrare; neque ipse video, neque viderit Lynceus.

VLMVS.

EANDEM adulterationem ostendit frequens vbique & gloriosa sui ipsius commendatio; non enim, sapientum opinione, prudens Prælatus id vnquam commisisset. Aliquot obseruabimus loca in quibus corruptoris artificium manifestum est, nam non modò persuadere conatus est Romualdum eius narrationis auctorem esse; sed etiam eum miris extulit laudibus; scilicet vt singula cumularet nomina, quibus fidem mereri posset. Ait igitur Pontificem cùm Venetijs in Patriarchalium ædium maiori aulâ, Pontificiâ Sellâ sederet, Imperatorem antè omnes Episcopos & Presbyteros Cardinales sedere iussisse ad dexteram: Romualdum verò ante Diaconos Cardinales ad sinistram.

» [*In cuius Palatij aula longa satis & spatiosa*, Papa *in eminentiori lo-*
» *co positus in faldistorio suo resedit, & Episcopis suis, & Cardinalibus*
» *hinc inde circumstantibus*, Imperatorem *quidem in sua dextera suprà*
» *Episcopos & Presbyteros Cardinales* : Romualdum *verò Salernita-*
» *num Archiepiscopum in sinistra suprà Diaconos Cardinales residere præ-*
» *cepit.*] *Omitto aulam quæ hodièque visitur, ità angustam esse vt pudere debeat appellare* [*longam satis & spatiosam:*] *eam ob causam quidam annales affirmant conuentus sæpe in templis fieri consueuisse. Sed quærimus vbinam sederet Gradensis Patriarcha, qui domi hospitem* Pontificem *habebat: vbi alter Aquileiensis qui dignitate Archiepiscopum anteibat: vbi tot Germani Archiepiscopi quorum aliqui etiam Principes erant; num Salernitanum ante se sedere passi fuissent? Quid Coloniensis, quid Moguntinus, quid Magdeburgensis, Treuerensis, Salisburgensis, Visuntinus, Iaderensis, Mediolanensis, Viennensis, Rauennas, aliique fecissent? Credibile non est à Pontifice Romualdum illis tanto dignitatum ipsorum detrimento antelatum fuisse, aut illos, si tentasset, fuisse passuros.* Insertum *igitur hoc est Romualdi chronico ab alio; nam ipse sine ambitionis & iactantiæ nota, ne dicam sine mendacij suspicione, tam aliena de se nunquam scripsisset.*

RESPONSIO.

VBINAM illi sederint, de quibus Vlmus percontatur, Romualdus non docet; si tamen is per se consideretur, Archiepiscopus fuit, & quemadmodum Vlmo placet, illustris Regis auunculus: si verò, vt alterius nomine ijs quæ agebantur, intererat, personam sustinuit præpotentis Regis, ad quem ea conuentio maximè pertinebat: quare dubitandum non erat, quin alijs Antistitibus præferretur.

VLMVS.

VLMVS.

DEINDE cùm in eodem volumine narratur Pontificem Romualdo eiúsque successoribus crucis præferendæ facultatem concessisse, id eo solùm nomine factum dicitur quòd prudens & litteratus esset. [*Alexander autem Papa prudentiam & litteraturam Romualdi Salernitani Archiepiscopi diligenter attendens, &c. ipsi & successoribus eius vsum & dignitatem portandæ Crucis, &c. Apostolicâ auctoritate concessit.*] Hæc ab alio de industria intexta fuisse ex eo maximè conficitur, quod sine ingenti cuiusque reprehensione à Prælato grauitate & prudentiâ insigni, de se minimè prædicarentur; gloriosa enim sunt alia quæ de eodem Archiepiscopo codicis vitiator apposuit, vt cum Imperator eum stantem sedere iussit. [*Cúmque Romualdus Salernitanus Archiepiscopus de faldistorio suo surgens stans, loqui voluisset, Imperator eum sedentem loqui præcepit.*] Alibi fingitur Cæsar dicere se ex prudentia atque integritate Romualdi & Rogerij maximam conijcere in Siciliæ Rege qui eos Oratores misit sapientiam. [*Quod autem tam idoneas & elegantes personas ad pacis nostræ colloquium destinauit, nostræ excellentiæ gratum residet & acceptũ; quia ex Legatorũ suorum sciẽtiâ, probitate simul & sapientiâ, Domini delegantis auctoritatẽ perpendimus, & à nobis meritò in numero summorum Principum reputatur, qui talibus & tãtis personis præesse dignoscitur.*] Deinde de se, déque suo Collega agens, sic ait. [*Ipsi autem sicut viri sapientes & prouidi.*] & alibi de iisdem personis Siciliæ Regem ita loquentem facit. [*Archiepiscopi & Comitis super hoc fidem & prudentiam plurimùm commendauit.*] Hæ autem tam multæ Romualdi commendationes ostendunt appendicem ab aliquo Salernitanæ ditioni subiecto compositam, qui tot intermissis assentationibus historiam produxit, vt hinc opinio apud lectores excitaretur, Salerni tam claros viros editos atque educatos fuisse. Illud prætereà fictis rerum à Vvilhelmo Rege, eiúsque Oratoribus gestarum amplificationibus contẽdit vt omnes sibi persuadeant, quicquid concordiæ stabilitum est, quicquid commodi in Pontificem redundauit, id totum ab illis profectum esse. Propterea initio fictas triremes subministratas fuisse tradit: contra verò nihil omittitur quod Venetorum gloriam obscurare possit. [*Veneti ingratitudinis filij & Regiæ liberalitatis obliti, volunt Domino nostro mala pro bonis rependere.*] pluraque adduntur conuicia quæ apparent maximo studio conficta, vt lectores sibi persuadeant, non Venetos, sed Oratores Siculos fuisse in causâ, cur Fridericus cum Pontifice atque cum Ecclesiâ, perpetuâ factâ

pace, in gratiam rediret. Immo ad idem probandum adiicitur nunquam futurum fuisse, vt Pontifex cum Imperatore reconciliaretur, nisi idem " *Imperator cum Vuilhelmo Rege concordiam iniret. [Papa enim firmiter* " *in suo habebat proposito nequaquàm cum Imperatore sine Rege Vuilhel-* " *mo pacem facere.] & tamen apertum est, maximum omnium præsidium Pontifici in Lombardis fuisse, qui tandiù, magnâ etiam sanguinis effusione aduersùs Cæsarem Pontificiam dignitatem tutati sunt, quos, si ficto auctori credimus, videtur Pontifex omissurus fuisse, dummodo Siciliæ Rex, qui belli socius vix fuerat, à pacificatione non excluderetur; nihil enim Vuilhelmus plus auxilij Pontifici attulit, quàm vt eidem anno* M.CLXVII. *pecuniam duásque triremes commodaret, quibus Tyberis alueo delatus, Româ aufugeret: si tamen vera sunt quæ Incertus scribit, qui subijcit Pontificem triremibus nequaquam vsum, eas in Siciliam remisisse, cui fictus consentit Romualdus, cùm ait, Pontificem mutatâ veste, peregrinatoris indumentis clàm cum paucis terrestri itinere Româ excessisse. [In habitu peregrini cum paucis vrbem exijt.] Et quamquam eiusdem Pseudo-Romualdi testificatione videatur Vuilhelmus anno* M. CLXXVI. *Friderici filiam iniussu Pontificis vxorem ducere, atque cum illo pacem facere abnuisse; id tamen (si vera narrantur) fecit, quia & Ecclesiæ vectigalis erat, & Angliæ Regis filiæ (cuius successionem regni sperare poterat, Imperij omninò expers) nuptias peroptabat; neque aliud quicquam Pontifici ab illo præstitum perhibetur. Nobis tamen incumbit onus probandi, eum neque tredecim triremes ad Pontificem Venetias transuehendum misisse, in quo totius cum aduersarijs controuersiæ difficultas sita est. Quod si Vuilhelmus, cognomento Prauus, Ecclesiæ infensus fuit, nihilo eo melior aut obsequentior filius existimandus est, qui etsi Boni appellationem inuenit, Patris tamen deterioris comparatione, eam solùm est assequutus. Quę dicimus à Petro Blesensi confirmantur, qui in epistola ad Vuilhelmi iunioris Capellanum ostendit quàm parum Ecclesię bonus ac proficuus Vuilhelmus ipse Rex esse posset, cuius immunitatem ac libertatem violabat, Agrigentino Episcopatui peculiariter infe-* " *stus. [Diu est, quod rumor insonuit, & publicè iam crebrescit, quod* " *Dominus tuus Rex Siciliæ, salutis suæ & paternę traditionis oblitus,* " *cum Comite Lorotelli in ruinam & desolationem Agrigentinæ Ecclesiæ* " *coniurauit.] & paulò post. [ô detestanda operatio! ô adolescentia de-* " *ploranda! Filius Ecclesiæ quare se erigit contra Matrem? Cur abijcit* " *consilium pietatis, & abijt in concilio impiorum?] Deinde. [Doleo* " *quod inter primitias dominationis suæ, & inter initia vnctionis Regię* " *hoc præsumit.] Post hæc. [Et quis ille miserabilis adolescens in thesauros* " *Ecclesiæ, consilio malignorum, manus rapaces iniecit? Vereor ne in eum*

Dominus

Dominus excandescat. [Denique non decebat eum manus laïcas ad sacra porrigere.] Vt rem in summam colligamus, parum & ipse in Ecclesiam æquus fuit, neque tantas meretur laudes quantas in eum Pseudo-Romualdi historia congessit; cùm præsertim in Pontificem nihil valde laude dignum contulerit. Patet igitur eum qui tot commendationum artifex est, assentatorem esse, non Romualdum, qui (si prudens fuit) in volumine cui ipsius nominis titulus esset præfixus, tot suas suique Regis laudes minimé persequutus esset.

RESPONSIO.

HIc duo persequitur Vlmus: alterum quod ad Romualdum: alterum quod ad Vvilhelmum iuniorem Siciliæ Regem pertinet. Quod ad Romualdum attinet, non est quod Vlmus magnopere miretur; nam illi cùm res vti gestæ erant posteriorum memoriæ mandare decreuisset, nihil æquè cordi fuit atque simpliciter & sine fuco quæ ad cuiuscunque laudem, aut vituperationem facerent, in medium afferre; nec desunt optimorum virorum exempla qui ea quæ sibi laudi darentur, nihilominus, quàm alia scriptis exposuerunt. Hos ingenuè imitatus Romualdus si Vlmi reprehensionem incurrit, an propterea falsitatis, mendacij, imposturæ reus iudicandus erit? Equidem Vlmi accusationi non subscribo; neque (vt puto) subscribent ij qui intelligunt fieri posse vt qui res aliorum gestas describit, multa commemoratione digna patrauerit. Quod ad Vvilhelmum Regem spectat, neque Romualdus, neque nos omnia ejus facta reprehensione carere contendimus; sed illi maximæ laudi damus quod Ecclesiæ perduellibus infensus semper hostis fuerit: quòd schismaticos, qui non semel eum ab Alexandro auocare conati sunt, constanter reiecerit: quòd Friderici Imperatoris minas nihil timuerit: quòd eiusdem affinitatem parum Pontifici gratam spreuerit: quòd Alexandrum pecuniâ, classe, milite iuerit: quòd eius partes summâ semper fide, & constantiâ tutatus sit: quòd eiusdem in Lombardiam iter honorificâ suorum Procerum Legatione cohonestauerit: quòd eorum quæ ad illius dignitatem facere arbitratus est, nihil prætermiserit. Hæc verò si laudem non merentur, nihil à quoquam laude dignum effici vnquam poterit. Neque verum est vel à Romualdo Lombardorum merita extenuari, vel ab eo Pontificem induci perinde quasi illorum nullam habeat rationem. Vt enim quisque suis locis videre potest, quæ-

cunque illi pro Alexandro laudabiliter fecerunt, honorificè ab eō commemorantur, & Pontifex apud illum, neque locum colloquio, neque pacis conditiones, nisi prius exploratâ eorum voluntate, constituit. Quòd si præcipuæ rei confectæ laus (quemadmodum Vlmus voluisset) ad Venetos non pertinet, accusandi historici non sunt, qui nullo studio nullóque partium odio inducti, omnia vti se habuere, litteris commendarunt.

VLMVS.

SED ne accuratam rerum exclusionem quæ in mendacibus dijudicandis historijs adhiberi solet, prætermittamus, fabulam esse dicimus à Pseudo-Romualdo excogitatam, Conradum Cardinalem qui Archiepiscopus fuerat Moguntinus, apud Pontificem expostulasse quod is Archiepiscopatus Christiano deferretur; id enim accuratus eius historiæ lector concedere nequaquam potest; nam Conradus, qui Cardinalatus dignitate à Pontifice insignitus fuerat, haud tàm facilè illi repugnantem se præbuisset; & quanquam ipse prior Moguntinum Archiepiscopatum adeptus fuerat, & Christianus schismatis tempore iniuriâ suffectus eam regebat Ecclesiam, pro comperto tamen habetur illum pro Ecclesiæ vtilitate, & pro communi concordiâ multum laborasse, quod causa fuit cur in eius conuentionibus illud inter cętera poneretur, vt ipsi Moguntinum Archiepiscopatum, quem tunc obtinebat, per Pontificem retinere liceret. Confirmabimus hæc ipsis pacis tabulis, quæ à Sigonio afferuntur anno M. CLXXVI. *in quibus huiusmodi caput videre est.*

„ *[Christiano Cancellario Moguntinus Archiepiscopatus, Philippo*
„ *Coloniensis concedetur, & plenissimo iure firmabitur. Primus Archi-*
„ *episcopatus qui in Theutonico Regno vacauerit, Conrado auctoritate*
„ *Pontificis & auxilio Imperatoris deferetur, qui idoneus videatur.]*

Has tabulas quanquam diximus non quo ad singula vim habuisse, quod ad hoc tamen spectat, sicuti & quo ad alia plura, omni ex parte valuisse scimus, concessúsque est Conrado Archiepiscopatus Salisburgensis; quod & ipsi aduersarij minimè abnuunt. Iam verò cum certum sit ad omnes Pontificis consultationes Conradum, non minùs quia charus fuit sed etiam, quia ab eo Cardinalatu donatus, adhibitum fuisse, quâ ratione stabilita vnquam pax esset, nisi Christianum Moguntinum potentissimum hominem qui præcipuus Cæsaris defensor fuerat, sibi demereri maximopere studuissent? Idcircò in omnibus pacis conditionibus illud constitutum fuerat vt Christiano Moguntinus Archi-

episcopatus

episcopatus relinqueretur, vt ex Anagninis tabulis liquet, neque Conradum qui consenserat, hæc fugere poterant. Ex quibus satis apertum est Pseudo-*Romualdum expostulationes & colloquia fingere, quę Conrado in mentem nunquam venerunt; neque veritate, sed similitudine tantum veri innixum fuisse, dum scriberet. Verùm non alia deceptioni aperta magis via, quàm si quis pro veritate similitudinem ac speciem veri sectetur: id prudens lector vbi animaduertit, cautè, & suspenso (quod aiunt) gradu hisce narrationibus fidem prębere solet. Intereà (*Pseudo-*Romualdi verba sunt.)*

[Christianus Cancellarius, qui pro conseruatione pacis plurimum laborauerat, nacta opportunitate temporis, cœpit per Imperatorem, & Principes suos dare studium & operam diligentē vt Papa Alexander Moguntinum illi Archiepiscopatum auctoritate Apostolica cōfirmaret.] Hæc facta narrantur post pacem inter Pontificem *& Cæsarem, atque inter hunc & Siciliæ Regem ac Lombardos confirmatam, ad quam peruentum nemo dicet, nisi priùs statutum esset vt Moguntinus Archiepiscopatus tam insigni Cæsareæ factionis viro demandaretur; & tamen ac si antea nunquam ea de re actum esset, inducitur Christianus pace factâ per Imperatorem ac Principes id negotij aggredi.*

[Cœpit per Imperatorem *& Principes suos dare studium, & operam diligentem, &c.] & perinde hæc postulatio Conrado noua atque inopinata accideret, fingitur molestè ferre.*

[Quod presentiens Conradus qui in Moguntina Ecclesia prius electus & consecratus fuerat, ad Papam accedens ait. Nouit vestra Sanctitas, venerande Pater: nouit vniuersa hæc Romana *Ecclesia quòd ego vestræ personæ intuitu Moguntinam Ecclesiam, in qua canonicè electus fueram, inscio Imperatore reliqui, & honorem meum, parentes & patriam pro Dei amore deserui & ad vos in Franciam festinus accessi: exilium patriæ prępofui, & in labores, & angustias, quietem meam, & otium commutaui. Benè potestis recolere, quantum Catholicæ Ecclesiæ meus aduentus contulerit, & qualiter partem vestram adhuc nutantem & debilem, plurimum roborauerit. Nunc autem (vt audio) vultis Christiano Cancellario, qui Moguntinam Ecclesiam per violentiam inuaserat, eundem conuerso Religionis ordine cōfirmare, &c.] Nemo sanę mentis credet, aut à Conrado beneficia* Pontifici *exprobrata, aut eum tantùm sibi tribuisse, vt suo aduentu, & Ecclesiam adiutam, & Pontificis partes confirmatas tam gloriosè dixerit; sed neque credet eundem ignorasse Moguntinum Archiepiscopatum, prout multò ante destinatus fuerat, Christiano collatum; dicétque verba illa, [Nunc autem, vt audio, vultis, &c.] merum*

esse figmentum historici inducentis Conradum pro re, quæ iam ipsius consensu decreta fuerat, tanquam pro inexpectato aliquo euentu conquerentem. Maneat igitur totam hanc conquestionem planissimam esse fabulam, quæ ex præcedentibus rebus callidè à Pseudo-Romualdo ac verisimiliter concinnata est; Imperator enim, Prælati ac Principes qui Venetias firmandæ pacis gratiâ accesserunt, eò se non contulere priusquàm singula, quæ in controuersiam venire poterant, & probè nossent, & seorsim statuissent; nam id Venetijs confirmatum est, quod priùs diligenter in capita redactum, Legatorum vltro citroque commeantium industriâ stabilitum fuerat. Hinc (vt existimo) Lector cautior effectus intelliget, colloquia & rerum quæ nusquam contigerunt euentus confingi, apertissiméque discet aut à Romualdo chronicon haudquaquam scriptum, aut si scriptum fuit, ab alio posteriori vitiatum fuisse.

RESPONSIO.

ESTO, In Anagninis pacis conuentionibus illud fuerit, vt Christiano Moguntinus Archiepiscopatus tribueretur, quod tamen Conradus sciret eas Venetijs, vbi postremò confirmandæ erant, mutationem pati posse, non sine causa pristinæ sedis recuperationem tentauit. Quid est quod Vlmus reprehendat? num quod Conradus maxima à Pontifice beneficia accepisset, propterea illi iure suo vti non licuit? imò prouidè & prudenter fecit; si enim conatus ex animi sententia non successisset, Episcopatu, vt Pontifici obsequeretur, dimisso, maximam apud illum gratiam initurus erat.

VLMVS.

ATQVE hoc malum multis scriptoribus commune est, cui aliud accedit, quod incertorum auctorum chronica per fraudem nomine donantur ab ijs qui scriptorem diuinare, quàm nosse malunt. Neque alij desunt qui, vt rebus quæ narrantur priuatis rationibus adducti fidem comparent, certi alicuius auctoris opus esse mentiuntur, quod tamen alterius fœtum esse probè sciunt. Sed demus chronicon à Romualdo conscriptum; quis tamen neget illud à falsarijs amplificari & vitiari potuisse? Hæc enim pernicies est, quæ omnes ferè historicos inuasit; nam, vt prætercam id quod diligentissimâ Cardinalis obseruatione in libro de scriptoribus Ecclesiasticis adnotatum est, multa sacris ipsis

Ecclesiæ

Ecclesiæ Doctoribus falsò tributa sunt, quæ nunquam Cyprianus, Athanasius, Basilius, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Beda, alijque pro suis agnouissent. Hæc vnà historicis ferè omnibus peculiariter contigisse idem doctus Cardinalis narrat, ita vt paucos planè incorruptos in manus sumere liceat; nam libri qui circumferuntur Egesippi de excidio Hierosolymæ (floruit is anno CLXXVII.*) illius non sunt: Eusebio Cæsariensi, qui vixit anno* CCCXXVI. *Ruffinum aliqua detraxisse, aliqua addidisse ait. De Theodoreto, qui scripsit anno* CCCCXXX. *tradit epistolam ad Ioannem Antiochenum indignam esse quæ Theodoreto, aut cuiuis Christiano attribuatur: de Beda qui inter viuos erat anno* D. CCXXXI. *eius non esse aliquot sanctorum vitas, earumque auctorem nominat: de *Paulo Diacono, qui floruit anno* D. CCLXXIV. *docet historiæ Romanæ libros, quos Eutropio adiecisse dicitur, alterius esse: de Simeone Metaphraste qui viuebat anno* D. CCCL. *aliquot sanctorum vitas à posterioribus illi additas: Aimonij opus ostendit, non vnius esse scriptoris, sed duorum: Reginoni supplementum additum ab anno* D. CCCCVIII. *vsque ad annum* D. CCCCLX. *Luitprandi Ticinensis qui vixit anno* D. CCCCXLVI. *refert Baronius non esse quæ illi tribuuntur à capite sexto libri sexti vsque ad finem. De Glabro qui scripsit anno* M. XL. *ait ab alio vitiatum, vbi dixit Conradũ Imperatorem obijsse anno* M. XLI. *cùm obierit anno* M. XXXIX. *de Sigeberto & Mariano qui scripsere circa annũ* M. CX. *cùm de Martino Polono loquitur, affirmat narrationem Ioannis Papæ fœminæ falsò illis tributam; nihil enim ipsos de illa somniaße, sed ab aliquo posteriori duobus ijs auctoribus ex Martini Poloni mendacijs insertam; atque constanter ipse Bellarminus, atque ante illum Onuphrius Panuinus eiusmodi fabulam in veteribus eorum manuscriptis minimè reperiri. In Othone Frisingensi, dum vniuersarum rerum historiam complectitur, obseruauimus, quò loco Pontificum atque Imperatorum nomina vsque ad Adrianum quartum, & Fridericum primum refert recentiorem fuisse qui vsque ad Leonem decimum & Carolum quintum suppleuerit, & caput sextum supra trigesimum, quod postremum est, mendacis alterius auctoris esse conuincitur; cùm narret res gestas anno* M. CLXXIX. *in Concilio Lateranensi, quod Romæ ab Alexandro tertio Pontifice celebratum est, & Henrici coronationem ac nuptias persequatur, quæ contigerunt anno* M. CLXXXVI. *Atqui hæc à Frisingensi scribi minimè potuere, qui viuere desijt anno* M. CLVIII. *De Gottifredo Viterbiensi suprà fusè satis ostendimus appendiculam de Henrici nuptijs solutâ oratione alterius esse scriptoris. In Conrado Vspergensi pugnãtia inter se loca non desunt, quæ (vt Bellarmino videtur) apertè*

probent, quod de Aimonio dictum est in eo libro, non vnius tantùm lucubrationes contineri. Ex his efficitur Romualdum ita extra omnem cæterorum aleam non fuisse, vt eius operi multa ab alijs mendacia intexi non potuerint, qualia nos plura tum in illo ostendimus, tum in alijs historicis à grauissimis viris obseruata proposuimus; vt mirum non sit idem apocryphæ rerum ab Alexandro gestarum narrationi contigisse. Nos igitur Romualdi falsitatis atque imposturæ minimè insimulamus; sed tamen si quis adhuc contendat, eum totius narrationis auctorem esse, veritatem, quæ suprà à nobis satis apertè demonstrata est, mendacio apponemus. Verùm quia scimus non defuisse etiam illorum temporum scriptores, qui falsa pro veris narrarent, aliquos hîc exempli causa afferemus. Otho Morena rerum à Friderico gestarum scriptor, hoc nomine à Baronio reprehenditur anno M.CLIV. *[Extat & Laudense scriptum antiquum chronicum hoc anno inchoatum ab auctore temporis huius Othone Morena, qui præsens aderat, & absolutum ab eius filio Acerbo Morena de rebus gestis à Friderico Imperatore in Italia vsque ad annum Redemptoris* M.CLXVIII. *sed quod schismatice esset factionis homo, & addictißimus schismatico Imperatori, sæpè altero pede claudicare dignoscitur.] Huiusmodi claudicatio præcipuè à Baronio notatur anno* M.CLXIV. *Cùm enim probati Scriptores affirment Octauianum Pseudo-Pontificem miserando exitu vitam terminasse; Morena ait ab eo post mortem patrata miracula, quod sanè nimis impiè dictum omnia excedit mendacia quæ in Romualdi libro reperiuntur; minùs enim erratur in narratione celebris, vel clandestini accessus Pontificis Venetias, quàm in miraculorum à schismatico post mortem editorum affirmatione. Morenæ tamen prauitas tanta fuit, vt huiusmodi mendacium pro vero scribere, non dubitauerit; cùm ex opposito Baronius allati sancti Thomæ Cantuariensis Nuncij litteris ostendat, eum & impœnitentem, & alienata mente decessisse. Octauianus autem quindecim diebus antequam moreretur phreneticus effectus est continuè & in tantam versus vesaniam, vt nec Dei sui memor esset; & anno* M.CXCV. *tradit Baronius à Pontificatu Cælestini vsque ad* Innocentium *plurimos falsarios extitisse. [Increbuit his quidem temporibus Cælestini vsque ad Innocentij Papæ primordia falsariorum ingens numerus, qui nomine Sedis Apostolicæ, quas vellent litteras scriberent,] & anno* M.CXCVII. *idem Baronius Matthæum Paris eius temporis Scriptorem falsitatis conuincit. [Hæc Rogerius eius temporis scriptor. Ex quibus atque in primis ex Cælestini recitato diplomate mendacij redarguas Matthæum Paris, qui carpendi tantum causâ Romanos Pontifices visus est suscepisse prouinciam,*

ciam, &c.] & paulò post. [Vidisti lector cùm legisti Paris ingenium animique malè compositi malam sententiam res fingere verbáque formare, &c.] Non ergo difficile creditu putandum est, cùm ea tempora plurimarum rerum euentu illustria fuerint, multáque tum pro Pontifice aduersùs Imperatorem, tum pro Imperatore aduersùs Pontificem patrata sunt, non defuisse aliquos qui præcipuorum gestorum auctores haberi voluerint.

RESPONSIO.

NISI Vlmus, quod hactenus minimè fecit, ostendat Romualdi chronicon insertis ab aliquo posteriori mendacijs adulteratum fuisse, nobiscum non pugnat, sed thesim ad ostentandam eorum quæ Bellarminus & Baronius collegere, eruditionem nemine contradicente persequitur.

VLMVS.

INTER eos numeramus Romualdum, qui se ipsum tanquam principem pacis auctorem celebrare voluit, vt posteritas crederet Siciliæ Regem sororis suæ filium eiúsque Oratores, quorum alter ipse erat, Catholicæ Ecclesiæ tantum beneficium contulisse, quantum est restituta eorum operâ Alexandro Pontificia dignitas. Liberum porrò cuique fuit ijs temporibus quibus Typographia nondum reperta erat, pro arbitratu quæcunque scribere. Cùm enim scripta Bibliothecis inclusa vsque ad eorum qui ea quæ narrabantur nouerant, mortem laterent, à nemine falsitatis redargui poterant, donec ijs extinctis, sine iudice ac reprehensore publicè euagata, falsa pro veris nemine repugnante euulgabant. Cæterum, quod existimatur, Romualdi opus præteritis ætatibus publicum nunquam aspexit; sed Salerni ipsis quadringentis triginta annis veluti sepultum delituit, quamuis medio hoc tempore exempla Romam transmissa, & præteritis annis quædam eiusdem fragmenta Baronianis annalibus intexta sint. Quæ omnia persuadent illud integrum atque incorruptum, vt à suo auctore conscriptum est, haudquaquam esse. Atque huiusmodi nostrum est de eodem opere iudicium, nimirum quadringentorum eoque amplius annorum spatio ingentes passum esse mutationes.

RESPONSIO.

HOC enimuerò eſt Romualdi chronicon propius impetere, & à theſi ad hypotheſim gradum facere, ſed cùm Salernitani chronici adulteratio nullis argumentis probetur, inania verba refutare conſilium non eſt.

VLMVS.

NEQVE his obeſt illud in Vaticana Bibliotheca aſſeruatum eſſe. Primò quia à Salernitano exemplari manauit: deinde quia ex eo non maiorem contrahit auctoritatem ac fidem, quam antea Salerni habuiſſet; nam in Bibliothecis etiam inſignibus libri cuſtodiuntur qui ſi integræ fidei non ſunt, neque à loco auctoritatem accipiunt, neque eidem tribuunt. Exempli cauſa afferemus acta ſancti Georgij Martyris variè à pluribus deſcripta, quorum aliqua vt apocrypha à Gelaſio Pontifice damnata ſunt, indemnatis alijs atque ab omni falſitatis ſuſpicione liberis. Quæ damnata fuere aſſeruantur Romæ in Vaticano, non alia, credo, de cauſa niſi vt ea quæ à Gelaſio vetita ſunt, ab alijs internoſci queant. Teſtatur hæc Baronius qui in notis ad Martyrologium die
» XXIII. *Aprilis ſic loquitur. [Quænam autem eſſent acta Georgij à*
» *Gelaſio improbata atque reiecta, exquirendi ſtudio fatigatus, ea me tan-*
» *dem inueniſſe arbitror in noſtra Bibliotheca tertio tom. Vit. Sanct. anti-*
» *quiſſimo ac penè vetuſtate conſumpto codice. Ibi pag* CLIX. *inueni acta*
» *quædam S. Georgij multis, haud dubium, referta mendacijs, &c.] Et*
» *paulò poſt. [Quæ Gelaſij cenſurâ proſcripta eſſe abſque aliqua difficulta-*
» *te quiſque ſibi ſuadere poteſt.] Aſſeruantur igitur illuſtribus Bibliothecis veridica volumina vt verum diſcatur, & apocrypha vt falſum reijciatur.*

RESPONSIO.

ERRAVIT Vlmus hoc loco in re non magni momenti, cùm noſtram (quam Baronius vocat) Bibliothecam, ipſe Vaticanam intellexit. Etenim Bibliotheca Vallicellana optimis cuiuſcunque generis libris referta, qua Baronius ſemper eſt vſus, túmque vtebatur præcipuè cùm nondum Cardinalis, nondúmque Bibliothecarius notas ad Martyrologium ſcriberet.

VLMVS.

VLMVS.

INTER falsa ea numerantur quæ Romualdus de se, deque Siciliæ Rege sororis suæ filio tàm gloriosè, támque assentatoriè scripsisse dicitur. Illum Vuilhelmi iunioris Siciliæ Regis auunculum fuisse testatur qui nouerat Petrus Blesensis epist. x. ad Vuilhelmi ipsius Capellanum, vbi Regem reprehendit quod Romualdi Salernitani & Rogerij Auelini Comitis auunculorum consilia deseruerit. [Proditoria " istorum consilia prætulit inconsultissimus adolescens Domino Salerni- " tano & Comiti Auelini auunculis suis.] Notæ autem ad marginem ex- " plicationis gratiâ habent. [Romualdo Salernitano Archiepiscopo, & " Rogerio Comiti Auelini.] A vero igitur fortasse non abhorret, ab auunculo consanguinitatis necessitudine adducto laudes suas & sororis filij, scriptis mandatas fuisse; quanquam, vt suprà docuimus, putamus eos ab aliquo posteriore, tum vtrique, tum nationi vniuersæ impensè addicto, egregiâ adiectâ appendice tam fœdis assentationibus ac mendacijs celebratos fuisse.

RESPONSIO.

CLAVDIT Vlmus caput quod aduersus Romualdi chronicon scribendum susceperat, quemadmodum inchoauerat; hoc est odiosâ verborum coaceruatione quibus nihil subest nisi quanta quanta est ipsius dicentis auctoritas.

VLMVS.

NEC leuius mendacij indicium affert aduersariorum inconstantia; modò enim Incertus apocryphus eas (triremes) septem, modò vndecim, modò tredecim numerat. Et Pseudo-Romualdus easdem primò constanter vndecim fuisse refert; sed posteà eorum quæ dixerat oblitus, dum minas à se Duci intentatas fingit, in tantam exarsit iracundiam, vt cum Pontifice agens, septem oblitus, quatuor tantùm nominet. [Ecce " enim quatuor galeas Domini Regis Siciliæ ad vestrum obsequium præpa- " ratas habemus, &c.] Itaque aduersarij pro arbitratu eas, & tredecim & " vndecim, & septem, & quatuor fuisse aiunt.

RESPONSIO.

DE ſcriptore actorum Alexandri ſuprà diximus; nec Romualdus ſibi contrarius eſt; nam vndecim, quas dicit, triremes initio Pontifici Veſtæ præſtò fuiſſe quibus Venetias perlatus eſt, earum magna pars ſuo perfunctæ munere rediere in Siciliam. Quarum mirum non eſt, ſi poſt tres menſes quatuor dicantur Venetijs remanſiſſe, quot Oratoribus aſportandis honeſtè ſufficere poterant. Quod ſi ſcriptor actorum Alexandri, triremes vult fuiſſe tredecim; id eò facit quia vndecim Romualdi alias duas adnumerat onerarias, quæ annonam vehebant.

VLMVS.

ADDIT appendix Romualdi à Siciliæ Rege obuiam Sponſę miſſas in Angliam viginti-quinque triremes; quanquam quo id anno contigerit, ignorauerit. Ponit enim (vt etiam refert Baronius) annum M. CLXXVI. *quod ego facere non poſſum, quin hoc loco refutem, oſtendamque Rogerij verba haud ſatis à Pſeudo-Romualdo percepta huic deceptioni occaſionem dediſſe. Videtur ſanè Rogerius has nuptias reponere anno* M. CLXXVI. *ſi tamen attentiùs conſideretur, celebratas narrat* M. CLXXVII. *vbi enim Sponſa in Siciliam appulſum expoſuit, ait, non poſt annos, neque poſt menſes, ſed paucis elapſis diebus nuptias celebratas.*
„ *[Paucis itaque elapſis diebus deſponſata eſt Vuilhelmo Regi Siciliæ, &*
„ *ſolemniter coronata Panormi] Quibus ex verbis habetur eodem anno ac menſe Reginæ nuptias & coronationem eſſe collocandam; cùmque certum ſit eum fuiſſe annum* M CLXXVII. *vt & Rogerius ſcripſit, & Baronius fatetur, apertum eſt Pſeudo-Romualdum, & apud Baronium à veritate diſcedere, & dum Rogerium Anglicum non ſatis intellectum, parum fideliter exſcribit, vnius anni errore fuiſſe deceptum; nuſquam enim nuptias ponere legitur anno* M. CLXXVII.

RESPONSIO.

ROMVALDVS ea numquam dixit quæ illi hoc loco Vlmus conatur affingere; nam cùm dicat Ioannam appuliſſe Neapolim anno M. CLXXVI. indeque, feſto Natiuitatis Domini celebrato, in Siciliam ſoluiſſe, ſatis declarat eam nupſiſſe anno qui vel ab eodem chriſti Natali inchoabitur, vel ipſum proximè ſubſequutus eſt, videlicet M. CLXXVII.

VLMVS.

VLMVS.

CVM inter nos atque aduersarios de Pontificis discessu Ferrariam conueniat, quaerendum est quidnam causa fuerit quod eum ad illuc trayciendum impulerit. Vt aduersariorum mendacia in medium proferantur, redire oportet in memoriam Incertum apocryphum Baronij antea dixisse pactum prius esse vt Pontifex Bononiam, Fridericus Forum Cornelij (Sigonius Mutinam ait) se conferret. Iam cùm neuter horum scriptorum dicat Fridericum pactione obstrictum fuisse vt Bononiam iret; quis excusationem afferre debet cur Bononiam non proficiscatur? Fridericus ne, an Pontifex? statutum (aiunt) antea fuerat, vt Fridericus Mutinam aut Forum Cornelij discederet. Excusare igitur se non poterat Fridericus cur Bononiam non peteret, cùm eò nunquam inuitatus fuisset. Verùm quia Pseudo-*Romualdus ait Bononiam communis colloquij sedem fuisse delectam, eò magis deliquisset* Pontifex, *qui Anagniâ Bononiam vti conuenerat non petijt, Caesare praesertim eodem ire non recusante. Neque Fridericus mutatę voluntatis (vt aduersarij falsò obijciunt) reprehensionem incurreret; non enim ipse, sed* Pontifex *pactis non stetisset; nam cùm iter Bononiam versus suscipere deberet, Iaderam diuertit, ostenditque se Cęsaris fidei (qui tamen, vt aduersarij fatentur, Mutinam, vel vt alij tradunt,* Rauennam *iuit) parum credere. Hęc igitur commenta sunt & fabulae ab aduersarijs pro arbitratu excogitatę: quod & ipsorum in narrando diuersitas atque inconstantia satis demonstrant.*

RESPONSIO.

QVOD pertinet ad nostros scriptores inter se conciliandos, aio vtrumque vera loqui, atque Vlmum frigidam calumniam struere. De colloquij loco ambobus conuenit fuisse Bononiam; de loco verò ad quem ante colloquium conferre se deberet Imperator, vt propior esset, nihil dicit Romualdus: quâ igitur ratione actorum scriptori repugnat? Quod ad alterum caput spectat, vter nam ex duobus de praestituto colloquij loco voluntatem mutauerit; Pontifex ne, an Caesar; dico Caesarem mutasse, non Pontificem. Ille enim per Legatos petijt ne conuentus Bononiae, vti statutum erat, sed Rauennae aut Venetijs fieret. Hic verò Venetias traiecit, Bononiam colloquij gratiâ petiturus. Cur autem Venetias tam deuio itinere se cōtulerit, alibi explicauimus.

VLMVS.

FICTÆ conciones quas Ferrariæ Pontifex habuisse dicitur, & Lombardorum ac Germanorum responsiones ab aduersarijs eodem modo excogitatæ sunt quo aliæ quas suprà refutauimus. Hæ præterea falsitatis conuincuntur ex ipsorum narrationis instantia; nam Incertus apocryphus ait coram Pontifice insequenti die postquam Ferrariam attigit, Longobardos atque Germanos conuenisse, inter quos ingens fuerit de loco altercatio vbi de pace agendum erat, petentibus Lombardis Bononiam, Placentiam, Ferrariam, aut Patauium; Germanis verò Rauennam aut Venetias postulantibus; sed Romualdi appendix narrat primò Pontificem die Dominicæ Paßionis Ferrariam peruenisse, quò nundinarum occasione plures Episcopi atque ingens populi multitudo conuenerat; proxima tamen (quam ego maiorem interpretor) hebdomada, egregiam ad populum orationem (confictam & falsam) dixisse, & Lombardos ad singula illius capita pluribus respondisse; quæ omnia fabulosa sunt, neque Alexandro, vel ijs quæ interfuere, vnquam in mentem venerunt; à quibus credibile est Ferrariæ neque de pace, neque de loco vbi ea stabiliretur actum esse; cùm Veneti ante discessum Pontificis Venetijs eam per suos Oratores à Cæsare postulassent, illique re infectâ solas belli minas reportassent.

RESPONSIO.

HIc etiam quod sæpè solet, Vlmus fallitur. Verba Romualdi
„ hæc sunt. [Dehinc per Padum Ferrariam cum galeis vn-
„ decim in Dominica Passionis ascendit, vbi ab Episcopis multis
„ & eiusdem Vrbis ciuibus, & magna populi multitudine quæ il-
„ luc propter Feriam quæ ibi celebrabatur, conuenerat, satis est
„ magnificè & honestè susceptus. Proximâ verò septimanâ Ra-
„ uennas Archiepiscopus cum suis suffraganeis, Mediolanensis Ar-
„ chiepiscopus cum Episcopis & Abbatibus Lombardiæ, Potesta-
„ tes, Rectores, Consules, & multi prudentes de ciuitatibus Lom-
„ bardiæ Ferrariam ad Alexandrum Papam festino gressu læta-
„ bundi venerunt; quos Papa paterno affectu, prout decuit, beni-
„ gnè satis & iucundè suscepit. Altera verò die cum eis in maiori
„ Ecclesia sancti Georgij congregatâ populi multitudine magnâ
„ conuenit; quos, facto silentio, tanquam filios taliter est alloqu-
tus.] Eorum sententia est Archiepiscopos vnà cum alijs qui ad
Pontificem

Pontificem confluebant, prima die proximè sequentis hebdomadæ, hoc est Feria secunda ante colloquium, Ferrariam peruenisse, eosque Pontificem simul cum ijs qui priùs venerant, eâdem die alloquutum; atque ita voces [altera die] non diem aduentus ipsorum, sed diem aduentus Pontificis respicient; quamquam si legamus in Romualdo [lętabundi venerant] omnia plana sunt; nam sensus erit eos (proximâ septimanâ) hoc est illâ, quæ Dominicam Passionis proximè præcessit, anticipato aduentu Ferrariam venisse; id quod satis confirmatur ex eo quod multi Episcopi dicantur ibidem Alexandrum excepisse; quorsum enim illi eò venissent, nisi Pontificem, vt de communi pace agerent, præstolaturi?

V L M V S.

SED vt ad Ferrasiensis itineris explicationem redeamus, cùm à Sigonio & Blondo subscribatur ijs quæ Obo narrat, Ducem & plurimos ex Senatoribus Pontificem Ferrariam comitatos esse, mendacij arguitur Pseudo-Romualdus vbi ait duos Cardinales Venetias missos, vt à Duce (qui tamen Ferrariæ erat) promissionem exigerent se non permissurum, vt Fridericus ante confirmatam pacem Venetias ingrederetur; nam si Dux vnà cum multis Patritys apud Pontificem Ferrariæ erat, quorsum Cardinales tanto incommodo eum requirant vbi non est? sed hîc virus latet; non enim alia de causa fictus auctor hæc comminiscitur, nisi vt Veneto populo infamiam texat; nam deinceps dicturus est aliquos extitisse, qui contra Ducis promissionem, Fridericum nondum confirmata pace Clodiâ vbi muscas admodum infestas patiebatur, Venetias introducere vellent. Atque idcircò hîc præstita à Duce fides præmittitur, vt deinde commodiùs violata fuisse demonstretur; sed Friderici moram Clodiæ, duobus, quò appulit & quò soluit, diebus exceptis, diurnâ longiorem non fuisse, suprà satis ostendimus, vbi etiam probauimus singula illius itineris momenta multo ante præuisa & constituta fuisse.

RESPONSIO.

SI loco inanium criminationum quæ non semel confutatæ sunt, argumentorum pondere nobiscum Vlmus ageret, responsionem hic suo iure reposceret; verùm cùm illius verbis nihil præter temerariam calumniandi licentiam subesse videam,

meum institutum ea quæ nullis confirmantur rationum momentis tacitè prætereundi, nequaquam deseram.

VLMVS.

NEQVE ingenti difficultate caret quod ab auctore appendicis dicitur, Pontificem vbi die XXIX. *Octobris Sipontum peruenit,*
» *Troiâ & Beneuento celeriter Anagniam petysse. [Secundo die stante*
» *(hoc est reliquo) eiusdem mensis Sipontum applicuit , & inde per*
» *Troiam & Beneuentum Anagniam festinus aduenit;] nam si die* XXIX. *Octobris Pontifex celeriter Troiâ & Beneuento Anagniam iter habuit, profectò quatriduo aut quinque dierum spatio totum id quod interest viæ, satis commodè confecit; quare Anagniam die* IV. *Nouembris peruenisse potuit. Atqui hæc consentire nequeunt cum litteris ab ipso Troiæ datis ad Hugonem Etherianum die* XIII. *eiusdem mensis. Troiâ igitur adhuc eo tempore non discesserat. His etiam magis repugnat Incertus, qui ait Pontificem Anagniam non peruenisse ante diem* XIV. *Decembris. Hæc scilicet fuit itineris celeritas quam Pseudo-Romualdus commemorat, in via quæ inter Sipontum & Anagniam interest, quæque quatuor aut ad summum sex diebus confici solet, sex & quadraginta dies insumpsisse. Et tamen Sigonius, qui nihil se ex antiquis monumentis prætermisisse profitetur , quin diligenter inspiceret, vnà cum Obone affirmat Alexandrum mense Decembri anno* M.CLXXVII. *Romæ publicâ populi gratulatione & plausu exceptum.*

RESPONSIO.

SI in Romualdo pro [festinus] legatur [festiuus] quod à veri similitudine non abest, omnis Vlmi conatus cócidit. Quamquam si legatur [festinus] neque affirmari potest quod Vlmus ait, in eo itinere dies sex supra quadraginta insumptos fuisse; nam ignoratur quo die Pontifex Siponto discesserit. Ignoratur præterea quo die post decimum tertium Nouembris Troiæ Anagniam versùs se itineri commiserit. Credibile tamen est, senem laboribus atque ætate confectum, Cardinales, magnámque Romanæ Curiæ partem secum deducentem, vt maximè festinaret, crebro tamen substitisse; cúmque pergeret, non magnis itineribus processisse. Sed iterùm Sigonius apud Vlmum diligens est antiquitatis scrutator, quia cum Obone dicitur consentire, dum ait, Pontificem mense Decembri anni M.CLXXVII. Romam venisse; verum

rùm & hæc laus, quemadmodum ſuperior falsò illi tribuitur; non enim quis cum alio conſentire poteſt, niſi idem ac ipſe ſentiat. At Obo Alexandri in vrbem ingreſſum eo tempore contigiſſe nunquam dixit; & ſanè apud me Vlmi lapſus admiratione non caret, qui putabam ab ipſo omnia, non dicam Obonis verba, ſed ſyllabas memoriter teneri.

VLMVS.

INTERIM Romualdi appendix ſcribit Pontificem Venetijs diſceſſiſſe menſe Octobris, atque Sipontum appuliſſe die XIX. *eiuſdem menſis: quo tamen tempore inde Anagniam diſceſſerit, non explicat; ſed neſcio quo caſu neque Incertus, neque appendix, narrationis ſeriem perſequitur apud Incertum enim vbi dictum eſt Pontificem die* XIV. *Decembris Anagniam perueniſſe, interrumpitur hiſtoriæ continuatio, atque aliena quædam, fortaſſe vt aliò lectoris mens diuertatur, intermiſcentur; vt Belæ Hungariæ Regis reſcriptum datum (vt Incertus ait) anno* M.CLXIX. *quod Bonſinio repugnat, qui Belam Regem creatum ponit anno* M.CLXXIII. *Appendix etiam inſtitutæ narrationis ordinem deſerit; poſtquam enim Pontificem Anagniam deduxit, ſubijcit quandam eclypſim quæ (vt ibi dicitur)* XV. *menſis Martij anno* M.CLXXVIII. *contigit; ſtatimque Siculorum Oratorum domum reditus ſubnectitur; cúmque priùs nihil affirmauerit aut negauerit de Pontificis reditu quo primùm poſt Venetum iter Romam ingreſſus eſt (venerat enim: deinde Anagniam regreſſus fuerat) tradit illum Anagniâ Romam rediſſe anno* M.CLXXVIII. *quod nos minimè negamus, dum maneat, hunc reditum, non priorem, ſed poſteriorem fuiſſe.*

RESPONSIO.

PONTIFEX poſtquam Venetijs diſceſſit ante mēſem Martium anni M.CLXXVIII. Romam non redijt, quicquid Vlmus de priore alio reditu, vt ſuos tueatur fabulatores, ſomniet. Si ſcriptores rerum geſtarum Alexandri poſt narratum eius reditum Anagniam non dicunt (quod Vlmus maximè vellet) eum rectà ad vrbem contendiſſe, veritas eſt in cauſa, quæ prohibet: ſi ad alia narranda diuertunt, hiſtorici munus obeunt. Temporis in Belæ Regis reſcripto mendum, neſcio an Bonſinio recentiori hiſtorico, an verò actorum Librario tribuam; facilius enim eſt eorum alterum erraſſe, quàm actorum Alexandri ſcriptorem.

VLMVS.

QVAMQVAM de Alexandri in vrbem ingressu, seu priore, seu posteriore, die S. Gregorij festo, nos vehementer dubitamus, grauissimo inducti argumento Apostolicarum eiusdem Alexandri litterarum quæ Romæ hoc ipso anno M. CLXXVIII. *eodemque die* XII. *Martij Monasterio sancti Quirini prope lacum Tegerseum in Bauaria sunt concessæ, hodieque in volumine Metropolitanæ Ecclesiæ Salisburgensis pag.* CCCCII. *habetur. Non enim credibile videtur Pontificem vix dum vrbem ingressum diplomata confecisse; cùm præsertim incertus aduersarius affirmet, eum ex itinere defessum horâ nonâ ad portam Cælimontanam peruenisse, indeque in Lateranensem Basilicam maximo honore, summâque celebritate deductum. solemnibus precationibus veteri ritu institisse; quibus rebus haud exiguum temporis spatium insumptum verisimile est, denique vbi se in cubiculum recepit ex defatigatione itineris ante cænam aliquandiu decubuisse. Quare quid ea die temporis ad bullata diplomata perficienda superesse potuerit omnes vident. Quid quod Abbas sancti Quirini, qui tunc in Bauaria erat, & tamdiu eo priuilegio caruerat, non grauatè tulisset, si Pontifex eius confectionem in alium diem distulisset? cùm præsertim neque negotij necessitas, neque petentis vrbanitas pateretur, vt tam importuno tempore Curiales alijque Ministri, atque adeò ipse Pontifex scribere, subscribere, signum apponere, aliaque id genus efficere cogerentur, quæ nullius incommodo alia die peragi poterant. Cùm ergo literæ de quibus agimus, vt ex ipsis liquet, die* XII. *Martij datæ fuerint; inde satis probabiliter efficitur, Pontificem anteà Romam peruenisse, diéque sancti Gregorij festo alijs occupationibus minimè intentum, diplomatis conficiendis vacare potuisse; nisi fortè dicamus eum celebrando sancti Gregorij festo, quod solemni ritu magnáque populi frequentiâ coli antiquitùs solitum Innocentius tertius in sermonibus docet, fuisse distentum; neque à veri similitudine abhorret alia eiusdem Pontificis diplomata ante eum diem Romæ data in tabularijs asseruari, quæ nos videre non possumus. Si autem quis contendat Alexandrum die* XII. *Martij Vrbem ingressum, verum id erit non de priori celeberrimo & publico; sed de posteriori priuato ingressu; nam celebritas quę ab aduersarijs additur, ad rethorica ornamenta, seu potius ad poëtica figmenta pertinet. Fieri igitur potuit, vt eâ die Pontifex, non Anagniâ, sed ex propinquo Tusculano (quò Pontifices ad ingentium curarum remissionem, animíque laxamentum identidem secedere, non modò antiquitùs, sed etiam hac tempestate consueuerunt) rediens, vrbem ingressus sit.*

RESPONSIO.

RESPONSIO.

PRIVILEGIVM de quo hîc agitur, ab Alexandro concessum est Monasterio sancti Quirini anno ab Incarnatione Domini M. CLXXVIII. die XII. Martij indictione XII. anno Pontificatus XX. Videat Vlmus quæ suprà de annorū ab Incarnatione & à Natiuitate discrimine pluribus docuimus; atque tum ex ijs, tum ex indictione XII. annoque Pontificatus XX. die XII. Martij colliget, diploma datū fuisse anno à Natiuitate M. CLXXIX. non MCLXXVIII. neque est quod in subscriptionibus & Curialium labore, importuno maximè tempore vim faciat; si enim Romanæ Curiæ consuetudinem nosset, intelligeret diem concessi Priuilegij, non à Pontifice, sed ab alio apponi, cæterásque subscriptiones multis interpositis diebus vt plurimum fieri; ita tamen vt ad concessi priuilegij diem referantur. Cætera quæ ab Vlmo adijciuntur quia leuibus coniecturis, non argumentis innituntur, confutare prætermittimus.

VLMVS.

INGRESSVS *est igitur Vrbem Pontifex anno* M.CLXXVII. *mense Decembri Venetijs discedens & mari, terráque rectâ iter habens, vt Obo, Sigonius & alij testantur. Narrationum autem ea de re varietas inde ortum habuit quòd appendicis auctor primi ingressus oblitus, secundum solum aut tertium persequutus est; cui inhærens aduersarius Incertus illáque ab eo desumens quæ breuiter & contractè dicta fuerant, rethoricis, aut potius poëticis pigmentis (quæ illius est consuetudo) exornat atque amplificat; tantámque illi affingit celebritatem, vt nonnisi primò ingressui conuenire posse videatur. Appendicis tamen auctor id nequaquam voluit, qui quanquam dixit, Pontificem tunc ingreßum [cum summo honore & gloria,] à consueta tamen hęc describendi forma non discessit, qua etiam Incertus vsus est in Adriano qui Romam [cum gloria & honore debito remeauit;] quamuis non tunc primo Vrbem intraret. Accedit quod appendix ex qua narrationes exscribere Incertus solet, ait Pontificem tunc Romam ingressum postea quam aliquot diebus Anagnię commoratus fuisset [aliquantis diebus,] nec dixit [mensibus] vt intelligi geretur, eum prius à mense Decembri vsque ad exitum fermè Februarij Romę fuisse, indeque Anagniam regreßum, atque ibidem non integro mense commoratum Romam redijsse.*

ſe. Neque mirandum eſt ab auctore appendicis primùm Pontificis in Vrbem ingreſſum ſileri; nam eodem anno M. CLXXVII. *etiamſi luit, quo primum tempore Vvilhelmi Regis Oratores Alexandrum Veſtæ vel Anagniæ conuenerint; nihilominùs tamen antequam nauigationem referat, ait illos Pontifici adfuiſſe, etiamſi quomodo aduenerint ignoretur; ſed veriùs dicimus in appendice idcircò prioris Alexandri in Vrbem aduentus mentionem non haberi, quia auctori ignotus fuit. Hoc autem quamuis Romualdus (quod minimè credimus) eius hiſtoriæ auctor ſit, ex appendice colligimus, in qua dicitur cum vnà cùm Rogerio Andriæ Comite Venetijs diſceſſiſſe die* XVI. *Auguſti, Pontifice ibi adhuc remanente, quem neque ipſe neque eius collega, niſi poſt longum temporis interuallum reuiſit; cùm hic (quemadmodum in noſtro habetur manuſcripto) Panormi vſque ad Ferias Bachanales deſederit: ille vſque in Quadrageſimæ dimidium Panormi moratus, Salernum ad ſuam Eccleſiam ſe receperit. Quare neque ipſemet Romualdus à die* XVI. *Auguſti anni* M. CLXXVII. *vſque ad exitum Martij anni* M. CLXXVIII. *ſcire potuit quidnam rerum Pontifex ageret.*

RESPONSIO.

MIRA ſunt quæ Vlmus vndequaque congerit vt Lectori perſuadeat, Alexandrum Pontificem Romam ingreſſum fuiſſe anno M.CLXXVII. extremo (credo) vt tubis argenteis & Vexillis, Venetorum Ducem maiore auctoritate donet; ſed pace Vlmi atque Obonis dictum ſit, neque Alexander Romam vidit anno M. CLXXVII. neque Sebaſtianus Venetorum Dux eò Pontificem cum Imperatore proſequutus eſt. Quæ de poſteriore Pontificis in Vrbem ingreſſu Romualdi, & vitæ Alexandri verba Vlmus interpretatur, omnem reſpuunt interpretationem cum planiſſimè de primo ingreſſu loquantur; neque vim facere poteſt in vocibus [aliquantis diebus] quibus Romualdus Alexandrum Anagniæ commoratum fuiſſe tradit, vt ſenſus ſit, Alexandrum cum die XIV. Decembris anni M.CLXXVII. Anagniam perueniſſet, inibi paucis diebus ſubſtitiſſe, atque ante annum exactum Romam ſe contuliſſe; nam voces [aliquantis diebus] non abſurdè ſeſquimenſis ſpatium ſignificare poſſunt, ita vt extremo Ianuario anni M.CLXXVIII. Pontifex iter Romam verſus ſuſceperit, in eóque identidem ſubſiſtendo alterius fermè ſeſquimenſis tempus inſumpſerit. Exemplum aduentus Siciliæ Regis Oratorum, quem Vlmus à Romualdo præteritum ait, parum facit ad rem;

rem; nam de illis in controuersiam non vocatur vtrum primò solùm, an secundò aduenerint; aduenisse enim semel constat, quamuis quo tempore aduenerint, vt res exigui momenti, prætereatur. Primùm denique Alexandri in Vrbem aduentum Romualdo ignotum fuisse (quòd ipse Comes non adesset) tam friuolum est, quàm si quis dicat ea omnia historicis ignota fuisse, quæ suis ipsis oculis non hauserunt.

FABVLOSÆ DE ALEXANDRO III. narrationis occasio explicatur.

ETSI ea quæ ab Vlmo tum contra Baronium, tum contra scriptorem actorum Alexandri & Romualdum dicta sunt, non ita confutauimus, vt singula persequeremur diligenter; summis tamen delibatis rerum capitibus, quod nostrum fuerat institutum, fabulæ de Alexandri tertij Pontificis fuga, déque Ziani Veneti Ducis pugna contra Othonem, quantum satis videbatur, laruam detraximus. Et quamquam ea accersitis vndique pigmentis artificiosè & veteratoriè à suis aspersa est; tamen quod illam in bono lumine (vt spero) collocauerim, facilè natiuum veritatis colorem & quæsitum falsitatis fucum lector diiudicabit. Illud restat, vt quoniam nihil tam absurdè fabulosum est, quin aliquo saltem remotissimo veritatis fundamento inniratur; ea proferamus in medium quæ huius fingendæ narrationis occasionem præbuere.

Fridericus II. qui anno sal. M. CXX. post Friderici primi obitum trigesimo, Imperij habenas suscepit, Gregorio nono atque Innocentio quarto Romanis Pontificibus apprimè infensus fuit, eáque toto vitæ decursu gessit quæ cum Friderici primi factis maximam habent affinitatem; nihilo secus enim, atque ille, & Pontificem ita insectatus est, vt eidem in Galliam commigrandum fuerit, & à Concilio ibidem per eum coacto, anathemate est notatus, & loca vrbi vicina occupauit atque diripuit, & aduersùs Mediolanenses, qui Pontificis partes tuebantur, malè pugnauit, & Venetias sese contulit. Contrà verò quæ Friderico primo ab Obone cæterisque eius sectæ Historicis falsò tribuuntur, omnia Friderico secundo contigere; nam, & post pugnam cum Mediolanensibus, exercitus parte amissâ, transcenso Appenino, primò Lucam, deinde per Etruriam & Latium in Campaniam atque in Apuliam contendit, & illius aduentu territus Pontifex Ana-

gniâ excessit, & Mantuæ cum Venetis Legatis, quod eorum ciuitas Pontificis partes sequeretur, expostulauit, & Veneti vnà cum Pontifice communibus expensis, adornatâ classe in mari Adriatico, eius triremes fuderunt, fugarúntque; & Otho Cardinalis ex Anglia & Gallia Genuensium triremibus in Italiam traijciens, à Pisana classe, cui Entius Friderici filius præerat, commisso prælio captus, ad Pontificia comitia eâ conditione dimissus est, vt iureiurando promitteret, se, nisi Pontifex renunciaretur, in carcerem rediturum; atque vt omnia quæ de Friderico primo finguntur in secundum quadrent, idem Otho postea de pace cum Pontifice, & Friderico transegit. Hæc vel ab imperitis, vel à subdolis historicis cum rebus Friderici primi permixta, atque confusa, quasi ab illo facta essent, in vnam narrationem, veluti in vnum corpus coagmentata sunt. Hinc tot commentarij, tum maternâ Venetorum linguâ, tum Latinâ, quos mirum in modum inter se dissidentes atque anilibus fabellis refertos in Vaticana Bibliotheca cernimus: hinc picturæ: hinc inscriptiones, & alia tam multa, quæ ad confirmandam eius narrationis auctoritatem, & anteà excogitata sunt, & quotidie excogitantur, ortum habuer. Videlicet, quæ primò dubijs, obscurísque initijs sese prodiderant, nouis subinde incrementis, veluti confluentibus vndequaque riuis immenso auctu excreuere; vt mirum non sit, viros cæteroqui prudentes ac veritatis studiosos, falsæ huius opinionis fluctibus abripi, eodemque quo imperitum vulgus errore inuolui se passos esse. Nihil est tam absonum, nihil tam absurdum, quod si historicum habeat à quo narretur, ab indocta multitudine pronis auribus non accipiatur. Quid magis à similitudine veri abhorrens, quàm Ioannis fœminæ Pontificatus? Quid magis falsum, quàm Siluestri secundi optimi Pontificis magicæ præstigiæ? Quia tamen Constantinopoli fœmina olim Patriarchatum obtinuit, & Siluester Mathematicas disciplinas probè calluit, barbaris atque impolitis sæculis rudes Historici ea litterarum monumentis mandarunt, vnde Platina in errorem turpiter inductus, alijs deinceps errandi occasionem dedit. Nullæ ferè sunt Prouinciæ: nullæ ciuitates, in quorum veteres annales, æui quo scripti sunt inscitiâ ac vitio aliqua fabulosa non irrepserint. Eo porrò nomine plurimùm Baronio debemus, qui veritatis studio incensus, nihil subterfugit laboris, nihilque diligentiæ prætermisit, vt bonorum auctorum scripta in lucem proferret; aliorum verò qui eidem tenebras offundere conâtur, dicta labefactaret & planè conuelleret.

Initio polliciti ſumus, nos eas tùm actorum Alexandri Tertij, tùm Salernitani chronici partes quæ Alexandri Pontificis, & Friderici Imperatoris controuerſam hiſtoriam complectuntur, in lucem edituros. Vt fidem liberemus, hîc eorum narrationes à quinto Friderici reditu in Italiam, qui anno ſal. M.CLXXIII. contigit, vſque ad operis vtriuſque finem, ex Vaticanis codicibus ſumma integritate, ac diligentiâ exſcriptas, communis & publici iuris facimus.

EX

ACTIS ALEXANDRI III. DE QVINTA REVERSIONE FREDERICI IN LOMBARDIAM.

EODEM tempore in anno XV. Pontificatus Domini Alexandri Papæ Fridericus Imperator dictus ad suggestionem Papiensium & Marchionis de Monteferrato quinta vice in Lombardiam hostiliter remeauit; transiuit enim per Montem Senonum, & in multitudine graui descendens ad planitiem, tertio Kal. Octobris, castrametatus est iuxtà Secusiam; altera autem die conceptum furorem ampliùs occultare non valens, in primordio detestabilium operum suorum Ciuitatem ipsam combussit, & exindè acies suas versùs Astam ad exercenda reliqua mala direxit; habebat enim circà se multitudinem copiosam barbaricæ gentis, homines assuetos in bellicis actibus, viros nequissimos, rapaces, & desperatos, quos de Flandria, & circumpositis locis collegerat, & quos neminem amantes amat nemo.

Lombardi verò in vno Spiritu & in vna voluntate coniuncti, quoniam ipsius Friderici reditum ex longo præcesserant, Ciuitates suas & arces benè munierant, & ad resistendum sibi in faciem tanquam viri bellicosi & potentes, intrepidi existebant. Miserunt itaque ad subuentionem Astensium, qui secum iamdiu confœderati fuerant, viros industriosos, in consilio valdè prouidos, & in armis probatos, quatenus eosdem Astenses contra impetum superuenientis hostis animosiores redderent, & cùm res exigeret pro sua libertate manu tenenda, eorum exhortatione fortiùs dimicarent. Illi verò deteriùs sibi prouidentes in posterum impudenter recesserunt à confœderatione Societatis Lombardorum, & præstantes se in conspectu iam dicti Friderici, tradiderunt ciuitatem in manu & potestate ipsius. Astâ itaque subiugatâ idem

fœdere

fœdere se super ipsum extollẽs ad destructionem ciuitatis Alexandriæ, quam nouiter Lombardi construxerant ad honorem Beati Petri, cum Papiensibus, & Marchione Montis Ferrati conatus est festinare; sed quia in cunctis actibus suis Deo & Ecclesiæ aduersabatur, vniquæ dispositioni eius omnipotens Deus mirabiliter obstitit, & suum propositum disturbauit; tantam namque pluuiarum inundationem repentè de cælo emisit, vt omnia flumina redundarent, & in paludes cuncta campestria verterentur. Videns autem Alexandriæ populus de cœlo auxilium sibi conferri, qui iam metu terribilis Principis fugam parauerat, resumpsit vires & animos, atque ad resistendum innumerosæ aduersariorum multitudini, de Beatorum Petri & Pauli Apostolorum suffragio confidens, postpositâ trepidatione, se viriliter præparauit; sed quamuis asperitas hyemis, & imminens pluuiarum ac niuium difficultas eumdem Fridericum ad Alexandriam dehortarentur accedere, nihilominùs tamen in fortitudine sua processit, & castra iuxta ipsam ciuitatem in territorio aquoso vtcumque firmauit. Diligenter itaque circumspiciens, quòd eadem ciuitas præter fossata & vicinitatem fluuij Tarmeris, nullo murorum vel turrium gauderet præsidio, despexit eam, sperans inaniter, quòd in primo congressu posset ipsam omninò delere. Collectis igitur cunctis viribus sui exercitus in eosdem Alexãdrinos grauissimum fecit assultum. Applicuit quoque ad aggeres diuersi generis machinas, & diù cum eis atrociter dimicauit; sed auxiliante Domino præualuit Alexandrinus populus, & machinis hostium per violentiam captis totam illam barbariem, non sine occisione, vsque ad tentoria fugere compulit. Vnde quia idem Fridericus visus est superari, in iracundiam maiorem exarsit, & ideò contra consilium & voluntatem Principum suorum in obsidione ipsa, quousque victoriam obtineret, morari disposuit; sed quoniam hyemis asperitas imminebat, & exercitus omnium patiebatur necessariorum indigentiam, equorum multitudo cæpit omninò deficere, & militum apparatus immodico pretio distrahi, nec tamen pro his vel alijs difficultatibus ab Alexandrinorum impugnatione iracundia Imperialis cessauit, licet ab eis semper tristiorem vicem reciperet. Cùm autem neque terroribus neque blanditijs, neque promissionibus ciues ipsos ad deditionem inclinare posset, vllatenùs subterraneos meatus occultè fieri fecit, per quos ciuitatem ipsam ex improuiso intrare sperauit atque inuadere; sed resistente Domino, inde perniciosam iacturam incurrere meruit;

vnde in futuro victoriam & triumphum consequi credidit; & quoniam eadem ciuitas iam per quatuor menses districtè obsessa fuerat, & in multis patiebatur indigentiam, Lombardorum vires & suffragium communiter postulauit.

QVOD LOMBARDI ALEXANDRINIS viriliter succurerunt.

TVNC immensa ciuitatum Lombardiæ societas citissimè in vnum conuenit, & de communi omnium voluntate firmiter statuit vt cum abundantia victualium & alijs necessarijs ad Alexandriam in manu valida sine mora festinare deberet. Mediante igitur Quadragesima omnes ciuitates & nobiles totius Liguriæ ac Marchiæ & Emiliæ apud Placentiam conuenerunt, & ritè dispositis atque ordinatis omnibus quæ ad bellicos vsus videbantur spectare, cum nauibus & plaustris victualibus oneratis & armis exierunt de ipsa ciuitate: processerunt autem in multa fortitudine militum & peditum armatorum, balistarum etiam & arcariorum versus Alexandriam, & in Dominica de Ramis Palmarum iuxtà Terdonam castra sua non longius à castris Friderici, quàm per decem milliaria posuerunt. Vbi verò Theutonici cum Lombardis ad alterutrum se conspexerunt, timor & hebitudo mentis Fridericum inuasit. Attendens stare contrà se armatorum terribilem multitudinem velut castrorum aciem ordinatam, & exinde ad consueta calliditatis argumenta se conuertens, Alexandrinis in dolo placidè loquutus est hæc verba.
„ [In crastinum Sanctus dies Veneris imminet, quem omnis
„ Christianus deuotissimè colit, & ideò pro reuerentia Crucifixi
„ treguam vobis & securitatem vsque in secundam Feriam ex im-
„ periali benignitate concedo & largior.] Recepta itaque securitate cum singuli de Populo nihil mali suspicantes dormirent securè in domibus suis, eorum insidiatorum circa primam vigiliam noctis fortiores viros armatos in ciuitatem per subterraneos meatus intrare præcepit, & ipse cum toto exercitu ad portas stetit armatus, expectans quousque illi quos præmiserat ciuitatem intrassent, & conclamantium voces audiret; quatenùs dum bellum intrinsecus ageretur, ipse de foris per portas violenter irrueret, & ciuitatem hostiliter occuparet; sed à Domino factum mirabile in oculis omnium fuit, quòd eadem ciuitas à tàm peruersa

peruersa proditione in momento liberaretur, & inuenta iniquitas in peruersorum caput iustè retorqueretur; nihil enim iustiùs quàm necis artifices sua lege perire. Veritas sic de reprobis loquitur. [Conuertetur dolor eius, & in verticem ipsius i. e. d.] & rursus. [Qui proximo suo parat f. i. p. inci. i. eam.] Cùm igitur violatores qui custodiebant ciuitatem, armatorum cuneos ciuitatem ingressos fuisse viderent, exclamauerunt vocibus magnis, vt populus citò ad arma consurgeret, & ingressos hostes expelleret. Tunc ciues subitò expergefacti velociter conuolarunt ad arma, & tanquam leones audacter irruerunt in hostes, quos cum Beato Petro, quem ante se in albo equo & coruscantibus armis præire cernebant, prostrauerunt in terram, & in gladio compulerunt omnes qui mortem euaserant, exire super ipsos aggeres, ex quibus præcipitabantur inuiti. Omnes prærereà, qui de subterraneis meatibus nondum exierant, superiori terrâ cadente suffocati sunt. Apertis autem portis exiuit populus in fortitudine magna: exercitum perfidi Friderici vsque in diem Sabbathi percussit in gladio; ita quod vsque ad ipsius castra mortuorum strages vsquequaque iacebant. Insuper ligneum castellum quod in perniciem ciuitatis ex fortioribus & electis militibus studiosè armauerat, tandiu viriliter expugnauit, quòusque illud cum ipsis militibus violenter combussit.

QVOD FRIDERICVS AB OBSIDIONE Alexandriæ confusus recessit.

VIDENS igitur Fridericus diuinam sibi maiestatem in omnibus aduersari, timuit ne propter superuenientium Lombardorum exercitum incurreret violentiam, & cum rubore cogeretur ab obsidione discedere; quocirca in proxima nocte castra fecit comburi, & in Dominicæ Resurrectionis aurora cum omnibus suis versùs Papiam iter svum direxit. Sed quoniam vitare non poterat, quin iuxta expeditionem Lombardorum transitum faceret, eâ astutiâ propè Lombardos in villa, quæ vocatur Guiguella, voluit castra metari; quia non verebatur ab eis offendi, nisi priùs ab ipso fuissent hostiliter prouocati. Lombardi verò nondum cognouerant ea quæ omnipotens Deus hesternâ die cum Alexandrinis mirabiliter fecerat; sed vbi viderunt Fridericum erectis vexillis contrà se venientem, assumpserunt arma, & coram eo parati ad pugnam viriliter steterunt in armis, expectantes, quid

potiùs faciendum eligeret, an inciperet bellum cum ipsis, quod minimè credebatur, quia valde pauciores quàm ipsi viros bellatores habebat; an quietè castra metaretur & neminem læderet. Ipse verò eadem die quam fecit Dominus, resedit pacificè in prædicta villa. Illucescente autem secundo die, quidam nobilium, qui nulli partium habebantur suspecti, priùs ad Fr. & consequenter ad
,, Lombardos humiliter accesserunt in hæc verba. [Quæ maior in-
,, sania, vel quod excellentius malum excogitari potest, aut opera-
,, ri, quàm vt Dominus seruum, siue serui Dominum iure suo pri-
,, uare omninò conentur, & per violentiam possidere? Sit ergo vna-
,, quæque pars suo iure contenta, & tàm grauibus malis iam cessan-
,, tibus pax optata inter vos, cooperante Domino, reformetur.]
Tunc Imperator suspirans post multa quæ hinc inde allegata fue-
,, rant, sic respondit. [Ego, saluo Imperij iure, super hac contro-
,, sia paratus sum stare arbitrio bonorum virorum vtriusque partis]
& consequenter communitas Lombardorum dixit. [Saluâ Ec-
,, clesiæ Romanæ ac nostrâ libertate, pro qua decertamus, nos iti-
,, dem facimus;] & statim electi sunt à Friderico Philippus Coloniensis, Electus G. de Palasca Taurinensis Capitaneus, & R. de sancto Halario Papiensis: à Lombardis verò G. Pistis de Mediolan. G. de Gambara Brixien. & C. de Verona, in quos vtraque pars hilariter compromisit.

Post hæc Lombardi ad Fr. reuerenter accesserunt, & honorauerunt eum, à quo ipsi benignè recepti & honorati sunt.

His itaque vtrinque ita peractis, Fr. exercitum abire permisit, & cum vxore ac filijs, & domestica familia in ciuitatem Papiam descendit; Lombardi verò ad propria cum gaudio redeuntes, obuiauerunt secus Placentinam Cremonenses cum carroccio suo & expeditione sua; ipsi enim semper claudicauerunt in facto communitatis ciuitatum, respectu amicitiæ Papien. & ideò studiosè prius alios distulerunt exire, vt disturbaretur expeditio communitatis pro retardatione ipsorum. Cognito igitur quòd sine ipsis facta erat prædicta concordia, confusi sunt in erubescentia sua. Tunc populus Cremon. in Consules suos nimiùm exardescens, ciuitatis suæ contumeliam grauiter re indicauit. Funditùs diruens palatia eorum ac domos, bona omnia diripuit, & alios in loco eorum Consules, ipsis depositis subrogauit. Quamuis autem Lombardorum ciuitates cum eodem F. de concordia & pace tractarent ad inuicem, cognoscentes tamen versutias hominis illius, nihilominùs sibi ab eo cauebant inposterum. Propterea confede-

rationis

rationis suæ iuramenta sollicitiùs innouarunt, & in cunctis maiorem circumspectionem semper gesserunt.

DE EO QVOD FRIDERICVS A ROMANA Ecclesia per se ipsum pacem simulatè quæsiuit.

FRIDERICVS verò cùm apud Papiam diutiùs moraretur, & in cunctis actionibus suis euentus semper sinistros haberet, vt religiosos viros & vulgarem populum sibi fauorabilem redderet, pacem Romanæ Ecclesiæ quam præ cæteris rebus affectare publicè asserebat, per se ipsum requirere studuit. Misit ergo per litteras & familiares suos ad Hostiensē & Portuensē Episcopos & Cardinalem sancti Petri ad Vincula, vt pro reformanda pace inter Ecclesiam & Imperium ad eum securè accederent, quatenus viua voce ad alterutrum opus ipsum tractare & ad optatum finem cum honore Ecclesiæ possent Domino cooperante perducere. Quod verbum postquam ad aures Apostolicæ sedis peruenit non immeritò suspectum omnibus fuit; tum quia præteritorum exhibitio, futurorum certitudinem demonstrabat: tùm quia idem Fr. nondum videbatur ad aliqua bona opera vllo modò inclinari. Verumtamen quoniam secundùm Beati Augustini dictum, dubia semper in meliorem partem sunt conuertenda, & quia pax non solùm requirenda, sed persequenda esse describitur, Dominus Alexander Papa de communi fratrum suorum consilio prædictas personas plenè instructas ad præsentiam ipsius Principis honorificè destinauit. Eis igitur segregatim per diuersas regiones proficiscentibus plebs vniuersa in iucunda eorum inspectione lætabatur in Domino, & ad consignationem puerorum ipsis copiosam multitudinem infantium præsentabat. Episcopus namque Portuensis & Cardinalis sancti Petri ad Vincula per Spoletum & Imolam atque Bononiam honorificè trāseuntes vsque Placentiam processerunt, ibique aduentum Hostiensis Episcopi qui per Pisanam & Lucanam ciuitates cum gloria & honore transiuit, per dies aliquot expectarunt. Interim verò vt cum Rectoribus ciuitatum Lombardiæ super his quæ imposita sibi fuerant, in simul haberent colloquium, perrexerunt Laudem. Completo itaque ipso colloquio, audierunt Placentiam Hostiensem Episcopum peruenisse, ad cuius præsentiam celeriter peruenerunt. Vt autem ipsi tres Apostolicæ sedis Legati fuerunt in simul, nunciauerunt Fr. aduentum suum, petentes ab

eo, vt quid eos vellet agere ipsis continuò significaret; quibus ille benignè respondens, mandauit vt transito flumine Pado ad eum securè accederent. Tunc Legati de ciuitate Placentia cum magno Clericorum & Militum comitatu exeuntes, processerunt ad Padi ripam, & in præparatis nauibus transeuntes, venerunt in ciuitatem Papiam, in qua honorificè recepti fuerunt & hospitati. Altera autem die Imperatore cum Principibus, & multo ac celebri populorum concursu in publico residente, Legati ad eius præsentiam pariter accesserunt. Cùm igitur ante ipsius conspectum introirent, & prope illum ex opposito in suis faldistorijs consederent, continuò idem Imperator deposito quod gestabat in capite pileo, eosdem Legatos, sicut relatio declarauit, interpretis sermone theutonico salutauit; addens quod ipsorum sibi plurimum complacebat, & eorumdem præsentiam valdè habebat acceptam; sed vt considerata quæ gerebant proponerent, hilari vultu præmonuit. Tunc Episcopus Hostiensis stetit in medio, & in communi audientia omnium, iucundâ facie ita respondit.

„ [Salutatio tua Domine Imperator grata nobis est, & valdè
„ accepta, sicut præcellentissimi Principis & excellentissimæ potestatis; sed in huius salutationis alloquio illud nos vehementer
„ exasperat, quòd ad præsens, peccatis exigentibus, versâ vice, sicut optamus, vos resalutare non possumus. Faciat itaque Omnipotens Deus per ineffabilem bonitatis suæ clementiam cum
„ sponsa sua sacrosancta Ecclesia & Imperio tuo illam concordiam & vnitatis pacem, vt quod modò absque scrupulo conscientiæ non possumus, in proximo affectuosè propitiante Domino valeamus implere. Nos verò propter hoc pium opus,
„ quantum in nobis fuerit prosequendum, ad vocationem tuam
„ specialiter venimus, non in nobis, vel de nostris meritis præsumentes, sed in illius fiducia huius operis efficaciam ponimus, qui
„ cum ad prædicandum mitteret discipulos suos, dixit: Ego vos
„ elegi & posui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester
„ maneat.] Et incipiens ab exordio schismatis, ita vniuersæ Ecclesiæ grauamina & manifestam Imperij deplorauit iacturam: ita pro vtriusque partis concordia & pace intrepidè perorauit, vt omnes qui aderant in verbis eius mirarentur, & gaudentes in
„ cordibus suis ad inuicem dicerent: [Non enim hic homo qui loquitur, sed Spiritus Dei Patris qui habitat in eo.] Deinde abbreuians verbum, Imperatoris duritiam in eo maximè increpando

do redarguit, quod vbi quatuor illæ personæ quæ de eo corpore Ecclesiæ sibi adhæserunt, de medio per iudicium Dei erant sublatæ, & totus Orbis vnum Romanum Pontificem in Patrem & animarum suarum Pastorem receperat, ipse solus non debebat vnitati Catholicæ amplius aduersari, sed in vnam sanctam & Apostolicam Ecclesiam credere, & ei humiliter obedire. Post hæc Episcopus Portuensis & Cardinalis sancti Petri ad Vincula circa eamdem materiam compendiosum fecerunt sermonem, & ad pacis bonum Imperatoris animum inclinare, nunc blandis, nunc asperis nihilominus studuerunt. Tunc Imperator compunctione plurimâ placidum dedit responsum, & optatæ paci omnem promisit assensum, aperiens dolorem sui cordis quo se intrinsecus vehementer vri asseruit, pro eo quòd Ecclesia Dei sub tantæ tribulationis discrimine fluctuaret; & dictis, omnes ad hospitia pariter redierunt; sed post modicum spatium Legati eiusdem Friderici Curiam frequentantes de pacis bono qualiter inter ipsum & Romanam Ecclesiam eiusque adiutores, Lombardos videlicet, Siciliæ Regem, & Imperatorem Constantinopolitanum reformari posset, modò cum eo solo, modò cum eo & eius Consiliarijs per dies plurimos contulerunt. Vt autem super his tractatibus absque suæ personæ præsentia cum Lombardis facilior opportunitas haberetur, Imperator vices suas C. Cancell. P. dicto Coloniensi electo, & A. Protonotario suo concessit, quatenus collatione habitâ de contrarietate capitulorum, quam possent moderantiam adhiberent, & ad notitiam ipsius cuncta referrent. Ipsi verò cum Legatis & Lombardorum Rectoribus, nunc in suburbijs, nunc in vrbibus, prout eis competentius videbatur, de pacis reformatione insimul frequentissimè tractauerunt; sed cum ea quæ vicissim petebantur, ad Imperatoris notitiam referrentur, ipse in cunctis modum nimis excedens, & ab Ecclesia in spiritualibus postulauit, quod nulli vnquam laico inuenitur fuisse concessum, & à Lombardis vltra quod Carolus & Ludouicus atque Otho Imperatores contenti fuerunt, exegit. Cùm igitur à suo proposito prauo Fr. recedere nullatenus vellet, Legati à sanctorum Patrum Regulis & Constitutionibus deuiare nolentes, eo in erroris sui perfidia derelicto ad præsentiam Domini Papæ ac fratrum suorum Collegium ductore Dómino redierunt. Lombardi verò antiquam suę libertatis possessionem viriliter defendentes, improbitati eiusdem Fr. fortius solito restiterunt, & Papienses cum Marchionibus & Cumanis assiduis deuastationibus expugnabant.

DE CONSTITVTIONE EPISCOPATVS Alexandriæ.

EODEM tempore Alexander Papa Ecclesiam Alexandriæ ad postulationem Mediolani Archiepiscopi, & comprouincialium Episcoporum atque Rectorum ciuitatum Lombardiæ, Episcopatum constituit. In qua fecit in Episcopum eligi Arduinum Romanæ Ecclesiæ Subdiaconum, à Mediolan. metropolitan. tanquam suum suffraganeum consecrandum. Præterea Papiensem Episcopum Crucis & pallij dignitate priuauit, eò quòd ciuitas eius Octauiano Hæresiarchæ ac Fr. Imperatori excommunicatis adhæsit, & post satisfactionem præstitam eumdem Fr. in grauem iacturam Ecclesiæ ac Lombardorum præsumpsit in Italiam reuocare. Hæc namque ciuitas, sicut gesta Pontificum Romanorum declarant, ab antiquò receptaculum fuit Regum Ecclesiam & Pontifices Romanos persequentium; Astalphus enim Rex Lombardorum Rauennaten. Exarchatum Stephano Papa secundo violenter abstulit, & alia grauia mala Ecclesiæ Romanæ atque vrbi tamquam vir nequam & pessimus, Dei & Beati Petri timore postposito intulit; propter quod recolendæ memoriæ Pipinus Francorum Rex ab eodem Papa rogatus, Lombardiam secundò cum exercitu magno intrauit, & ipsum Alex. in Papia rebellantem tandiu obsedit, quousque ad mandatum eius, & voluntatem iam dicti Pontificis satisfecit, & omnia Ecclesiæ ablata restituit. Desiderius quoque Rex, qui eidē Alex. in regno successit, Adrianum Papam primum nihilominus Ecclesiam & vrbem impiè atque crudeliter est persequutus. Vnde Carolus Rex ad preces ipsius Papæ hanc eamdem ciuitatem, in qua Desiderius ipse fuerat receptus, per sex menses ita districtè obsedit, quod eumdem Regem & eius vxorem per violentiam cepit, & captum ad suum Francorum regnum secum reduxit. Non est ergo mirabile si modernis temporibus hæc perfida ciuitas contra Ecclesiæ vnitatem, schismaticos & excommunicatos recepit, & manutenere pro viribus elaborabat.

DE

DE CAMPALI BELLO INTER Fridericum Regem, & Lombardos; & de optata Lombardorum victoria.

ET factum est: in anno Dominicæ Incarnationis M. CLXXV. Pontificatus quoque Alexandri Papæ anno XVI. (legebatur XVII.) circa finem mensis Iunij, dum Fridericus expectaret in constituto termino exercitum quem de Alemania excitauerat, deliberato cum Papiensibus consilio, perrexit Cumas occultè cum paucis; ibique recepto exercitu ipso, & aggregatis sibi vniuersis Cumanis, ex improuiso Mediolanenses fines inuasit, quorum villas & prædia hostiliter deprædari, & deuastare incepit; statuerat enim cum ipsis Papiensibus, vt ex quo Mediolanenses terras ingrederetur, dato eis signo quod inter se nominauerant, ciuitas ipsa in manu valida succurrere sibi deberet, & resistentes Lombardos à facie sua violenter expellere; sed quia fallitur augurio spes bona sæpe suo, deceptus est in cogitatione sua, quia longè sibi deteriùs modo accidit. Lombardorum namque ciuitates impium eius propositum, & prauam intentionem contra se iam diù persenserant; & ideò præparatæ ad bellum omnes vnanimiter sibi occurrere festinabant; sed Mediolanenses, vbi aduentum accelerantis aduersarij certissimè cognouerunt, non expectauerunt alias ciuitates, sed cum Placentinis & Centurionibus electorum militum de Verona, Brixia, Nouaria, & Vercellis, exierunt extra Mediolanum in primo Sabbatho mensis Iulij (legebatur Iunij) cum caroccio suo; & venerũt in magna fortitudine ad quemdam congruum sibi locum in Barranum, & Brixianum, horâ quasi tertiâ, XV. milliaria ab vrbe. Tunc præmiserunt D. CC. milites armatos versùs Cumas, vt scirent quâ parte veniret potentissimus eorum aduersarius, quibus per tria ferè milliaria proficiscentibus trecenti Alemanorum milites obuiauerunt, quorum vestigia Fridericus cum toto exercitu sequebatur accinctus ad prælium committendum. Nec mora; hostes vehementer in hostes insiliunt, & sese ad inuicem strictis mucronibus conteruntur; sed vbi grauioris multitudo Principis superuenit, Lombardorum milites inuiti terga dederunt, & ad caroccium Mediolanensem facere confugium exoptantes, non potuerunt à facie persequentis ibidem remanere; sed cum reliqua fugientium multitudine vltrà caroccium per dimidium milliare coacti sunt fugere. Tunc electæ

Mediolanensium bellatorum militia, quæ in posteriori acie tanquam murus impenetrabilis firmiter consistebat, præmissâ oratione ad Deum, & ad Apostolum eius Petrum, atque Beatum Ambrosium, erectis vexillis confidenter obuiauit Friderico in virtute magna, & in primo quidem congressu Vexillifer ipsius Friderici transfossus lanceâ corruit in terra, & sub equorum pedibus trucidatus remansit. Ipse quoque Imperator inter cæteros loricatus, vbi coruscantibus armis proprijs insignitus apparuit, ab eisdem Lombardis fortiter percussus de sella cecidit, & ab omnium oculis statim euanuit. Vrgentibus ergo ipsis Lombardis tota Theutonicorum expeditio in fugam conuersa per octo milliaria fugit in timore mortis, de quorum multitudine paucis euadentibus, alij gladio interfecti, alij fuerunt in Ticino submersi, & residua turba in diuersas ciuitates in captiuitatem fuit diuisa; sed Cumanorum perfidus populus qui ab Ecclesiæ vnitate & à Lombardorum confœderatione animo irreuerenti & infrunito discesserat, totus ferè prostratus in campo remansit aut gladio interemptus, aut in captiuam captiuitatem contumeliosè deductus. Spolia vniuersa post optatæ victoriæ famosum triumphum victrix Lombardorum societas libenter collegit, & in pace singuli habuerunt, quod fortuna vnicuique donauit; in quibus præter armorum, & equorum multitudinem copiosam, inæstimabiles diuitiæ, & quæque optima terræ prçter spem fuerunt inuenta. De Imperatoris verò persona vtrum euaserit, an cum cæteris interfectis in campo remanserit, diu apud omnes dubitatio maxima fuit in tantum quod eius vxor in luctu & mœstitia posita etiam lugubrem vestem induerit. Cùm autem super hoc tota Italia plurimùm vacillaret; ecce subitò Papiæ apparuit atque immenso apparatu & strenua militia desolatus. In hoc autem manifestè ostendit Dominus, quod per Isaiam loquutus fuerat, dicens: Oculi sublimis hominis humiliati sunt, & incuruata est altitudo virorum fortium. Quamuis autem causa eius ab eo tempore quo cœpit Dei Ecclesiam persequi, semper vltore Domino indeterius laberetur, & nulla eum aduersitas seu difficultas laboris à suo incœpto retraheret, modò tamen ita vehementer à superno iudice percussus atque contritus est, quòd ad pacem Ecclesię, quàm hactenus in duplicitate quæsierat inclinari humiliter videretur, & eam per maiores personas imperij à Domino Alexandro Papa & eius fratribus suppliciter postularet: quippe omnes Ecclesiastici, & sęculares Principes Regni,

gni, qui prædictum Fridericum in errore suo huc vsque sequuti fuerant, dixerunt ei, quòd nisi cum Ecclesia pacem faceret, eum vlterius non sequerentur, nec sibi auxilium ferrent. Prętereà societatem Lombardorum contrà Theutonicos ita Dominus fortem & audacem reddiderat, vt quoties cum illa barbarie in prœlio decertaret, in primo congressu victrix existeret, & eam ante faciem suam tanquam volatiles paleas dispergeret atque fugaret.

DE SECVNDO PACIS TRACTATV inter D. Alexandrum Papam, & Fridericum Imperatorem.

MISIT ergo Imperator Fridericus ad præsentiam Domini Alexandri Papæ V. Magdeburgensem Episcopum, Christianum Moguntinum Archiepiscopum, P. Vuormatiensem electum, & R. Protonotarium Regni, maiores Imperij Principes cum potestate plenaria complendæ pacis inter Ecclesiam, & Imperium; qui venientes vsque Tybur, nuntiauerunt ipsi Pontifici residenti apud Anagniam sui aduentus causam, & impetrato securo ducatu, recepti sunt à duobus Cardinalibus & Capitaneis Campaniæ, atque honorificè deducti in ciuitatem Anagninam. In crastinum verò cùm Pontifex in Consistorio astante Clericorum & Laïcorum multitudine sederet, accesserunt ad maiorem Ecclesiam cum decôra societate sua, & exinde intrarunt in conspectum Pontificis. Stantes autem in medio coram ipso, & cum multa reuerentia loquentes dixerunt:

« [Dominus noster Imperator desiderio magno desiderans Romanæ Ecclesiæ ac vobis pacem veram dare, misit nos cum plenitudine potestatis ad præsentiam vestram, postulans instanter, vt verbum illud concordiæ & pacis, quod in præterito anno Patres vestri secum præsentialiter tractauerunt, & vsque modo peccatis ita exigentibus imperfectum remansit, nunc per nos & assensum vestrum, quantùm in eo fuerit, authore Domino compleatur. Notum est enim & indubitatum quòd ab initio nascentis Ecclesiæ omnipotens Deus in orbe duo esse voluit quibus principaliter mundus hic regeretur: Sacerdotalis dignitas & Regalis potestas, quæ nisi ad inuicem concordiâ fulcirētur, pax nullatenùs seruaretur, & mundus controuersijs & bellorū strepitu abundaret. Cesset igitur nunc ista odiosa turbatio, & per vos duos Principes orbis

„ pax desiderata vniuersis Ecclesijs & populo Christiano reddatur.]

His igitur publicè allegatis, benignus Pontifex hilari & placi„ do vultu respondens, ait [De aduentu vestro cum iucundis ru„ moribus valdè gaudemus, & exinde omnipotenti Deo gratias „ agimus. Non est in præsenti sæculo res quæ in auribus nostris ita „ dulcescat, quàm si Dominus Imperator vester quem inter alios „ mundi Principes cognoscimus esse maiorem, pacem nobis veram „ dare, sicut asseritis, velit; sed si vult integrã pacem suam nobis tri„ buere, & Ecclesiæ Romanæ, oportet vt eam vniuersis auxiliato„ ribus nostris, maximè Regi Siciliæ & Lombardis & Imperatori „ Constantinopolitano, qui nobis contra eum in Ecclesię necessi„ tatibus firmiter astiterunt, & pariter tribuat.]

Legati verò laudantes & approbantes verbum Pontificis, di„ xerunt [In mandatis accepimus à Domino Imperatore, vt se„ cretè vobiscum & cum fratribus vestris loquamur, quatenus ea „ quæ inter nos & inter vos tractanda fuerint & statuenda, inimi„ cus homo non sentiat; sed in secreto conseruentur, quousque pa„ cis bonum, præstante Domino, compleatur; scimus enim quòd „ in parte vestra & nostra nonnulli sunt qui pacem odiunt, & hanc „ discordiam libenter fouerint.] His itaque auditis vniuersus conuentus discessit, & Pontifex cum fratribus suis & vniuersis Legatis secretarium consilij solus intrauit. Cæperunt autem de verbo pacis ad inuicem tractare diligenter; sed quoniam res ardua & multùm difficilis agebatur, (multi enim nobiles & potentes in schismate grauiter lapsi fuerant, & de quibusdam capitulis inter Ecclesiam & Imperium controuersia vertebatur) vltra quindecim dies tractatus ipse durauit, in quo spatio sanctissimorum Patrum auctoritates, priuilegia Imperatorum, & antiquæ consuetudines atque aliæ rationes ostensæ fuerunt, & super his etiam diutius laboratum atque subtiliter disputatum. Tandem cooperante Spiritus sancti gratiâ, ita factum est, quòd de omnibus capitulis inter Ecclesiam & Imperium cum sæpe dictis Legatis Pontifex & fratres eius vnanimiter concordarunt, remanente causâ Lombardorum in eo statu in quo erat vsque ad commune colloquium; quoniam in eorum absentia, nec debuit, nec potuit terminari. Et quoniam sine Imperatoris & Lombardorum corporali præsentiâ pax ipsa (sicuti prædictum est) fieri non debebat, constitutum est vt Pontifex cum fratribus suis pro tanto desideratæ pacis bono laboraret in corpore proprio, & ad partes Lombardiæ absque longa dilatione festinaret. Interim autem data est

firma

firma securitas ex parte Imperatoris, omnibus Ecclesiæ Romanæ personis, & rebus eorum & terris B. Petri, & Sicilię Regis, cunctisque viatoribus vsque ad consummationem ipsius pacis. His itaque dispositis & concorditer ordinatis, ad Imperatorem Legati alacres redierunt.

DE EO QVOD PAPA ALEXANDER in Lombardiam per mare iuit.

PORRÒ Alexander Papa, vt indubitanter ad ipsius Imperatoris colloquium posset accedere, ordinato in vrbe Vicario, versùs mare Adriaticũ cepit iter cũ fratribus suis, & veniens Beneuentum, per Troiam & Sipontum, ac montem Gargani transiuit ad ciuitatem Vestanam in maris littore sitam; ibi enim deuotus Beati Petri filius Rex Sicilię ad eius obsequium pręparauerat septem galeas victualibus ac armis, prout tempus & res postulabat, munitas: duos quoque de Magnatibus terræ suæ, videlicet Salernitanum Archiepiscopum, & R. Andren. Comitem maximum, vt honorificentiùs cum eis incederet, illuc ad eiusdem Patris & Domini sui pręsentiam destinauit; vt autem Imperatorem & Lombardos de suo Pontifex aduentu redderet certiores, sex de fratribus suis Cardinalibus à Siponto vsque Bononiam cum suis & aliorum fratrum ęquitaturis pręmiserat.

DE MAXIMA CHRISTIANORVM cæde facta à Paganis in Oriente.

IN diebus illis Emanuel Imperator Gręcorum volens subiugare sibi Turcarum regnum, in multitudine graui terram ipsius violenter intrauit, ac destruens ciuitates & villas ferè vsque ad Cuneum vbi est sedes regni, spoliando & occupando vniuersa, processit. Tunc Soldanus gentis illius potentissimus Rex ascitis sibi decem millibus Arabis in peritia militandi astutioribus pręcæteris gentibus ipsius patriæ, cum ingenti multitudine militum & sagittariorum suorum prędicto Imperatori occurrit, orans & petens ab eo, vt terram suam in pace sibi dimitteret, & eum ad suum seruitium retineret. Obtulit etiam ei magna & pretiosa donaria, vt eius amorem & gratiam consequi mereretur: denique fidelitatem & hominium sibi humiliter voluit exhibere, & ad eius seruitium cum militibus & sagittarijs suis, quandocunque ab eo

requireretur, accedere; ſed Imperator nimium de viribus & potentiâ ſuâ confidens; fortiſſimum namque ſecum exercitum & valde magnum terrâ & mari habebat, deſpexit eum, & dixit:
« [Neque pacem mecum, neque placitum facies, niſi Cuneum in
« manibus & poteſtate mea reddideris.] His itaque auditis Soldanus, tanquam vir ſapiens & aſtutus, ſimulatè retrorſum abijt, & aſcendens montana ſupra conuallium fauces, per quas Imperator tranſire ad Cuneum diſpoſuerat, inſidias ei poſuit, vt inopinatè ipſum inuaderet & perniciosè contrairet. Imperator verò credens eundem Soldanum potiùs ex timore quàm aſtutiâ & calliditate à facie eius receſſiſſe, minus cautè, imò improuidè & temerariè intrauit per illos difficiles & arctoſos träſitus inter duos arduos montes, & præmittens fortiſſimos equitatus ſuos cum quadrigis & Principibus Principum, ſubitò inciderunt omnes in inſidias hoſtium, factóque hinc inde immenſo clamore, terribilis & exitiabilis initiatur conflictus; & quia præ nimia locorum anguſtia pars noſtra nec fugere poterat, nec reluctari, pariter comprehenſi ſunt vniuerſi, tanquam greges in ouile ouium. Quid plura? ſæuè digladiati ſunt à ſæuitia Turcorum & Arabum, & multis ac varijs diuitijs expoliati: pauci tamen de tanta multitudine in captiuitate ducti. Ipſe quoque Imperator in poſteriori acie locatus, & multo milite circumdatus, tandem repertus eſt; Cùm autem in gladio ab impia multitudine impiè tunderetur, ſuperuenit ipſe Soldanus, & eo agnito, cùm poſſet illatam ſibi abſque offenſione iniuriam plenè vlciſci, ex nimia liberalitate, ſicut vir in lege ſua manſuetus & timens Creatorem ſuum, abſoluit eum, & liberum abire permiſit; cui & coronam & pretioſiſſimam Crucem quæ capta fuerat, cum multis & varijs donarijs reſtituere dignum duxit; ad vltimum verò pacem cum ipſo ad tempus compoſuit, & hoc modo amici ad inuicem diſceſſerunt.

Intereà Viterbienſis ille ridiculus Antipapa de malo ſemper in peius deſcendens, vbi pacem inter Alexandrum Papam & Imperatorem ſine ſe familiariter tractari præſentit: vbi ſecuritatem firmam cunctis viatoribus datam indubitanter cognouit, cum participibus ſuis ita vehementer indoluit, ac ſi cor eius per mediũ crepuiſſet. Antea verò quàm de Anagnia Pontifex Alexander exiret, Humbaldum Hoſtienſem Epiſcopum, & Raynerium Diaconum Cardinalem ſancti Georgij ad Imperatoris præſentiam ea occaſione præmiſit, vt ſecuritatem quam Magdeburgenſis Epiſcopus cum ſocijs ſuis compromiſerat, ab eodem Imperatore

re per exhibitionem iuramenti manifestè reciperent. Euntes autem per partes Tusciæ in Lombardiam intrarunt, & circa Mutinam eundem Imperatorem satis pacificum inuenerunt, qui eos hilari vultu ac reuerenter suscepit, & honorificentiâ plurimâ honorauit. Presentibus itaque multis Episcopis atque Principibus coram ipsis Legatis Conradum filium Marchionis Montisferrati super sacrosancta Euangelia iurare fecit in anima sua eandem securitatem, quam prædicti Legati apud Anagniam præstiterant. Insuper ad maiorem bonæ voluntatis quam gerebat de pace ostensionem, omnes Alamannos Principes qui secum ibi aderant, eandem securitatem per iusiurandum fecit nihilominus roborari.

In illis diebus Cremona respiciens retro, absque grauamine turpiter deierando à confederatione aliarum ciuitatum impudenter recessit, & ad Imperatorem non sine magna infamia se conuertit. Vnde indignationem Ecclesiæ & aliorum Lombardorum odium & inimicitiam iustè incurrit.

Terdona quoque non post multum temporis idipsum reprehensibiliter fecit, & eâdem infamiâ contumeliosè se inuoluit.

Audiens autem hæc apud Vestam summus Pontifex valdè miratus est; sed de aliarum ciuitatum stabilitate dubitare non potuit. Cæterum cùm valida Maris tempestas ipsum iam per xxx. dies contra propositum suum ibidem detinuisset inuitum; ecce subitò Auster diu desideratus aduenit, & statim nautæ ad transfretandum eumdem Pontificem alacriter inuitarunt. Qui consurgens circa medium noctis instantis Quadragesimæ valdè manè post Missam, & receptos cineres, pelagi vastitatem lætus intrauit cum xi. galeis & duabus galeis oneratis victualium copiâ & albis caballis. Erat enim delectabile ad videndum ipsum naualem & gloriosum exercitum sulcantem crossum pelagus velis prosperis & propitio vento; sed circa meridiem superueniente Borea prorsus extinctus est Auster & illico facta est in mari turbatio maxima. Timuerunt igitur omnes. Pontifex autem non fuit omnino securus, quia procellarum immensitas non modicè minabatur. Tunc decem galeæ cum ipso Papa & fratribus suis versus anteriores insulas in remigando non segniter laborarunt; sed tandem suffragantibus Beatorum Apostolorum Petri & Pauli meritis eadem die circa noctem ad insulam, quæ dicitur Palacrosa, prosperè (Deo gratias) applicuerunt; sed naues albos equos ferentes cum posteriori galeâ regressa sunt ad portum Vestanum, quia reliquas galeas subsequi contra ventum validum non po-

tuerunt. Pontifex autem fatigatus ex ieiunio & procellosi maris turbatione in terram libenter descendit, & appositâ mensâ copiosè hilaritérque cœnauit.

Post modicum verò spatium, cùm iam quiescerent omnes, ex insperato desiderabilis Auster nautis arrisit, & eos ad iter agendum non mediocriter animauit. Exultantibus igitur cunctis in gaudio magno vniuersa vela in altum citissimè sunt collata, & vnusquisque ad exercendum commissum sibi officium in ipsa noctis obscuritate vigilanter permansit. Præcedente itaque cum magno luminare galeâ celetiori summi Pontificis, per totam noctem omnes alacriter nauigarunt, & die alterâ circa meridiem in insulam, quæ vocatur Allexa post celebratam ibidem Missam cum gaudio & lætitia cœnauerunt, & exinde cæteras Dalmatiæ insulas transcendentes, in proxima Dominica, priusquam sol illucesceret ad ciuitatem Iaderam, quæ sita est in capite Hungarici Regni, eundem Pontificem cum fratribus suis, Manfredo videlicet Prænestino Episcopo, Ioanne tituli sanctæ Anastasiæ, Bosone tituli sanctæ Pudentianæ Presbyteris, Cynthio tituli sancti Adriani, & Hugone sancti Eustachij Diaconis Cardinalibus, Romualdo quoque Salernitano Archiepiscopo, & Rogerio illustri Comite per merita Petri, sanum & alacrem portauerunt: & quoniam nondum quisquam Romanorum Pontificum ciuitatem ipsam intrauerat, de nouo eiusdem Papæ aduentu facta est in Clero & Populo ipsius loci communis lætitia & ineffabilis exultatio collaudantium & benedicentium Dominum, qui modernis temporibus per famulum suum Alexandrum successorem Beati Petri, Ecclesiam Iadertinam dignatus est visitare.

Ideóque præparato sibi de Romano more albo caballo, processionaliter deduxerunt eum per mediam ciuitatem ad Beatæ Anastasiæ maiorem Ecclesiam, in qua ipsa virgo & martyr honorificè tumulata quiescit, cum immensis laudibus & canticis altisonè resonantibus in eorum Sclauica lingua. Post quam verò diem exiuit Iaderâ, & per Sclauorum insulas, & maritimas Istriæ modicas ciuitates, fœlici cultu transitum faciens ad Monasterium sancti Nicolai situm in faucibus Riui alti, cum omni alacritate, Domino auxiliante peruenit.

DE

DE TEMPORE QVANDO ALEXANDER Papa Venetias priùs intrauit.

ANNO igitur sui Pontificatus XVIII. nono Kal. Aprilis, indictione X. Beatus Alexander Papa cum ingenti honorificentia Venetias primùm intrauit, occurrente sibi Duce cum Patriarcha & Episcopis & Nobilibus, cum Clero in varia nauium copiosa multitudine. Eo autem in Palatio Patriarchæ super Riuo alto descendente, Petrus Magdeburgensis Archiepiscopus cum electo Vicomaciensi & Protonotario accesserunt ad eum, dicentes [Dominus noster Imperator cũcta quæ inter vos & eum " de pace nobis mediantibus tractata sunt & conscripta, paratus " est cum gaudio adimplere; sed in ciuitate Bononiensi quam eius " principes nimis habent suspectam, vobiscum conuenire nullatenus potest; vnde clementiam vestram suppliciter exoramus, qua- " tenus alium locum sibi & vobis congruum, Rauennam videlicet, " seu Venetias eligere satagatis.] Quibus Pontifex constanter sine " mora respondit. [Diu est quod mediãtibus fratribus nostris Hum- " baldo Hostien. & Raynerio Diacono Cardinali cum Lombar- " dis Imperator conuenit, vt ipse in Imola, & nos in Bononia de- " beamus pariter conuenire. Ideóque nos absque Lombardis & " consilio fratrum nostrorum, qui circa partes Bononiæ nostrum " præstolantur aduentum, locum ipsum mutare non possumus, nec " debemus. Si ergo nunc ei displicet quod priùs sponte concessit, si- " bi, non nobis debet excusatione sepositâ computare. Verumta- " men, vt inceptum bonum pacis ad desideratam cõsummationem " celeriùs valeat, opitulante Domino, peruenire; nos vsque Ferra- " riam sine mora venire studebimus, quatenus ibi cum fratribus " nostris absentibus & Rectoribus Lombardiæ deliberare & elige- " re plenariè possimus quod pro vtraque parte congruentius visum " fuerit faciendum;] quod verbum, quia Legatis benè complacuit, " per Apostolicas litteras vniuersis Episcopis & Rectoribus ciuitatum Lombardiæ mandauit, vt in Dominica die Dominicæ Passionis, ad eius præsentiã in ciuitate ipsa, Deo fauente, conueniant. Interim verò cùm turbæ multæ irruerent ad eum, & de circumpositis ciuitatibus multitudo nobilium properaret ad eius præsentiam vt viderent illum, & audirent tanquam Angelum Dei missum, dignum duxit, vt in proxima Dominica, quâ cantatur *Lætare Hierusalem*, ad Ecclesiam Beati Marci solemnia Missarum

celebraturus accederet. Indutus ergo sacris vestibus, & de consuetudine auream deferens rosam, cum Episcopis & Cardinalibus ad Altare nimis deuotè processit. Post Euangelicam lectionem populo Dei ex diuersis partibus congregato pastoraliter prædicauit, & completis Missarum officijs, rosam quam detulerat, Duci Venetico in signum gratiæ Sedis Apostolicæ contulit. In eadem quoque septimana cum glorioso galearum exercitu, quod erat delectabile visu, exiuit à Venetia, & per fauces Padi ascendens, cum gloria & honore venit in suam ciuitatem Ferrariam.

DE PRIMO COLLOQVIO LOMBARdorum & Principum apud Ferrariam, præsente Alexandro Papa.

IN sequenti verò die principales personæ quæ ab vtraque parte inferiùs annotantur ad eiusdem Pontificis præsentiam conuenerunt: ex parte Lombardorum Aquileiensis Patriarcha, &

Rauennatensis, & } Archiepiscopi.
Mediolanensis

& eorum Comprouinciales Episcopi: Rectores Ciuitatum cum suis Marchionibus atque Comitibus: Salernitanus quoque Archiepiscopus cum Comite Rogerio Andriensi; sed ex Imperatoris parte

Moguntinus
Coloniensis
Treuerensis } Archiepiscopi
Bisuntinus
Magdeburgensis &
Salisburgensis

cum aliquibus eorum suffraganeis Episcopis, Electo quoque Vuarmacensi, & A. Protonotario.

Quibus ad inuicem congregatis, de loco vbi Papa securè posset cum Imperatore præsentialiter conuenire, non modica inter partes altercatio extitit; & Lombardis petentibus Bononiam, vel Placentiam, aut Ferrariam, seu Paduam: Imperatoris autem Principibus Papiam seu Rauennam, aut Venetias eligentibus, Pontifex cum Nuntijs Regis Siciliæ Venetias in hunc modum elegit; Vt si Dux cum populo Veneto iuratoriam cautionem præstaret, quòd antequam pax confirmata firmiter esset sine consensu Papæ Imperatorem Venetias nullatenus intrare permitterent,

mitterent, & venientes illuc, seu redeuntes nullo modo impedirent, tunc pars vtraque ad locum ipsum securè accederet; quod ad verbum Pontificis factum est. Exiuit ergo à Ferraria cum Episcopis & Cardinalibus VII. Idus Maij, & sine mora Venetias remeauit, cuius vestigia partes vtræque celeriter sunt subsequutæ. Constitutis itaque Principibus ac Lombardis in conspectu Pontificis de reconciliatione pacis inter eos ad alterutrum tractare cœperunt; sed quia de regalibus maximè ac feudis maxima inter eos controuersia vertebatur, & pax Ecclesiæ absque illorum pace qui cum Ecclesia contra Imperium firmiter steterant fieri non debebat, tractatus ipse multis interuenientibus inducijs vsque ad Apostolorum Petri & Pauli Octauas processit. Ea igitur die pax Ecclesiæ in ea forma qua de consensu partium ordinata fuerat & scripto firmata, de communi consensu Principum qui præsentes aderant, Imperatoris assensu roborata est. Pax quoque Siciliæ Regis à proximis Kal. Augusti vsque ad XV. annos eodem modò approbata est; super quibus cartæ hinc inde concorditer factæ, & à singulis partibus in bona voluntate receptæ sunt. Quibus ita pactis, ad instantiam Principum, Imperatori licentiam Pontifex dedit veniendi vsque Clogiam, quatenùs in loco ipso à Pontifice parum distante, constitutis in eius præsentia Cardinalibus illis & Principibus qui verbum pacis & treguarum ferè iam consumauerant, causa ipsa Imperiali auctoritate, auctore Domino, plenum sortiretur effectum & immutabile firmamentum. Venit ergo illuc Imperator, & ad eius præsentiam Cardinales & Principes pariter conuenerunt, omnia quę de ipsius assensu fecerant sibi concorditer ostendentes. Auditis itaque omnibus quæ gesta fuerant, & plenariè intellectis, licet ab ijs qui oderant pacem valdè turbatus fuerit & commotus; quia tamen Principes in faciem sibi viriliter restiterunt, omnia tandem sicut in præsentia Pontificis gesta fuerant & conscripta, rata habuit, & à se confirmari sponte promisit. Vnde factum est, quòd in audientia eorum Cardinalium, & Principum Dedoni Comiti filio C. Marchionis præcepit, vt in anima sua coram Domino Papa, Nuntijs Regis Siciliæ, ac Lombardis publicè iuraret in hunc modum.

HÆC SVNT PRIMA IVRAMENTA *Imperatoris Friderici, quæ in anima sua fieri fecit de pace Ecclesiæ.*

,, EGo Comes Dedo, iuro quòd Dominus Imperator manda-
,, uit mihi vt in anima sua iurarem iuramentum, quod nunc
,, facturus sum. Et postquam mandauit, non reuocauit mandatum,
,, & ego ex mandato Imperatoris iuro in anima sua, quòd ex quo
,, venerit Venetias omni quæstione & contradictione semotâ fa-
,, ciet iurare in anima sua, quod pacem Ecclesiæ, sicuti dispofita
,, est per mediatores & scripta, & pacem Regis Siciliæ vsque ad
,, xv. annos, sicut scripta est, & treguam Lombardorum, sicut est
,, per mediatores vtriusque pactis dispositum, & in scripto quod
,, est apud eosdem mediatores, continetur, bona fide seruabit, &
,, Principes suos hoc ipsum iurare faciet.

Simili modo præcepit Sigilboth Camerario suo in hunc mo-
,, dum. [Ego Sigilboth iuro quòd ex quo Dominus Imperator ve-
,, nerit Venetias præceptum iuramentum pacis Ecclesiæ, & Regis
,, Siciliæ, & treguæ Lombardorum faciet præstari in anima sua, &
,, Principes similiter iurare faciet.

Ijs itaque hoc modo completis Pontifex Ducem & populum Venetum à iuramento quo tenebatur absoluit, & vt Dominum Imperatorem honorificè in Venetias deducerent eis præcepit. Quod Dux desideranter implere festinans, in præparatis sex galeis eumdem vsque ad Monasterium sancti Nicolai, quod est situm in capite Riui alti, cum gloria & honore fecit conduci.

DE ABSOLVTIONE IMPERATORIS *Friderici, & de pace facta inter eum & D. Alexandrum Papam.*

ALTERA itaque die in vigilia sancti Iacobi summo manè Pontifex misit ad eius præsentiam Humbaldum Hostiensem, Gulielmum Portuensem, & Manfr. Prænestinum Episcopos, Ioannem tituli sanctæ Anastasię, & Theodinum tituli sancti Vitalis, & Petrum tituli sanctæ Susannæ Presbyteros Cardinales, atque Hyacinthum Diaconum Cardinalem sanctæ Mariæ in Cosmedin, qui venientes ad eum, postquam renunciauit schisma Octauiani, Guidonis Cremensis, & Ioannis de Struma,

post

post promissam quoque obedientiam venerabili Papæ Alexandro, tanquam Catholico Principi eiúsque successoribus canonicè intrantibus, ipsum à sententia excommunicationis pariter absoluerunt, & vnitati Catholicę aggregarunt. De maioribus etiam ipsis Principibus, iuxta priscum Ecclesiæ morem, id ipsum fecerunt, & exinde Imperator, tanquam orthodoxus Princeps, deuotè accessit ad præsentiam eiusdem Pontificis, qui ante fores Ecclesiæ sancti Marci cum Archiepiscopis, Episcopis, & Cardinalibus residebat in communione pacis expectantibus, & depositâ clamyde prostrauit se in terram, & deosculatis eius, tanquam Principi Apostolorum, pedibus, veræ pacis osculum sibi deuotissimè dedit. Tunc repleti sunt omnes gaudio magno, & præ nimia lętitia vox conclamantium in *Te Deum laudamus* insonuit vsque ad sydera; statimque Augustus, apprehensâ Pontificis dexterâ, cum canticis & laudibus vsque ad Chorum ipsius Ecclesiæ ipsum deduxit, & inclinato capite benedictionem ipsius reuerenter suscepit. In sequenti verò die quo celebrabatur festum sancti Iacobi Apostoli, ad eamdem Ecclesiam redijt, & celebraturus Missarum solemnia cum festiua processione Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, Presbyterorum & Diaconorum Cardinalium, & aliorum Ecclesiæ Ordinum ad sacrum Altare processit. Imperatore igitur stante in Choro, Clerus Theutonicus Missæ introitum altisonis vocibus psallere cœpit, & totum decantandi officium cum omni iubilatione peregit. Post Euangelium autem & sermonem factum ad plebem, Imperator denuò ad vestigia eiusdem Pontificis cum Principibus suis deuotissimè procidit, & apertis thesauris suis, aurum ei post pedum oscula obtulit. Decantatâ itaque Missâ, eius dexteram apprehendit, & extra Ecclesiam vsque ad album caballum eum conduxit, & streguam fortiter tenuit; cùm autem frenum acciperet, & stratoris officium vellet implere, Pontifex, quia iter vsque ad mare nimis videbatur prolixum, pro facto habuit quod affectuosè voluit exhibere. In crastinum autem circa Nonam Imperator cum paucis Pontificem filiali affectu visitauit, & vsque ad eius cameram vbi cum Episcopis & Cardinalibus familiariter residebat, alacriter requisiuit. Congratulati sunt ergo diu ad inuicem, & post affectuosa colloquia, & mixtos serijs temperatos & sine detrimento dignitatis iocos, Augustus, petitâ & impetratâ licentiâ, hilaris ad hospitium remeauit.

DE CONFIRMATIONE PACIS, ET *treguæ Lombardorum, & iuramentis præstitis.*

IN Kal. verò mensis Augusti conuocatis Regis Siciliæ Nuntijs, & vniuersis Lombardorum Rectoribus, Pontifex & Imperator Consistorium pariter intrauerunt. Tunc Imperator coram Pontifice stans in communi auditorio præcepit Comiti Henrico Dedes, quatenus in anima sua iuraret quòd pacem Ecclesiæ atque Imperij, & pacem Regis Siciliæ vsque ad XV. annos, & treguam Lombardorum à proximis Kal. Augusti vsque ad VI. annos, sicut per mediatores vtriusque partis dispositum & scriptum est, bonâ fide seruabit. Præsentibus quoque Principibus nihilominùs iussit quod eamdem pacem & treguam pariter iurarent, & bonâ fide seruarent. Mox iurauit ipse Comes super sancta Dei Euangelia, sicut Imperator ei præceperat, & conuersus ad ipsum dixit: " [Sic te Deus adiuuet, & hæc sancta Euangelia,] iurauerunt sequenter Principes ita

Ego C. Moguntinus }
Ego Ph. Coloniensis } Archiepiscopi.
Ego V. Magdeburgensis }
Ego B. Treuerensis
Ego D. Patauiensis.
Ego C. Electus Vvartiensis.
Ego Ar. Imperialis Aulæ Protonotarius.
Ego C. quondam Mantuanus Episcopus.
Ego G. Cancellarius.
Ego C. Comes. Iuramus in animabus nostris super hæc sancta Dei Euangelia, quòd pacem Ecclesiæ atque Imperij, & pacem Regis Siciliæ vsque ad XV. annos, & treguam Lombardorum vsque ad VI. annos, sicut statutum est & scriptum per mediatores vtriusque partis, bonâ fide seruabimus absque fraude. Sic nos Deus adiuuet & hæc sancta Dei Euangelia.

Ex parte verò Siciliæ Regis eodem modo iurauit Rom. Salernitanus Archiepiscopus, & Rogerius Andriensis Comes. Ex parte verò Lombardorum iurauerunt qui præsentes aderant.

De Mediolano. Gerardus Pistis, & Rogerius Marcellinus Cõsul.
De Placentia. Vvillelmus Leccacoruus.
De Brixia. Albertus de Gambara.
De Bergamo. Albertus Albertonis.

De

De Verona. Cothus Consul.
De Parma. Vetulus.
De Regio. Artematr.
De Bononia. Pinamonte Potestas eorum.
De Nouaria. Vvillelmus Guibuini.
De Alexandria. Vbertus de Foro.
De Padua. Thessalinus Potestas.
De Vincentia. Eczulinus.

DE CONVERSIONE SCHISMATICORVM ad Ecclesiæ vnitatem.

ABSOLVTO autem Imperatore sequaces eius intrusi & schismatici ad sinum Matris Ecclesiæ cateruatim confluentes absolui humiliter postulantes, refutarunt & anathematizarunt super sacrosancta Euangelia omnem hæresim extollentem se aduersus sacrosanctam Romanam Ecclesiam, & precipuè schisma & heresim Octauiani & Guidonis Cremensis, atque Ioannis de Struma, eorúmque ordinationes irritas esse pronunciantes, fidelitatem quoque, obedientiam Domino suo Papæ Alexandro eiusque successoribus Catholicis promittentes, reconciliati sunt & vnitati Catholicæ associati: ex quorum numero famosiores duximus nominandos.

1. C. Moguntinum.	2. Ph. Colonien.
3. VV. Magdeburgen.	4. Treuiren.
5. Patauien.	6. Vvormatien. Electum.
7. Augusten.	8. Basilien.
9. Argentinen.	10. Alberstaten.
11. Papien.	12. Placentinen.
13. Cremonen.	14. Brixien.
15. Nouarien.	16. Aquen.
17. C. Mantuanum.	18. Balneoren.
19. Pensaurien.	20. Fanen.

21. V. à Guido Cremen. promotum in Leuitam.
22. V. quondam Cluniacen. Abbatem, &c.
23. Intrusum sancti Petri in Cœlo aureo atque
24. Vicinum eius sancti Saluatoris intrusum. Aliorum verò resipiscentium schismaticorum multitudinem nominare penitus ignoramus.

DE SYNODO APVD VENETIAS.

EODEM tempore XVIII. Kal. Septembris in Ecclesia sancti Marci apud Venetias Alexander Papa cum Archiepiscopis, Episcopis, ac alijs Ecclesiarum Prælatis de Italia, & Alemania Synodum celebrauit; in qua iuxta eum ipse Imperator resedit, ibique pacem inter Ecclesiam & Imperium, & pacem Siciliæ Regis, atque treguas Lombardorum, sicut superiùs est ordinatum, communi assertione roborata fuit & firmata; sed ad maiorem ipsius soliditatem Pontifex in hunc modum excommunicationis sententiam promulgauit, vt quicumque pacem ipsam, vel treguas infringeret nisi requisitus infrà XL. dies, & commonitus satisfaceret, eamdem sententiam sepositâ excusatione incurreret. In schismaticos verò qui nondum resipuerant, quousque satisfecerint, anathematis sententiam innouauit.

DE ACQVISITIONE BRECTANORI.

IN diebus illis C. Comes de Brectanoro absque liberis apud Venetias defunctus est; qui pro remissione peccatorum suorum, suorúmque parentum, & Castrum ipsum Brectanorum, quod alio nomine vocatur Subsubium, & totam terram suam, licèt ab antiquo iuris Beati Petri fuerit, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ in propriam hereditatem donauit, & ad maiorem ipsius donationis firmitatem Domino Alexandro Papæ suisque successoribus publicum exinde instrumentum fieri fecit. Quamobrem pro recipiendis inuestituris ipsius castri, quod est caput & sedes totius Comitatus, Pontifex absque morâ misit illuc Raynerium Diaconum Cardinalem, & R. Subdiaconum, & P. Saracenum Dapiferum suum, per quos cum inuestitura possessionem illius Comitatus in potestatem & dominium Sedis Apostolicæ recepit atque detinuit.

LITTERÆ PRINCIPVM DE CONFIRMATIONE, *& obseruatione pacis inter Ecclesiam & Imperium.*

„ DOMINO suo ac Patri Venerando Alexandro Dei gratia
„ sanctæ Romanæ Sedis & Catholicæ Ecclesiæ Summo
„ Pontifici & vniuersali Papæ, Christianus Moguntinus Archiepiscopus

piſcopus Vuiemannus Magdeburgenſis, Arnoldus Treuerenſis "
Archiepiſcopi, Conradus Vuomartienſis Electus, Gottefridus "
Cancellarius, Vuortuuinus Protonotarius, Fr. Comes Hollandiæ "
I. Marchio de Luitri, & Frater eius Dedo, H. Comes de Dietſa, "
R. Comes de Diurna; Filialis deuotionis obſequium cum debita "
obedientia & ſubiectione. Commoda quæ ex conſumata pace "
Eccleſiæ & Imperij toti mundo perueniunt, ipſa innumerata ma- "
la quæ inde vitantur manifeſtè oſtendunt: ſicut enim ab vtriuſ- "
que concordi prouidentia orbis terrarum ad ſalutem & tranquil- "
litatem regitur, ita ſub eorum diuiſione à propria debiti ſtatus re- "
ctitudine, diſtrahebatur. Gaudeat itaque tellus iam deſiderabilis "
roris viſitatione reſperſa, tam gratioſa pluuiæ inundatione fœ- "
cundata, per quam fidelis populi arida ſitis depellitur, & omnium "
iurgiorum ſcandala, & ſcandalorum incendia ſuffocantur. Nos "
ergo Pater Sanctiſſime de tanto concordiæ fructu lætantes, ip- "
ſam ſacratiſſimam Eccleſiæ & Imperij pacem ſicut ab vtriuſque "
partis mediatoribus, & diſpoſita, & in commune ſcriptum reda- "
cta, & pacem Illuſtris Regis Siciliæ ad xv. annos, & treguam "
Lombardorum à proximis Kal. Auguſti vſque ad vi. annos ſicut "
à mediatoribus eſt ordinata, & noſtris iuramentis firmata, & in "
ſcriptum communiter redacta; quod ſcilicet ſcriptum proprijs "
ſubſcriptionibus ipſorum mediatorum hinc inde confirmatum "
eſt, & ſigillis ipſorum corroboratum, noſtri conſenſus ſtudio "
& vigore confirmamus, & ratam & inconcuſſam tenemus, & "
vt ſic obſeruetur operam dabimus, & vt hæc noſtræ confirma- "
tionis pagina ſubſequuturis temporibus firma & illibata per- "
maneat, eam proprijs ſubſcriptionibus communiri, & noſtrorum "
ſigillorum appoſitione fecimus inſigniri. "

Ego Chriſtianus Moguntinæ ſedis Archiepiſcopus ſubſcripſi.
Ego P. Colonienſis Archiepiſcopus, & Italiæ Archicancellar. ſubſcripſi.
Ego Vuormacienſis Electus ſubſcripſi.
Ego G. Imperialis Aulæ Cancellarius ſubſcripſi.
Ego Vvo Protonotarius ſubſcripſi.

LITTERÆ IMPERATORIS super eadem re.

» REVERENDO in Christo Patri Domino Papæ Alexandro
» sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo & vniuersali Ponti-
» fici, Fridericus Dei gratiâ Rom. Imperator, & semper Augu-
» stus, debitam obedientiam & filialis deuotionis affectum. Cùm
» Imperatoria Majestas à Rege Regum ad hoc in terris ordinata sit,
» vt per eius operam totus orbis pacis gaudeat incremēto, nos quos
» Deus in solio Romani Imperij constituit, eam diligentiùs am-
» plecti, & feruentiùs conseruare debemus & volumus. Inde est
» quòd pacem Ecclesiæ & Imperij secundùm quod à Principibus
» nostris & à Cardinalibus Romanæ Ecclesię dispositа est & ordi-
» nata, & in scripto Principum nostrorum, sigillis eorum signata
» continetur, sicut per interpositam personam, secundùm formam
» quæ in scripto continetur, iurari fecimus; sic præsenti scripto nos
» firmiter obseruare promittimus, confirmamus, & ratam in po-
» sterum permanere volumus, & sic deinceps firmiter obseruabi-
» mus & faciemus, quantùm in nobis fuerit, Deo propitio, obser-
» uari. Datum apud Venetias in Palatio Ducis XV. Kal. Octobris.
» Indictione X.

Hoc tempore in vigilia sancti Matthæi Apostoli, Alexander Papa XVIII. annum sui Pontificatus expleuit. Incipit XIX. annus eiusdem.

Pace igitur, sicut dictum est, confirmatâ, omnes qui conuenerant lęti ad propria redierunt. Paucis autem transactis diebus exierunt quidam nobiles Taruisini de societate Lombardorum, & ad Imperatoris præsentiam accessere, cum quo & diutiùs secretè loquuti sunt in occulto, & quędam ad alterutrum iuramenta fecerunt: vnde vniuersis Lombardis odiosi facti sunt, & valdè suspecti eis. Itaque redeuntibus ad propria, populus Taruisinus in ipsos vehementer commotus, eos periuros, detestabiles & suę patrię proditores atque turpissimâ morte dignos clamore horribili appellauit. Quid plura? vt periculum mortis euadere possent, illicò iurarunt super sancta Euangelia quod quicquid Imperatori secretè dixerant vel iurauerant, totum reuelarent Rectoribus Lombardorum, & insuper filios dederunt eis obsides, ac sufficientes fideiussores, quòd super ijs eorumdem Rectorum mandatis firmiter starent. Ipsis igitur seorsum eductis, quęcumque iurauerant

uerant Imperatori, vel dixerant in secreto, per cartam publicam Rectoribus reuelarunt. Compertâ itaque proditione tantę malitię Lombardorum societas & prędictos nobiles acriter pro meritis suis puniuit, & vt ex tunc aduersùs callidi hostis insidias sollicitiùs euigilauit, & se fortiùs communiuit.

DE EO QVOD IMPERATOR A PONTIFICE *in osculo pacis discessit.*

REBVS itaque sic se habentibus Imperator à Venetijs recessurus, vt à summo Pontifice licentiam susciperet, accessit ad eum in Palatio Patriarchæ sedentem. Exclusis ergo cæteris, cum solis Episcopis & Cardinalibus ac suis Principibus de ijs quæ ad pacis complementum restabant cum eodem Papa colloquium habuit. Tunc Pontifex ab Imperatore petiuit vt regalia sancti Petri & possessiones sanctæ Romanę Ecclesiæ, sicut per mediatores Cardinales & Principes apud Anagniam constitutum fuerat & firmatum, sibi restitui faceret. Cui respondens Imperator dixit. [Regalia sancti Petri & possessiones alias sanctæ Romanæ " Ecclesiæ, præter terram Comitissæ Mathildis & Brectanorum, libere restituam.] Sed quia ista videntur mihi ad ius Imperij pertinere, vos eligite de principalibus nostris tres, & nos de Cardinalibus totidem eligemus ad ista tractanda, quorum iudicio pars vtraque irrefragabiliter stare deberet. Quod licet Pontifici graue nimis & durum fuerit, quoniam & in forma pacis de restituenda terra Comitissæ Mathildis expressum fuerat ac iuratum, & tunc ipse castrum Brectan. sicut superiùs dictum est, possidebat, ne tamen occasione istâ pax Ecclesiæ turbaretur, voluntati eius tandem assensum præbuit, statimque Chr. Moguntinum Archiepiscopum, & C. Vvormatiensem Electum atque A. Protonot. qui pręsentes aderant ad id faciendum elegit. Imperator quoque Hic. Ostien. & VV. Portuen. Episcopos, & Iac. Diac. Card. consequenter elegit. Pro restituendis verò prædictis regalibus & cæteris possessionibus Ecclesiæ illicò eumdem Moguntin. Pontifici assignauit, præcipiens ei sub obtentu gratiæ suæ, vt restitutionem ipsam infra tres menses cum integritate perficeret. His itaque concorditer ordinatis atque dispositis, Augustus ipse coram Pontifice genua flexit, & deosculatis pedibus eius, in osculo pacis ab eo, & vniuersis Cardinalibus versus Rauennam & Cesenam recessit. Post cuius discessum circa medium mensis

Octobris Pontifex quatuor impetratis à Duce Venet. galeis, & maiore fratrum suorum parte per Pentapolim secùs mare præmissâ, denuò pelagi vastitatem Domino auctore intrauit, & eâdem quà venerat via regrediens apud Sipontum IV. Kal. Nouembris suffragantibus Apostolorum Beatorum Petri & Pauli meritis cum prosperitate peruenit. Deinde Troiam & Beneuentum ac Sanctum Germanum cum gloria & honore transitum faciens, ad ciuitatem Anagninam sibi multum deuotam XIX. Kal. Ianuarij sanus Dei gratiâ & incolumis remeauit. Facta est itaque de pacifico ipsius & desiderato regressu tàm in Vrbe quàm in toto orbe Romano exultatio maxima, & communis lętitia benedicentium & collaudantium Dominum, qui per assiduam clauigeri sui Beati Petri precem, & laborem ipsius Pontificis, dignatus est pacem & concordiam inter Ecclesiam & Imperium mirabiliter reformare. Inde vtique accidit quod de magna schismaticorum turba quidam intrusi ad obedientiam Domini Alexandri Papæ sunt sponte reuersi: quidam verò Catholicis Ecclesias relinquentes apud consanguineos confugium cum ignominia & confusione sua fecerunt.

Archisynagogus verò eorum, agnito quod Imperator ad osculandos pedes Papę Alexandri accesserit, conturbata sunt viscera eius & præ desolationis suę confusione tantus eum tremor inuasit, quòd occultè à Viterbio exiens, tanquam profugus ad Montem Albanum sub friuola defensione Ioannis Domini ipsius castri confugium inaniter fecit. Audiens hęc Imperator nimium dolere se ostendit, & ad suam excusationem eumdem hęreticum & defensores eius nisi ad obedientiam Alexandri Papæ festinarent diffidauit, & Imperiali banno subiecit.

DE EO QVOD IMPERATOR CEPIT Brictanorum contra tenorem pacis.

ILLVD autem silentio prætereundum non duximus quòd Imperator, ex quo Cæsenam peruenit, vtens consilio malignantium, accessit iuxta Brictanorum, & accersitis ad se prædictis Nuntijs, R. videlicet Diacono Cardinali sancti Georgij, & R. Subdiacono Apostolicæ Sedis, & P. Dapifero eiusdem Pontificis, instanter postulauit ab eis possessionem ipsius castri cum pertinentijs suis; quibus ei benignè respondentibus & mansuetè, quòd sine licentia & mandato Domini sui Romani Pontificis hoc facere non

re non poterant nec debebant, confestim eos diffidauit, & exercitu circumquaque collecto, ipsos de castro eiecit, & castrum inexpugnabile sine conflictu & pugna cepit: sibi ac filio suo Regi ab hominibus ipsius loci iurari fecit; nec mirum, cùm inter Bulgaros & Maynardos, qui erant fortiores ipsius loci milites, iam emerserant æmulationes, & altera eorum pars Imperatori fauorem præstiterat. Quod factum postquam ad aures Pontificis venit, per maiores Ecclesiæ personas eumdẽ Imperatorẽ paternè conuenit, & vt possessionem ipsius castri sibi ac matri suæ Romanæ Ecclesiæ in pace restitueret, diligenter & instantiùs postulauit. Ipse verò in voluntatis suæ duritia perseuerans, restitutionem facere penitùs recusauit, quæ causa, licet Ponrifici & Ecclesiæ iniuriosa & valdè fuerit grauis, ne tamen occasione huius iniuriæ recens pax & vtilissima, Ecclesiæ atque Imperij concordia dissolueretur, potiùs hoc ad tempus pati & dissimulare dignum duxit, quàm contrarijs eidem Imperatori contraria respondere, quousque Dominus cor illius emolliat & sua Ecclesiæ iura sponte restituat.

RESCRIPTVM PRIVILEGII REGIS HVNGARIÆ, qui pro reuerentia Ecclesiæ Romanæ, & Domini Alexandri Papæ, Ecclesiæ Hungariæ libertatem donauit & fecit.

B. Dei gratiâ Rex Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Danięque. « L. Dei gratiâ Strigonien. C. Colocen. Archiepiscopis, atque omnibus eorum suffraganeis, Præpositis quoque Regalibus, « necnon omnibus vniuersaliter Ecclesiasticis personis in prædictis « Archiepiscopatibus constitutis, tam præsenribus quàm futuris in « perpetuum. Iustum & rationi consentaneum esse dignoscitur, ac « sanctarum Scripturarum testimonijs comprobatur, vt qui Regiæ « celsitudinis culmen ab æterno Rege merentur accipere, ijs quæ « ad Ecclesiæ & Christianitatis profectum noscuntur in aliquo pertinete, tantò teneantur prouidâ sollicitudine & cautelâ intendere, « quantò pro honore à diuina dispositione collato debent suo Creatori vberiorem deuotionem præ cæteris exhibere. Eapropter propriâ ratione inducti, & saluberrimis exhortationibus M. venerabilis sanctæ Romanę Ecclesię Cardinalis propensiùs attentiúsq; « commoniti, deuotionem quoque venerandę memoriæ Regis G. « Patris nostri, quam circa sacrosanctam Romanam Ecclesiam & « sanctum Patrem nostrum D. Alexandrum summum Pontificem «

" ſtuduit per omnia exhibere, modis omnibus quibus poſſumus
" imitari volentes, inſtitutionem ſuper depoſitione & tranſmiſſio-
" ne Epiſcoporum quod in ſe & in ſuis poſteris D. Papæ Alexan-
" dro & ſuis ſucceſſoribus noſcitur conceſſiſſe, videlicet quod abſq;
" authoritate & conſilio eius vel ſucceſſorum ſuorũ, depoſitionem
" ſeu tranſlationem Epiſcoporum non faceret vel fieri permitteret,
" confirmamus, & tam in nobis quàm in poſteris noſtris perpetuò
" inuiolabiliter duraturam cenſemus. Prætereà anteceſſorum no-
" ſtrorum conſuetudinem retrò temporibus habitam relinquentes,
" in nobis & in noſtris poſteris immobili firmitate valituram, ſan-
" cimus quòd decedentibus Epiſcopis, in rebus Epiſcopalibus, pro-
" curatores laïcos de cętero non ponemus, atque poni nullatenùs
" permittemus; ſed honeſtos Clericos, qui non ad voluptatem, ſed
" ad neceſſitatem victus de ipſarum Eccleſiarum rebus moderatè
" accipiant, ibidem inſtituemus qui reliqua omnia bonâ fide & ſi-
" ne fraude aliqua ad reædificationem ipſarum Eccleſiarum & do-
" morum Epiſcopalium ſeu Canonicorum, ad vſus quoque paupe-
" rum, viduarum & orphanorum fideliter debeant adſeruare. Nos
" verò vel poſteri noſtri nihil vnquam de iiſdem rebus in vſus pro-
" prios vlterius redigemus, niſi fortè (quòd abſit) hoſtes Regni in
" manu valida fines ipſius Regni intrauerint, vel aliqua alia vrgen-
" tiſſima neceſſitas poſtulauerit, & tunc quoque id ſine Epiſcopo-
" rum conſilio non faciemus. Addimus etiam, & robore inconcuſ-
" ſo tam in nobis quàm in poſteris noſtris perpetuò obſeruandum
" ſtatuimus quòd Regales Præpoſiti, vel Abbates de ſuis Præpoſi-
" turis, vel Abbatiis, ſeu dignitatibus non amodò deponentur; in
" hac parte conſuetudini noſtræ antiquæ per nos & poſteros no-
" ſtros renunciantes, niſi infauſto caſu contigeret eos ſuper certo
" crimine, canonico ordine conuinci, vel crimen ſuum publicè
" confiteri. Ad hæc C. Archiepiſcopus Colocen. omnes Epiſcopi,
" Electi, Regales, Præpoſiti, & Abbates, munificentiam ac liber-
" tatem quam pro reuerentia Beati Petri, & ſanctiſſimi Papæ no-
" ſtri Alexandri, necnon & M. venerabilis Diaconi Cardinalis,
" Apoſtolicæ Sedis Legati ſibi conceſſimus, attendentes prauam
" ſuam conſuetudinem & omnibus Canonibus obuiantem, quæ
" in inſtruendis & deſtruendis Præpoſitis, aliiſque dignitatibus &
" Eccleſiaſticis beneficiis ſubtrahendis exercebant, in manus prædi-
" cti Cardinalis penitùs reliquerunt; vnde communi conſenſu, &
" liberâ eorum omnium voluntate decernimus, & inuiolabiliter
" præſenti priuilegio valituro perpetuò ſtabilimus, quòd nulli Ar-
chiepiſcoporum,

chiepiscoporum, Episcoporum, Electorum, Præpositorum, Ab- "
batum deinceps licentia pateat de Præposituris suos Præpositos "
remouere, vel alias Ecclesiasticas personas suis Dignitatibus aut "
Ecclesiasticis beneficijs priuare, nisi fortè de crimine fuerint con- "
uicti canonicè vel confessi. Hęc autem omnia de consilio glo- "
riosæ Reginæ Matris nostræ, & Archiepiscoporum, Episcopo- "
rum omnium; Electorum, Præpositorum, Regalium atque "
Abbatum, Comitum omnium, Procerum, & aliorum Princi- "
pum stabilita ac firmiter corroborata noscantur. Actum in Ci- "
uitate VV. anno M. CLXIX. "

DE TERTIA REVERSIONE D. ALEXANDRI Papæ ad Vrbem Romam.

INTEREA vniuersus Romanæ Vrbis Clerus ac Populus videns Imperatorem Fridericum ad vestigia Papæ Alexandri Domino inspirante prostratum, & schismatis malum per diuinam potentiam omnino extinctum, attendens etiam de absentia ipsius Pontificis tàm in spiritualibus, quàm in temporalibus per longa tempora grauissimam incurrisse iacturam, commune consilium, & reuocando ad Sedem Beati Petri eodem Pontifice salubriter habuit. Miserũt ergo ad eum vsque Anagniam de melioribus Romanorum ciuium septem viros, cum litteris Cleri ac Senatus & populi, suppliciter exorantes, quatenus ad Vrbem suam propriam & populum specialiter sibi commissum reuerti iam dignaretur, & curam eius habere. Pontifex autem, licet humilis & deuota eorum inuitatio sibi & cunctis fratribus plurimum complaceret, ad memoriam tamen reuocans præteritam eiusdem Cleri & populi de vltramontanis partibus reuocationem, qualiter post modicum; multas sibi ac Fratribus suis iniurias atque cõtumelias intulerunt, nõn immeritò dubitauit eorum blandis promissionibus credere, & ad ciuitatem ipsam quæ multos disturbatores pacis habere dignoscitur, absque certa & firma securitate redire. Propterea de voluntate vtriusque partis H. Episcopus Hostien. & I. tituli SS. Ioannis & Pauli Presbyter, atque V. Diaconus sancti Angeli Cardinales cum septem bonis hominibus redierunt ad Vrbem, dispositũri cum Senatoribus & populo formam securitatis & pacis quæ Domino Papæ suisque Fratribus complacere deberet. Vnde licet super hoc diù laboratum fuerit, tandem suffragantibus Apostolorum Beatorum Petri & Pauli meritis, totius populi Romani consilio & deliberatione

ſtatutum eſt, vt Senatores qui fieri ſolent, fidelitatem & hominium Domino Papæ facerent, & Beati Petri Eccleſiam atque regalia quę ab eis fuerant occupata, liberè in manibus & poteſtate ſua reſtituerent, pacem quoque ac ſecuritatem ſibi ac eius Fratribus, ac rebus eorum, & cunctis ad eum venientibus ac redeuntibus nihilominus inuiolabiliter obſeruarent. Quo facto venerunt Senatores cum eiſdem Cardinalibus & cum alijs bonis hominibus ad præſentiam Summi Pontificis, quibus ad oſcula pedum & oris de more benignè ſuſceptis, cuncta quæ à populo conſtituta fuerant publicè coram ipſo Pontifice tactis ſacroſanctis Euangelijs iurauerunt. Ijs igitur Domino cooperante ritè peractis, gaudio magno gauiſi ſunt omnes, & ex tunc Dominus Papa & Fratres eius ad reditum Vrbis feſtinanter ſe accinxerunt. In proximo autē Feſto B. Gregorij Papæ ante Dominicam *Lætare Hieruſalem* poſt Miſſam exiuit de Tuſculano proficiſcēs ad vrbē, non ſine gloria & honore multo; exierat enim obuiàm ſibi extra vrbem in longum Clerus Romanus cū vexillis & crucibus, quod nulli Romano Pontifici recolitur factū: Senatores & Magiſtratus populi cū concrepantibus tubis: Nobiles cū militia in apparatu decoro, & pedeſtris populoſitas cum ramis oliuarum laudes Pontifici conſuetas vociferans. Tunc videns oculos omnium vultum eius intuentes tanquam vultum IESV-CHRISTI cuius vices in terris gerit; præ nimiâ verò multitudine ipſius veſtigia deoſculantium albus palafridus ambulare vix potetat, & Seſſoris dextera in dandis benedictionibus nimiùm laborabat. Cum tantâ igitur & tam ſolemni exultatione Romanus Pontifex paulatim, prout exigebat neceſſitas, proficiſcens, circa horam nonam ad portam Lateranenſem non mediocriter fatigatus peruenit, vnde ad Patriarchicum Lateranenſis Eccleſiæ atque ad ſacrum ſancti Saluatoris Altare, tanquam verus & bonus Paſtor ac Beati Petri orthodoxus ſucceſſor, cum venerabili gloria multiplicatis laudibus glorioſè deductus eſt atque receptus. Poſt benedictionem verò ad populum datam conſcendit Palatium, vbi recedentibus ad Eccleſias ſuas cunctis Cardinalibus, in lecto fatigatus ex itinereante cibum modicum recepit. Alterâ autem die in Conſiſtorium exiens, infinitam Laïcorum & Clericorum multitudinem ad pedes & oſcula de more ſuſcepit, & ex tunc ad conſuetas ſtationes vrbis pro ſui officij debito in *Lætare Hieruſalem* ad S. Crucem, & in Paſſione Domini ad ſanctum Petrum perrexit, atque in Paſcha regnum ſolemniter induit.

EX CHRONICO ROMVALDI ARCHIEPISCOPI SALERNITANI.

Anno Dominicæ Incarnationis M. CLXXIII.

FEDERICVS autem Romanorum Imperator recolens & altâ mente reuoluens iniurias sibi à Lombardis frequenter illatas, & quòd penè contra eum omnes coniurassent, & quòd Mediolanenses, eo prohibente, Mediolanum reædificassent, & Alexandrini ciuitatem suam de nouo ædificare cœpissent, primò Christianum Cancellarium suum, & Moguntinum Archiepiscopum virum vtique prouidum & discretum & in negotijs bellicis apprimè eruditum, per montana Lombardiæ, & Ianuam vsque in Tusciã & Marchiam Anconæ direxit. Marchione Montisferrati & Papiensibus & quibusdam alijs Lombardis ipsum affectuosè rogantibus, collectâ magnâ multitudinę Bretitiorum & aliorum conductitiorum militum Italiam potenter intrauit. Primo autem ingressu Astensem ciuitatem, Taurinum & vicinas ciuitates, ipsis se sponte reddentibus, occupauit. Dehinc Marchionis Montisferrati & Papiensium suggestione Alexandrinam ciuitatem obsedit; multi enim nobiles & populares viri de terra prænominati Marchionis oriundi, plures iniurias & molestias perpessi, illius insolentiam perpeti non valentes, relictis habitationibus suis, in quadam planitie pariter conuenerunt, & adiuuantibus eos Mediolanensibus & alijs Lombardis, in eadem planitie ciuitatem de nouo ædificare cœperunt, & eam, ob reuerentiam Papæ Alexandri, Alexandriam vocauerunt. Cùm autem hæc ciuitas ab Imperatore fuisset obsessa, propter sui nouitatem nondum tota erat fossatis circumdata, & domus eius erant paleâ coopertæ, vnde & à Theutonicis in contemptum & hironiam, palearum ciuitas est appellata, quę posteà in conflictu bellico ferrea est inuenta. Imperator autem, animantibus eum Papiensibus & Marchione, cœpit ciuitatem viriliter impugnare, machinas circumquaq; instruere, fossata diruere & repellere, & eam frequentibus insultibus molestare, credens illam in breui tempore pro suo arbitrio obtinere; sed Alexandrini, vt pote viri fortes & ad bella doctissimi, & pro libertate pugnantes, cœperunt Imperatori animosè resistere, & illius machinas suis machinis oppugnare, superue-

niente hyeme quæ ſolito aſpetior inhorruerat, adeò quod præ inundatione valida, & algore nimio de equis & hominibus plures extingueret. Imperator autem in ſuo propoſito perſeuerans noluit ab obſidione recedere, ſed eam frequentibus prœlijs & inſultibus varijs non deſtitit impugnare. Adueniente autem Paſcha in die Paraſceues, & Sabbati ſancti ptopter dierum reuerentiam Imperatot imaginariam treguam conceſſit. Cúmque Alexandrini ſub occaſione treguæ ſuæ ciuitatis cuſtodiam aliquantulum neglexiſſent, Imperator nactâ opportunitate, neſcientibus Alexandrinis, foſſas & cuniculos ſub terra fieri iuſſit, & per eos armatos milites inrrare fecit, vt ex improuiſo de cuniculis repente erumperent, & ciuitatem huius fraudis neſciam occuparet; ſed mox vt Alexandrini hoc percepêre, atreptis armis cœperunt ad foſſata currete, & introëuntibus Theutonicis viriliter repugnare; ſed operante diuinâ potentiâ, quędam pars foſſati ſubitò corruit, & eos qui in cuniculis & foueis erant, oppreſſit pariter & extinxit. Quo cognito Alexandrini foras egreſſi caſtrum ligneum armatis militibus plenum quod Imperator credebat in ciuitatem inducere, immiſſo igne ſimul cum militibus combuſſere. Imperator autem ſpe, & intentione fruſtratus, & de morte ſuorum vehementer afflictus, non valens vlterius progredi, ſe intra caſtra recepit. Lombardi autem & alij qui cum Alexandrinis coniurauerant, oppreſſione ciuitatis cognitâ, magna militum, & peditum multitudine congtegatâ, ad eius liberationem feſtinare cœperunt, & ſecundo die poſt Paſcha circa Alexandriam caſtramentati ſunt; quo cognito Imperator, eis obuiam relictâ ciuitatis obſidione pertexit, cúmque hinc inde acies forent militares diſpoſitæ, & in eo eſſent, vt pariter dimicarent, religioſæ quædam perſonæ & viri ſapientes, inter Imperatorem & Lombardos hunc modum concordiæ tractauerunt, vt Lombardi dimiſſis armis, Imperatoris tanquam Domini ſui gratiam humiliter poſtularent: de hinc tres prudentes viri ex parte Imperatoris, & tres ex parte Lombardorum eligerentur, quorum diſpoſitione, & arbittio eorum debetet pax, & concordia terminari. Cúmque hoc pactum & Imperatori & Lombardis non modicum placuiſſet, Impetator Papiam redijt, & Lombardi ad propria ſunt reuerſi.

Imperatot interim Nuntios ad Alexandrum Papam apud Anagniam direxit, togans vt aliquos de fratribus ſuis ad eum in Lombardiam mitteret, qui ſimul cum Lombardis tractandę pacis

tis colloquio interessent. Papa verò, cõsilio habito, Humbaldum Hostiensem, Bernardum Portuensem Episcopos, & Vvilelmum Papien. Cardinalem sancti Petri ad vincula in Lombardiam misit, vt simul cum Lombardis pacem Ecclesiæ & Italię pertractarent; qui venientes, habito Lombardorum consilio, diù cum Imperatore pacis colloquium habuerunt; sed cùm neque Cardinales neque Lombardi aliquem fructum pacis ab Imperatore consequi potuissent, Cardinales & Lombardi, infectis negotijs ad propria redierunt. Imperator autem spe pacis consequendæ frustratus, de nouo guerram Lombardis facere cœpit, & Alexandriam modis quibus poterat infestare. Lombardi autem è conuersò cœperunt illi pro posse resistere, & Alexandrini opes & auxilium pro viribus ministrare; & quia Imperator multos de suis & fame & bello amiserat, & repugnante horrore hyemis in obsidione Alexandriæ stare non poterat, se cum suis in terram Papiam recepit, & nactâ opportunitate temporis frequenter circa Alexandriam discurrebat: eius labores & vineas deuastabat, capiebat ciues, & damna eis quantacumque poterat inferebat. Alexandrini autem tùm per se, tùm Lombardorum auxilio ei viriliter resistebant, & vicina loca quæ ei fauebant, impugnare & destruere non cessabant. Imperator vires suas debilitatas, & militiam suam pro maiori parte defecisse considerans, frequentes Nuntios Principibus suis in Alemaniam direxit, rogans atque præcipiens vt ei misso militari auxilio, proximâ æstate succurrerent, quò se posset ab iniuria illi à Lombardis illata viriliter vindicare. Christianus autem prænominati Imperatoris Cancellarius, quem ipse in Tusciam præmiserat, sicut vir prouidus & discretus, partim viribus, partim precibus Tusciam pacificauit, & Imperatoris præceptum iurare fecit. Dehinc ad Ducatum Spoletinum & ad Marchiam veniens, multa castra regionis illius depopulatus est, & cepit Assisiam ciuitatem, & Spoletum suo dominio subdidit, Anconam cum Venetis tempore longo obsedit; credebat enim Græcum quemdam Constantinopolitani Imperatoris Nuntium qui in ciuitate erat, cum sua pecunia capere; sed quia ciues eiusdem ciuitatis ei viriliter resistebant, & Comitissa de Berthenoro cum Vvilelmo de Mateysella nobili Ferrariensi Catanio cum magna multitudine militum & peditum ad succursum eiusdem ciuitatis veniebat, non potuit quod intendebat perficere; sed receptâ ab Anconitanis magnâ pecuniâ, ab obsidione recessit. Intereà prædictus Cancellarius ex mandato Imperatoris Nuntios ad Vvi-

lelmum Siciliæ Regem transmisit, suadens & postulans vt ipse Imperatoris filiam in vxorem acciperet, cum eo pacem perpetuã faceret, & ipsi se amicabiliter covniret; sed Rex Vvilelmus, vt potè Christianiss. & Religiosus Princeps sciẽs hoc matrimonium Alex. Papæ plurimùm displicere, & Romanę Eccles. non modicã iacturã inferre, Deum & Alex. Papam in hac parte reueritus, Imperatoris filiã in vxorẽ, & eius pacẽ recipere noluit. Quod factum Imperator ægrè tulit, & multum ad animum reuocauit; sed non multò post Imperatoris filia est defuncta. Adueniente autem ætate Philippus Coloniensis Archiepiscopus, cum quibusdam Principibus Alemaniæ, & magna multitudine strenuorum militum per Montana Cumanauen. Italiam intrantes Imperatori succurrere festinabant, quo cognito Imperator eis obuiare perrexit, & simul cum illis versus partes Mediolani ad deuastandum eorum segetes ire disponebat. Quo audito Lombardi licet omnes suos nullatenus expectassent, Imperatori obuiam ire cœperunt; cúmque exeuntes quoddam nemus ex insperatò Imperatori, qui militares acies iam ad bella parauerat, subitò occurrissent, cum illo cœperunt habere conflictum; sed quia non multi adhuc de Lombardis conuenerant, primò sunt ab Imperatore in fugam conuersi; pedites autem Mediolanenses cum paucis militibus qui circa carucam erant fugere non valentes, simul conglomerati stare cœperunt; Imperator autem videns Lombardos milites aufugisse, pedestrem multitudinem quæ remanserat credidit facilè superare. Cúmque congregatã suã militiã super eos vellet irrumpere, illi oppositis clypeis & porrectis hastis cœperunt eorum furori resistere, & ad se venientes animosè repellere; cúmque conflictus iste inter Imperatorem, & Lombardos pedites aliquandiu perdurasset, Lombardi qui fugerant, resumptis viribus, & alijs qui de nouo venerant sociati, ad pugnam sunt animosè reuersi, & simul cum suis pedibus super Imperatoris exercitum impetum facientes, ipsum in fugam vnanimiter conuerterunt. Lombardi autem fugientes Theutonicos vsque ad vicinum fluuium insequuti, multos eorum cedentes gladio plurimos in flumine submerserunt. Deinde redeuntes ad castra magnam Imperatoris & exercitus eius suppellectilem occuparunt, & sic tanta potiti victoria circa Papiam castrametati sunt, sed quia victoria solet elationis spiritum ministrare, in eodem loco moram facere negligentes ad propria sunt reuersi. Imperator autem cùm in præ-nominata pugna viriliter dimicasset & fugientium penè vltimus

extitisset superueniente nocte delituit, & cùm aliquantis diebus fuisset absconditus, & quò diuertisset esset incognitum, nocte cum paucis Papiã intrauit. Tunc verè manifestè noscens Dei repugnare potentiam, cuius Ecclesiam & Ministros persequi non cessabat, ad cor rediens habito saniori consilio Magdeburgensem Archiepiscopum, electum Vvormaciensem, & Protonotarium suum cum Christiano Cancellario qui in partibus illis erat, ad Alexandrum Papam & eius Curiam pro consequenda pace Anagniam direxit. Qui cùm aliquantis diebus apud Papam & eius Curiam moram fecisset, habito cum eo & paucis Cardinalibus secreto nimis & priuato, de modo & forma pacis consilio, hac lege & conditione propositã, discesserunt. Papa quidem Alexander, vt potè vir religiosus & sanctus, pacem Ecclesiæ affectuosè desiderans, imitatus eum qui ea quæ in cælis & in terris sunt sui sanguinis effusione pacauit, dignitatem sui officij & labores sui corporis pro bono pacis & eo modo non attendens, promisit per mare vsque ad Rauennam vel Venetiam pergere, & habito Lombardorum consilio, colloquium cum Imperatore de bono pacis habere.

Eo tempore Emanuël Imperator Constantinopolitanus, congregato Christianorum & Paganorum militum & peditum, sagittariorum, & balistariorum infinito exercitu, Brachium sancti Georgij transiens, terram Soldani Vconij violenter inuasit, & partem eius non modicam occupauit. Soldanus autem de sua virtute diffidens, per internuntios suos Imperatoris amorem & gratiam satis humiliter postulauit, nec eam potuit impetrare. Cumque de recuperanda Imperatoris gratia esset penitùs desperatus, nec ei posset in campo resistere, congregatã suorum multitudine, in angustis locis vnde erat Imperatoris exercitus transiturus, parauit insidias, & super eumdem ex improuiso irruens, exercitum in fugam conuertit. Cepit ex eis multos Latinos, qui noluerunt fugere: ferè omnes in ore gladij interemit, multos de consanguineis Imperatoris retinuit, pariter & occidit, crucem Dominicã quam Imperator secum detulerat, & Sanctorum reliquias & spolia plurima atque thesaurum maximum occupauit. Tunc Imperator, amisso tanto exercitu, nullam viam euadendi inueniens, cum Soldano treguas quales potuit fecit, & sic in terram suam, rebus & hominibus perditis, humilis & inglorius redijt; quod ex iusto Dei iudicio prouenisse credimus; iustus enim iudex considerans quòd Imperator, neglectã religione fidei, de filia sua Illustrissimo

Regi Siciliæ tradenda in matrimonio, periurauerat, per inimicos fidei de eo voluit vendicari, & indignum reputans Crucem suam ab infideli Principe debere seruari, passus est eam in vltionem Imperatoris & iniuriam ab infidelibus occupari; qui tamen eam cum magna reuerentia detinentes, factâ treguâ, Imperatori honorificè remiserunt.

Intereà Rex Vuillelmus consilio Papæ Alexandri Heliam Croianum Electum & Arnulphum Caputaquensem Episcopum & Florium de Camerota regium Iustitiarium ad Regem Henricum in Angliam misit, vt ei Ioannam minorem filiam suam in vxorem daret. Rex autem Henricus Papæ Alexandri & Principum suorum consilijs acquiescens petitioni regiæ præbuit gratanter assensum, & filiam suam cum Nuntijs eiusdem Regis, & Principibus suis vsque ad sanctum Egidium honestè transmisit. Quo cognito Rex Vuillelmus Alphanum Capuanum Archiepiscopum & Riccardum Siracusanum Episcopum, & Comitem Robertum de Caserta cum xxv. galeis ei obuiàm misit; qui venientes ad sanctum Egidium, prænominatam Regis filiam intra galeas recipientes, eam vsque Neapolim deduxerunt; sed quia puella nauigationis insolita fluctus maris pati non poterat, celebrato Neapolim Dominicæ Natiuitatis festo, per Salernum & Calabriam Panormum venit, ibique à Rege Vuillelmo & Magnatibus suis sicut decuit satis est honestè suscepta. Conuocatis Rex Vuillelmus Proceribus Siciliæ & magna populi multitudine prænominatam filiam Regis Angliæ in Capella sua desponsauit, & se, & eam gloriosè coronari fecit, & solemnes de illa nuptias celebrauit.

Anno Dominicæ Incarnationis M. CLXXVI. *mense Februarij indictione* IX.

PAPA autem Alexander in Lombardiam iturus ante festum Natiuitatis, Humbaldum Hostiensem Episcopum & Raynerium Cardinalem in Lombardiam præmisit, vt Lombardorum consilio securitatem ab Imperatore reciperent, vt ipse cum omnibus suis & quicumque ad eum ire vellent, securè & sine damno aliquo pergere possent. Venientes autem ad Imperatorem ab eo honorificè sunt recepti, & presentibus eis & Lombardis, treguæ & securitates hinc inde sunt pręstitæ, & vt colloquium tractandæ pacis apud Bononiam fieret vtriusque partis assensu ordina-

tum

tum est, & dispositum. Cremonenses autem & Terdonenses audito quòd Papa venturus esset in Lombardiam, vt inter Imperatorem & Lombardos pacem componeret; credentes anticipare alios & ob hoc maiorem Imperatoris gratiam impetrare, obliti promissionis & iuramenti quod alijs ciuitatibus fecerant, eis nolentibus & contradicentibus cum Imperatore sunt concordati. Vnde postmodum à Papa & ab omnibus qui hoc audierunt, viles & proditores sunt habiti; Papa verò antequàm iter arriperet Nuntios suos ad Regem Vuillelmum in Siciliam misit vt aliquos de Magnatibus suis à latere suo ad eum transmitteret, qui cum illo & pro parte eius tractandæ pacis colloquio interessent; Papa enim firmiter in suo habebat proposito, nequaquam cum Imperatore sine Rege Vuillelmo pacem facere, vt qui adiutor Ecclesiæ & defensor in tribulatione fuerat, in compositione pacis Ecclesiasticæ socius & particeps fieret.

Rex verò Vuillelmus Romualdo secundo Salernitano Archiepiscopo & Rogerio Comiti Andriæ & Magistro Comestabuli, & Magno Iustitiario totius Apuliæ & Terræ Laboris, per literas suas dedit in mandatis vt honorificè præparati simul cum Papa in Lombardiam pergerent, & pro parte regia componendæ pacis cum Imperatore tractatui interessent. Alexander igitur Papa ab Anagnia se mouens, & per Terram Laboris Beneuentum veniens, à festo Natiuitatis vsque in Epiphaniam ibidem est demoratus. Dehinc per Troiam Sipontum Vestam venit & Vuillelmum Portuensem Episcopum & Hyacinthum Cardinalem sanctæ Mariæ de Schola Græca, & quosdam alios Cardinales per terram præmisit, quia mare propter eius inundationes & procellas intrare metuebant. Quos exeuntes de terra Aprutij & de finibus Regni, Christianus Cancellarius per Marchiam satis honestè ad Imperatorem Rauennam vsque deduxit. Imperator autem eos affectuosè recepit, & sicut decuit multum honoris & reuerentiæ illis exhibuit. Alexander verò Papa simul cum Manfredo Prænestino Episcopo & Ioanne Neapolitano & Hugone de Bononia & Bosone & Cencio Capello Cardinalibus, & prænominatis Regis Nuntijs, impediente tempestate, apud Vestam vsque in quartam Feriam quando ieiunium inchoabatur, nono scilicet die, intrante mense Martij demoratus cum vndecim galeis Mare Adriaticum est ingressus, & Dominico die primo venturo I[illegible]eram applicuit, vbi ab Archiepiscopo, & Episcopis regionis illius, & Comite & populo ciuitatis satis honorificè est receptus. Dehinc per insulas

Dalmatiæ nauigans nono die residuo stante mensis Martij ad portum Venetiæ aurâ flante secundâ peruenit; & ibidem cum omnibus suis de galea descendens in Monasterio sancti Nicolai quod dicitur ad litus, ipso die quieuit. Alterâ autem die Dux Venetiæ cum magno nauium & populi multitudine,& Patriarcha Venetiæ, simul cum Patriarcha Aquileiæ & omnibus suis Suffraganeis ad pedes Alexandri Papæ humiliter accedentes,ipsum processionaliter cum summo honore & gloria vsque ad sancti Marci Ecclesiam deduxerunt; in qua factâ oratione, populum benedixit. Dehinc nauem Ducis cum ipso simul ingressus vsque ad Palatium Patriarchæ veniens in ipso hospitio se recepit. Episcopi autem & Abbates vicinarum partium, aduentu Papæ cognito omnes cum suis Clericis ad eius vestigia deuotè & humiliter accesserunt.

In festo autem Annunciationis Virginis Papa à Duce Venetiæ & Magnatibus eius affectuosè rogatus, ad Ecclesiam sancti Marci cum Cardinalibus suis accessit, & in ea Missam publicè decantauit. Fridericus autem Imperator qui apud Cesenas morabatur, cùm aduentum Papæ in Venetijs cognouisset, Magdeburgensem Archiepiscopum & Electum Vvormaciensem & Protonotarium suum ad eum transmisit, affectuosè postulans vt si ei placeret, locum futuri colloquij à Bononia transmutaret; non enim sibi tutum fore arbitratur Christianum Cancellarium suum cum alijs Nuntijs illuc dirigere, eò quòd eiusdem loci ciuibus odiosus esset pariter & offensus, quia eos in bello deuicerat & iniurias plurimas & damna intulerat. Quibus Papa respondit.
„ [Imperator, Legatorum nostrorum & Lombardorum consilio
„ communi pariter & assensu, tractatum pacis apud Bononiam ha-
„ bere disposuir. Quod ergo de communi voluntate est dispositum,
„ non debet sine communi consilio immutari.] Quâ de causâ Alexander Papa Cardinalibus qui erant Rauennæ, Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus, Potestatibus, Consulibus & Rectoribus Lombardiæ mandauit, vt ei Ferrariam occurrerent, quatenùs communicato eorum consilio Imperatori de loco in quo habendum esset pacis colloquium & de alijs suis petitionibus responderet. Ipse verò cùm Venetijs diebus esset xv. demoratus, per mare Lauretum venit. Dehinc per Padum Ferrariam cum galeis vndecim in Dominica Passionis ascendit, vbi ab Episcopis multis & eiusdem vrbis ciuibus & magna populi multitudine quæ illuc propter feriam quæ illic celebrabatur conuenerat, satis est magnificè & honestè

& honestè susceptus. Proximâ verò septimanâ Rauennas Archiepiscopus cum suis suffraganeis, Mediolanen. Archiepiscopus cum Episcopis & Abbatibus, Lombardiæ Potestates, Rectores, Consules & multi prudentes de ciuitatibus Lombardiæ, Ferrariam ad Alexandrum Papam festino gressu lætabundi venerunt, quos Papa paterno affectu prout decuit benignè satis & iucundè suscepit.

Alterâ verò die cum eis in maiori Ecclesia sancti Georgij congregatâ populi multitudine magnâ conuenit; quos, facto silentio, tanquam filios taliter est alloquutus. [Nouit vestra discretio, « dilectissimi filij, quòd peccatis nostris exigentibus, nauis Ecclesię « quæ in portu placido & tranquillo deberet consistere, adeò persecutionis validè procellas sustinuit, adeò iniquorum hominum « turbines & fluctus incurrit, quòd penè est profundo pelagi cum « suo gubernatore demersa; Imperator enim Romanus qui Ecclesiam tanquam illius aduocatus gubernare & defensare debuit, « impugnauit; & suæ voluntatis, non rationis, sequens arbitrium, « eam à sua vnitate diuisit: Altare contra Altare extulit, & inconsutilem Christi tunicam (quantùm in eo fuit) diuidere non expauit. Vnde Ecclesiasticâ virtute diuisâ & pacis vinculo dissoluto, « Romanæ Ecclesiæ dignitas penè deperijt, & quæ Domina gentium & Princeps prouinciarum fuerat, facta est sub tributo. Et « quia imminente validæ persecutionis articulo Romanæ Ecclesiæ « quodammodo est debilitata authoritas, cùm non esset qui delinquentium errores & peccata corrigeret, Sanctorum Patrum statuta & Canones de suo ordine sunt & iure mutata, sicque factum « est quòd occasione huius schismatis & discordiæ multæ Ecclesiæ « & Monasteria sunt destructa, honestas ex parte perdita & Religio « violata, adulteria plurima, fornicationes, furta, & homicidia sine « vindice perpetrata: castella & vrbes sunt dirutæ & incendio concrematæ: res viduarum & pauperum prædæ sunt & direptioni expositæ. Sed licet iustus iudex & patiens retributor, culpâ humani « generis exigente, iam per decem & octo annos virgam peccatorum super sorte iustorum iusto iudicio, sed occulto reliquerit, & « Ecclesiam suam persecutione validâ passus sit vehementer affligi; « tandem motus ad veniam pio compassionis oculo afflictionem « sui populi miseratus aspexit, & nauem Ecclesiæ suę cum Petri Vicario & suis fratribus, persecutionis vndâ penè demersam noctis « medio visitauit, & de salute propria & futura tranquillitate penitùs desperantes, voce salutiferâ confortauit, dicens: Confidite, « Ego sum, nolite timere. Ad cuius vocis imperium ventus tribu- «

« lationis ſiluit & vnda perſecutionis quieuit; operante enim illo
« qui voluntates Principum pro ſuo beneplacito dirigit, & corda
« Regum ſicut vult ordinat & diſponit, Imperator Romanus qui
« verbum pacis audire non poterat, mutatus in virum alterum, pa-
« cem modò requirit & Eccleſiæ concordiam quam deſpexerat
« nunc affectuosè depoſcit. Benedicta ſit gloria Domini de loco
« ſancto ſuo. Ecce enim lapis quem ædificantes reprobauerant, fa-
« ctus eſt in caput anguli & in ſummitate Eccleſiæ collocatus. Non
« ab homine ſed à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in ocu-
« lis noſtris; quod ſenex Preſbyter & inermis furori Theutonico
« potuit propugnare & ſine bello Imperatoris potentiam potuit
« debellare, quod ex manifeſto Dei iudicio credimus proueniſſe,
« vt humana ſuperbia manifeſtè recolat, & totus mundus euiden-
« ter agnoſcat, quòd pugnare contra Deum ſit impoſſibile, & ne-
« mo illius potentiæ audeat contraire; ſolus enim Altiſſimus do-
« minatur in Regno hominum, & cui voluerit dabit illud. Et licet
« Imperator nos de pace Eccleſię & dilecti in Chriſto filij & illu-
« ſtris Regis Siciliæ apud Anagniam per ſuos Nuntios requiſierit, &
« eam, vobis abſentibus perpetrare voluerit; nos tamen ardorem
« veſtrę fidei & deuotionis firmiter recolentes, conſiderantes etiam
« qualiter vos murum pro domo Hieruſalem opponere ſtuduiſtis,
« & qualis pro ſtatu Eccleſiæ & libertate Italiæ viriliter decertaſtis,
« oblatam nobis Imperatoris pacem recipere ſine vobis nolumus;
« vt ſicut fuiſtis ſocij tribulationis, participes ſitis gaudij. Inde eſt
« quod non attendentes honoris proprij dignitatem, nec cauſati
« corporis fatiſcentis ętatem, nec Maris veriti tempeſtatem, nos &
« fratres noſtros labori & periculo exponere non timuimus; ſed ad
« vos per ignem & aquam indubitanter acceſſimus, vt veſtro com-
« municato conſilio, oblatam Imperatoris pacem, ſi Eccleſię & il-
« luſtri Regi Siciliæ & vobis conueniens fuerit & idonea, ſuſcipere
« debeamus]

Poſtquam Alexander Papa ſuo ſermoni finem impoſuit, Lombardi in vtraque militia diligenter inſtructi, (ſicut enim in bello ſtrenui, & ad concionandum populo mirabiliter eruditi) per ſapientes ſuos taliter Apoſtolico reſponderunt.

« [Venerande Pater & Domine. Vniuerſa Italia pedibus ſe ve-
« ſtræ dominationis inclinat; & ſuę deuotionis obſequia cum gra-
« tiarum actione multiplici veſtrę beatitudini repræſentat. Lætatur
« autem plurimum & exultat quod Pater ad filios, Prælatus ad ſub-
« ditos, Dominus ad ſubiectos eſt dignatus accedere, vt errantes

oues

ouesà luporum morsibus potenter eripere, & ad caulas Ecclesiæ prudenter valeat reuocare. Persequutionem quam vobis & Ecclesiæ Imperator intulit, magis opere quam sermone cognoscimus, & persequutionis eius molestias quas mundus auditu didicit, nos in nostris tribulationibus experimento sentimus. Primò enim nos eius impetum sustinuimus: primò nos illius furori obiecimus, & ne ad destruendam Italiam & libertatem Ecclesiæ opprimendam propius posset accedere, nostrorum corporum & armorum obice prohibuimus: nos pro honore & libertate Italię & Romanæ Ecclesiæ dignitate seruanda Imperatorem cum suis schismaticis nec recipere, nec audire voluimus; & ob hoc expensas non modicas, labores plurimos, & angustias, damna rerum, pericula mortis & corporum subire non refutauimus. Et inde (Reuerende Pater) satis est conueniens & rationi plurimum consentaneum, vt oblatam vobis Imperatoris pacem non solum sine nobis non recipere, sed nec etiam audire debeatis. Ipse namque sępè nobis pacem sine Ecclesia obtulit; nec recepimus: concordiam nobiscum sine vobis facere voluit, nec admisimus; magis enim volumus guerram illius cum Ecclesiæ vnitate incurrere, quam pacem eius cum Ecclesiæ diuisione seruare. Quod autem personam vestram & statum vestrorum exposuistis periculo & labori, Paternitati vestrę super hoc de abundanti respondemus; nam pro paucis laboribus multos rependimus, pro paucis periculis maiora recepimus, dum pro honoris vestri, & Ecclesiæ gloria indifferenter expendimus, & pro liberanda Ecclesia nos & nostros filios morti exponere non renuimus. Sciat autem vestra Sanctitas, & Imperialis potentia euidenter agnoscat, quod nos gratanter Imperatoris pacem saluo Italiæ honore recipimus & eius gratiam, libertate nostra remanente, præoptamus. quod ei de antiquo debet Italia libenter exoluimus, & veteres illi iustitias non negamus; libertatem autem nostram quam à patribus nostris, auis, & proauis hæreditario iure contraximus, nequaquam relinquimus, quam amittere, nisi cum vita timemus: magis enim volumus gloriosam mortem cum libertate incurrere, quam vitam miseram cum seruitute seruare. Quod autem illustrem Regem Siciliæ ad consortium nostræ pacis adsciscitis; gratum nobis residet plurimum & acceptum; quia eum amatorem pacis, & cultorem iustitiæ recognoscimus; ipse namque præ ceteris mundi Principibus suis & extraneis pacem tribuit, & securitatem impendit; quod viatores nostri per opera sentiunt, & pere-

" grini experimento teſtantur, qui in vijs & campis ſine cuſtode
" dormiunt, & in nemoribus abſque ſuarum rerum amiſſione
" quieſcunt. Et vt breui concludamus, in ſumma maior pax & ſe-
" curitas in Regni eius nemoribus, quam in aliorum Regnorum
" vrbibus inuenitur, & ideò talem ac tantum Principem, & noſtrę
" pacis ſociũ, & noſtrę ſocietatis eſſe volumus Dominũ & amicũ.]
Poſtquam Lombardi finem fecere dicendi, Papa eos de more benedixit, & ad hoſpiria ſingulos abire permiſit.

Poſt diem autem tertium Chriſtianus Cancellarius Colonienſis, Magdeburgenſis & Treuerenſis Archiepiſcopi, Vvormacienſis electus, Gottefridus alius Cancellarius & Protonotarius ex parte Imperatoris Ferrariam ad Papam venientes, reſidentibus cum eo Regis Nuntijs & Lombardis in Conſiſtorio publicè proteſtari
" ſunt, & dixerunt: [Venerande Pater & Domine, ſicut Impera-
" tor Romanus vobis per ſuos Nuntios apud Anagniam repromi-
" ſit, ita paratus eſt vobiſcum & cum Eccleſia, cum Illuſtri Rege
" Siciliæ & cum Lombardis per nos pacem facere & ſeruare; &
" ideò nobis ſeptem faciendæ pacis authoritatem contulit; & quic-
" quid de bono pacis coram veſtra præſentia ſtatuerimus, hoc to-
" tum Imperialis dignitas rati habitione firmabit.]

Hoc autem verbum Papæ admodum placuit, & habito conſilio alios ſeptem Humbaldũ videlicet Hoſtienſem, Vvillelmum Portuenſem & Manfredum Pręneſtinum Epiſcopos, Ioannem Neapolitanum, Theodinum de Arrone & Perrum de Bona Preſbyteros Cardinales, & Hyacinthum Diaconum Cardinalem pro parte Eccleſiæ pacis arbitros & mediatores inſtituit. Lombardi autem totidem perſonas, Taurinenſem videlicet, Bergomenſem & Comanum Epiſcopos, & Aſtenſem Electum, Girardum de Peſta Mediolanenſem, & Godò Veronenſem Iudices, & Albertum de Gambara Brixienſem ciuem ad ſuæ pacis compoſitionem vnanimiter ſtatuerunt. Præcepit etiam Papa Nuntios Regis Siciliæ huic pacis tractatui intereſſe. Priùs autem quàm pacis capitula hinc & inde eſſent in medium producta, de loco colloquij non modica inrer eos oborta contentio; Lombardi enim volebant hunc pacis tractatum apud Bononiam fieri, ſicuti per Imperatorem & Hoſtienſem Epiſcopum & eos fuerat ordinatum; è contrariò autem Imperatoris Nuntij reclamabant ſe nequaquam pro tali cauſa Bononiam profecturos, eò quòd Chriſtianus Cancellarius Bononienſibus odioſus eſſet plurimùm & infeſtus; ſed cum illis pro hoc negotio libenter Venerijs conuenirent, vbi vtræque

partes

partes possent sine timore pergere & cum securitate manere; Lombardi autem è diuerso suspectos Venetos afferentes illos pacis cum eis initæ fœdera violasse, & sæpe Imperatoris Nuntios contra hoc quod statutũ inter eos fuerat, recepisse. Cúmque hæc contentio aliquantis diebus de loco colloquij perdurasset, tãdem suadentibus Regis Nuntijs, voluntati Domini Papæ præbuere consensum, & se ituros Venetias: pro istis tamen priùs securitatibus promiserunt. Quâ de causâ Papa Hugonem Bononiensem & Raynerium Cardinales cum quibusdam Lombardis Venetias misit; itavt à Duce & populo Venetiæ securitatem reciperent, quòd ipse cum ijs qui essent ad colloquium profecturi, securè possent intrare Venetias & exire, & in eis cum rebus suis salui & sine timore persistere; & quod Imperatorem sine mandato Papæ intrare fines Venetiarum vllatenùs non permitterent.

His autem abeuntibus, Christianus Cancellarius qui Ferrarienses quos in bello offenderat, plurimùm metuebat, quintâ feriâ maioris hebdomadę à Ferraria mouens Venetias festinus aduenit. Papa autem Alexander cum magno conuentu Archiepiscoporum, Episcoporum & Abbatum, Paschalem festiuitatem quæ XXIV. die mensis Aprilis eo tempore occurrebat, atque Octauas, vt moris est, Ferrariæ solemniter celebrauit.

Cúmque à Cardinalibus quos Venetias miserat, de securitate à Duce & populo præstita responsum idoneum accepisset, nono die mensis Maij cum Regis Nuntijs galeas ingressus, sequentibus eum Cardinalibus & Lombardis, eo die per Padum Lauretum descendit. Alterâ verò die per mare ad sanctum Nicolaum, qui dicitur ad littus, applicuit. Tertiâ autem die à Duce & populo Venetiæ, Patriarchâ & vniuerso Clero, primò ad sanctum Marcum, dehinc ad Patriarchæ Palatium cum magna gloria est & honore deductus. Postquam autem Cardinales & Lombardi qui Papam fuerunt subsequuti Venetias applicuerunt, Papa mediatoribus pacis iniunxit vt in Cappella quæ erat in Palatio Patriarchę conuenientes, primò de pace Lombardorum, quæ prolixiori indigebat tractatu, haberent colloquium, de pace Regis & Ecclesiæ, quæ quasi vna est, postmodum tractaturi.

Cùm hoc autem factum esset, & rationes multiplices fuissent hinc inde prolatæ, tandem Christianus Cancellarius pro parte Imperatoris distinctè rem triplicem proposuit, dicens.

[Petit à vobis Imperator & postulat, vt aut de regalibus & his "
quæ ad eum pertinent, quæ vos detinetis, illis iustitiam faciatis, aut "

" ſententiam à Iudicibus Bononiæ apud Roncaliam contra vos
" pronunciatam executioni mandetis, vel ea quæ anteceſſores veſtri
" ſeniori Henrico reddere conſueuerunt, illi faciatis.] Quo audito Gerardus Peſta Mediolanenſis Iudex pro parte Lombardorum reſpondit.

" [Nos quidem Imperatori vndecunque nos appellauerit, parati ſumus ſicut domino iuſtitiam facere; ſed quia hæc inſtantia non
" eſt vnius hominis, ſed multorum; non vnius ciuitatis, ſed plurium;
" ſecundum cauſarum merita inducias poſtulamus vt deliberantes
" plenius ſuper his quæ nobis obiecta fuerunt, competenti loco
" & termino apud communem iudicem reſponſuri veniamus.
" Quod autem dixiſti apud Roncaliam à Bononienſibus iudicibus
" contra nos ſententiam fuiſſe prolatam; planè inficiamur, eam
" non fuiſſe ſententiam, ſed Imperatoriam iuſſionem; cùm enim
" plures ex nobis, nec per contumaciam fuiſſemus abſentes, quic-
" quid tunc cõtra nos dictum fuit, nobis nocere non debet, nec
" pro ſententia reputari; ſecundùm leges enim in abſentes prolata
" ſententia nullius eſt roboris vel valoris. Quod verò poſtulaſti vt
" ea Imperatori reddere deberemus quæ ſeniori Henrico à noſtris
" anteceſſoribus ſunt ſoluta; reſpondemus quod prænominati Im-
" peratoris diſpoſitiones pariter & ſtatuta propter antiquitatẽ tem-
" poris iam penè perdidere memoriam; nec viuit aliquis noſtrum
" vel veſtrum, qui bene poſſet illius temporis dicta vel facta reco-
" lere. Item Imperator Henricus (ſalua auctoritate Imperij) non
" debet Dominus ſed tyrannus vocari: cùm enim miſiſſet manum
" in ſanctum Domini, & Paſchalem Papam ſuper altare cepiſſet,
" & cùm multas Eccleſias deſtruxiſſet, & Epiſcopos excæcaſſet,
" eius facta velut crudelia & tyrannica, non ſunt trahenda ad conſe-
" quentiam vel ad memoriam reuocanda; ſed ſi Imperatori pla-
" cuerit, ea quæ anteceſſores noſtri iuniori Henrico, Conrado, &
" Lothario, & ei vſque ad hæc tempora reddiderunt, recipere, pa-
" rati ſumus in pace perſoluere. Quod ſi hoc Imperatori graue re-
" ſidet, & videtur pacem quæ inter nos & eum per Cremonenſes
" tractata fuit, & in ſcriptis redacta, volumus firmiter obſeruare; quę
" eo tempore completa fuiſſet, niſi quia Imperator volebat nos
" ab Eccleſiæ vnitate recedere, & Alexandri Papæ Pontificium
" denegare. Prouideat ergo ſuper hoc veſtra diſcretio, ſi quia ſchiſ-
" mati conſentire noluimus, debeamus noſtræ pacis conditionem
" deteriorem efficere.]

Cùm autem ſcriptura de tractatu pacis habita, & per Cremonenſes

nenses Lombardis alijs delegata producta fuisset in medium, cœperunt Theutonici quibusdam scripturæ capitulis diligenter apponere, & eorum sensum ad suæ partis commodum retorquere: quædam verò capitula denegare. E contrà Lombardi cœperunt illorum responsiones suis responsionibus confutare, & his quæ obiecta fuerant satis studiose resistere. Ad comprobanda verò capitula quæ ipsi negauerant, cœperunt Cremonensium, licèt essent inimici, testimonium inuocare. Cúmque super his capitulis diebus esset plurimis disputatum & nihil penitus definitum, ex vtriusque partis conuenientia quæcunque hinc & inde dicta fuerant, ad Papæ audientiam sunt relata.

Alexander autem Papa, vt pote vir eruditus & sapiens, considerans Imperatoris & Lombardorum pacem multis esse controuersijs & quęstionibus inuolutam, nec eam posse breui spatio temporis consumari, tractatu pacis postposito cœpit cum eis de treguis sex annorum agere, sperans per treguas ad consumationem pacis faciliùs posse perueniri. Tunc etiam Theutonicis de pace Regis Siciliæ verbum proposuit, affectuosè postulans vt Imperator cum eo aut pacem perpetuam, aut temporalem vsque ad annos quindecim faceret, in veritate sciturus quòd nullatenùs pacem eius & Ecclesiæ posset habere, Rege Siciliæ in discordia remanente. Christianus autem Cancellarius cum suis socijs consilio communicato respondit.

[Nouit vestra discretio, Venerande Pater ac Domine, quod " nos ab Imperatore accepimus in mandatis vt vobiscum de pace " Ecclesiæ, Regis Siciliæ, & Lombardorũ haberemus colloquium " & tractatum; sed quia vos tractatu pacis omisso, nouum verbum " nobis de treguis faciendis proponitis, non possumus sanctitati vestræ super hoc certum dare respõsum, quoad vsque verbum istud " quod de nouo audiuimus ad Imperatoris audientiam referamus.] "

Acceptâ itaque à Papa licentiâ, ad Imperatorem qui apud Pomposam venerat, gradu concitò perrexerunt; est autem Pomposa locus quidam delectabilis & nemorosus inter Rauennam & Venetiam collocatus; cúmque Imperatori petitionem Papę de componenda pace cum Rege Siciliæ vsque ad annos quindecim, & de faciendis treguis cum Lombardis vsque ad annos sex per ordinem exposuissent, aduersùs eos vehementer indignatus infremuit, asserens illos in hoc tractatu pacis magis Alexandri Papæ honori & commodo, quàm dignitati Imperij prouidisse. Quare præcepit eis vt ad Papam redeuntes firmiter ei ex sua parte proponerent,

quod ipse cum eo & Ecclesia pacem libenter faceret; sed Regis Siciliæ & Lombardorum treguas denegaret: qui venientes totum Papæ per ordinem retulerũt sicut illis fuerat ab Imperatore mandatum. Post quorum discessum Imperator Gotefridum minorem Cancellarium cum Episcopo Clarimontis & Abbate de Bonaualle Venetias delegauit, iniungens eis quòd Christiano Cancellario & socijs suis ignorantibus, cautè & priuatim Papę ex sua parte significarent, quòd ipse amoris eius intuitu pacem Regis Siciliæ vsque ad annos quindecim, & vsque ad sex annos Lombardorum treguas concederet, si Papa cuidam suæ petitioni præberet assensum, quam tamen petitionem ei volebat penitùs esse incognitam; sed duobus Cardinalibus quos ipse legisset, volebat illam diligenter exponi, eâ tamen conditione quòd si Cardinales electi petitione cognitâ de ea complenda consilium Papę tribuerent, ipse eam sine dilatione perficeret.

Ex mandato itaque Papæ Humbaldus Ostiensis Episcopus & Theodinus Cardinalis ad hoc negotium sunt electi, quibus Imperatoris petitio ab eius Nuntijs priuatim est & studiosè exposita; cúmque Cardinales petitione cognitâ Papæ suggererent quòd petitioni Imperatoriæ præberet assensum, Alexander Papa, vt pote homo prouidus & discretus, cœpit quęnam esset occulta illa petitio animo æstuanti reuoluere, & Theutonicorũ dolos & versutias suspectas habere. Quare mutauit cum volũtate consilium, asserens non decere auctoritatem Apostolicam petitioni incognitæ præbere consensum, nec de re dubia & incerta aliquid respondere; sed si petitionem illam vellent ei fideliter aperire, & talis esset illa petitio quæ contra honorem Dei & damnum Ecclesię non spectaret, libenter eam effectui manciparet. Quo audito Gotefridus minor Cancellarius indignatus ad Imperatorem redijt: Episcopus autem Clarimontis cum Abbate de Bonaualle qui remanserant, videntes quod nullum à Papa possent habere responsum (licet inuiti) petitionem Imperatoris Papæ exposuerunt.

Erat autem hæc petitio. Imperator Papæ per Nuntios suos promiserat quòd si pacem cum eo faceret, Terram Comitissæ R. Mathildis, quam ipse tenebat in manu eius & Ecclesiæ potestate remitteret. Petebat ergo vt liceret ei vsque ad quindecim annos, videlicet quousque pax Regis Siciliæ perduraret, eiusdem Terræ redditus sine contradictione recipere: completis verò quindecim annis volebat, possessione penes eum remanente, statim de eadem

Terra

Terra cum Ecclesia placitare, asserens illam ad ius sui Imperij pertinere; Papa autem intuitu Regis Siciliæ quem plurimum diligebat, vsque ad condictum terminum Imperatori prænominatæ Terræ fructus habere concessit; hac tamen cõditione, quòd completis quindecim annis ad potestatem, & possessionem Romanę Ecclesiæ Terra illa rediret, & tunc Ecclesia in possessione posita, si Imperator vellet de proprietate terræ illius agere, libenter ei Ecclesia iustitiam faciat.

Postquàm autem hic modus petitionis implendæ per Episcopum Clarimontis, & Abbatem de Bonaualle fuit Imperarori propositus; plurimum illi displicuit, & hîc concordia per illos tractata remansit. Christianus autem Cancellarius & reliqui qui cum eo mediatores pacis fuerant constituti, cognito quòd Imperator per alios pacem Ecclesiæ tractare voluisset, nimium doluerunt, & venientes ad Papam Alexandrum dixerunt.

[Sanctitati vestræ (Domine) esse volumus non incognitum, " quòd nostri odio & inuidia pax Ecclesiæ præpeditur; quidam " enim nostri ęmuli falsa de nobis Imperatori suggerunt, & volunt " in hac parte nos ei odiosos reddere pariter & suspectos; & ideò ve- " remur plurimũ, nedum nos absentes sumus qui pacem diligimus, " & Nuntij in eundo, & redeundo sine fructu tempora longa con- " sumunt, Imperator prolixitate temporis, affectus tædio desidera- " tam pacem abhorreat, & suggestione prauorum hominum, in- " fectâ pace recedat. Consulimus ergo discretioni vestrę vt si vo- " bis placuerit, proprius Imperator accedat, vt vestris & suis Nun- " tijs citò ire, & redire valentibus, inchoata pax, volente Domi- " no, citò valeat consumari.] Papa autem habito cum Nuntijs Re- " gis Siciliæ & Lombardis consilio, respondit.

[Nobis quidem placet admodum vt Imperator Clozam, " quæ à Venetijs quindecim distat millibus, cum paucis veniat; eâ " tamen conditione, quòd vos in anima vestra iurare faciatis, vt " postquam illico venerit, absque nostro mandato, & licentia vlte- " rius non procedat.] Iuramento itaque in hunc modum præstito, " Coloniensis Archiepiscopus cum quibusdam alijs Cesenam ad Imperatorem venit, & eum cum suis Clozam vsque deduxit. Quidam autem populares Veneti, cognito Imperatoris aduentu ad eum accedentes, cœperunt illi studiosè suggerere vt absque mandato Papæ, & licentia Venetias securus intraret, firmiter promittentes, quòd eorum consilio & auxilio pacem posset cum Ecclesia & Lombardis pro sua voluntate componere.

Quorum verbis Imperator aliquantulùm acquiescens, præcepit eis vt dicta operibus consumarent, dantes operam vt totum populum ad perfectionem huius negotij cautè & sapienter inducerent. Alexander autem Papa audiens quod Clozam Imperator venisset, Vvillelmum de Papia Portuensem Episcopum, & Ioannem Neapolitanum, & Theodinum, & Petrum de Bona Presbyteros Cardinales, & Hyacinthum Diaconum Cardinalem cum Christiano Cancellario & alijs Theutonicis, qui pacis mediatores erant, ad eum direxit, mandans, vt si beneplacitò illius esset, ipse Nuntios Regis Siciliæ & quosdam de Lombardis Clozam transmitteret, vt illis præsentibus, Imperator in anima sua per Principes suos iurare faceret, quòd pacem Ecclesiæ, & pacem Regis Siciliæ vsque ad annos quindecim, & treguas Lombardorum vsque ad annos sex firmiter obseruaret; quo facto Venetias posset securus accedere, eius procul dubio benedictionem, & gratiam habiturus. Imperator verò quia aures suas verbis Venetorum quodammodo inclinauerat, & eorum responsa diebus singulis expectabat, cœpit Cardinalibus de verbo pacis, quasi nouum esset & sibi incognitum respondere, & longis consultationibus de die in diem sua responsa differre. Quo cognito Cardinales turbati sunt plurimum, & mirati, & quidnam deberent facere nesciebant.

Intereà populares Veneti à Cloza Venetias redeuntes in sancti Marci Ecclesia congregati totius penè populi seditionem & tu-« multum contra Ducem suum excitauerunt, dicentes [Domine « Dux non benè honori & commodo commissi vobis populi pro-« uidetis Ecce enim Imperator Romanus apud Clozam iam diebus « aliquantis est demoratus, vbi caloris distemperantias & musca-« tum & culicum plures molestias sustinet, nec ei licet Venetias in-« trare; quod ipse multùm grauiter recepit, & vindicandum in po-« sterum altâ mente reponit; & ideò veremur, ne tam grauis offen-« sa quandoque vniuerso populo periculosa possit esse pariter & « damnosa. Quare de nostra voluntate est, vt si vestræ residet celsi-« tudini Imperator Venetias à vobis & à populo inuitatus accedat.] « Quibus Dux benignè respondit. [Benè potestis firmiter recolere, « Domini, quod ad petitionem Papæ per duodecim prudentes vi-« ros in anima omnium nostrorum iurare fecimus, quod absque « mandato eius & licentia Imperatorem intra fines Venetiæ nulla-« tenus recipere deberemus. Prouideat ergo discretio, si contra te-« norem iuramenti nostri, Papâ inconsultò Imperatorem debea-

mus

mus huc aduocare.] Cui illi protinus responderunt. [Postquam ex mandato Papæ Clozam quæ intra fines est Venetiæ Imperator intrauit, planè à nostri iuramenti sumus vinculis absoluti.] Cúmque super hoc à Duce & populo esset diutiùs disceptatum, tandem de communi consensu quidam Veneti sunt ad Papam directi. Qui venientes, sicut viri improbi & superbi, dormientem Papam excitare non timuerunt, proponentes ei ex parte Ducis & populi quòd de eorum erat voluntate & beneplacito, quòd Venetias Imperator intraret, quod verbum Papæ admodum displicuit, & multùm graue resedit, dicens eis.

Vos nobis ex iuramento tenemini vt Imperator Venetias non debeat sine nostra licentia & mandato venire: Volumus ergo, vt Cardinales nostros qui ad Imperatorem iuerunt cum eius Nuntijs vsque in diem crastinum expectetis; & eis venientibus quid nobis faciendum sit vobis respondere curabimus.] Quod verbum licet Venetis displicuisset, plurimùm tamen precibus Papæ deuicti, petitioni eius (quamuis inuiti) præbentes assensum ad propria redierunt. Intereà per totam regionem rumor insonuit, quòd Veneti contra voluntatem Papæ vellent Imperatorem Venetias intromittere. Quo audito Lombardi qui cum Papa pro facienda pace venerant Venetias, metuentes subitum Imperatoris aduentum & fidem Venetorum & constantiam suspectam habentes; intrantes naues ad partes Taruisię se transtulerunt. Papa autem cum paucis Cardinalibus qui secum remanserant cœpit contristari & mœstus esse. Metuebat enim si Imperator cõtra voluntatem suam iuramento non præstito Venetias introiret, magnum ex hoc damnum & periculum posset Dei Ecclesiæ prouenire.

Audientes autem hoc Nuntij Regis Siciliæ venientes ad Papam, cœperunt eum viriliter animare, dicentes. [Domine non oportet vos dubitare in aliquo vel metuere: ecce enim quatuor galeas D. Regis Siciliæ ad vestrum obsequium præparatas habemus, quas cùm vobis intrare placuerit, securè vos de hoc loco & absque periculo, inuitis etiam Venetis & contradicentibus educemus.] Quibus verbis Papa plurimùm animatus respondit, quòd de suo erat proposito, vt Cardinales qui ad Imperatorem iuerant vsque in diem crastinum expectaret; ne, si eis inconsultis recederet: posset meritò leuitatis argui, & de violata fraternitate culpari; quo audito Regis Nuntij ad Palatium Ducis, vbi cum multis Venetis Dux de more conuenerat, accedentes, eos taliter sunt allocuti. [A vestra memoria excidisse non credimus quanta bene-

" ficia Dominus Rex huic ciuitati contulerit, & quòd hodie Prin-
" ceps aliquis ſub cœlo non viuit cuius amicitia tantum ſit vobis
" idonea, cuius gratia adeò ſit veſtris vtilitatibus opportuna; & vos
" ei ex iuramento tenemini ſui regni gloriam & honorem diligere,
" & pro eius commodo plurimùm laborare. Inde eſt quòd nos hac
" conſideratione inducti, & de vobis tamquam de amicis Domini
" Regis & fidelibus multam ſpem & fiduciam obtinentes, Papam
" & Lombardos inuitos pariter & renitentes Venetias venire coe-
" gimus, iuramento tamen priùs à vobis præſtito, quòd ſine Papæ
" licentia non deberetis Imperatorem intra Venetiæ fines recipere;
" ſed ecce, vt audiuimus, veſtri iuramenti & promiſſionis obliti, pa-
" ce nondum diſpoſitâ & firmatâ, Imperatorem non iuratum ad
" ciuitatem iſtam, Papâ contradicente, vocatis; & ſic pax Eccleſię
" & Domini noſtri Regis, vobis facientibus, impeditur; ſed in veri-
" tate ſciatis quòd nos in ciuitate iſta non præſtolabimur Impera-
" toris aduentum, ſed die craſtinâ ad propria redeuntes, Domino
" Regi ſignificare curabimus qualiter pro tot & tantis beneficijs
" vobis à Regia liberalitate collatis, mala & damna plurima repen-
" dere ſtudeatis.]

Quibus auditis, Dux ſatis placidè & benignè reſpondit,
" [Quòd vos indignatos aſpicimus & contra nos commotos eſſe
" cognoſcimus, ægrè multùm patimur & moleſtiſſimè ſuſtinemus;
" Nos enim qui D. Regem toto corde diligimus, & pro honore
" eius & commodo nos & noſtra exponere non dubitamus, nolu-
" mus non ſolùm vos qui magni eſtis de regno eius & ſummi Prin-
" cipes, ſed nec ſuorum minimum ad iracundiam prouocare. Et
" quia inter eum & Imperatorem pacem eſſe diſpoſitam credeba-
" mus, voluimus vt in ciuitate noſtra pacis D. Regis, tamquam
" amiciſſimi noſtri fieret conſummatio; & ideò recedentibus vobis
" licentiam non tribuimus, ſed prudentiam veſtram affectuosè ro-
" gamus, vt tanquam in domibus veſtris ſecuri & ſine timore aliquo
" Imperatoris expectetis aduentum.] Non autem idcircò taliter
" Dux reſpondit, quia ei & alijs ſapientibus taliter Imperatoris diſ-
pliceret aduentus; ſed quia timebat plebem & popularem tumul-
tum plurimùm formidabat.

Nuntij autem Regis hoc audientes, ſurgentes cum indigna-
" tione dixerunt. [Nos hûc cum licentia veſtra non venimus, nec
" cum veſtra licentia recedemus; ſed craſtinâ die iter arripientes,
" Domini Regis iniuriam non verbis ſed operibus vindicare cura-
" bimus.] qui ad domos ſuas redeũtes ſtatim iuſſerunt galeas parari,
tubas

tubas canere, arma & totam supellectilem in galeas inducere. Quod factũ postquam fuit per Venetias diuulgatum, timor maximus Venetos occupauit; timebant enim ne si Regis Nuntij indignati recederent hac occasione Rex Venetos qui in terra sua erant capi faceret & in custodia detineri. Quâ de causâ magna multitudo virorum ac mulierum quorum parentes in Apuliam iuerant, ad Ducem properans proclamauit. [Vestram & totius « Venetiæ prudentiam, illustris Dux, latere non credimus quanta « beneficia magnificus Rex Siciliæ nostræ regioni suâ liberalitate « præstiterit, & qualiter nostræ famis inediam suæ terræ victualibus « reparauerit, ad quæ transportãda multi nostrorũ ciuiũ in Apuliam « transierũt, & secũ nõ modicã pecuniã & multas mercimonias de- « tulerũt. Si ergo Sicilię rex audierit Nũtios suos à nobis indignatos « recedere, in ciues nostros & res eorum meritò poterit vindicare. « Prouideat igitur vestra discretio, si occasione Imperatoris à quo « nihil vnquam boni habuimus, amicitiam tanti Principis, à quo « omne bonum recipimus amittere debeamus, & ideò magnifi- « centiam vestram humiliter imploramus, vt nostrorũ ciuium tàm « graui damno & futuro periculo prouidentes Nũcios Regis Si- « ciliæ ab incępto itinere reuocetis: nec contrà voluntatem Papæ « & illorum Imperatorem Venetias intrare sinatis; si qui enim sunt « qui contrà hoc aliquid dicere vel attentare præsumpserint, pa- « rati sumus cum nostris parentibus & amicis eos morti tradere « & proximos nostros qui in Regno Regis sunt à futuro periculo « liberare.] Dux autem eorum quærimonia diligenter, & gratanter audita respondit. [Quòd Nuntij Regis Siciliæ volunt indi- « gnati recedere, non meæ imprudentiæ, sed quorumdam popula- « rium seditioni est & malitię adscribendum qui mea & pruden- « tium virorum zelo & inuidiâ prouocati, non ciuitatis honori « & gloriæ, sed suis vtilitatibus prouidentes die ac nocte dant stu- « dium & operam diligentem, vt Imperatorem nobis contradi- « centibus, Venetias introducant, & ob hoc periurij crimen & « infamiam, & Papæ & Regis Siciliæ graue & perpetuum odium « debeamus incurrere.] Cúmque illi iterùm proclamassent, vt eo- « rum qui auctores erant seditionis, nomina Dux euidenter exprimeret, metuens si noti fierent ob hoc pugna in ciuitate maxima & seditio inualesceret, saniori vsus consilio nobiliores & prudentiores quos habere potuit ad Papam direxit pro parte totius populi veniam humiliter postulans, & affectuosè deposcens vt quod illi in eum stultè & superbè peccauerant, ipse eis ex in-

nata humanitate & gratiâ relaxaret, & Nuntios Regis Siciliæ à proposito sui itineris reuocaret.

Quibus Alexander Papa more solito satis benignè respondit.
" [Ego quidem cui Sanctitas & Officium ignoscendi gloriam re-
" liquit, iniuriam meam ad mentem non reuoco: offensam meam
" pro Dei amore dimitto; sed Nuncios Regis Siciliæ tanquam
" viros nobiles & potentes rogare quidem valeo; sed inuitos deti-
" nere non potero.] Tandem Venetis multum rogantibus & petentibus vt ad hoc faciendum partes suas interponere dignaretur, motus Papa eorum petitionibus per Rogerium de Pisa Subdiaconum & Senescalium suum simul cum Venetis, Nuntijs Regis Siciliæ preces affectuosè porrexit, vt diuini & sui amoris intuitu indignationem compescerent, & incœptam iracundiam temperarent, atque propositum suum ab incœpto itinere reuoca-
" rent; quibus illi responderunt. [Dominus quidem sicut vir per-
" fectus & sanctus, & de sui meriti auctoritate confisus mori non
" metuit, & Venetorum dolos & insidias non pauescit; nos qui-
" dem qui adhuc imperfectiores sumus, mori nolumus, & nostro
" Regi inferre iniuriam moriendo vitamus. Veneti ingratitudinis
" filij, & Regię liberalitatis obliti volunt Domino nostro mala
" pro bonis rependere, & ad perturbationem pacis eius contrà vo-
" luntatem Domini Papæ & nostram inimicum ipsius Venetias
" introducere; Dominus autem noster tantæ est potentiæ & virtu-
" tis, quòd pro his excessibus quos contrà amicitiam suam faciunt
" illis, sicut decet, respondere curabit; sed quia nos preces Domini
" Papæ pro mandato accipimus, iter nostrum vsque in diem cra-
" stinam differemus; & dehinc communicato cum eo consilio,
" quid nobis faciendum sit disponemus.] Quibus auditis Veneti ad Ducem suum redeuntes, ea quæ à Papa & Nuntijs Regis audierant, illi per ordinem retulerunt.

Alterâ autem die Dux sano vsus consilio apud Riuum altum sub voce præconis fecit publicè declamare, vt nullus de aduentu Imperatoris auderet verbum facere, nisi cùm Alexander Papa præcepisset. Cùm autem ea quæ apud Venetias dicta & facta fuerant ad Imperatoris ad Clozam demorantis audientiam peruenissent, sua spe & intentione frustratus cœpit de suo rigore mollescere, & Cardinalibus qui ibi erant, de verbo pacis benignius respondere. Cancellarius verò & alij Ecclesiastici Principes qui pacis consumationem affectabant, spiritu libertatis as-
" sumpto, Imperatori viuâ voce dixerunt. [Benè Imperialis Maiestas

iestas potest recolere, quòd quidam è nostris ex mandato vestro Anagniam accedentes cum Alexandro Papa de pace Ecclesiæ & Imperij: de pace Regis Siciliæ & Lombardorum tractatum habuimus; & ipse vtpotè vir sanctus, pacis cupidus & amator, nostro consilio & hortatu Campaniam deserens, Venetias iam intrauit, paratus ea quæ de bono pacis promiserat, firmiter consumare. Vos autem, vt credimus, suggestione prauorum hominum à consilio nostro vultis recedere, & à pacis proposito declinare. Nos verò ex iure debiti quo Imperio tenemur, astricti, parati sumus vobis, vt Domino in temporalibus obedire, & pro regalibus quæ tenemus, consuetum vobis seruitium facere; sed quia nostrorum estis corporum, non animarum Dominus, nolumus pro vobis animas nostras perdere, & terrena cælestibus anteferre; quare noscat imperialis discretio, quòd nos de cætero Alexandrum in catholicum Papam recipimus, & ei vt Patri in spiritualibus obedimus: Idolum verò quod erexistis in Tuscia nullatenus adoramus.] Quibus auditis Imperator, operante eo qui corda Principum sicut vult & quando vult humilliat & inclinat, Leoninâ ferocitate depositâ, ouinam mansuetudinem induit, & eis humiliter & benignè respondit, dicens. [Noscat vestra fidelitas (dilectissimi) quod non est meæ voluntatis consilium vestrum deserere, & pacis per vos tractatæ propositum euitare; quin potiùs volumus ea quæ nostro sunt ordinata consilio, firmiter obseruare. Vt autem à vestris cordibus omnibus omnis super hoc dubitationis scrupulus excludatur, Comiti Henrico de Diessa qui est in præsentiarum, præcipimus vt vobiscum & cum Cardinalibus Venetias veniens coram Papa in anima iuret, quòd ex quo Venetias intrauero, in anima mea iurare faciam, quòd pacem Ecclesiæ & Imperij: Regis Siciliæ & Lombardorum, sicut disposita est & tractata, firmiter obseruabo, & de ea obseruanda, præcepto nostro duodecim Principes nostri simile iuramentum præstabunt.]

Cancellarius autem & reliqui mediatores pacis cum Cardinalibus hæc audientes multum læti effecti, festino gressu Venetias redeuntes ea quę ab Imperatore dicta & ordinata fuerant, Papæ per ordinem retulerunt; qui protinus per Nuntios suos Rectores Lombardię, qui in partes Taruisię secesserât, Venetias reuocauit.

Alterâ autem die coram Papa & Cardinalibus, Nuntijs quoque Regis, & Lombardis, & magnâ populi multitudine Comes Henricus de Diessa, sicut ei ab Imperatore mandatum fuerat, in

anima eius de præstando iuramento pacis obseruandæ iurauit. Capellanus autem Coloniensis Archiepiscopi in anima Principum, qui inibi aderant, simile iuramentum præstitit: hoc autem facto ex mandato Papæ Veneti cum sex galeis Clozam iuerunt, & Imperatorem cum suis galeis recipientes, eum vsque ad sanctum Nicolaum qui dicitur ad litus Sabbato insero honorificè adduxerunt.

Sequenti verò die Dominicâ, octauâ die residuâ stante mensis Iulij in vigilijs B. Iacobi, Papa, cognito Imperatoris aduentu, galeas ingressus cum Nuntijs Regis & magnâ Lombardorum ac populi multitudine ad Ecclesiam sancti Marci deuotus accessit, & Humbaldum Hostiensem & Vuilhelmum Portuensem, & Manfredum Prænestinum Episcopos, & quosdam de Cardinalibus ad Imperatorem transmisit, qui venientes ipsum & suos ab excommunicationis vinculo absoluerunt. Christianus autem Cancellarius procedens in publicum, tactis sacrosanctis Euangelijs, ait:
" [Vt omnes euidenter agnoscant me esse nomine & opere Chri-
" stianum, Octauianum Cremensem & Ioannem de Struma cum
" suis complicibus prorsùs abiuro, & Alexandrum & successores
" eius in Catholicum Papam recipio.] & alij Prælati Ecclesiarum simile iurauerunt.

Dux autem Venetiæ cognito quòd Imperator ab excommunicationis esset nexibus absolutus, cum Patriarcha & magna Cleri ac populi & nauium multitudine vsque ad Ecclesiam sancti Nicolai illi obuiàm venit, quem in naui sua recipiens vsque ad litus sancti Marci satis honorificè & pomposè deduxit. Imperator autem de naui descendens simul cum Duce, Patriarchâ, & Episcopis suis & Clero & populo Venetiæ, ipsum cum vexillis & crucibus processionabiliter præcedente vsque ad Ecclesiam sancti Marci, ante cuius atrium Alexander Papa cum Episcopis suis & Cardinalibus, cum Patriarcha Aquileiæ, Archiepiscopis & Episcopis Lombardiæ Ecclesiastico more ornatis honorificè residebat, pedes accessit.

Cúmque ad Papam appropiasset, tactus diuino spiritu, Deum in Alexandro venerans, Imperiali dignitate postpositâ, reiecto pallio, ad pedes Papæ totum se extenso corpore inclinauit; quem Alexander Papa cum lacrymis benignè eleuans, recepit in osculo & benedixit, moxque à Theutonicis *Te Deum laudamus* est excelsâ voce cantatum. Imperator autem apprehensâ Papæ dexterâ ipsum in Ecclesiam introduxit, & acceptâ ab illo benedictione, ad

Palatium

Palatium Ducis cum ſuis redijt. Papa verò cum Cardinalibus & Nuntijs Regis iterùm galeas ingreſſus ad ſuum hoſpitium redijt. In veſperis autem Imperator per Nuntios ſuos Papam ſatis affectuosè rogauit, vt ſi ei placeret, ſequenti die, in feſto ſcilicet Beati Iacobi, in Eccleſia ſancti Marci Miſſarum ſolemnia celebraret; deſiderabat enim ab ore eius diuina officia ſupplex & deuotus audire. Cuius petitioni Papa aſſenſum benignus accōmodans, ſummo manè cum Cardinalibus ad ſancti Marci Eccleſiam venit, cuius veſtiarium ingreſſus cum Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis & Cardinalibus honorificè ſatis & Eccleſiaſticè ſe induit, & ad celebranda diuina Miſſarum ſolemnia præparauit.

Imperator autem vt humilitatem quam corde conceperat opere demonſtraret, ſumpto ſtratoris officio, pallium depoſuit, manu virgam accepit, laïcos de Choro expulit, & Papæ ad altare ſolemniter & proceſſionaliter venienti, viam tanquam Oſtiarius præparauit; dehinc in Choro cum Archiepiſcopis, Epiſcopis & Clericis Alemaniæ remanens, quibus eo die cantandi iniunctum erat officium, Miſſam Domini Papæ deuotè ſatis & humiliter audiebat.

Cúmque dicto Euangelio Papa aſcendiſſet pulpitum vt alloqueretur populum, Imperator accedens propiùs, cœpit verba eius attentiùs auſcultare, cuius deuotionem Papa diligenter attendens, verba quæ ipſe litteratè proferebat fecit per Patriarcham Aquileiæ in lingua Theutonica euidenter exponi. Finito autem ſermone & *Credo in vnum Deum* decantato ſolemniter, Imperator cum ſuis Principibus ad pedes Papę deuotus acceſſit & obtulit. Finitâ autem Miſſâ cum Papa ad ſuum Palatium vellet redire, Imperator dexteram eius accipiens eum vſque ad portas Eccleſię ſatis honeſtè deduxit; cúmque equum ſuum albū de more vellet aſcendere, Imperator ex alia parte accedens ſtreuam eius tenuit, & poſtquam equum aſcendit ipſum aliquantulùm ſtratoris more per fræni lora deduxit; quem Papa benedicens ad hoſpitium redire permiſit. Ipſe verò Clero & populo illum præcedente vſque ad mare deſcendit. Dehinc galeas ingreſſus palatium ſuum cum gloria eſt & honore reuerſus.

Venientibus autem proximis Kal. Auguſti Imperator cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, & reliquis Principibus ſuis, & magnâ populi multitudine ad Patriarchæ palatium, in quo Papa erat hoſpitatus acceſſit. In cuius palatij aula longa ſatis, & ſpatioſa, Papa in eminenti loco poſitus in faldiſtorio ſuo reſedit, &

Epiſcopis ſuis, & Cardinalibus hinc inde circumſtantibus, Imperatorem quidem in ſua dextera ſuprà Epiſcopos & Preſbyteros Cardinales, Romualdum verò Salernitanum Epiſcopum in ſiniſtra ſuprà Diaconos Cardinales reſidere præcepit. Facto itaque ſilentio ſic eſt Papa Alexander exorſus.

« [Hæc eſt, inquit, dies, fratres chariſſimi, quam fecit Dominus. « Exultemus & lætemur in ea, quia hîc filius noſter Romanorum « Imperator illuſtris mortuus fuerat, & reuixit: perierat & inuen- « tus eſt. Nam poſtquam cordi eius ſupernæ radius claritatis illuxit; « totius falſitatis depulsâ caligine, de errore ad veritatem redijt: de « tenebris ad lumen tranſijt: de ſchiſmate ad vnitatem acceſſit, & « ad caulas matris Eccleſiæ tanquam ouis erratica repedauit. Exul- « tet igitur fidelium votiua religio, quia hodie Pater iuniorem re- « cepit filium catholicum Principem: Romanum recuperauit Im- « perium: Mater Eccleſia ſuum euaginatum in vaginam conuer- « tit gladium: nauis Piſcatoris egregij, quæ culpis exigentibus « aduerſitatem turbine pœnè demerſa iam fuerat, nunc procellis « ceſſantibus ad littus ſolidum, & veræ quietis portum illæſa per- « uenit; Eccleſiæ ſuæ preces pro bono pacis frequenter effuſas Dei « filius clementer audiuit, & eam cum ſuo Principe in pace, & « concordiâ collocauit. Inde eſt quod deſtructis aduerſitatibus, & « erroribus vniuerſis, ſecura iam pace fruitur, & iucundâ ſecurita- « te lętatur. Ceſſet igitur antiqua diſcordia: finem accipiat inuete- « rata malitia: vna fides, vnus Dominus, vna ſit & Eccleſia: ſchiſ- « ma in vnitatem tranſeat, & diuiſio ad charitatem accedat. Om- « nis iam ad pacem Eccleſia redeat, & ad matris ſuæ gremium fi- « liorum numeroſitas gratioſa recurrat. Sit Deo gloria in altiſſimis, « & in terra pax hominibus bonæ voluntatis; & quia nos Impera- « toris noſtri pium animum & benignam agnoſcimus voluntatem, « eum intrà manſuetudinis brachia tanquam chariſſimum filium « benignius amplectimur, & tàm ipſum, quàm vxorem, & eius fi- « lium in catholicos Principes paterno affectu recipimus, & ipſis « honorem debitum impendere procuramus; Deum & Apoſto- « los noſtros affectuosè rogantes vt ipſos Eccleſiæ ſuæ ſeruent in- « columes, & per longa tempora cuſtodiant defenſores.]

Poſtquàm Papa loqui deſijt, Imperator depoſito pallio, de faldiſtorio ſurgens cœpit in lingua Theutonica concionari Chriſtiano Cancellario verba ſua vulgariter exponente. Ait ergò.

« [Maieſtati noſtræ ſatis gratum reſidet & acceptum, quòd Deus « omnipotens cuius manu Principum corda tractantur, cuius arbi-

trio

trio eorum voluntates & consilia diriguntur, nostræ conscientiæ puritatem attendens ex diuersis mundi partibus viros prouidos & discretos huic curiæ voluit interesse, vt ipsi errorem nostrum & conuersionem nobis referentibus manifestè cognoscerent; dehinc ad propria redeuntes deuotionem nostram, quam erga Dei Ecclesiam gerimus, publicè prędicarent: totus igitur mundus euidenter agnoscat, quod licet nos Romani Imperij dignitate & gloriâ fulgeamus, tamen à nobis humanæ conditionis proprium dignitas Romana non abstulit; nec ignorantię vitium Maiestas Imperialis exclusit. Nam suggestione prauorum hominum ignorantiæ fuimus tenebris inuoluti, & per viam veritatis credentes incedere, extrà Iustitiæ semitas nos inuenimus. Ecce enim Dei Ecclesiam quam credebamus defendere, impugnauimus, & quam sperabamus extollere penè destruximus. Occasione nostra Domini nostri Iesu Christi tunica inconsutilis est diuisa, & quantum in nobis fuit, per hæreses & schismata violata. Decepit nos causæ meritum, & color negotij perturbauit; quia dum in facto Ecclesię potius virtutem potentiæ, quàm rationem iustitię volumus exercere, constat nos in errorem meritò deuenisse; iustitia enim fortitudinem respuit: æquitas violentiam non admittit; sicque factum est quod ille qui humilia respicit & alta à longè cognoscit, potentiam nostram & aduersæ partis humilitatem considerans, more suo potentes de sede deposuit & humiles exaltauit; sed quia diuina clementia nos ad correctionem nostram ad tempus errare voluit, sed deuiare in perpetuum non permisit; vniuersa hæc fidelium turba cognoscat quòd nos de cętero, errore totius falsitatis abiecto, ad veritatem conuertimur: de schismate ad vnitatem redimus, & ad gremium matris nostræ Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ grataner accedimus; Dominum Alexandrum qui est in pręsentiarum, & successores eius in catholicum Papam recipimus, & ipsi tanquam Patri debitam reuerentiam exhibere proponimus: pacem nostram Ecclesię, Illustri Regi Siciliæ & Lombardis, sicut inter nos ordinatum est & dispositum, reddimus.]

Imperator verba finierat, cúmque in laudem eius qui aderant acclamassent, iterùm facto silentio sancta Dei Euangelia cum sanctis Reliquijs & Cruce de ligno Domini sunt producta in medium. Mandante itaque Imperatore Comes Henricus de Diessa in anima Imperatoris iurauit quòd ipse pacem Ecclesiæ & Imperij, pacem Regis Siciliæ vsque ad annos quindecim, & treguas

Lombardorũ vſque ad annos ſex, ſicut per mediatores hinc inde tractatum & ſcriptũ fuerat, bonâ fide ſine fraude & malo ingenio firmiter obſeruaret, & Henricum Regem filium ſuum id ipſum iurare faceret & ſeruare. Dehinc duodecim Principes Imperij tàm Eccleſiaſtici quàm ſeculares tactis ſacroſanctis Euangelijs modo ſimili iurauerunt. Protinùs Romualdus Salernitanus Archiepiſcopus ſurgens per eadem Euangelia iurauit quòd poſtquam Imperator Nuntios ſuos propter hoc ad Regem in Siciliam miſerit, Rex infrà duorum mẽſium ſpatium per aliquem Principum ſuorum de obſeruanda Imperatori pace vſque ad annos quindecim in anima ſua iurare faciet, & per decem Principes ſuos iuramentum ei ſimile faciet exhibere. Comes etiam Rogerius ſicut Archiepiſcopus fecerat, id ipſum manu ſuâ iurauit. Dehinc Rectores Lombardiæ qui ibi aderant, iurauerunt quòd vſque ad ſex annos bonâ fide & ſine fraude treguas Imperatori obſeruarẽnt, ſicut inter eos tractatum & diſpoſitum erat, & quòd per ſingulas ciuitates Conſules & Nobiles ciuitatum id ipſum iurare facerent. Quo facto, illius diei Curia eſt ſoluta, & tàm Imperator quàm reliqui cum gaudio & lætitia ad ſua hoſpitia ſunt reuerſi.

Intereà Chriſtianus Cancellarius qui pro conſummatione pacis plurimùm laborauerat, nactâ opportunitate temporis cœpit per Imperatorem & Principes ſuos dare ſtudium & operam diligentem vt Papa Alexander Moguntinum illi Archiepiſcopatum authoritate Apoſtolicâ confirmaret. Quod præſentiens Conradus qui in Moguntina Eccleſia priùs electus & conſecratus fue-
« rat, ad Papam accedens, ait. [Nouit veſtra ſanctitas (venerande
« Pater) nouit vniuerſa hæc Romana Eccleſia quòd ego veſtræ
« perſonæ intuitu Moguntinam Eccleſiam in qua canonicè electus
« inſcio Imperatore reliqui, & honorem meum, parẽtes & patriam
« pro Dei amore deſerui, & ad vos in Franciam feſtinus acceſſi: exi-
« lium patriæ prępoſui, & in labores & anguſtias quietem meam &
« otium commutaui. Benè poteſtis recolere quantùm Catholicæ
« Eccleſię meus aduentus contulerit & qualiter partem veſtram
« adhuc nutantem & debilem plurimùm roborauerit. Vos autem
« veſtri gratiâ mihi vicem congruam pro tempore rependiſtis;
« nam primò me in Preſbyterum Cardinalem, dehinc in Sabinen-
« ſem Epiſcopum, poſtremò in Moguntinum Archiepiſcopum
« conſecraſtis. Nunc autem, vt audio, vultis Chriſtiano Cancella-
« rio qui Moguntinam Eccleſiam per violentiam inuaſerat, eam-
« dem conuerſo Religionis ordine confirmare, quod multùm ab
ęquitate

æquitate discrepat & à ratione discordat, vt schismaticus Catholico & intrusus canonicè electo debeat anteponi. Rogo igitur & humiliter postulo vt postquam Deus pacem Ecclesiæ suę reddidit, mihi quoque de iure mea reddatur Ecclesia, vt sicut fui socius tribulationis, ita sim particeps consolationis & gaudij.] Cui Papa satis benignè respondit. [Deuotionem tuam (fili charissime) quam erga Romanam Ecclesiam & personam nostram habuisse dignosceris, manifestè recolimus, & ardorem fidei tuæ publicè protestamur. Multùm nostræ parti vester aduẽtus cõtulit: multùm nostra Ecclesia de vestra societate profecit; & nos quidẽ, Deo teste, pro vtilitate vestra sumus valde solliciti, & facere quæ vobis expediant tenemur obnoxij: nolumus honorem vestrũ minuere, sed augere: nolumus vobis inferre iniuriã, sed gloriam ministrare. Non debet autem à vestra memoria excidisse, quæ sæpè nobis & Nuntijs & litteris significastis; quòd si inter Ecclesiam & Imperatorem pax non posset aliter fieri, nisi Moguntino Archiepiscopatu à vobis dimisso (licèt hoc vobis graue resideret plurimum & molestum) tamen pro bono pacis hanc iacturam æquanimiter pateremini, volentes honorem Ecclesiæ honori vestro & illius commodum vestris vtilitatibus anteponere. Et ecce Imperator cum magna instantia asseuerat quòd nullatenus in pace Ecclesiæ remanebit, si Christianus Cancellarius à Moguntinæ Sedis fuerit Prælatione deiectus. Nos autem absque vestra notitia nullum suæ petitioni adhuc voluimus dare consensum, nec vobis ignorantibus aliquod præbere responsum.] Tunc Conradus benignam Apostolici responsionem considerans, & voluntatem eius rationi consentaneam esse cognoscens, consultãdi super hoc cum amicis suis à Papa inducias petijt & accepit. Habito itaque consilio ad Papam redijt, & humili voce respondit.

[Licet (Reuerende Pater) mihi iniuriosum sit pariter & molestum vt Ecclesiam meam debeam sine culpa dimittere & locum mei regiminis nullâ offensâ interueniente mutare, tamen quia ad meum spectat officium, non quæ mea, sed quę IESV CHRISTI, quærere, nolo vt occasione mei pax inter vos & Imperatorem facta, infecta remaneat, & discordia sepulta resurgat. Pro pace Ecclesiæ conseruanda pro qua CHRISTVS vitam suam perdidit, libenter volo meum honorem perdere, & cum meo damno vtilitati Ecclesię prouidere; & idcircò vt omnis materia discordiæ & scandali auferatur à medio; Moguntinum Archiepiscopatum in potestate vestra spontè relinquo, & me libera-

" litati vestræ & patrocinio recommendo.] Quo audito Papa lętus effectus, habito cum Imperatore consilio, prænominatum Conradum Cardinalatus illi & Sabinensis Episcopatus dignitate seruatâ, in Saltzburgensi Ecclesia honorificè fecit eligi; nam filius Regis Bohemiæ qui eidem Ecclesiæ præerat, pro eo quod de symonia & quibusdam alijs criminibus coram Papa fuisset accusatus, de merito suæ causæ diffidens, commissam sibi Ecclesiam in manu Papæ spontaneâ voluntate remisit; sicque factum est quòd Alexander Papa, sicut vir prouidus & discretus, pro conseruanda pace Ecclesiæ vtens dispositione canonicâ, Conradum quondam Moguntinum Archiepiscopum in Saltzburgensem Ecclesiam sublimauit: Christiano autem Cancellario Moguntinam Ecclesiam authoritate Apostolicâ confirmauit, & tam ei quam Philippo Coloniensi Archiepiscopo qui à suis suffraganeis & Catholicis fuerant consecrati, recepto ab vtroque iuramento obedientię, pallia de more concessit.

Alexander autem Papa prudentiam & litteraturam Romualdi Salernitani Archiepiscopi diligenter attendens, & deuotionem quam erga Romanam Ecclesiam semper habuerat recolens, ad petitionem ipsius Archiepiscopi, communicato fratrum suorum consilio, ipsi & successoribus eius vsum & dignitatem portandæ Crucis per ciuitatem & totam suam Parochiam Apostolicâ auctoritate concessit, & donum quod exinde Salernitanæ Ecclesiæ in perpetuum fecerat, sui priuilegij munimine roborauit.

Hoc etiam silentio prætereundum non est, quòd schismatici qui in diuersis Ecclesijs Tusciæ & Lombardiæ authoritate Imperiali intrati fuerãt, & quidam dicti Cardinales qui Ioanni de Struma adhæserant, audito quod Imperator cum Ecclesia & Papa Alexandro pacem fecisset, pœnitentia ducti Venetias festino gressu venientes, primò schisma quod defenderant, abiurabant; dehinc per sancta Dei Euangelia promittebant, quód de excessu quem fecerant, Domini Papæ Alexandri mandato starent, & eum & successores eius in catholicum Papam reciperent; & sic ab excommunicationis vinculis absoluti ad eius pedes accedebant.

Pace igitur vt prædiximus inter Imperatorem & Regem Siciliæ factâ pariter & iuratâ, Nuntij Regis ad Imperatoris palatium, ipsum ex parte Regia salutare iuerunt. Quo cognito Imperator de camera sua egressus, eos multis astantibus, satis honorificè & benignè suscepit. Cúmque Romualdus Salernitanus Archiepiscopus de faldistorio suo surgens stans loqui voluisset; Imperator eum

eum sedentem loqui præcepit. Facto itaque silentio, Archiepiscopus sic est exorsus. [Dominus noster gloriosus Rex Siciliæ D. " Imperatorem qui est in præsentiarum, sicut charissimum ami- " cum & fratrem suum deuotè pariter & affectuosè salutat, & per " nos magnificentiæ Imperiali significat quòd cùm hoc anno Nun- " tij sui ad Dominum Papam pro bono pacis Anagniam aduenis- " sent, scripsit D. Papa Domino nostro glorioso Regi, vt aliquos " de latere suo ad eum mitteret, qui cum eo tractandæ pacis col- " loquio interessent. Dominus autem Rex deuotissimus filius eius, " ad petitionem illius, Comitem Rogerium virum vtique proui- " dum & discretum & de sanguine Regio ortum, & me cum eo " ad eius præsentiam destinauit, vt in perficienda pace adiutores " essemus, pariter & præsentes; non quòd Dominus noster Rex " pacificus cum Domino Imperatore aliquam credat habere dis- " cordiam; ipse enim sicut Catholicus Princeps & pacis filjus om- " nes Christianos Principes diligit, & quantum in eo est, cum illis " pacem & concordiam habere credit: solos inimicos Crucis Chri- " sti crudeli odio mari & terrâ persequitur. Inde est quòd non " parcit pecuniæ: non indulget expensis; sed singulis annis triremes " suas præparat, & cum eis armatam militiam destinat, vt hostes " Christianæ fidei deuincat pariter & confundat; & euntibus ad " sepulchrum Domini securum iter præparet & expediat. Alij mun- " di Principes subditos suos vehementer impugnant, & cum inimi- " cis fidei pacem facere non formidant. De sepulchro Domini " quod à Saracenis impugnatur, non multum cogitant, & eum qui " solus ipsum defendere nititur, impedire festinant. Alij quæ sua " sunt quęrunt: solus Rex noster quæ Iesu Christi sunt deuotus " inquirit. Cùm ergo ipse in Dei seruitio tàm sanctam & puram " deuotionem habeat; vos (Domine Imperator) qui Ecclesiæ Dei " specialis estis filius & defensor, singulari amoris priuilegio præ " cæteris mundi Principibus Dominum Regem & venerari de- " betis pariter & amplecti; qui Dei Ecclesiam semper intendit ex- " tollere, & inimicos eius non desinit impugnare. Nulla est inter " vos & Dominum Regem dissidij causa, vel odij seminarium in- " teruenit: Dominus noster Rex à magnificentia vestra se nunquam " offensum meminit, vel vos in aliquo offendisse cognouit, sed cer- " tum apud eum & firmum existit, quòd si Imperialis Maiestas " cum Regia magnificentia perfectæ pacis vinculo fuerit covnita, " Ecclesiæ Dei & toti Orbi magnũ poterit commodũ prouenire;] " Archiepiscopus verba finierat. Protinus Imperator per Gottefri-

dum Cancellarium suum ad eius verba respondit, dicens.

" [. Salutes ex parte illustris Regis Siciliæ per vos magnificentiæ " nostræ transmissas, eâ quâ decet reuerentiâ & honore suscipimus, " & eius loco & tempore opportuno rependere multiplices procu- " rabimus. Quòd autem tam idoneas & elegantes personas ad pacis " nostræ colloquium destinauit, nostrę Excellentię satis gratum re- " sidet & acceptum, quia ex Legatorum suorum scientia, probitate " simul & sapientia, delegâtis Domini authoritatem perpendimus, " & à nobis meritò in numerum summorum Principum reputatur " qui talibus & tantis personis pręesse dignoscitur. Quod verò signi- " ficastis eum erga Serenitatem nostram amicam gerere volunta- " tatem, hoc verum esse rerum experientia comprobauimus; nam " licèt popularis opinió nos ad inuicem esse crederet inimicos, ta- " men inter nos habere pacem & concordiam operis exhibitio de- " monstrauit; quia eum & terram eius nunquam offendimus & " nos ab eo in nullo offensos veraciter profitemur, & quia ipse præ " vniuersis mundi Principibus inimicos Crucis CHRISTI mari " & terrâ persequitur & cum hostibus Christianæ fidei guerram " semper & discordiam habere dignoscitur. Nos illi tanquam Ca- " tholico Principi & pacis filio pacem nostram gratanter offeri- " mus, & eum sincerè charitatis brachijs amplexamur; nam in veri- " tate cognoscimus quòd ex hoc mutuæ dilectionis affectu Eccle- " sijs Dei prouenit non parua vtilitas: Christianis omnibus & præci- " puè ad Domini sepulchrum euntibus magna securitas; infidelibus " autem terror, confusio pariter & egestas.] Quo audito Regis Nuntij Imperatori de bona voluntate quam erga Regem se habere dicebat, gratias referentes, acceptâ ab eo licentiâ, ad sua hospitia alacres sunt reuersi.

Ipsi autem sicut viri sapientes & prouidi, metuentes ne pacis factæ memoriam longæuitas temporis aboleret, dederunt studium & operam diligentem, vt forma pacis quæ inter Imperatorem & Regem facta fuerat, Imperiali iussione redigeretur in scripturis, vt eam de cætero non posset temporis vetustas destruere, quam Imperialis priuilegij scriptura seruaret. Ad petitionem igitur eorum, pacis inter Imperatorem & Regem initæ scriptum est priuilegium & sigilli aurei impressione munitum. Vt autem prænominati priuilegij notitiam semper habere possit sequutura posteritas, eiusdem priuilegij exemplar huic nostro operi dignum duximus annotare.

In

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen.

NOs Fridericus Dei gratiâ Romanorum Imperator & semper Augustus, & Henricus Rex filius noster, interuentu Venerabilis Patris nostri Alexandri Dei gratiâ summi Pontificis, & fratrum suorum Cardinalium, pro parte nostra & hæredum nostrorum paciscimur vobiscum (Domine Vuilelme, eadem gratiâ illustris Rex Siciliæ) quomodo vsque ad xv. annos obseruabimus vobis & hæredibus vestris, & vniuerso regno vestro & toti terræ dominarionis vestræ veram & firmam pacem, & quòd per nos vel per quoslibet alios mari vel terrâ vos prędictum illustrem Regem & hæredes vestros, aut regnum vestrum & terram dominationis vestrę, sicut præscriptum & determinatum est, vsque ad quindecim annos non inuademus, nec inuadere faciemus, nec vobis & regno vestro & iam dictæ terræ dominationis vestræ guerram aliquo modo faciemus; & vt hęc omnia supra scripta firmiter & illibata à nobis supradicto Friderico Dei gratiâ Romanorum Imperatore & semper Augusto, & Henrico filio nostro Rege & hæredibus nostris tam vobis supradicto illustri Regi Vuillelmo quàm hæredibus vestris & regno vestro & toti terræ dominationis vestræ attendantur & obseruentur; Nos prædictus Imperator bonâ fide sine fraude & malo ingenio in pręsentia Beatissimi Patris nostri Papæ Alexandri & Cardinalium & Legatorum vestrorum, Romualdi venerabilis Salernirani Archiepiscopi & Rogerij egregij Comitis Andriæ & Principum ac fidelium nostrorum à Comite Henricò de Diessa in anima nostra super sancta Dei Euangelia & sanctorum Reliquias iurare fecimus, & Henricum filium nostrum per interpositam dignam personam in anima sua id ipsum iurare faciemus vsque ad medium futurum Septembrem indictionis xi. & Principes nostros idem iurare fecimus, videlicet Moguntinum Archiepiscopum, Arnoldū Treuirensem Archiepiscopum, Conradum Vvormaciensem Electum, Gotefridum Imperialis Aulæ Cancellarium, Guorminum Protonotarium, Marchionem Theodoricum de Suiz, Florentium Comitem Holandiæ, Comitem Diedonem de Groiz, Comitem Henricum de Diessa, Comitem Robertum de Diuna. Ad huius autem pacti, promissionis & iuramēti nostri & Henrici Regis filij nostri & Principum nostrorum memoriam & inuiolabile firmamentum præsens priuilegium nostrum per manus Vvortui-

"ni Protonotarij nostri scribi fecimus & Imperiali sigillo nostro
"aureo sigillatum & prędictorum Principum iuramento commu-
"nitum, vobis suprascripto illustri Regi Vuillelmo fecimus assi-
"gnari. Anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo se-
"ptuagesimo septimo, mense Augusti, decimâ indictione.]

Postquàm verò Imperator pręscriptum priuilegium Nuntijs Regis tradidit, & quòd missurus esset Christianum Cancellarium in Siciliam pro recipiendis iuramentis & similibus repromisit, pręnominati Nuntij non contenti imperiali priuilegio, ad maiorem certitudinem pacis initæ, robur & firmamentum, aliud priuilegium à Papa & Cardinalibus, Romano fecerunt more conscribi, in quo Imperiale declaratum est priuilegium, & auctoritate Sedis Apostolicæ roboratum. Quo facto Huizo Cardinalis ex mandato Papæ & Imperatoris cum Imperialibus litteris, & cum Notario Salernitani Archiepiscopi, & Capellano Comitis Rogerij ad castellum Gayuç vbi Imperatrix cum Henrico Rege filio suo morabatur aduenit. Præsentibus itaque Imperatrice, Rege Henrico filio eius, C. Marchione de Monteferrato, & quibusdam de Rectoribus Lombardiæ, & Notario Archiepiscopi, & Capellano Comitis, & multis alijs probis ac idoneis viris, Verdensis Episcopus, stolâ collo impositâ, ex mandato Imperatoris & Regis Henrici in anima eius super sancta Dei Euangelia, & Reliquias iurauit quòd ipse Rex Henricus pacem Ecclesiæ, & Imperij sicut à patre suo iurata fuerat, & pacem Regis Siciliæ vsque ad annos quindecim, & treguas Lombardorum vsque ad sex annos bona fide, sine fraude & malo ingenio firmiter obseruaret. Aduenientibus autem Vigilijs Assumptionis Beatæ Virginis, quę eo tempore in die Dominico aduenerunt, Alexander Papa cum Episcopis suis, & Cardinalibus, cum Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis & Abbatibus Alemaniæ, Lombardiæ & Tusciæ, cum Imperatore & Duce Venetiæ, cum Nuntijs Regis Siciliæ & magna populi multitudine in Ecclesia Beati Marci conueniens solemne ibidem Concilium celebrauit.

Dictis itaque Orationibus & Litanijs, & alijs quæ de more in Concilio sunt dicenda, & longo sermone de pace habito: Alexander Papa candelas accensas Imperatori, & Clericis, & Laïcis, qui ibi aderant dari præcepit; & ipse excommunicationis formam "hoc modo proposuit. [Nos ex parte Dei Omnipotentis, & BB.
"Apostolorum Petri & Pauli, & omnium Sanctorum, excom-
"municamus, & à gremio matris Ecclesiæ separamus omnes per-

sonas

ſonas tàm Eccleſiaſticas, quàm ſæculares quæcumque pacem «
quæ inter Eccleſiam & Imperium modò facta eſt, & pacem «
Regis Siciliæ vſque ad annos quindecim, & treguas Lombardo- «
rum vſque ad annos ſex, aliquo modo diſturbare vel impedire «
præſumpſerint; & ſicut hæ candelæ extinguuntur; ſic eorum ani- «
mæ æternæ viſionis lumine & claritate priuentur.] Cúmque can- «
delæ proiectæ eſſent de manibus & extinctæ, Imperator alta voce cum alijs [fiat, fiat,] pariter acclamauit; ſicque Concilium celebratum eſt & ſolutum.

Ea autem die Nuntij Regis Siciliæ acceptâ à Papa & Imperatore licentiâ, cum galeis ſuis ad monaſterium ſancti Nicolai, quod ad littus dicitur, peruenerunt, celebrato ibidem feſto Virginis. Altero die Adriaticum mare intrantes aurâ flante ſecundâ, nono die ſtante menſis Auguſti, ſani & incolumes cum omnibus ſuis Barolum deſcenderunt. Archiepiſcopus igitur & Comes Rogerius communicato conſilio Nuntium ſuum cum litteris in Siciliam direxerunt, modum & ordinem geſtæ pacis Regi plenariè ſignificantes; & hoc facto Comes Andriam redijt: Archiepiſcopus autem Salernum venit. Rex verò eo tenore litterarum pacem factam & iuratam eſſe agnoſcens, lætatus eſt valdè, & per litteras ſuas Archiepiſcopo & Comiti dedit in mandatis, vt ad eum feſtino greſſu in Siciliam properarent; ſicque factum eſt quod Archiepiſcopus & Comes ſexto die intrante menſis Nouembris Panormum ingreſſi à Dominis, & familiaribus Curiæ, & reliquis Magnatibus honorificè ſunt ſuſcepti. Altera verò die coram magnificentia regia venientes, ei à principio vſque ad finem totius negotij modum & ſeriem pleniſſimè retulerunt, & priuilegium Papæ Alexandri & Imperatoris de pace factum & roboratum eidem (ſuis familiaribus præſentibus) aſſignarunt. Rex igitur ex tenore priuilegiorum præter ſpem & opinionem ſuam, pacem ad honorem ſuum, & commodum factam eſſe cõſiderans, Archiepiſcopi & Comitis ſuper hoc fidem & prudentiam plurimum commendauit, dans illis in mandatis, vt Imperatoris Nuntios qui in Siciliam erant venturi pro recipiendis iuramentis æquanimiter expectarent. Hęc autem omnia quæ prædiximus ita geſta fuiſſe, nulli dubitationis vel incredulitatis ſcrupulum moueant, quia Romualdus II. Salernitanus Archiepiſcopus, qui vidit & interfuit, ſcripſit hæc, vt ſciatis quia verum eſt teſtimonium eius. Intereà dum Imperator per totum menſem Auguſti, & aliquam partem Septembris eſſet Venetijs demora-

tus, acceptâ à Papa licenriâ, tertiodecimo die eiusdem mensis à Venetijs recedens, Rauennam venit, per vallem Spoletinam in Tusciam descensurus.

Dominus autem Papa omnibus quæ in partibus illis facienda erant ritè dispositis, in mense Octobris cum quibusdam de Cardinalibus à Venetijs mouens, cum quatuor galeis Venetorum, secundo die stante eiusdem mensis Sipontum applicuit, & inde per Troiam & Beneuentum Anagniam festinus aduenit. Quidam verò de Cardinalibus eum per terram sunt prosequuti; Magister autem Raynerius Cardinalis, & Græcus Subdiaconus, cum Christiano Cancellario in Romaniam descenderunt pro restauratione regalium, quæ Imperator inuaserat, recipiendâ. Dum autem Papa à Siponto Anagniam veniret, Ecclesiæ peccatis exigentibus, Hugo de Bononia Cardinalis, Beneuẽti est mortuus, Vvillelmus de Papia Portuensis Episcopus apud Auersam obijt, Manfredus Prænestinus Episcopus apud Anagniam diem clausit extremum.

Anno Incarnationis M. CLXXVIII. *quinto die intrante mensis Martij.*

LVNA passa est Ecclypsim in signo Virginis, & incœpit à fine primæ horæ, & durauit vsque ad principium quartę & obscurata est rota minus quartâ. Comes autem Rogerius de Andria iuxtà mandatum regium vsque in Carnis leuamen Panormum Imperatoris Nuntios expectauerat; quibus moram facientibus acceptâ à Rege licentiâ in Apuliam redijt. Salernitanus Archiepiscopus pręcipiente Rege vsque in mediam Quadragesimam Panormi est demorarus; cúmque Imperatoris Nuntij iter suum differrent, simili modo impetratâ licentiâ ad Ecclesiam suam felicirer est reuersus. Papa verò Alexander aliquantis diebus apud Anagniam demoratus, inuitantibus eum Romanis cum summo honore & gloria in festo Beati Gregorij vrbem feliciter est ingressus, in qua iuxtà morem Romanorum Pontificum in diuersis Ecclesijs secundum studia ab antiquo dispositis, processionaliter, & pomposè procedens Missarum officia solemniter celebrauit. Impetaror verò à Rauenna vsque in Vallem Spoletinam destendens per Tusciam, & Ianuam vsque in Lombardiam redijr, Moguntino Archiepiscopo circa partes Vrbis ad Papæ Alexandri obsequium derelicto. Cùm autem prænominatus Imperator in partibus Taurini in æstate aliquanto fuisset tempore demoratus, & cum Lombardis pacem pro velle suo componere non potuisset, cum suis in Alemaniam redijt.

Ioannes

Ioannes verò de Struma, qui à suis Calixtus appellatus est, Alexandrum Papam cum Imperatore audiens concordatum, timore correptus Viteruum deserens Præfecti consilio & auxilio Albanum montem intrauit, quem Ioannes eiusdem castri Dominus satis honestè recepit, credens se pro eo ab Alexandro Papa pecuniam non modicam recepturum. Quo cognito Moguntinus Archiepiscopus idem castrum obsedit, vineas eius incidit, & segetes deuastauit, & militum ac peditum circa ipsum custodiâ derelictâ Viteruum redijt & populum eiusdem ciuitatis in manu sua pro parte eiusdem Alexandri Papæ recepit; nobiles verò eiusdem vrbis diuisi à populo noluerunt Papæ subire dominium, sed adhærentes Conrado filio Marchionis de Monteferrato, diebus singulis Moguntinum Archiepiscopum & populum impugnabant; cûmque eis resistere non valerent, Præfecti consilium, Romani populi & Senatorum auxilium postularunt. Romani verò more suo fidem Apostolicis non seruantes, Alexandro Papâ dissuadente pariter & vetante, congregatâ militum & peditum multitudine Viteruum perrexere, vt eiusdem ciuitatis nobiles viriliter adiuuarent: Moguntinum Archiepiscopum & Viteruum pro viribus impugnarent. Alexander autem Papa hoc cognito, sicut vir religiosus & sanctus, veritus ne si Romani cum Cancellario & Viteruiensibus confligerent, multa inde homicidia prouenirent, missis Cardinalibus suis mandauit Cancellario & Viteruiensibus vt intra Viteruui mœnia se continerent & nullam Romanis pugnandi copiam præberent. Romani autem venientes, nemine resistente, Viteruiensium segetes vastauere, oliuas & vineas inciderunt, & sic infectis negotijs Romam reuersi sunt. Præfectus verò ad pedes Alexandri Papæ accedens, confirmatâ sibi Præfecturâ eius homologius deuenit. Cùm autem Papa Alexander Romæ penè vsque ad medietatem Augusti demoratus fuisset, calorem aëris & distemperationem metuẽs, vrbem cum suis Cardinalibus egressus Tusculanum venit. Considerans verò quòd occasione schismatis quod peccatis exigentibus decem & nouem annis perdurauerat multa mala inde Ecclesiæ prouenissent quæ correctione canonicâ indigerent, habito fratrum suorum consilio, Orientis & Occidentis & totius Italiæ Episcopos conuocauit, mandans eis per Nuntios & litteras, & Apostolicâ authoritate præcipiens, vt in prima Dominica Quadragesimæ in qua cantatur *Ecce nunc tempus acceptabile*, omnes ad eum pro celebrando vniuersali Concilio conuenirent.

Gg ij

Imperator verò Fridericus, ſicut cum Romualdo Archiepiſcopo & Rogerio Comite Andriæ apud Venetias condixerat, Nuntios ſuos Vgolinum ſcilicet Bonicomitis & Rodegarium magiſtrum Camerarium ſuum pro recipiendis iuramentis de confirmanda pace ad Regem Vvilelmum in Siciliam miſit, quos Rex ſicut decuit honorificè & honeſtè ſuſcepit, & eis pręſentibus Comitem Rogerium de Auellino in anima ſua iurare fecit quòd ipſe & totum regnum eius Imperatori Friderico & vniuerſo eius imperio veram & firmam pacem vſque ad annos quindecim obſeruaret, & vndecim de Principibus ſuis id ipſum iurare fecit & priuilegium de confirmatione pacis iuſſit conſcribi, & bullâ aureâ inſignitum eiſdem fecit Nuntijs aſſignari, qui acceptâ à Rege licentiâ reuerſi ſunt, quodam Regis armigero eos vt moris eſt vſque ad fines regni deducente. Cúmque ad caſtrum quoddam quod Lacus niger dicitur perueniſſent, inter ruſticos eiuſdem caſtri & Regis armigerum rixa exorta eſt; cúmque Regis armiger ruſticos metuens ad Nuntiorum hoſpitium ſe contuliſſet, ruſtici vt pote ſuperbi & temerarij, domum in qua eranr Nuntij cum lapidibus ſunt ingreſſi, & eos malè & inhoneſtè tractantes ſcrinium Hugolini Bonicomitis fregerunt & ex eo coppam vnam argenteam & priuilegium quod Rex Imperatori fecerat aſportarunt. Nuntij verò receptâ hac iniuriâ indignati Salernum venere, & Gualtero Ammirato & Archiepiſcopo totius geſtæ rei ſeriem expoſuerunt, quod cùm ad Regis Vvilelmi notitiam perueniſſet, indignatus plurimùm & turbatus, Dauid Hoſtiariũ ſuum cum litteris ſuis ad Iuſticiarios regionis illius tranſmiſit, præcipiens eis vt huius mali factores & complices diligenter inquirerēt, & inuentos cruce ſuſpenderent, cuius præceptum eſt executioni mandatum; nam venientes Iuſtitiarij cum Hoſtiario Regis quoſcunque potuerunt de malefactoribus inuenire cæperunt, & iuxta mandatum Regium quoſdam ex eis apud Barolum, quoſdam apud Troiam, vnum Salerni, alium Capuæ, & duos apud ſanctum Germanum ſuſpendi fecerunt, vt vniuerſus mundus euidenter cognoſceret quòd Rex Vvilelmus iuſtitię vel ęquitatis amaror, ſi quę maleficia in Regno ſuo fiunt non vult ſilentio & impunitè tranſire. Præcepit etiam Rex aliud priuilegium de confirmanda pace ſcribi & Bullâ ſuâ aureâ inſignitum per Tancredum Notarium ad Imperatorem vſque tranſmiſit.

Eodem tempore menſe Maij xI. indictione Ruſtici de Faiano ſicut proditores & periuri conſentientibus, vt dicitur, quibuſdam

dam Monachis, qui ibidem erant, Matthæum Abbatem sancti Benedicti de Salerno cum gladijs & fustibus & lanceis inuaserunt, & eum percussum in ventre & gutture crudeliter occiderunt. Quo cognito Rex Vvillelmus Lucæ Guarnæ, & Floro de Camarota Iustitiarijs præcipiendo mandauit, vt hujus sceleris authores cum summo studio & cautela inquirerent, & inuentos carcere manciparent; qui adhibitâ diligentiâ competenti, quosdam de rusticis qui neci Abbatis interfuere, & Petrum Priorem sancti Benedicti, & Amatum Priorem Faiani, & quosdam alios de monachis comprehenderunt; asserebant enim rustici qui capti fuerant, consilio & machinatione prædictorum monachorum Abbatem fuisse occisum.

Anno Dominicæ Incarnationis M. CLXXVIII. mense Augusti XI. indictione, quarta die stante eiusdem mensis, videlicet in festo Decollationis Beati Ioannis Baptistę, Ioannes de Struma, qui & à suis Calixtus appellatus est, reatum suum cognoscens, Montem Albanum deseruit, & apud Tusculanum ad pedes Papæ Alexandri cum quibusdam de suis Clericis humilis & deuotus accessit. In conspectu Cardinalium & multorum se peccasse publicè confessus est, dicens: [Domine Venerande Pater, peccatum meum manifestè confiteor, & me auctoritate Imperiali contrà Deum & sanctam Ecclesiam & vos egisse cognosco; sed nunc reuersus ad cor delictum meum recolo, & veniam à vestra pietate deposco: omnem hæresim & schisma abiuro, & vos in Dominum & vniuersalem Patrem totius Ecclesiæ deuotè recipio.] Quem Alexander Papa vt erat pius & humilis, non obiurgauit & reprehendit; sed secundum sibi innatam mansuetudinem benignè recepit dicens: [Frater, gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Quod suggestione diabolica vnitatem Ecclesiæ scindere voluisti multum doluimus; & quod inspirante Domino ad eius vnitatem redire voluisti, plurimum congaudemus. Romana Ecclesia quæ iuxtà Iesu Christi magisterium inimicos diligere consueuit, te hodie pœnitentē in filium recipit, & pro malis bona tibi retribuere procurabit.] Die crastina Alexander Papa eū & in Curia & in mensa sua honorificè habuit.

Secundo decimo autem die stante eiusdem mensis, Luna in Signo Virginis post mediam noctem passa est Ecclypsim, & pœnè in tertia parte sui obscurata est.

Tertio decimo verò die intrantis mensis Septembris indictione XI. Sol in Signo Virginis circà horam * *

Vidit hactenus Lector noſtros ſcriptores, quorum auctoritate veræ narrationis fides nititur. Supereſt vt illum videat, cuius maximè artibus ac dolis ſua confirmare mendacia Aduerſarij conati ſunt. Eius duo producimus fragmenta à Bardo Obonis Rauennatis titulo edita.

PRIVS

PRIUS OBONIS RAVENNATIS FRAGMENTUM A HIERONYMO BARDO IN OPUSCULO DE NAVALI Ziani pugna editum pag. CXLVII.

FUIT namque Alexander Tertius Pontifex maximus, quem Fridericus Imperator nuncupatus Barbarossa per annos ferè XVI. *acerrimè prosequutus est; & si ad complures Reges, ac Dominos Christianos confugerit: auxilium, pacémque postularit; neminem tamen liberatorem, nec pacis compositorem inuenit. Omni ergo auxilij spe relictâ, depositisque Pontificalibus, vagabatur. Dùm hæc agerentur eligitur Dux vir Clarissimus Dominus Sebastianus Ziani, virtute animi, ac prudentia ornatus. Ab vndecim Electoribus iuratis primis approbatur, anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi* M. CLXXII. *Qui Deo gratijs exhibitis, ad Altare sancti Marci delatus de libertate dictæ Ecclesiæ conseruanda præstitit iuramentum; & postmodum à Primicerio cum vexillo inuestitionem accipiens, in palatio prætereà tronilatus est. Anno verò quinto huius Ducis dictus Alexander fugiens dicti Friderici Imperatoris persecutiones, clàm venit Venetias; & cùm aliquandiù incognitus moraretur in Monasterio sanctæ Mariæ de Charitate, ac memorato clarissimo Principi ac fide dignis ibidem adesse confirmaretur, ipse magnâ nobilium comitatus cateruâ, adijt dictum Monasterium & ipse summum Pontificem maximo honore suscepit atque ad ipsius Domini Ducis palatium adduxit; præstitáque fide ipsi summo Pontifici ab eodem clarissimo Principe ob reuerentiam sanctæ Sedis Apostolicæ de eo conseruando, pace primò res componere cum ipso Imperatore (si qua posset). ea verò si negaretur, ferro ei occurrere statuit; maximè quia magnanimi Principis Venetorumque populi dignitati visum est ante omnia de pace agere; missisque Oratoribus ad Fridericum Barbarossa Imperatorem, ad eam si possent obtinendam, quia humanum*

videbatur, pacem, nihil præsertim habituram nocumenti offerre, seruatâ semper libertate sanctæ matris Ecclesiæ, ac dicti Summi Pontificis Alexandri Tertij dignitate; Fridericus Imperator in sua tamen persistens feritate longè spreuit pacem, Oratorésque vacuos remisit, dicens. [Si Dux vester ac populus Venetus non tradiderint in manus meas Alexandrum Papam Tertium, tanquam nostri rebellem, vti de publicis hostibus sumemus de ipsis vindictam.] Quibus auditis fortissimus Dux priùs consolatus est ipsum summum Pontificem, promittens eum defendere ac conseruare. Paratâ igitur classe triginta galearum quàm citiùs fieri potuit Othoni Imperatoris filio confestim obuiam egressus est, qui plusquam cum septuaginta triremibus pugnaturus venerat; sed cùm diu inter eos acerrimè pugnatum esset, Deo fauente, Dux clarissimus & Veneti superato hoste victores rediere, complures secum captiuos adducentes, & in primis Othonem Domini Friderici Barbarossæ filium classis ductorem, quem potissimus Princeps in summi Pontificis tradidit potestatem. Datâ igitur facultate ipsi Othoni fandi, promisit Pontifici & inuictissimo Duci adire Patrem suum Fridericum, & ad pacis fœdera ipsum inclinaturum. Quòd si non consenserit Pater, statim vti captiuus reuersurus promisit; quod tàm summo Põtifici quàm inclito Principi ac omnibus alijs placuit. Accessit ergo filius ad patrem, ipsúmque hortatus est pacem tàm cum summo Pontifice quam cum Venetis inire; quod renuens dixit se tanquam captiuum Venetias velle redire; ob quam rem Fridericus Imperator paci concessit, conditionésque humiliter accepit. Post hæc Fridericus, depositâ omni elatione, sumptâ animi sui benignitate Venetias venit, vbi tàm ab ipso Pontifice quàm ab excellentissimo Duce & Venetis perbenignè susceptus est; & in primo ingressu Ecclesiæ sancti Marci Euangelistæ, redditâ per ipsum Imperatorem Fridericum debitâ reuerentiâ Pontifici, firmata fuit inter eos perpetua pax. Quibus peractis summus Pontifex pedem osculandum Imperatori præbuit, & dum osculabatur dixit. [Super aspidem & basiliscum ambulabo, & conculcabo leonem & draconem.] Cui Imperator dixit, [Non tibi, sed Petro.] subiunxit Pontifex, [Et mihi, & Petro.] Post quæ sermonem coram omnibus habuit, & Duci ac Venetis omnibus gratias egit, & innumera dona Reipublicæ suísque Ducibus in perpetuum concessit.

POSTERIVS OBONIS RAVENNATIS FRAGMENTVM A HIERONYMO BARDO IN OPVSCVLO de Nauali Ziani pugna editum. pag. LXXXVI.

*DVM ea quæ suprà diximus ab Orientali Imperatore & Venetis gererentur, maximi interim in Italia bellorum motus exarserant: quorum terrâ marique sedatorum laus, quoniam ad Venetos refertur, eorum originem paulò altiùs recenseri non indecens existimamus. Defuncto igitur Adriano quarto Romano Pontifice, Alexander tertius ei legitimè subsistuitur, quem quidem Cardinales circiter viginti, quos tamen non pauciores octo ac decem fuisse constat, Pontificem legerant. Contra, Octauianum ex Romana nobilitate hominem tituli sancti Clementis Presbyterum Cardinalem tres tantùm nominarant. Is cum suarum partium seditiosis fretus, vi atque armis se Pontificem existimari contenderet, magnas Alexandro aduersitates infligebat; cúmque Pontifex imparem se viribus Octauiano sentiret, ne malum hoc graui Ecclesiæ detrimento longius produceretur, Fridericum Imperatorem ab Adriano Romæ paulò antè coronatum, qui tunc ad obsidendam Cremonam desederat, obsecratum misit, vt se ab iniqua Romanorum factione & Octauiani temeritate, vel armis quibus posset, vel saltem authoritate solâ defenderet. Ad quæ cùm Imperator respondisset, Alexandrum atque Octauianum Papiam accedere se velle, vt auditâ eorum altercatione verum ipse Pontificem publicaret; ægrè passus Imperatoris proteruiam, cùm non satis tutò Romæ degeret, Anagniam transiit; contráque Octauianus Signiam occupauit, & Fridericus Pontifici subiratus, quod Papiam concedere spreuisset, duos ad eum Prælatos * * reiecti ab Alexandro ad Octauianum proficiscuntur: hunc volentem atque hoc ipsum exoptantem, Papiam perducunt. Hîc eum ab Imperatore & suis omnibus vt Pontificem, adoratum ferunt. Quod vbi Alexandro innotuit, admonito priùs de more Friderico, eum atque Octauianum quem Victorem appellauerant, atque vnà complices excommunicauit. Romam hinc reuersus, cum sibi omnia infestiora expectatione offendisset, in Gallias proficisci, hortatu præcipuè Ludouici Francorum Regis constituit. Haud sum inscius quosdam Annales Philippum pro Ludouico habere, cùm Philippus eâ tempestate vix dum natus, vel certè infans esset. Erat autem ferè omnis Ecclesiæ ditio à Theutonicis quos Fridericus trans Appeninum miserat oppressa. Iulium ergo Prænestinum Episcopum Vrbis Vicarium reliquit. Ipse terrestri*

*itinere Terracinam profectus, naues ab Vvillelmo Rege Siculo ad hoc præparatas conscendit, & ad Montem Pessulanum paulisper commoratus, mox Clarum montem sese contulit; & Friderici atque Octauiani, & complicum vincula anathematis promulgauit. Per hoc temporis Fridericus in Italia crudelißimè imperat, & inter alia feritatis exempla Mediolanum solo adæquat: populum in sex vicos partitus, denis ab vrbe passuum millibus circum diruta mœnia sine munitione habitare iubet. Tùm Veneti & quia Pontifici animo fauebant, & vicinorum incommodo populorum permoti oblata occasione, Patauinos, Vincentinos ac Veronenses, qua possunt vehementia adhortantur, vt Imperatoris præsidia ex vrbibus deturbent, & præter tributa nihil vlterius ad eum referrent. Qua re facilè impetrata, constituta die Germani Patauio, Vincentia, Verona pelluntur: societas hæc Veronensis appellata. Quod cum Fridericus ex ipsis Germanis * * Veronam continuò cum exercitu mouit; cùmque eruptione facta fortißimè à Veronensibus pugnaretur, suosque paßim cædi animaduerteret, receptui cecinit, & sensim reducto exercitu, in Papiensem sese agrum recepit. Nec tamen irarum in Alexandrum Pontificem pertæsus * * dolis vafer, barbarus aggreditur, & missis ad Ludouicum Regem Legatis, Pontificem ad Diuionem Concilium euocat; quò demum ad diem dictum cum exercitu validißimo Octauianum perduxit, Scotiæ ac Bohemiæ Regibus eorúmque auxilijs stipatus. Eò, & Ludouicus, Henrico Anglorum Rege, eiusque exercitu adscito, relicto tamen ad Dolense Monasterium Pontifice, qui è contrà Turonense Concilium celebraturus erat; nec illi se interesse dignum existimabat quod ipse non indixisset, sublata omni mora perrexit. Fridericus ludificatum se ratus cum fames præterea exercitus vtrinque premeret, in Germaniam cum copijs omnibus re infectâ concessit; & Ludouicus intra Regni fines exercitum reduxit. Alexander intereà Turoni Concilium habuit, & Lucæ in Italia Octauianus Antipapa moritur, tot annos contentione incredibili aduersus verum Pontificem debacchatus; cui vt malum malo accederet, iussu Friderici Guido Cremensis, quem Paschalem dixere, subrogatur. Is Diaconus sanctæ Mariæ in Porticu Cardinalis in schismate Octauianum sequutus fuerat. Sub idem tempus Cremenses grauibus Imperatoris iniurijs concitati, tùm Brixiani, præsenti eos Episcopo plurimum ad hoc adhortante, & Bergomates Mediolanensium exemplo sibi metuentes, ipsique Mediolanenses, ac Placentini Veronensi societati * * adauctis viribus, Imperatoris, vim propulsaturi * * rebus præparabant. Romæ Iulius Vicarius * * cui ab Alexandro Ioannes S. Io. & Pauli Diaconus Cardinalis Presbytero sufficitur;*

hunc

*hunc tantæ virtutis fuisse tradunt, vt Romanum populum pœnè omnem, & Ecclesiæ ditionem vniuersam in Alexandri partes traduxerit. Consules ex Gente Pontifici amicissima creari fecerit, quibus auctoribus Alexander per Legatos ** magnis eorum precibus ** Messanē primò vi ventorū delatus Vvillelmi Regis triremi Romam dein peruenit, Pontificatus sine anno sexto, vel vt alij tradunt, septimo, nec multò post Fridericus validiore quā priùs exercitu in Italiā traducto Lōbardis innoxius, in Bononiēsi agro castra cōmunijt. Hinc Lucam Guidoni Antipapæ, qui apud Etruscos despectu, & ludibrio habebatur exercitus partē præsidio misit: ipse Anchonā Greco Imperatori pertinacibus studijs, quemadmodū suprà demonstratū est, obsequentem, quam diutina obsidione vexarat, cum reliquis copijs profectus, eam grauiter oppugnare annixus est. Interim Germani quos in Etruriam diximus transijsse, Guidonis auctoritate firmatâ, Romam accessere, vbi aduersa Pontifici factio Friderici propinquitate & auxiliorum ope freta, omnia quæ Alexander ageret perturbabat. Admirari licet Pontificis animum, tot ac tantis fortunæ procellis inuictum; Emanuel namque Imperator Occidentalium Principum dissensionibus, occasionem sibi arripiendi alterius Imperij præstitam ratus, per Oratorem suum callidum atque impigrum hominem Pontifici commemorat quæ & quanta Fridericus in suam, & Ecclesię Romanę perniciem molitus sit quam indignus Imperatorem gerat, partim à Pontifice qui eius auctor sit imperij damnatus; se tantæ calamitatis miseratione adductum, & pecunię vim magnam præsidio Pontifici transmittere, & sese actorum Friderici vltorem offerri, & Orientalem Ecclesiam Romanę subiectum se polliceri; modò vtrumque Imperium iniuria veterum disiunctum, sibi vni legitimè concedatur. Hæc effatus Orator pecuniæ summam haudquaquam Pontifici illis necessitatibus circumsesso aspernendam in medium prouoluit. Tanta fuit Pontificis magnificentissimi constantia: tanta subtexti doli cognoscendi prudentia, vt nullis artibus Emanuelis ad id moueri potuerit. ** Filius ei Vvillelmus successit, & Lombardi absente Friderico, & res alias moliente, Mediolanum restituerunt. Romæ populus ad arma concitatus ** obsedit. Obsessi in Nepesino & Sutrino agro degentes Germanos auxilio exiuere. Eorum aduentu incredibilis Romanorum clades est edita, quos quidem hinc Oppidani, inde Barbari circumuentos cædebant: pauci per Algidum dilapsi euasêre. Hæc Romanorum calamitas Veronæ tunc maximè laboranti salutem attulit insperatam; eâ namque omissâ Imperator quàm maximis potest itineribus Romam cum omni exercitu contendit, ne quam opprimendi Pontificis occasionem prætermitteret:*

*positisque sub Marij colle in Pratis, quæ Neroniana dicuntur, castris Vaticanum irrumpere conatur; & ab Inquilinis repulsus circumacto Vaticani colle ab altera Basilicæ Petri regione signa infert: valuas templi facibus admotis amburit. Qua de re templi Custodes de incendio solliciti, patefactis eum portis ingredi permisere. Alexander relicta Lateranensi sede in priuatam domum situ munitam concessit, ibique aliquantulum commoratus * * perturbari, & populum ad iudicium de se ferendum ab Imperatore concitari, contaminarique animaduertisset * * & Beneuentum profugit; nec tamen Imperator ideò Româ potitus est; pestis namque atrocissima exercitum eius inuasit, vt continuò Lucam, mox Papiam redire coactus sit. Inde cùm in Germaniam mouisset, magnâ à Lombardis calamitate acceptâ, trans Alpes penetrauit. Per hæc tempora tres in Occidente soles conspecti produntur, quorum medius euanescentibus cæteris ad occasum peruenit, & * * cohorti Syriam præsertim quassauere, in qua vrbes plurimæ ingenti hominũ occidione prostratę sunt. Alexãdriam ad Tanarum fluuiũ, Friderico in Germaniam profecto, à Veronensi societate conditam fuisse constat * * nomine sic appellatam, anno qui erat salutis nostræ vltra mille ac centum octauus ac sexagesimus, & Alexander tunc annos octo Pontificatum tenuerat. Quo tempore Emanuël Imperator tentandum rursùs Pontificem sibi ratus auctâ pecuniâ iisdem mandatis Oratores ad eum mittit; sed ne tum quoque peruincere id potuit quod aduersùs maiorum instituta contendebat. Alba per hos dies à Romanis funditùs deleta est: tumulum Alexandri intercedentis beneficio seruatum, & non multò post Guido Antipapa in Vaticano Germanorum præsidio septus repentè interijt. Huic Ioannes Sirmiensis Abbas è Pannonia oriundus successit & Calixti nomen sortitus est, cui statim Aymo Tusculi Princeps oppidum tradere conatus suscipiendi Flateonis oppidi spe allectus, cùm neque ab illis receptus esset, neque à Tusculanis iugum Ioannis recusantibus admitteretur, ad Alexandrum Verulis tunc degentem peruenit, iuráque omnia quæ Tusculi haberet, quando ea sibi retinere non poterat, Sedi Apostolicæ dono dedit. Pontifex ob frequentes Romanorum iniurias à Tusculanis accitus eò descendit, & præsenti animo atque authoritate, quâ etiam in aduersis plurimùm pollebat, omni Romanorum impetu represso, cùm vrbem æquis conditionibus ingredi non posset, Anagniam reuersus est. Imperator eo anno in Italiam cum exercitu reuersus Alexandriam per hyemem obsedit, quam cùm ingredi cuniculis per inducias tentasset, fraude Barbari detecti. Oppidani ad arma concurrunt; ingressos circumsistunt atque obtrucant: cuniculum obstruunt, & factâ eruptione, in hostes ad portas paratos impetum faciunt, eósque in fugam vertunt. Fridericus auxilia sociorum*

ciorum

ciorum veritus quæ Dertone coactâ resciderat, turpiter cum exercitu profugit. Verùm ad dolos conuersus paululùm substulit & de pace cum Veronensi societate agere cæpit. Induciæ à Lombardis facilè concessæ: cúmque Veneti nihil nisi saluo Pontifice Romano rebúsque Ecclesiæ agendum socijs ciuitatibus suaderent, peruicerunt vt Legati Pontificis ad Conuentum Papiensem accerserentur. Pontifex Cardinales tres Apostolicæ Legationis titulo Papiam misit. Cæterùm Friderico iniqua omnia (vt consueuerat) postulante & nihil æquè admittente, dissoluto Conuentu ad suas quisque partes dilapsi sunt. Insequentibus annis præter crudelem Friderici in populos Ecclesiæ tyrannidem & varias Germanorum iniurias in eas ciuitates, quas in Etruria Romam vsque præsidijs retinebant, nihil memoratu dignum comperimus: mens tamen interea Imperatoris persequendi Pontificis scelere contaminata in omnia consilia diuersabat, vt nihil intentatum relinqueret quod Alexandro obesse existimaret.

HINC OBONIANAM SVAM EDITIONEM Vlmus orditur.

ADERAT *annus Pontificatus Alexandri iam sextus-decimus, & suprà vndecies centenos quingentus ac septuagesimus à salute nostra vertebatur, cùm Friderici exercitus multò quàm vnquam anteà numerosior per niues Majo mense eliquatas commodum iter nactus est. Saltu Domussulæ superato Comum transmittit: quò & Imperator qui eas Papiæ copias operiebatur, properè accessit irarum plenus & in furorem delendæ Italiæ exagitatus. Verùm tantus ardor in eorum animis exarsit, vt sese vltrò huic multitudini paucioribus longè copijs, lato campo certatim opponerent. Mediolanenses cogendi exercitus initium facere, quos sequuti Nouarienses & Vercellani, Brixiani item & Bergomates satis validâ manu Imperatori occurrunt. Fusis demum Mediolanensium equitibus ferè octingentis qui cupidiùs audaciúsque progressi victoriæ initium à se fieri gestiebant, ijsque ad reliquum agmen reiectis, admirabili vtrinque pertinaciâ pugnatum est, pro Imperio Germanis, pro libertate Italis decertãtibus, cùm fortè Imperatoris Aquilifer temerè in hostem prolapsus & circumuentus interficitur, & vexillum à Lombardis aufertur. Quare inflammatus Imperator in eos qui signum rapiebant, globo facto, impetum fecit, dumque gladio ipse acriùs instat, equo traiecto prouolutus ex omnium conspectu repentè sublatus est, quem deinde nusquam apparentem vtrinque omnes confossum atque obtritum iactabant. Hic rumor & Lombardis ardorem adiecit, & Germanis metum incussit. Fit ingens eorum cædes: reliqui in fugam versi pars Comum reuertuntur,*

pars in sylvas dilapsi Lombardorum impetum effugiunt: nonnulli palantes ac vagi Ticino amne submersi: plurimi autem Papiam armis amissis peruenere. Imperator biduo quæsitus & pro mortuo habitus, die sextâ Papiæ conspectus palàm est. Is inflammatiore quàm vnquam ad id tempus animo exagitatus & penè in furorē actus, copias ex fuga omnes in vnum collegit, & accito properè ex Germanis supplemento, simulatâ ad presens iniuriarum obliuione, Lombardos omnes ad se ventitantes blandissimè alloquutus, animos hominum demulcebat, ne quis retrò se tam ardentibus animis repentinus tumultus oriretur. Ipse vere appetente præparatis per hyemem omnibus ad Pontificem Anagniæ commorantem persequendum, trans Appenninum primò ad Lucam cum omni exercitu consedit, inde per Etruriam progressus confirmatis eorum animis quos præsidijs detinuerat, & deuastatis reluctantium agris, oppidisque direptis Romam prętergressus exercitu supra Tyberis & Anienis confluentem traducto, Anagniam rectâ properabat. Pontifex qui neque exercitu neque pecunia munitum se deprehendi periculosum nimis existimabat (Hunc enim non esse Attilam cui Leo Pontifex obuiàm inermis progressus seruatus esset, satis cognouerat.) effugio patenti interclusus ne se vltrò furenti faci obijceret, Anagniâ priuato habitu clàm secessit, quem cùm in Apuliam profectum Fridericus censeret, per singula fermè oppida delitescentem consectatus, omnia sibi ad Tarentum subegit, & Pontifici Alexandro terra marique grauissimo edicto interdixit. Erat hic annus suprà vndecies centū sextus ac septuagesimus, & Pontificatus septimus-decimus. Cum nusquam Pontifex appareret, Imperator exercitu per Apuliam in Hyberna dimisso, Laudonem quartum Antipapam qui Innocentius dictus est, Sirmiensi Ioanni subrogatum, quasi vita functo Alexandro quem nusquam locorum comperire erat, vel perpetuum Edicti metu à Pontificatu sibi temperaturo, in verum Pontificem firmari satagebat, animóque vltionum & sanguinis insatiabili, bellum, quasi confecto Pontificio bello, in Emanuelem Constantinopolitanum Imperatorem apertum sibi declaratum hostem parare cœpit, continuóque Brundusij coaceruatâ materiâ triremes quamplurimas potest compingendas curat: ipse operi Princeps assidet atque instat, quæ per se minus potest, vt quemque ad singula opera idoneum censuit, pensatu æqua portione laboribus & sigillatim distributis Germanorum primoribus omni solertia administranda decernit. Non eo inficias satis superque hunc librum excreuisse. Propterea ne modum excedamus, quæ reliqua sunt in sequentem librum transferemus.

OBONIS

OBONIS RAVENNATIS HISTORICI Liber octauus.

IIS *in Apulia hunc in modum constitutis Alexander intereà vbi omnia Italiæ loca ab Imperatorijs satellitibus lustrari cognouit, sicubi eum fortè quis deprehenderet, desperatis rebus secum deliberabat, satius ne esset ad Vuillelmum Siciliæ Regem proficisci, an in Gallias rursum euadere, an Venetiam sese conferre. Vuillelmi ad tantos Friderici exercitus vires imbecillæ & Patris in Sedem Apostolicam nullis dum calamitatibus obsessam inflati memoria, tenuè præterea in aduersis præstitum auxilium suadebant ne illi salutem suam facile crederet. Alexander tam propinquo præsertim hoste, tam pertinaciter sese appetente profectionem in Gallias vt inanem & quæ præter fugæ diuerticulum nihil ei aduersus Fridericum præstitura esset, damnabat. Venetiam ciuitatem liberam & ob id minimè suspectam, quam item amicam potius & suarum partium fuisse cognouerat, maxime adeundam probabat, vt pratentatis hominum animis vel defendi se à Venetis impetraret, vel saltem ad Veronensem societatem ijs vicinam quæ Friderico aduersabatur tutò transiret. Cúmque id penitus constituisset ad Garganum Apuliæ montem subrepens à Vesta oppidulo Iadram liburnico nauigio delatus atque inde alio Venetiam ignotus accessit: ea nocte sub vestibulo Basilicæ Saluatoris quæ in Riuo alto est, pernoctauit: in sequenti die ad Monasterium Diuæ Mariæ cognomento Charitatis diuertit. Id Marci Iuliani opera & impensa nuper constructum fuerat. Hûc ingens hominum turba supplex confluebat, non ex insulis modo quas in Venetis paludibus suprà enumerauimus, verum ex continenti plurimi ad famam eorum, quæ Christi parens Virgo miracula exhibebat, voti compotes, gratiarum agendarum & monumenti affigendi causa eò ventitabant. Fortè Pontifex priuati Sacerdotis cultu ad Aram sacra facturus constiterat, cum vir aduena (Commodo huic nomen fuisse tradunt) eius effigiem contemplatus, quem & Romæ & Anagniæ à se visum sæpissimè & loquentem auditum meminerat, Pontificem eum esse, vel certe simillimum Alexandro Pontifici hominem esse censuit: cum verò à vocis quoq; sono argumentũ expectaret, minime præcipitato iudicio, quam proximè potuit ad Sacerdotem perrexit. Is vbi præfari, vt moris est, cœpit & voce cõiecturam firmauit. Satis iam Commodo animum ad hoc studiosissime intendenti constabat hunc esse Alexandrum verum, vt omni dubietate excusâ id omnino perspicuum sibi efficeret; staturam denuo atq; effigiem & omnia corporis lineamenta sedulò æstimauit. Quibus comper-*

*tis ad Zianũ Ducem è vestigio perrexit, remotísque arbitris rem omnem aperit. Sebastianus exploratis omnibus, Henricũ Dandulũ Gradensẽ Patriarcham & Vitalem Castellanũ Episcopum, quosq; tunc Venetiæ inuenire fuit, Prælatos & Clerum omnem festo die Virginis ad octauum Kalend. Aprilis supplicatione in * * summo manè conuocat, & præparato clàm propere Pontificali vestitu ad Monasterium (haritatis prosequente vniuersa ciuitate quæ ad insolentem hanc & momentariam supplicationem inscia causæ confluxerat profectus, commonstratum sibi à Commodo Pontificem, reclinato genu adorauit, & Pontificali habitu vestitum graui oratione cohortatus ad templum Diui Marci, gratulantibus cunctis, deduxit. Pontifex tantis honoribus insperatò sibi oblatis, spem salutis singularem & pristinæ recuperandæ auctoritatis concepit. Ibi ad Aram templi maximam constitutus, oblatum sibi candidum cereum inter alia Pontificis ornamenta, non vltimum Duci porrexit, & gestandum publicis supplicationibus sibi ac per tempora successuris imperauit. Inde in palatium deductus, & in solio collocatus iteratâ Ziani oratione frequenti senatu habitâ confirmatus est. In sequenti die Dux cum suis collocatus opportunitatem præsentem ad demerendos summorum inter Christianos Principum animos inexpectatò sibi oblatam explicat: quàm benè ac fæliciter cum sua ciuitate actum sit; vt sibi Pontifex eum præcipuè refugij locum delegit: temperandum hinc Pontificis, inde Imperatoris de pace animum: defessum videri posse, tàm diutina insectatione Fridericum, præsertim cum se nihil proficere animaduertat: eludi se à Pontifice & à Deo ipso, qui Petri nauiculam, & si fluctibus agitari patitur, mergi tamen & naufragium pati enixè prohibet: Pontificem qui pacis auidißimus semper fuerit non reluctaturum; quæ si Venetorum opera fiant tanti tumultus suppreßi, & pacatæ Italiæ æternam penes se laudem futuram. Vbi in hanc sententiam ab omnibus itum est, Dux ad Pontificem profectus in hunc modum verba fecit: [Quandoquidem hoc nobis prouinciæ diuina prouidentiâ iniunctum est, vt Sedis Apostolicæ dignitatem instaurandam curemus, quæ te nobis seruandum ac protegendum obtulit; nos quidem (Pontifex maximè) hoc munus eo alacriore animo suscipimus, quo te nobis maiore fiducia quam cæterorum cuiquam credidisti; non enim tutam sedem tantum; verùm quicquid in nobis est virium, quicquid industriæ, id tibi constanti animo largißimè pollicemur. At quoniam pacem bello potiorem esse nemo inficiatur; neque idcò bella geri vt discordias perpetuò foueamus, sed vt pacem æquiorem consequamur, eam tibi ac nobis vnà qui iam tecum vtriusque euentus fortunam coniunximus, prius tentandam censemus, quàm vel inferamus Friderico bellum,*

bellum, vel dissensionem hanc serpere diutiùs patiamur. Quòd si ad " pacis Nuntium difficiliorem se Imperator præstiterit; nos Deo propicio, " cuius causam suscipimus, tibi ac Sedi Apostolicæ nullo vnquam tem- " pore sumus defuturi.] *Ijs intellectis Pontifex Duci gratias egit, & " collaudato, pacis tractandæ arbitrium & ius omne tribuit. Creati continuò sunt Oratores duo, qui litteras & mandata ad Imperatorem perferrent. Hisce literis Dux Friderico significabat, Pontificem Alexandrum apud se esse, quem quoniam pacis studiosissima ciuitas sua semper fuerit, ad eam sedulò esset hortatus, speraréque si se audiat, futurum vti breui inter eos conueniat; quòd si secus in animo haberet, se pro Pontifice in summam, vt decet, auctoritatem restituendo omnia pericula, Deo duce subiturum. Afferuntur castigandæ Pontifici literæ; quas legere constantissimè renuit; scire se (inquiens) quã in ciuitate spem suam defixisset, quibus item administrandam rem hanc demandasset. Tùm nuncius Pontifice inspectante, literas cæra obsignare annixus, ab eo corripitur; duobus enim modis Veneti Duces multos ante hoc tempus annos, quemadmodum suprà docuimus, cerá scilicet ac plumbo literas concludebant. Iussit ergo Pontifex plumbeo signo literas obsignari, neue aliter Zianus Dux, & qui deinceps illi successuri vllas in vniuersum literas obsignarent. Oratores ad Imperatorem profecti, & ab eo singulari humanitate complexi, cùm literas ei legendas reddidissent & mandata explicassent, sic eis responsum ab Imperatore ferunt.* [*Vos equidem Oratores & amico atque hilari animo exeepimus, & " omni charitate complexi sumus, vt ab eo Principe huc missos, quem quidem diligimus mirificè & amamus, eúmque nobis è contra in amore " ac beneuolentia respondere, vt vehementer cupimus, ita & re ipsa velimus comprobari. Quare cùm infestum nobis Alexandrum esse neque " ignoret, neque per literas & mandata dissimulet; pax verò nobis nisi " Pontifice ad nos adducto esse non possit; eum enixè hortamur vt Pontificem grauissimis catenis colligatum vsque adeò detineat, dum nos eum " huc deductùm mittamus. Quod si secùs fiat, perspicuum habeat, nos iniuriam hanc nullis conditionibus esse passuros. Classe etenim quam propediem paratissimam & munitissimam habebimus, experiemur sit ne vlla vis hominum, quæ Cæsaris voluntati impunè aduersetur;*] *cúmque " Oratores id nequaquam facturum Ducem asseuerassent, quin potius se cuiuis discrimini pro salute Pontificis obiecturum, contendente ad ipsum Friderico, nec de impietate quidpiam remittente, domum re infectâ reuertuntur. Dux priusquam verbum alloquuti essent, ad Pontificem ire iussos, eo assidente audiuit; qui postquam sigillatim omnia explicarunt, Pontifex desertum iri se veritus animi anxius pendebat, & ad Ducem*

conuersus in conniuentibus oculis cultum sedentis explorabat. Quod vbi Zianus aduertit, ne diutiùs Pontifex affligeretur, singulari omnium con-
" *sensu fertur hunc in modum locutus.* [*Bene actum (Pontifex) nobiscum*
" *esse censeo, quos de pace agentes, & æquissimam rem postulantes super-*
" *bum nimis ac insolens Imperatoris responsum ad id spei perpulit vt no-*
" *stra opera, Deo auxiliū ferente, vel inuito Friderico pacem tutissimam*
" *consequaris. Necesse enim illi futurum est, vel te apud nos inuiolatum*
" *omittere, vel si vlterius prosequatur, aut terra id, aut mari pertentet.*
" *Habes incontinenti socias Veronensium ciuitates, quæ non modò resistere*
" *Friderici exercitibus, verùm etiam propulsare illos, & in fugam ver-*
" *tere ac profligare didicerunt. Mare, nostrū munus futurum est, & quod*
" *non minus forti quàm alacri animo suscepturi sumus, vt qui Deum no-*
" *bis ducem & auctorem proponimus, talemque pro te ac Sede Apostolica*
" *pugnantibus ad futurum speramus, quali te studio sumus defensuri? Me-*
" *tum perinde omnem excute, nosque tecum omnia subituros pericula*
" *confide.*] *Qua oratione confirmato Pontifice, & in spem optimam rursus erecto; Dux in sequentibus diebus naualia recenseri iussit, & quæ labefactata essent, reparari vt cum res posceret, naues præstò esse possent. At Pontifex vt Venetis è contra quod posset officium præstaret, statutâ Quadragesimæ die quæ lætitiam in sacris præ se fert (ea tunc ad tertium Non. Aprilis celebrata est) Rosam singulare Pontificium munus Duci Veneto donauit. Sed iam Cardinales complures ad famam Pontificis Venetiam sese contulerant, Vbaldus scilicet Ostiensis, Gualterius Albanus, Conradus Moguntinus Archiepiscopus, qui & Sabinus, Guilielmus Portuensis, qui & sanctæ Ruffinæ, Manfredus Prænestinus, Episcopi: Ildembrandus duodecim Apostolorum Basilicæ, Ioannes Neapolitanus sanctæ Anastasiæ, Boso sanctæ Pudentianæ titulo Pastoris, Theodinus S. Vitalis tituli Vestinæ, Petrus Bonus sanctæ Susannæ Presbyteri: Hiacynthus S. Mariæ in Cosmedin, Arditio S. Theodori, Cynthius S. Adriani, Hugo S. Eustachij ad Pantheon, Laborans S. Mariæ in Porticu, Raynerius S. Georgij ad velabrum, Diaconi Cardinales omnes: Archiepiscopi item atque Episcopi frequentes. Intereà nunciatur Dertonates & Cremonenses à Principibus ordinum præsidij quod Imperator Papiæ discedens imposuerat, sollicitatos, defectione a socijs factâ ad Friderici partes transisse. Res vt erat momenti haud aspernandi, sociorum animos mirificè perturbauit. Pontifex ergo Ziani hortatu ad confirmandos eorū qui in fide perstiterant, animos per literas, ac Nuncios ad singulas quasque ciuitates demissos; Dertonatium & Cremonensiū leuitatem damnat: reliquorū constantiam summis laudibus persequitur, hortaturque, ne se ac sedem Apostolicam quę amplissimā in eorū virtute, si*

res

res posceret, spem collocasset iniquissimo tẽpore desererent: Pugnasse illos toties ut à Pontifice absente iniuriam propulsarent: nunc præsente eo ineundum certamen longè acriùs esse & suæ cuiusque fidei documenta præstanda; quod ut alacrius eniterentur, se ad eos inuisendos prope diem venturum. Ijs ita constitutis Pontifex prosequente Venetorum Duce, & ciuitatis Primoribus, Ferrariam transijt, ibique paulisper commoratus, cùm progredi vlterius statuisset, exploratores à Ziano in Apuliam missi trepidis Nuntijs afferunt Imperatorem triremes quinque ac septuaginta obarmasse: eis Othonem filium præfecisse: hunc superato Maris dorso in Illyricum transmeasse. Qua re permotus Alexander, omisso quod inchoauerat itinere, Venetiam reuertitur Dux properè deductis nauibus, vt angustia temporis pati visa est, triremes triginta subitario milite exarmat, & lectissimo quoque in naues imposito, ad portus ostium producit. Iucundum spectatu fuit neminem omninò fuisse qui sponte nomen non dederit, sed longè iucundius certantium verba exaudire, cum per se quisque studeret, vt prior scriberetur. Tantus fuit non nobilitatis modo, verùm vniuersæ multitudinis propulsandarum à Pontifice iniuriarum ardor. Delectu habito, qui scribi raptim potuere notissimæ probitatis quisque in naues quas diximus excepti sunt. Abeuntem è Palatio Ducem Pontifex summo studio adhortatus, & ad nauem prosequutus fertur; vtque intrepidis animis & procul omni spirituali metu decertarent, delictorum omnium indulgentiam classiarijs singulis pronuntiauit: Duci Ensem tradidit vindicandæ in libertatem Sedis Apostolicæ monumentum perpetuò gestandum: eique simul & vniuersæ classi prosperum pugnæ euentum imprecatus est. Idibus Maij Dux pro portu Veneto eum ad anchoras constitisset, præmissis leuioribus quibusdam nauigijs ad explorandum Imperatoriæ classis cursum, præfectos triremium ad se conuocatos hortatus est ne vllam benegerendæ rei occasionem prætermitterent; ad futurum eis namque Deum propugnatorem, cuius partes tuerentur, neuc hostium eos multitudo terreret; esse enim viros maxima ex parte Germanos, nauigandi imperitos, nauale prælium nunquam expertos, nausea & fluctuum agitatione confectos, & qui sibimet impedimento futuri essent: suos animi & corporis fortitudine spectatos, ex omni re nautica rebus in eam classem congestis; quare vix mare ipsum procellis agitatum leges ferat, quin omnia pro votis adipiscantur, Deo præsertim qui potens est omnium, auxilia suggerente. Leonidam Spartanum libeat sibi memorasse, qui cum Persarum exercitu, vt singulis suorum tot hominum millia essent aduersa, quod vix credi est, nulla diuini auxilij spe fretus, conflixit tamen intrepidè: hac tamen causa ductus

ut eam patriæ gloriam relinqueret, Spartanos ex omni Græcia solos in Persas irruisse, & cedendo defatigatos mortem oppetiisse. Se Christi Vicarium Imperatoris iniuria, Mari, ac Terra exagitatum, & in vincula petitum defensuros: in spe certa victoriæ morari posse, tàm paruam (qui ad Persas comparet) Friderici manum adoriri; cui licet numero pares non essent, virtute tamen & animorum ardore, quæ res in bello potissima censeatur, ubi virtutem fortuna comitari didicerit antecellerent, ac longè superiores apparerent; nec vereri se illos primò impetu perturbatos profligatum iri. Proinde suos quisque cohortarentur, & quæ ipse disseruisset eis delinearent, eoque animo inde soluerent, ut de reditu nisi partâ victoriâ non cogitarent. Dissoluto Concilio suam quisque triremem conscendit, & Ducis imperata edisserit, omnibusque in summum ardorem concitatis, signo dato sublatis anchoris, remorum præsidio (ventus enim tenuissimus ab austro flabat) Istriam versus certatim contendunt. Istria omnis ut dictum à nobis suprà est, portuosa, & nauibus cuiusque generis salutaris esse perhibetur, crebris sinibus continentem excauantibus: crebris item promontorijs in pelagus prolapsis, & insularum obiectu ab omni Venetorum flatu protectam ac tutam omninò stationem præbente. Huic oræ Zianus præsidium laturus properabat, tùm ne agri vastarentur, & si qua maior vis immineret, oppidis salutem offerret; tùm ut tutis stationibus hostem opperiretur; sed iam Otho prospera usus nauigatione classem eò applicuerat, Istris omnibus formidolosus, nemini tamen molestus; ut qui Venetiam ad exploratam victoriam, & tutam ciuitatis obsidionem (ut rebatur) properabat. Id cùm Duci nunciatum esset, mutato consilio, expectandos hostes in alto censuit, qui comparatæ classis Venetæ ignari, inconsultius essent sese pelago credituri. Accidit autem peropportunè ut Mare diebus illis tranquillum esset. Otho regijs animis inflatus, cùm sibi nihil aduersaturum persuasisset, commeatu ex omni Istria coëmpto, & in triremes imposito, quo diutiore obsidione Venetiam, si Pontificem ea ciuitas dedere minùs vellet, vexare posset, Parentico soluit; cúmque prouectus aliquantum esset, illucescente die in Venetæ classis conspectum est delatus. Quo spectaculo perturbatis omnium animis (neminem enim sibi obuiam iturum existimarant) pars Othonem increpare qui inexploratò ex Istriæ orâ soluisset: pars in virtute spem ponendam clamitare, & prælio decernendum: classem Venetam dimidio inferiorem videri, quam facilè circumuenire esset. Eâ superatâ debellatū cum hoste esse. Otho cohortatis omnibus arma expedire, & suis quemq; locis insistere, & ad pugnam accingi iubet. Contra Zianus classis cornua, quā maximè potest, deducit: ijs singulos Legatos præficit: ipse mediâ

fronte consistit, suisque omnibus breui oratione cõmonitis, quid fieri vellet, signo edito, primus in hostes triremem concitauit, quem deinde ab vtroque cornu reliquæ cõsequutæ sunt, in classem Imperatoriam impetum fecerunt, & clamore vndique sublato prælium acre inierunt; nec Imperatorij contrà nauium multitudine freti, Venetorum paucitate spretâ sibi defuere; Factúmque ideò est vt variâ fortunâ pugnatum aliquantisper sit. Verùm superante virtute, Imperatorij paulatim cedere, & sese prælio sensim explicare. Quòd cùm Veneti animaduertissent, redintegrato clamore, factâ in eos impressione, naues ad se ferreis vncis attractas singulas & binas, vt sors tulerat, singuli expugnare adorsi, magnam in Germanis cædem passim edebant. Quo malo perterritus Otho de fuga consilium capiebat; sed cum triremis quam sibi delegerat, vnà cum maxima classis parte vncis teneretur, effugio interclusus, viuus in Ziani potestatem deuenit. Triremes quæ se fortè vncis expedierant, vel quas apprehendere non fuit, salutem sibi fugâ petiuerunt: reliquarum propugnatores, abiectis armis, Venetorum fidem implorantes vitam promeruere. Captæ sunt ex ea classe triremes octo & quinquaginta: depressæ duæ fugientes: Dux submissis triremibus quibusdam insequi iubet. Ipse ad Promontorium Salboy, quod à Pyrano oppido septem millibus passuum distare fertur, cum victrici & captiua classe diuertit; ibi in tantum commoratus dum triremes quas emiserat reuerterentur. Cùm se hostes cursu celerrimo proripuissent, & vanam esse insectationem triremium Venetarum Præfecti cognouissent; ideóque ad eum biduo post reuersi sunt, præmissis victoriæ Nuntijs: ipse expectato tempore Venetiam iter direxit, & Kal. Iunij victor in portum appulit; cui vniuersa ciuitas gratulabunda obuiàm processit. Eo die victrices & captiuæ triremes pro area Diui Marci constitutæ sunt, & præda omnis exonerata: mox inter nauales socios æquis portionibus distributa. Otho captiuus cum suis Primoribus ad Pontificem est deductus. Pontifex Ducem exosculatus, maris domitorem ac dominum salutauit, & annulum aureum digito detractum ijs verbis ornatum genua Pontificis amplexanti porrexit. [Hoc tu quotannis die crastino [erat autem Ascensionis Dominicæ dies postridie illius diei futura] mare, veluti subiectam sibi vir coniugem desponsabis, idque cæteri successores tui perpetuò seruanto, Sedis Apostolicæ ab iniqua Friderici impugnatione seruatæ & deuicti maris monumentum;] quod insequentibus annis continenter repetitum Veneti Duces ea celebritate factitant. Ad Othonem demùm conuersus, Patris in se iniurias commemorat, & pertinaciam criminatur, ostenditque quàm graue sit aduersùs Dei Vicarium bella mouere. Hoc illi tot exercituum suorum cladibus quas modò à Lombardis, modò à pestilenti morbo accepisset, perspicuum esse potuisse; verùm pertinaci contentione

non satis ei visum, quòd Octauianum & reliquos hæresis Principes fouisset, quòd se in Gallias profugum vi ac dolo insectatus esset: Romam dein reuerso arma ad Tybrim intulisset, populum Romanum, vt de Pontifice nullis hominum arbitrijs subiecto, iudicium ferret, concitare non esset veritus: Anagniæ demùm in secessu degenti tantos in caput exercitus duxisset: Pontifici penès quem ius Imperij sit, terra & mari Imperator interdixisset, catenas quoque (auditu, ne dum factu, rem indignam) quæ Pontifici captiuo inijcerentur poscere non dubitasse: Deum tantæ rei indignitate commotum Venetos armasse, eique recenti incommodo, ipsa captiuitate classisque iactura commonstrasse quales in Sedem Apostolicam esse debuerit. Profusas ferunt ad hæc Pontificis verba Othoni lacrymas & veniam postulatam, quam cùm facilè ab humanissimo Pontifice impetrasset, satis composita prioribus diebus oratione, dum capti-
“ *uus in triremi esset. [Ego verò [inquit] (Pontifex Maxime) quam-*
“ *quam Patris imperio non obtemperare non poteram, inuitus tamen in te*
“ *bella mouebam, vt qui admodum scirem ea superis arma inferri, quæ*
“ *in te capta essent. Nec sum adeò mentis impotens vt per me non intelligam*
“ *ea omnia quæ narrasti non secus esse ac censes. Verùm cùm hactenus pro-*
“ *lapsi iam simus, nec reuocare præterita sit, omnis in tua benignitate spes*
“ *mihi libertatis constituta est, quam quidē non aliter exposco, quàm si id tibi*
“ *è contrà attulero, quod me dignū esse libertate commoneat, & suapte vi li-*
“ *berum faxit. Pacem iterùm quā tot annos vniuersa Italia summo affectu*
“ *liguriuit, breui sum tibi, si me audias, pariturus. Ego singularem in omnes*
“ *humanitatem tuam atque animi mansuetudinem & audiui sæpissimè, &*
“ *nunc in me captiuo experior, in quem nihil grauiùs reprehensione statue-*
“ *ris. Hanc Patri meo nemo exactiùs me vno declarabit: nemo eam laude*
“ *ampliore prosequetur: nemo securiore sententia apud Imperatorem com-*
“ *mendabit; sed nec perperam acta quisquam hominum me liberiùs accusa-*
“ *bit, & quæ ritè agenda sint in medium adducet. Noui è contrà Patris in-*
“ *genium, & quibus potissimum rebus moueri queat. Si ergo hoc mihi per te*
“ *liceat, me pacis nuntium & curatorem acerrimum offero ad Imperatorem*
“ *iturum, iureiurando tibi pollicitus me etiam (quod superi omen auertant)*
“ *pace infectâ, hûc ad te in captiuitatem rediturum.* *Collaudatum pro tempore Pontifex in custodiam dimisit. Ipse vniuersalem delictorum omnium remissionem quam soluenti classi pronuntiarat, omnibus omninò qui Ascensionis die templum Diui Marci adijssent, perpetuò promulgauit, adiecitque vt qui ad dies octo post eam diem venisset, septimę admissorum omnium portionis ab omni supplicio liber esset. Id tùm victoriæ tùm propositæ pacis gaudio elatus summa alacritate Venetis largitus est. Verba demum Othonis ad suorum consilium retulit, omnibúsque maturè discussis,*

sis, assentiente ad hoc potissimum Ziano Duce, facultatem ei quam poposcerat, propositis pacis conditionibus & in notas redactis, concessit. Otho igitur acceptis Alexandri & Venetorum postulatu, reditum iureiurando pactus ad Patrem proficiscitur. In filij salute desperata eorum conscius quæ temerè atque impudenter ausus esset, tum demùm pertinaciam suam accusabat, & bella quæ gesserat, seque ipsum odio habebat. Eum itaque conspicatus posito mœrore omnia summi gaudij documenta profudit, & de pace agentem, & si ferox animus ab ea mirum in modum abhorrebat, benignè tamen & clementer audiuit. Is in hunc sensum loquutus fertur.

[Non est, Pater, humani consilij aduersum ea contendere, quæ aliter atque aliter diuina moderatio cessura prospexit. Ego quidem ab hoste superatus ad te venio, si inquam ab hoste superatus dici possum, quem Deus ipse impugnauit. Nihil mihi humanæ opis defuisse certum est: triremium numero, propugnatorum copia superior prælium inij: non me loci iniquitas, non ventorum impetus perturbauit; sed Dei nutus, omnium moderator, fortunæ arbiter, victoriæ author indubius. Si quam ab Alexandro iniuriam tibi illatam censes, satis iam pœnarum persoluit, toto orbe profugus & ad extremam calamitatem redactus. Nosce tuis è contrà cladibus fortunam eius. Impugnasti eum secundo bello annos septem ac decem: nunc ex meo casu disce mutari fortunam posse, & Deum in sectati Pontificis vltorem ad iram in nos concitatum ipso periculo cognosce. Me quidem tuâ potiùs causâ quàm Alexandri beneficio adductum, credito ad pacem poscendam hûc venisse; quamquam eum talem in me expertus sum, vt vel inuitus cogar eius quoque commodorum rationis non obliuisci, ingentibus officijs, humanitate incredibili, clementiâ singulari Pontificis deuinctus. Quem si (Pater) præsentem æstimare queas, indignum tutè insectatione vel pusilla confestim putes; tot enim ac tantis fortunæ procellis nobis authoribus conflictatus, tutissimo nunc loco & potenti constitutus, mari victos, animis Lombardorum ad se allectis, non grauius in me captiuum animaduertit, quàm vti ad se proficisci non vetaret, pacemque illi si afferrem, alacri animo suscepturum sese affirmaret. Nostra igitur (Pater) interesse crediderim pacem oblatam complecti, ne tantâ opportunitate abusi Deum ipsum aduersus quem decertamus, in nos vehementius prouocemus; metuendum etenim nobis duco, ne atrocius in dies continuato certamine in nos excandescat. Plerumque humanas vires horrescimus & vim diuinam facilè feremus? neque enimuerò ea tantum quæ præ oculis sunt, verùm ea item quæ futura credi possunt animo agitanda censuerim; neque adeò fidem fortunæ adhibendam, vt mutari non queat. Nihil est in ea rebus humanis fallacius; sed neque occasio eiuscemodi est, vt cùm velis captandam rursus se præbeat. Fortè id quod nunc vltrò se no-

" *bis tenendum exhibet, si nostrâ culpâ elabatur, non tam facile captu futu-*
" *rum est. Arripienda est occasio, non diuturniore morâ eludenda, ne cùm*
" *velis eam seriò amplecti, ipsa in iocum sese conuertat: memoriæ quoque*
" *consulendum censeo, & quæ deterius acta videantur æquis ac bonis è con-*
" *trà facinoribus pensanda. Quid enim insequens de te æuum putet, si pa-*
" *cem æquam contemnas: si is quem pacis inter Christianos authorem expos-*
" *cunt, bella vltrò foueas & ad pacem nullis pactionibus descendas? nec*
" *iam est vt eam facile ac prius victoriam tibi proponas. Etiam num si ad-*
" *uersus solos homines pugnaremus;* Pontifex *ad hos confugit quorum vires*
" *experti nostro periculo terra & mari sumus. Terra Lombardos habemus*
" *infestos, quorum pertinacia studia toties cognouimus, quoties cum nostris*
" *exercitibus congressi sunt: mari Venetos excitauimus, quorum ea peculia-*
" *ris disciplina est, vt in re nauali plurimum & sciant & possint. Hos ego*
" *non sine graui animi perturbatione commemoro; eorum namque tam par-*
" *ua manu, vt mihi amplius dimidio inferior esset, non virtute nostrorum*
" *immunita, non animorum ardore extincto victus & in captiuitatem ab-*
" *ductus iureiurando obstrictus sum, vt si te à pace alienum perspexero, in*
" *vincula continuò redeam.* In *vincula ego Pater pertinacium contẽtionum*
" *causâ redeam? At mihi semel captiuum fuisse graue nimis ac molestum*
" *est: fidem vitâ potiorem duco. Quare si me tibi liberum vis reddi, pacem*
" *mihi, non Pontifici condonato? sin ad carcerem remitti mauis, id tui arbi-*
" *trij (Pater) esto.] simulque in lacrymis desijt. Hac oratione permotus* Imperator, *bono animo vt esset, respondit: pacem qualem vellet Pontifici afferret: id se illius libertati & ratiocinationi concedere; denuòque amplexatus filium, traditâ ei datæ atque acceptæ pacis formâ Venetiam è vestigio reuerti iussit, & Oratores confestim se missurum, nec multò post seipsum eò venturum affirmauit. Otho ad* XVI. *Kal. Augusti Venetiam applicuit, & quæ cum Patre egisset, quidve afferret declarauit. Quæ cùm Pontifex approbasset, pace vtrinque firmatâ, nihil iam præter Oratores qui Friderici nomine iusiurandum præstarent, expectabatur. Eos pridie festi Magdalenæ ad* Pontificem *venisse comperimus. Erat autem ex ijs vnus* Imperialis *Comes, alter Archicamerarius, quorum nomina incerta sunt.* Penes hos *iurandi potestas publicâ fide approbata erat. Vterque igitur Friderici verbo iurauit se omnia quæ Otho filius Venetiam attulisset, fide inuiolatâ seruaturum. Vicmanus item Magdemburgensis,* Philippus *Coloniensis, & Christianus qui Moguntinus dicebatur, Archiepiscopi, effecturos sese vti Imperator, vt primùm Venetiam appulisset, se ac suos omnes ad pacta obseruanda sacramento deuinceret, iureiurando firmarunt. Addubitare quippiam fortassis hîc possit, cur hoc loco Christianum Moguntinum Archiepiscopum dicamus, si paulò superiùs hic idem titulus*

Conrado

Conrado Cardinali Sabino Episcopo adiectus legitur. Verùm cùm hoc schismatis culpâ contigisse certum sit, alios Alexandro Pontifice, alios hæresiarchis creantibus, non est vt duorum vnius atque eiusdem Ecclesiæ Antistitum verum vtrumque existimemus, vel vt cognomina falsò tradita censeamus. Eo die Petrus Zianus Ducis filius qui Friderico obuiam progressus fuerat ei ad Volane Padi ostium occurrit, & singulari pompâ exceptum Clodiam *deduxit, vbi aliam item primorum ciuitatis manum à Duce submissam offendit. Quibus vndique stipatus ad Monasterium Diui Nicolai quod est in littore mari obiecto, festo Beati Appollinaris die peruenit. Insequenti luce summo manè Vbaldus, Gulielmus, Manfredus,* Ioannes *Neapolitanus, Theodinus, Petrus Bonus, & Hyacinthus, Cardinales, ad* Imperatorem *Pontificis nomine accessere. Et accepto abnegationis cuiuscumque hæresis aduersùs Alexandrum Pontificem coortæ schismatis, item Octauiani, Guidonis Cremæ, Ioannis Pannonij, & Laudonis sacramento, eum à vinculo anathematis soluerunt.* Idem *in cæteris qui Imperatorias partes sequuti fuerant seruatum est. Quibus peractis Cardinales ijdem vt iniunctum eis fuerat, Imperatorem ad Diui Marci delubrum, vbi eum* Pontifex *operiebatur, deduxere; cúmque ad Pontificem pro foribus templi sedentem accessisset, detecta ex humero fulgente clamyde, posito eum genu adorauit. Mox ad pedes prouolutus, eósque exosculatus, fertur insultanti Pontifici & propheticum carmen [Super Aspidem & Basiliscum ambulabo, & conculcabo Leonem & Draconem.] enuncianti; non Alexandro, sed* Petro *id tribuere, peruicaci dicto respondisse: Pontificem deinde & sibi & Petro cessum ingeminasse; ac tum demum ad complexus mutuos & pacis osculum admisisse, conclamantibus vndique omnibus Deo laudem esse deferendam. Astabant ex ijs quos libet recensere, præter eos quorum supra meminimus* Prælatos, *Vlricus Aquileiensis, Henricus Graden. Patriarchæ, Arnoldus Treuerensis, Conradus Salburgensis, Eberardus Bisuntinus, & alter Eberardus Magdeburgensis, Archiepiscopi: Vitalis Castellanus Episcopus,* Conradus *Vormaciensis Electus, Rodulphus Argentinus, Arnoldus Osnaburgen. Artuicus Augusten. Hanno Mindensis, Sifridus Ceneten. Gerardus* Concordien. *Marinus Clodien. Leonardus Torcellanus, Episcopi: Vortuinus item Protonotarius atque alij* Prælati *complures, quorum nomina cùm nobis incerta sint, ea pro certis tradere noluimus.* Principum *verò Sebastianus Venetiæ Dux, Florentinus Holandiæ Comes, Conradus Montisferrati, Theodericus Saxoniæ, Marchiones: Henricus Dietsæ, Roso Vicerten. Comites: Theodericus Landesberch Marchio cum Dedo Comite fratre, Conradus Anconitanus, Albertus & Obizo Hestien. Marchiones: Sichinella Taruisij, Vbertus Blandiati,*

Comites: Venetorum nobilium tantùm libet subnotasse duos Ziani Ducis filios Petrum & Iacobum, Aureum Magistrum Petrum, Marcum Maurocenum, Ioannem Enicum, Henricum Dandulum, Dominicum Memum, Henricum Hauigaiosum, Octauianum Quirinum: reliquos sigillatim recensere superuacaneum duco & legenti iniucundum: omnis in summa ciuitas ad hoc spectaculum confluxerat. Inde ad maximum templi Altare progressi Pontifex atque Imperator mutuis rursùm complexibus sese inuicem deosculati, præclarum & tot annos exoptatum sanis mentibus spectaculum præbuere. Insequenti Diui Iacobi luce Pontifex Friderici precibus adductus sacra celebrauit. Quibus ritè absolutis Imperator, vt omnia mansueti animi documenta præstaret, Pontifici equum candidum vt moris est conscedenti ad ephippia constitit, eáque ministri peditis officio functus continuit: mox & pedibus in equo residentem à dextera, Sebastiano Duce à læua prosequente per aream Diui Marci comitatus est. Kal. verò Augusti pacis conditiones publicè enunciarunt. Ijs Pontifex ac Veneti pacem sibi æternam pepigerunt. Veneti per omnia Imperij loca immunes effecti: Imperatorij per mare vsque ad Venetos identidem immunes: Venetorum fines ingressi vectigal penderent. Vvilelmo Regi Siculo in annos quindecim pax data, Lombardis induciæ annorum sex concessæ: quæ schismatis tempore in Italia Fridericus occupasset intra menses tres ea omnia Pontifici restitueret. Hæc pactionum annotatu dignarũ sũma est. Veneti quæ de se pepigerãt, separatu litterarũ monumentis tradidere. Quæ fuerant reliquę conditiones communi scripto comprehensæ sunt, & in vnum redactæ. Tum verò Comes, fortè idem qui prius (nomen viri incompertum est) Imperatoris verbo iusiurandum præstitit, se, & coniugem ac liberos, & qui eorum Imperio parerent pacta omnia fide sincerâ, sine dolo malo seruaturos. Hoc idem Philippus Coloniensis, Christianus Moguntinus, Arnoldus Treuerensis Archiepiscopi, & Conradus Vormaciensis electus Imperatoris Cancellarius iureiurando affirmarunt; adieceruntque studium sese omne sedulò adhibituros, ne qua in re Imperator à pactionibus digrederetur; verùm eas constanti animo obseruaret. Regis dein Siculi Oratores Salernitanus Archiepiscopus, & Andrensis Comes Rogerius quæ ad Vvillelmum attinebant Sacramenti nexu adiecto comprobarunt. Pontifex ijs tàm feliciter confectis, vt decreta quæ constituerat promulgaret, atque alia item ederet, concilium fertur ijs diebus indicere voluisse. Quod quidem nobis qua potissimum de causâ celebratum non fuerit, minimè constat; nec verò sumus qui ambigua pro compertis afferamus. Eo tempore nihil à Venetis prætermissum tradunt, quod in Pontificis venerationem publicè potuit priuatimque excogitari; sed nec Friderico

quidem

quidem summi honores defuêre cum insita eis comitate; tùm verò vt non armis modò, sed animorum quoque magnitudine, quorum peculiare est vt præter victoriæ titulum nihil ex hoste petant, superasse Fridericum, crederetur. In omnes ita officiosi ac liberales, vt vulgò paßim iactatum sit, nihil Venetâ hospitalitate elegantius aut lautius aut iucundius reperiri vsque posset; mox prouerbio VENETVM HOSPITIVM *sit vulgatū. Imperator idipsum iter quo accesserat remensus, Rauennam profectus est, & Brectanorium oppidum retinere primò conatus, cum à Pontifice de pacis conditionibus esset commonitus, ne tàm properè pacta infringere videretur, incepto destitit: id Pontifici enixè flagitanti restituit. Deinde cum soluisse Venetiâ Alexandrum resciuisset, (quod inter eos priusquam digrederentur constitutum fuerat) terrestri eum itinere Anchonam versus subsecutus est. Pontifex aliquandiù post Imperatoris discessum Venetiæ moratus, cum Romam abire statuisset, Senatum prius habere voluit; in quo præsentem Sedis Apostolicæ amplitudinem ex tanta calamitate Venetorum industriâ ereptam commemorauit: se & terra & mari conflictatum orbe interdicto spem primò tutæ apud eos sedis concepisse, quàm non vanam deinde ipso periculo expertus sit: conflatam temporis momento classem: fusos hostes: victoriam sibi paratam; & pacem quam prius Imperator spreuisset, eorum operâ exortam.* Pro queis tàm ingentibus meritis *gratiam sibi parem aliam relaturum non esse, quàm si eos omnes sacræ parentis Ecclesiæ liberos & propugnatores publicè appellet: Deum fore tàm strenuè ac fortiter nauatæ operæ pensatorem: si quid præterea à se exoptent, tanta eorum esse benemerita vt nihil æquè magnum postulatu effingi queat. Qua ratione habitâ singulos Senatorum ad complexus nominatim euocauit, & benignè quemque allocutus die quæ subsequuta est, triremes à Ziano Duce ad hoc præparatas omnium Pontificiorum capaces cum Cardinalibus & cæteris* Prælatorum *plurimis, tùm qui bellorum turbine agitati Venetiam refugerunt, tùm qui ad Pontificis formam eò sese receperant, conscendit; & Sebastianus superioribus officijs minime contentus, comitem se* Pontifici *& itineris ductorem exhibuit, quem die tertiâ incolumem Anchonam perduxit. Accidit verò vt eadem horâ mari* Pontifex, *& diuerso itinere Imperator eò applicarent; quem scapha triremis suæ Pontifex confestim excipi & ad se deuehi iussit. Tùm puppes molibus obuersæ & scalæ in terram iactæ: Pontifex primus familiarum turbâ (vt mos est) præcedente, egredi conspectus est; quem Imperator, deinde Sebastianus Zianus Venetiæ Dux subsequuti, admirandum & nunquam anteà cogitatum nedum visum Anchonitanis spectaculum exhibuere. Eius*

ciuitatis populus ad portum obuiàm ijs profusus duas vmbellas produxit, quarum alterâ Pontifex, alterâ Imperator tegeretur. Qua re conspectâ Alexander, vt Venetiæ Ducem optimè de Sede Apostolica recenti facinore meritum quibus posset ornamentis decoraret, Vmbellam ei tertiam afferri imperauit. Inde Imperatore à dextera, Sebastiano à læua sumpto, ipse medius Anchonam ingressus, Vmbellæ gestandæ ius perpetuum Venetis Ducibus tribuere sese declarauit. Hinc partitis inter se itineribus, ne tanta multitudine grauis nimirum singulis locis esset, Pontifex Duce Venetiæ sibi comite assumpto, longiore tractu, verùm commodiore, Imperator cum suis viâ diuersâ Romam profecti sunt. Quò vbi ad constitutam diem ventum est, Populus obuiam Pontifici progressus, vt omnia singularis lætitiæ documenta pre se ferret, vexilla octo & tubas * * * *

FINIS.

INDEX

RERVM PRAECIPVARVM.

QVAE IN OPERE CONTINENTVR.

Chro-

 262

Marcus

Saler-

FINIS.

pag.	vers.	Errata	Corrige
In titulo		Operis ſcriptum	præſcriptum
In Indice		De Olugia	De Clugia
2	14	Victoriæ rationem	Victoriæ narrationem
6	2	ſæpiùsq.	viſitur, ſæpiùsq.
9	14	non eſſet de	non eſt de
9	16	diuerſatos	diu verſatos
11	24	interfuerit	interfuerunt
14	1	vt ſupra	& ſupra
15	25	ad Cantaurienſem	ad Cantuarienſem
15	29	coronodis	coronidis
16	17	nſcitantur	oſcitanter
17	23	M. D X I.	M. D. I.
17	24	continentur	continenter
18	13	Ethuria	Ethruria
18	32	anno	ad Maium anni
19	3	M. C L X X V.	anno M. C. L. X X V.
23	21	crederet Alexander	crederet. Alexander
23	22	appetēte Profectionē	appetēs profectionem
24	5	effingam	affingam
24	17	hiſtoria	hiſtorias
24	33	eius	huius
27	28	vendicare	venditare
29	18	artificij	artificia
30	7	Obo ſe	Obo ait ſe
30	7	afferre recte	afferre. Recte
30	22	deſiderare	deſiderari
30	33	vixit	vicit
30	35	quantum eleuare	quantus Vlmus eleuare
32	7	percurrant narrationibus. —	percurrant, ipſe res qualcūque vellet eorum narrationibus
33	13	abfuerit	abfuerint
33	29	indicatum	iudicium
33	38	formidari	formidare
34	7	de fide	fide.
34	26	incertum	inſertum
34	33	exiſtimabat	exiſtimat
35	10	prius	pius
35	27	officioſe	officio ſe
35	40	deinde	dein
37	16	M C C X X V I I I.	M C C X X V I I I I.
38	3	Si tamen	Vt tamen
38	5	redijt	adijt.
38	24	depictis cōflagrarūt. ex vna cū aula anno M D. L. X X V I. adiectæ	depictis (conflagrarūt ex vna cū aula anno M. D L. X X V I.) adiectæ
39	14	eius idoneos	Eius rei idoneos.
39	27	V I I I C X.	D C C C X
39	29	I X C L X X V I.	D C C C C L X X V I.
39	34	V I I I C X.	D C C C X
39	35	I X C L X X V I.	D. C C C C L X X V I.
39	36	ædificij	adiacenti ædificij
40	36	cum eo anno	cum anno
41	11	Epigraphes	Epigraphæ
41	29	M C C L X X X	M C C C L X X X.
43	27	(V I)	(I I I)
43	39	admittere. Ita iam	admittere. Iam
44	1	deſiderantur	deſiderentur
44	7	M. C C. L X X V I.	M. C C X X V I.
44	7	Iacobo	Iac-bo
44	9	ære	aere
44	22	conſenciunt? nam	conſentiunt: nam
45	36	acoomodare	accomodari
46	3	adhibuit	exhibuit
47	3	Veteris	Veteri
47	21	Aprilis	Aprili
49	6	ſi vocabuli	. Si Vocabuli
49	19	(moribus)	moribus
51	5	dicimus	diximus.

pag.	vers.	Errata	Corrige
51	9	Coraldus	Caroldus
51	35	deſcribimus	deſcribemus
52	25	Patriarca	Patriarchæ
53	14	accipit	accepit
54	21	indicat	inducat
56	35	bulla ex his	Bulla his
57	3	habet	habet
57	23	nec poſt	nec multo poſt
58	31	vt loquar	vt vere loquar
61	15	aſſentiantur	aſſentiatur
61	18	nec ſi	ne ſi
62	26	I X C X I V.	DCCCCLXXXIIII.
62	30	I X C X C V I I.	DCCCCLXXXXVII.
63	18	milleſimo	milleno
63	27	reuelatur	releuatur
63	36	Frangipanio	à Frangipanio.
65	2	ex ſcriptoria	exſcriptoria
65	16	vt furtiuas	& furtiuas
68	15	literas	literis
68	25	I. Ernandus	F. Ernandus
68	27	Simectus	Simeotus
68	28	Baſilius Helias	Helias
69	3	Theodorus	Theodinus
69	30	per quam	perquam
70	9	vlterius	alterius
70	16	Parentini	Parentio
71	21	qua ea	quaſi ea
72	24	maxime	maximi
72	28	alitum	altua
72	33	pium	Pium
74	26	conſiliumque	Conciliumque
75	6	reſtiturum	reſtituturum
75	8	præſtitit.	præſtitit]
75	9	Frangipanius:	Frangipanius [
78	28	aliqui	aliquot
77	6	Imperatore primum	Imperatore donatum primum
77	37	ideo	id eò
79	9	gratiſsimarum	grauiſsimarum
79	29	nam probatorum	nam cum probatorum
80	18	proferat	præferat
80	38	mendacijsque	mendacijque
81	28	proferendas	perferendas
82	13	t abularum	tabularum
82	22	in ſequenti	inſequenti
83	1	reperiatur	reperiretur
83	39	ex ſcriptore	exſcriptorem
84	38	eam vim	ea vim
85	16	in diem	in idem
85	30	vitas	vitas
85	39	dicimus	ducimus
86	10	Scriptor Actor	Scriptori Actorum
86	19	huiusq.	hucusque
86	22	leguntur:	leguntur]
86	31	dum in	dum de
88	24	iubiectus	ſubiectus
88	38	viribus	iuribus
90	24	eſique prætermiſiſſe	neque prætermiſiſſe
92	1	Ababei.	Abbati]
92	22	anno I V.	anno M C X II
95	26	Principibus	Fratribus
98	2	fuit	facit
98	6	Illyricum	in Illyricum
100	10	notauerit	notauerit [
100	12	Pontificis,	Pontificis]
101	2	inferiori	interiori
101	3	potuerit	patuerit
101	13	impoſterum	in poſterum
102	1	videri	videre
102	28	Monachuſqui	Monachus quē.
103	26	M. C. L V I I.	anno M C L X X V I I

		Errata	Corrige
103	36	& ficto	etiam ficto
104	13	ficuti	fcubs
105	6	verò cum	vero eum
105	25	Caciam	per Caciam
106	3	rurfus	verfus
106	7	Salernitano	Salernitano
106	13	equitans	equitaturis
106	21	Pontificis	Pontificij
107	5	Prouinciæ	Prouinciam
107	22	verifimili	verifimilitudine
108	8	nihil omnium	nihilominus.
109	19	anni M C.L XXVI.	anni MCLXXVI.
110	2	ait Ciuitatem	ait eam Ciuitatem
111	26	terdecim	tredecim
112	5	facefferunt	faceffunt
112	10	Baronij apud	Baronij [apud
112	11	Veftam, concedere	Veftam] concedere
113	4	quid	quod
113	20	inter XXV:	inter diem XXV:
113	25	abeffe debuit	abeffe non debuit
113	27	forent?	forent.
114	27	confarcinandis	confarcinandis
115	5	atque Cardinalis	atque Eminentifsimi Cardinalis
115	5	nec quifquam	nec quicquam
117	33	videmus	vidimus
118	21	M C L X X V I I.	anno MCLXXVII.
118	22	applicaturque	eaplicaturque
118	28	Martij ante	Martij triduo ante
118	29	tamen mirandum	tamen magis mirandū
118	32	MCLXXVIII.	M C L X X I I I.
118	34	I V. ftante	I V. die ftante
119	6	ditcendarum	dicendarum
119	16	nominatur	dotatur
119	27	Frangipanius. Quomodo	Frangipanius quomodo
121	23	re fpiciamus	refpiciamus
122	26	Siculo Rege confenfurus non erat	Siculi Regis confenfu actinus non erat.
122	32	difcefsit	difcefsit [
122	33	iturus idq.	iturus] idque
122	34	Domini ante	Domini [ante
122	34	Natiuitatis efficitur	Natiuitatis] efficitur
123	1	vt Pontifex	& Pontifex
123	2	progreditur	progreditur
123	3	proprie	per fe
123	15	& maris	ad maris
123	32	illi	ille
123	38	à Sicilia	è Sicilia
125	1	Pontifex	dum Pontifex
125	1	ijs	is
128	19	diē	diem
129	8	detineri? Sane	detinere? [Sane
129	9	menfis ita Pontifex loquitur. De	menfis (ita Pontifex loquitur) De:
130	3	etiam	&
130	13	prouide	gerenda
130	19	totum	tutum
130	32	vt paulo	& paulo
132	1	Proceribus amplificatur late	Proceribus. Amplificatur autem
133	11	alla	alia
133	32	potuerant	potuerunt
134	15	verbijs	verbis
134	23	alio	aliquo
134	36	confingunt	confingunt
134	37	bonorum	bonorum
135	3	Pontificis, atque Imperatoris	Pontifici, atque Imperatori
135	19	Colonienfis nomine	Colonienfis Archiepifc. Capellanū nomine
136	20	id vno	id in vno
136	32	exprimere confueuerat	exprimi confueuere
138	21	X I X.	19
138	22	X V I.	26
139	19	aut	&
139	28	vexillis cruce	vexillis & cruce
139	31	Ecclefia	Ecclefiaftico
140	10	hiftoria	hiftoria
140	19	id à nobis	id nobis
140	23	poftremis	de poftremis
142	22	anteibat	anteibant
143	10	enim	etiam
143	27	intermiffis	intermiftis
143	36	apparent	apparet
144	21	expers	capea
145	1	excandefcat [Denique	excandefcat. Denique
145	13	pofteriorum	pofterorum
145	30	fuerit	ruerit
146	4	præcipuæ	præcipua
146	9	eiclufionem	exclufionem
146	33	non minus	non modo
147	9	folet. Interea	folet [Interea
147	9	verba funt Chriftianus	verba funt) Chriftianus
147	21	perinde hæc	perinde quafi hæc
148	35	obferuatione	Bellarmini obferuatione
149	3	Hæc vna	Gemina
149	15	abditas: Aimonij	additas: Aimoini
149	27	fupplementum	fupplementum
149	33	conuiocitur	conuincitur
150	2	Aimonio	Aimoino
150	7	Romualdi	Romualdum
150	10	apponemus	opponemus
150	30	decefsiffe. Octauianus	decefsiffe (Octauianus
150	32	effet : & anno	effet) & anno
151	6	Sunt	fint
152	24	illuftribus	Igitur in illuftribus
152	30	Etenim	Eft enim
154	4	fuiffe	fuere
154	34	inchoabitur	inchoabatur
156	5	Inftantia	Inconftantia
156	16	quæ	qui
157	14	Ferrafienfis	Ferrarienfis
157	31	præuifa	prouifa
159	9	die X I X.	die X X I X.
160	19	diftuliffet à cum	diftuliffet, cum
161	34	intelligi gereretur	intelligeretur
162	13	defederis ille.	defederit, atque inde in Apuliam fit profectus ille
163	24	M. C. XX.	M. CC XX.
166	16	præceflerunt	præfenferant
167	1	fædere	Federicus
167	1	ipfum	feipfum
167	5	vniquæ	iniquæ
167	35	immodico	modico
170	20	Halario	Nazario
170	28	Cremonenfes	Cremonenfibus
170	31	prius	poft
170	35	reindicauit	vindicauit
172	13	quod ipforum	quod aduentus ipforū
172	1	de ea corpore	de corpore
173	14	& dictis	& ijs dictis
174	13	Aftalphus	Aftulphus
174	19	Alex.	
174	22		
175	24	milliaria	milliario
176	14	in	per
176	24	fpolia vnia.	fpolia vero vnia.
177	11	& R.	Atque Ar.

Pag.	Lin.	Errata	Corrige
277	25	Pat :s	Fratres
278	12	& pa:itcr	pariter
278	13	laudantea	collaudaute
278	20	foucrint	foucnt
182	8	Anagniam præstis.	Anagniam indubitanter præstit.
181	30	propititio	propitio
182	32	qnam	quartum
183	7	Vicomaciensi	VVormacieusi
186	9	pactia	partia
186	14	pr æceptum	prædictum
186	26	ancti	Sancti
187	9	pacis expect.	pacia bonum expcct.
188	20	VVarficnsis	VVurmacicnsia
188	21	Ar.	seu VVort.
189	3	Artematr	Arteman.
189	18	ex	de
190	1	XVIII.	XVIIII.
191	2	VVicmanus	Ph.Colonien.Archiep. VVic.
191	4	I.Marchio de Luitri	T.Marchio de Lusiz
191	5	de Diuroa	de Diuna
193	4	& vt cx	& ex
193	28	Hic	Hu.
194	6	deinde Troiam	Deinde per Troiam
197	17	& reuocando	de reuocando
197	18	Romano Pontifici	Romanorũ Pōtificum
199	11	Bretitiorum	Brebitiorum
199	26	postea	postmodum
200	7	imaginariam	eis imaginariam
202	9	ætate	æstate
202	9	Cumanen.	Cumarum
203	8	& eius turiam	dele
203	23	Vconij	Yconij
203	40	Illustrissimo	Illustri
204	8	Croianum	Troianum
205	18	Cumestabuli	Comestabulo
205	24	per Troiã, Sipóntum	per Troiã & Sipōtum
206	23	arbitratur	arbitrabatur
206	23	de communi	de eorum communi
208	19	perpetrare	patrare
209	21	itarum	fratrum
209	29	uustra reman.	nostra integra reman.
210	29	Gozo	Goezo
211	7	pro istis	prætitia
211	10	itaut à Duce	vt a Duce
211	20	atque	vsque ad
211	38	d stincte	distinctionem
213	2	apponere	opponere
213	17	vsque ad	ad minua vsque ad
214	35	R. Mathildis	Mathildia
215	11	& hic	& sic
215	32	illico	illuc
220	11	Senescalium	Senescalcum
220	17	nos quidem	noa autem
220	39	aff-ctebant	plurimum affectabāt.
221	27	in anima iuret	inauima mea iuret
222	3	inibi	ibi
222	5	suis galeia	suis in galeia
222	8	octaua die	octaua scilicet dic
222	11	Marci denutus	Marci summo mane deuotua
222	21	simile	similiter
223	34	palatium	ad palatium
223	40	emineuti	eminentiori
224	3	Episcopum	Archiepiscupum
224	30	intra mansuet.	intra nostræ mansuet.
225	57	Sanctia	Sanctorum
227	14	quæ	quod
227	16	Imperatorem	Imperium
228	10	dispositione	dispensatiune
228	27	intrati	intrusi
228	37	salutare	salutaturi
229	35	noster	enim noster
230	4	& eius	& eidem
230	9	in numerum	in numero
231	6	quomodo	quod à modo
231	31	Huorminum	VVortuuinum
232	38	& B. B.	& B. Mariæ semper Virginis
233	38	vt	&
235	10	ciusdem	dele
235	28	Logiua	Ligius
236	17	constulisset	contulisset
236	20	coppam	cuppam
236	28	excutioni	statim executioni
236	34	si quæ	si qua

267

M .b.s

RESTAURO del LIBRO ANTICO
Cav. G. DI GIACOMO
PESCARA
1974